

BIDRAG TILL
SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

II) Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 3.

ÅREN

1866—1870.

GÖTEBORGS OCH BOHUS LÄN.

1. Länets indelning och naturliga beskaffenhet.

*G*öteborgs och Bohus län, som utgöres af Bohus län och trenne till det gamla Vestergötland förut hörande härad, Säfvedals, Askims och Östra Hisings, är beläget emellan 57° 33' 30" och 59° 6' 40" latitud, samt 28° 46' 19" och 30° 5' 59" longitud, och gränisar i norr till Norge, i öster till Elfsborgs län, i söder till Hallands län och i vester till Kattegat och Skagerack. I förra femårsberättelsen beräknades länets hela vidd till 43,87 kvadratmil, deraf landet 43,29, utgörande 2,04 öppen åkerjord, 4,08 äng och beteshagar, 34,86 utmark, skog och berg, samt 2,31 insjöar och kärr; och hafva under de derefter förflutna fem åren inga sådana omständigheter inträffat, som kunna anses i någon väsendtlig mån hafva förändrat dessa förhållanden.

Länet har *fem städer*, nemligen *Göteborg, Kungälf, Marstrand, Uddevalla* och *Strömstad*, alla med stapelstadsrätt, samt en *köping, Lysekil*, och är indeladt i *fem fögderier*, nemligen Göteborgs, Inlands, Orusts och Tjörns, Sunnervikens och Norrvikens, innefattande tillsammans 20 härad, af hvilka *Göteborgs* fögderi utgör 4: Säfvedals, Askims samt Vestra och Östra Hisings; *Inlands* 4: Inlands Södre, Nordre, Torpe och Fräkne; *Orusts och Tjörns* 3: Orusts Östra, Orusts Vestra och Tjörns; *Sunnervikens* 5: Lane, Tunge, Stångenäs, Sörbygdens och Sotenäs; samt *Norrvikens* 4: Qville, Tanums, Vette och Bullarens.

Enligt Eders Kongl. Maj:ts nådiga bref den 1 Maj 1868 har ett serskildt länsmansdistrikt blifvit bildadt af *Styrsö* församling, tillhörande Askims härad, och *Öckerö* församling, tillhörande Hisings Vestra härad. Lane härad är fortfarande deladt i 2 länsmansdistrikt, men Hisings båda härad äro sammanslagna till ett, hvadan, då alla öfriga härad utgöra hvarterdera ett, länet alltså är indeladt i 21 länsmansdistrikt.

I ecklesiastikt hänseende tillhör länet Göteborgs stift och indelas, oberäknadt garnisonsförsamlingarna i Göteborg samt å Karlstens fästning, uti 35 pastorat, hvilka med skärgårdskapellen utgöra 89 *församlingar*, fördelade på 5 *kontrakt* eller prosterin. Ny Elfsborgs församling har upphört i och med dervarande fästnings raserings och återgått under Lundby församling på Hisingen.

Den i senaste femårsberättelsen anmärkta oregelbundenheten i afseende derå, att 8½ mantal i Skårdalen och Norra Surte, hvilka efter jordeboken tillhöra Rödbo socken i Göteborgs fögderi, i kyrkoärenden tillhöra Nödinge socken i Elfsborgs län, fortfar ännu.

I afseende å lagskipningen är länets indelning så bestämd, att hvarterdera fögderiet utgör en domsaga. Antalet af länets *domsagor* är sålunda fem, hvilka tillsammans utgöra 13 *tingslag*; och har Säfvedals härad i Göteborgs fögderi, hvilket förut utgjort serskild domsaga, med dåvarande Justitieborgmästaren i Göteborg såsom häradshöfding, efter dennes afgång från embetet den 27 Juli 1870, blifvit förenadt med öfriga härad i Göteborgs fögderi till en domsaga. Städerna hafva hvar sin jurisdiktion, men köpingen Lysekil lyder under landsrätt.

På grund af Kongl. brefvet den 1 Februari 1867 har Carl Johans församling, annex till Örgryte pastorat, i Säfvedals härad, blifvit införlifvad med Göteborgs stad, hvarom vidare kommer att under Göteborg meddelas.

Föga upphöjdt öfver hafsytan, består länet dock till större delen af bergsträckningar, som mångfaldigt utgrena sig och bilda talrika, oftast mycket fruktbara dälдер.

INLEDNING

TILL

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetat och utgivet af Statistiska centralbyrån – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kungl. Maj:ts befallninghavande i Stockholms stad och i rikets 24 län avger underdåniga femårsberättelser av statistiskt innehåll.

Berättelserna består av två avdelningar.

Första avdelning består av följande rubriker:

- 1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet**
- 2. Innevånare**
- 3. Näringar**
- 4. Kommunikationsanstalter och varubyten**
- 5. Kameralförhållanden**
- 6. Politi.**

Andra avdelning är en tabellbilaga.

Statistiska centralbyrån samlar in och utgiver ett sammandrag för hela riket av samtliga femårsberättelsernas huvudsakliga innehåll.

Föregångare:

Kongl. maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1822-1851/55.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Underdånig berättelse	1-72.
1. Länets indelning och naturliga beskaffenhet.....	1.
2. Innevånare.....	2.
3. Näringar.....	4.
Tab. Litt. A. Utsäde och Skörd.....	5.
Tab. Litt. B. Egovidd och dess användande till serskilda odlingsföremål.....	5.
Tab. Litt. C. Göteborgs och Bohus läns hafsfiske under åren 1861-1870.....	9.
4. Kommunikationsanstalter och varubyten.....	11.
Tab. Litt. D. Elektriska telegrafstationernas verksamhet.....	13.
Tab. Litt. E. Förteckning å sjöskador vid kusten af Göteborgs och Bohus län under åren 1866-1870.....	14-15.
5. Kameralförhållanden.....	16.
6. Politi.....	17.
Tab. Litt. F. Kommunal-utgifter för åren 1866-1870.....	18-20.
Tab. Litt. G. Göteborgs stads tomter, jordar och lägenheter samt taxeringsvärdet derå.....	26.
Tab. Litt. H. Jern.....	27.
Tab. Litt. I. Exporten från Göteborg af följande hufvudsakligare varuartiklar.....	29.
Tab. Litt. K. Importen till Göteborg af följande hufvudsakligare varuartiklar under femårsperioden 1866-1870, i jmförelse med nästföregående femårsperiod.....	30.
Tab. Litt. L. Fabriksrörelsen.....	33.
Tab. Litt. M. Uppgift å ankomna in- och utrikes bref m.m. till Göteborgs postkontor.....	36.
Tab. Litt. N. Angående verksamheten vid Göteborgs telegrafstation.	37.
Tab. Litt. O. Uppgift öfver Brand- och liffförsäkrings-aktiebolaget Sveas verksamhet sedan dess grundande år 1867.....	37.
Tab. Litt. P. Uppgift rörande vissa delar af Göteborgs enskilda banks verksamhet under åren 1866-1870.....	38.
Tab. Litt. Q. Uppgift rörande vissa delar af Skandinaviska kredit- aktiebolagets verksamhet under åren 1866-1870.....	39.
Tab. Litt. R. Uppgift om Göteborgs sparbanks rörelse och ställning nedannämnda år.....	40.
Tab. Litt. S. Uppgift rörande fattigvården i Göteborgs stad.....	49.
Tab. Litt. T. Inkomster och utgifter för Göteborgs stad år 1870.....	58.
Tab. Litt. U. Uddevalla stads inkomst- och utgiftsstat för år 1866....	62.
Tab. Litt. V. Uddevalla stads inkomst- och utgiftsstat för år 1870....	63.
Tab. Litt. X. Uddevalla sparbanks verksamhet under åren 1866-1870.....	64.
Tab. Litt. Y. Strömstads sparbank.....	70.
Tab. Litt. Z. Lysekils sparbank.....	71.

	Sid.
Tabellbilagor	73-83.
Tab. N:o 1. Folkmängd.....	73.
Tab. N:o 2. Jordbruk.....	73.
Tab. N:o 3. Boskapsskötsel.....	73.
Tab. N:o 4. Skogshushållning.....	73.
Tab. N:o 5. Dödade rofdjur.....	74.
Tab. N:o 6. Af rofdjur dödade husdjur.....	74.
Tab. N:o 7 a. Bruk, fabriker och manufakturinrättningar å landsbygden år 1870.....	75.
Tab. N:o 7 b. Handtverkerin år 1870.....	76.
Tab. N:o 8. Allmänne vägar, gästgifverin och skjutsning.....	76.
Tab. N:o 9 a. Sjöfart, år 1870.....	77.
Tab. N:o 9 b. Handlande och deras betjening, år 1870.....	77.
Tab. N:o 10 a. Hemman och jordlägenheter m.m. å landsbygden, år 1870.....	78.
Tab. N:o 10 b. Jordområde och egendomar i städerna.....	79.
Tab. N:o 11. Laga skiften under åren 1866-1870.....	79.
Tab. N:o 12. Krono-uppbörden.....	80-81.
Tab. N:o 13. Sparbanker.....	82.
Tab. N:o 14. Fattigvården.....	83.

BIDRAG TILL
SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

II) Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 3.

ÅREN

1866—1870.

GÖTEBORGS OCH BOHUS LÄN.

1. Länets indelning och naturliga beskaffenhet.

*G*öteborgs och Bohus län, som utgöres af Bohus län och trenne till det gamla Vestergötland förut hörande härad, Säfvedals, Askims och Östra Hisings, är beläget emellan 57° 33' 30" och 59° 6' 40" latitud, samt 28° 46' 19" och 30° 5' 59" longitud, och gränisar i norr till Norge, i öster till Elfsborgs län, i söder till Hallands län och i vester till Kattegat och Skagerack. I förra femårsberättelsen beräknades länets hela vidd till 43,87 kvadratmil, deraf landet 43,29, utgörande 2,04 öppen åkerjord, 4,08 äng och beteshagar, 34,86 utmark, skog och berg, samt 2,31 insjöar och kärr; och hafva under de derefter förflutna fem åren inga sådana omständigheter inträffat, som kunna anses i någon väsendtlig mån hafva förändrat dessa förhållanden.

Länets har fem städer, nemligen Göteborg, Kungälf, Marstrand, Uddevalla och Strömstad, alla med stapelstadsrätt, samt en köping, Lysekil, och är indeladt i fem fögderier, nemligen Göteborgs, Inlands, Orusts och Tjörns, Sunnervikens och Norrvikens, innefattande tillsammans 20 härad, af hvilka Göteborgs fögderi utgör 4: Säfvedals, Askims samt Vestra och Östra Hisings; Inlands 4: Inlands Södra, Nordre, Torpe och Fräkne; Orusts och Tjörns 3: Orusts Östra, Orusts Vestra och Tjörns; Sunnervikens 5: Lane, Tunge, Stångenäs, Sörbygdens och Sotenäs; samt Norrvikens 4: Qville, Tanums, Vette och Bullarens.

Enligt Eders Kongl. Maj:ts nådiga bref den 1 Maj 1868 har ett serskildt länsmandistrikt blifvit bildadt af Styrsö församling, tillhörande Askims härad, och Öckerö församling, tillhörande Hisings Vestra härad. Lane härad är fortfarande deladt i 2 länsmandistrikt, men Hisings båda härad äro sammanslagna till ett, hvadan, då alla öfriga härad utgöra hvarterdera ett, länet alltså är indeladt i 21 länsmandistrikt.

I ecklesiastikt hänseende tillhör länet Göteborgs stift och indelas, oberäknadt garnisonsförsamlingarna i Göteborg samt å Karlstens fästning, uti 35 pastorat, hvilka med skärgårdskapellen utgöra 89 församlingar, fördelade på 5 kontrakt eller prosterier. Ny Elfsborgs församling har upphört i och med dervarande fästnings raserings och återgått under Lundby församling på Hisingen.

Den i senaste femårsberättelsen anmärkta oregelbundenheten i afseende derå, att 8½ mantal i Skårdalen och Norra Surte, hvilka efter jordeboken tillhöra Rödbo socken i Göteborgs fögderi, i kyrkoärenden tillhöra Nödinge socken i Elfsborgs län, fortfar ännu.

I afseende å lagskipningen är länets indelning så bestämd, att hvarterdera fögderiet utgör en domsaga. Antalet af länets domsagor är sålunda fem, hvilka tillsammans utgöra 13 tingslag; och har Säfvedals härad i Göteborgs fögderi, hvilket förut utgjort serskild domsaga, med dåvarande Justitieborgmästaren i Göteborg såsom häradshöfding, efter dennes afgång från embetet den 27 Juli 1870, blifvit förenadt med öfriga härad i Göteborgs fögderi till en domsaga. Städerna hafva hvar sin jurisdiktion, men köpingen Lysekil lyder under landsrätt.

På grund af Kongl. brefvet den 1 Februari 1867 har Carl Johans församling, annex till Örgryte pastorat, i Säfvedals härad, blifvit införlifvad med Göteborgs stad, hvarom vidare kommer att under Göteborg meddelas.

Föga upphöjdt öfver hafsytan, består länet dock till större delen af bergsträckningar, som mångfaldigt utgrena sig och bilda talrika, oftast mycket fruktbara dälдер.

Enligt senare mätningar äro de högste bergkullarne *Björnepiken* i Vette härad och *Ejdebratten* vid Bullarens gräns, med en höjd, den förre af 774 fot och den senare af 760 fot öfver hafsytan.

Den förnämste af länets dalar är den, som upptager Göta-elf och som, från Kungelf till Göteborg, vidgar sig ifrån 2,000 till omkring 8,000 fot. Dernäst märkas dalsträckningen från Saltkälleviken inåt Gesäters socken på Dalsland, 3½ mil lång, och dalen från Bullaren förbi Svarteberg till Gullmarsfjorden.

Utom de talrika hafsvikar, som, till någon del eller helt och hållet, omgifva betydliga landsträckor, förekomma inom länet åtskilliga större eller mindre vattendrag och sjöar, af hvilka serskildt må nämnas: *Göta elf*, som genomskär en del af Inlands och Göteborgs fögderin och som två mil ofvanför utloppet vid Kungelf bildar tvenne, ön Hisingen omgifvande, grenar, hvaraf den ene utlöper vid Ny Elfsborg i Riföfjorden, och den andre, kallad *Nordre-elf*, i Elfvefjorden; *Mölnåls-ström* och *Säfve-ån*, som, med upprinnelse från Elfsborgs län, leda sig, den förre öfver Mölnåls, der den bildar ett större fall, genom Göteborgs stad, och den senare genom Partilleds socken, samt begge utfalla i Göta elf; *Uddevalla-* eller *Bäfve-ån*, kallas vid länsgränsen *Risån*, har sin upprinnelse inom Forshälla socken, afleder Örsjöns vatten, och utfaller vid Uddevalla; *Örekils-elfven*, som, kommande från Dalsland, genomlöper Sörbygdens och Tunge härad i Sunnervikens fögderi och nedanom Qviström utfaller i Gullmarsfjorden; *Vettelanda-* eller *Källekins-ån*, som upprinner ur en mängd små sjöar och mossar på Löfverås- och Tormåserödsfjellen nära Norska gränsen vid Idefjorden samt har sitt utlopp genom *Strömsvattnet* vid Strömstad; *Kynneelf*, som gifver utlopp åt de på Dalslandsgränsen belägna Kornsjöarne och, efter en sänkning af omkring 140 fot på en mil, utfaller i Bullaresjön; äfvensom följande insjöar, nemligen: *Landvettersjön*, *Rådasjön*, *Stensjön* och *Delsjön*, belägna i Göteborgs fögderi; *Stora Hällungen*, om 1,270 tunnland, i Inlands fögderi; *Grindsbys*, *Kollungeröds* och *Röds sjöar*, af omkring ¼ mils längd hvardera, i Orusts och Tjörns fögderi; *Kärnsjön*, med en vidd af 1,400 tunnland, i Sunnervikens fögderi; samt *Norra* och *Södra Bullaresjöarne*, den förre vid pass 1,386 och den senare 2,310 t:ld, i Norrvikens fögderi.

Kärr och mossar finnas inom länet temligen talrikt.

I afseende å jordmån förekomma väsendtliga skiljaktigheter, äfven inom hvarje fögderi. På sätt i länet föregående femårs-

berättelser meddelats, kan man dock anse lera och lermylla utgöra de rådande jordarterna. Undantag göra förnämligast; i *Göteborgs* fögderi, Landvetters samt en del af Härryda och Råda socknar, der jordmänen består mest af sand och klapper, samt hvad man kallar ör; i *Inlands* fögderi, delar af Solberga, Rome-landa, Vesterlanda, Ucklums och Hjertums socknar samt Fräkne härad, der de intill bergssträckorna belägna hemmanen i allmänhet hafva en svag, sandblandad jord; i *Orusts* och *Tjörns* fögderi, spridda ställen, hvarest förekomma sandblandad fimjord och brännorf; i *Sunnervikens* fögderi, mindre delar af Lane och Tunge härad, der sand och fimjord förekomma, samt Sörbygdens härad, beläget till en del 200 fot öfver hafvet och med ett i allmänhet hårdare klimat, än de närmare Saltsjön belägna delar af länet, och hvarest jordmänen mera allmänt är svagare, af sandig och fjellaktig beskaffenhet; samt i *Norrvikens* fögderi, Bullarens härad och den del af Vette och Tanums härad, som gränsar derintill, hvarest jordmänen allmämligast består af sand-, fjell- och myrjord.

I allmänhet har det visat sig, att jorden närmast intill hafskusterna har starkare alstringskraft, och att den åkerjord, som från äldre tider varit upptagen, innehåller god lera med svartmylla till matjord och grundlager af mergel. Ganska allmänt och ända till en mil från hafskusten och deröfver samt på till och med 500 fots höjd öfver hafsytan, förekomma större och mindre bäddar af fossila snäck- och musselskal, delvis tillhörande ännu i hafvet förekommande blötdjursarter, och som, i geologiskt afseende märkvärdiga, äro det icke mindre i ekonomiskt, genom de rika mergellager, som de bilda, hvilkas nytta och användbarhet såsom gödningsämne ortens jordbrukare mer och mer lärt sig att uppskatta.

I senaste femårsberättelsen anmärktes, att ett mildare klimat var rådande inom detta län, än i de flesta öfriga af landet och anfördes, hurusom medeltemperaturen i Göteborg, som under de fem första åren af perioden 1851—1860 utgjort +7,61, under de fem följande åren uppgått till +8,07. Under de fem år, denna berättelse omfattar, har medeltemperaturen i Göteborg varit +8,02 eller något lägre än under förra perioden.

På grund af noggranna iakttagelser 3 gånger dagligen, angifver luftens medeltemperatur i Göteborg under åren 1861—70:

År 1861 +7,95; 1862 +7,69; 1863 +9,23; 1864 +7,34; 1865 +8,18; 1866 +8,32; 1867 +6,74; 1868 +9,19; 1869 +8,37 och 1870 +7,48.

2. Innevånare.

Tab. N:o 1. Bilagda tab. N:o 1 redogör för länets *folkmängd* åren 1866—70, i öfverensstämmelse med såväl presterskapets till Statistiska Central-Byrån inlemnade uppgifter som de årliga mantals- och skattskrifningslängderna.

Folkmängden inom länet, hvilken, enligt sistnämnda längder, vid 1865 års slut uppgick till 222,928, deraf å landsbygden 178,127 och i städerna 44,801, utgjorde, enligt samma längder, vid 1870 års slut 231,216, deraf å landsbygden 166,483 och i städerna 64,733. Under perioden har således folkmängden å landet *minskats* med 11,644 personer, men *ökats* i städerna med 19,932. Tillökningen för hela länet utgör 8,288, motsvarande 7 procent. Omnämnda betydliga förminskning af den å landet

mantalsskrifna befolkningen faller hufvudsakligen, eller med 11,335 personer, på Göteborgs fögderi, och beror derpå, att under perioden *Carl Johans* församling inom nämnda fögderi, på grund af Kongl. brefvet den 1 Februari 1867, från och med 1868 års ingång blifvit förenad med Göteborgs stad. Vid föreningen med staden fanns i denna landtförsamling, hvilken sedan länge betraktats såsom en förstad till Göteborg, en mantalsskrifven befolkning af 12,838 personer. Frändrages detta antal befolkningen i Göteborgs fögderi vid 1865 års slut, 41,779, återstå 29,169, hvadan och då folkmängden inom fögderiet vid 1870 års slut, enligt å motstående sida bifogade tabell, uppgick till 30,444, i sjelfva verket en tillökning egt rum i befolkningen

inom den kvarvarande delen af fögderiet med 1,275 personer eller 4,37 %. Inom öfriga fögderien äro förändringarna obetydliga: inom två, Orusts och Tjörns samt Norrvikens, förekommer en ringa tillväxt af 241 personer, hvaremot i de två öfriga, Inlands och Sunnervikens, befolkningen minskats med 550 personer, och har således folkmängden inom dessa fyra fögderin under perioden minskats med skillnaden 309 personer. Såsom orsaker till folkmängdens förminskning å landet kunna anföras dels inflyttningar till städerna och utvandring till Norge, dels och framför allt de under perioden utpträdande 2 koleraepidemierna, ihärdiga nerfebrar och skarlakansfebrar samt den efter flere på hvarandra följande svaga skördar år 1868 inträffande ganska allmänna missväxten inom länet, hvilken nödvändiggjorde inom ett par kommuner understöd från statens sida.

Fögderi.	Folkmängd vid slutet af år		Folkmängdens tillväxt.		Folkmängdens förminskning.	
	1865.	1870.	Antal.	Procent.	Antal.	Procent.
Göteborgs	41,779	30,444	—	—	11,335	26,95
Inlands	34,345	34,065	—	—	280	0,81
Orusts och Tjörns.	28,786	28,950	164	0,57	—	—
Sunnervikens	40,303	40,201	—	—	102	0,25
Norrvikens	32,914	32,991	77	0,23	—	—

Tillökningen af folkmängden i *städerna* har hufvudsakligen egt rum i *Göteborg*, der den under perioden uppgått till 19,219 personer, och förklaras, af hvad här ofvan blifvit anfördt rörande såväl Carl Johans församlings förening med staden som af inflyttningarna från landet. I *Uddevalla* uppgår tillökningen till 559 personer och i *Strömstad* till 212; hvaremot folkmängden minskats i *Kungälf* med 33 personer och i *Marstrand* icke undergått förändring.

Emellan den *kyrkoskrifna* och *mantalsskrifna* befolkningen eger fortfarande skiljaktighet rum, dock icke på långt när i samma förhållande som förut. Vid periodens början uppgick nemligen skillnaden hvarmed den kyrkoskrifna befolkningen öfversköt den mantalsskrifna till 9,685; men utgjorde vid periodens slut endast 1,173. Anledningen till den nu befintliga närmare öfverensstämmelse emellan båda uppgifterna, torde väsendtligen vara den, att före Carl Johans församlings förening med Göteborg, en betydlig del af denna församlings *mantalsskrifna* befolkning varit upptagen bland Göteborgs *kyrkoskrifna*, hvilket naturligtvis blifvit rättadt efter församlingens förening med staden, då den i landtförsamlingen förut mantalsskrifna befolkningen blifvit med stadens mantals- och skattskrifven.

I medeltal på *kvadratmil* lemnar länets hela folkmängd år 1870 en qvot af 5,270 emot 5,149 vid 1865 års slut. Fördelad på de serskilda fögderien, visar sig denna folkmängd, i förhållande till arealen, belöpa sig till de i denna tabell angifna antal.

		Qvadratmil.	Folkmängd.	Antal å kvadratmil.
Göteborgs	fögderi.....	6,13	30,444	4,966
Inlands	»	8,99	34,065	3,832
Orusts och Tjörns	»	4,74	28,950	6,403
Sunnervikens	»	11,18	40,201	3,596
Norrvikens	»	12,85	32,991	2,671

Af de från länet under år 1870 såsom *utflyttade* uppgifna 774 personer, har största antalet begifvit sig till Norge, hvaremot från de antagligtvis också förr eller senare äro att återförvänta. Till *Amerika* hade samma år ifrån detta län endast 201 personer emigrerat.

Hvad folkets bildning angår, är det obestriddigt, att den befinner sig i framåtskridande. Det lider ej heller något tvifvel, att detta framåtskridande skall blifva märkbare, sedan folkundervisningen hunnit att fullständigt ordnas, verkningarna af densamma hunnit mogna och det uppväxande släktet efter hand ingått i det borgerliga lifvet.

Under den period, som denna berättelse omfattar, har någon egentlig *skismatisk rörelse* icke förekommit.

I afseende å folkets *sedlighet* märkes ett obestriddigt framåtskridande. Redan i föregående berättelser har det blifvit anmärkt, att om man endast grundar sitt omdöme på de uppgifter, hvilka förekomma uti herr Justitie-statsministerns underdåniga berättelse angående civila rättegångsärenden och brottmål, det kunde synas, som om, för så vidt det angifves af antalet af brott och polisöfverträdelser, för hvilka personer blifvit sakfällda, mycket ännu återstodde att önska, men att om man närmare granskar dessa uppgifter, man skall finna, att förhållandena i sjelfva verket gestalta sig mindre ofördelaktigt; i synnerhet hvad landsbygden angår, enär endast ett mindre antal blifvit sakfällda för egentliga brott mot person eller egendom, men det långt öfvervägande flertalet blifvit det för öfverträdelser af politi- och ekonomiförfattningar, företrädesvis bränvinsförfattningarna. Enahanda förhållande emellan de serskilda slagen af brott och öfverträdelser synes hafva egt rum under den följande tiden, på samma gång, som antalet af de sakfällda likväl något minskats, eller från 4,776, som de utgjorde år 1864 till 4,660, hvartill antalet uppgifves för år 1868 i herr Justitie-statsministerns senaste här tillgängliga berättelse. Ingen person har blifvit fäld för mord, men hafva blifvit sakfällda: för försök till mord 1, för dråp 2, för inbrottsstöld 66 och för annan kvalificerad stöld 10. Inbrottsstölderna hafva hufvudsakligen skett för tillgripande af födoämnen under de svåra åren, hvilket nöjaktigt förklarar det ovanligt stora antalet af dem; de uppgingo nemligen år 1863 till endast 13.

För fylleri och dryckenskap hafva under år 1868 blifvit fällda 1,519, emot 2,272 under år 1863, hvilket kan anföras såsom ett bestämdt bevis för dryckenskapslastens aftagande. Mindre tillgång på penningar kan väl härtill hafva varit i någon mån bidragande, men i främsta rummet tillskrifver jag detta en bättre anda inom befolkningen samt den genom utskänkningsbolagen i städerna, framförallt i Göteborg och Uddevalla, ändamålsenligare ordnade bränvinsförsäljningen.

I afseende å öfriga öfverträdelser af politi- och ekonomiförfattningar, hvarför 1,558 personer år 1868 blifvit sakfällda, gäller hvad äfven i förra berättelsen anmärktes, att den största delen af dessa förekommer i städerna.

Till upplysning om förhållandet med de sakfällda under de 5 åren 1864—1868 meddelas å följande sida, på återopade embetsberättelser uppgjorda tabell.

	Antal sakfällde.	Sakfällde i förhållande till folkmängden.	Folkmängden d. 31 Decem-ber, enligt presterskapets uppgifter.
År 1864	4,776	1 på 48	228,358
» 1865	4,738	1 » 49	232,181
» 1866	4,945	1 » 47	233,508
» 1867	4,627	1 » 51	235,843
» 1868	4,660	1 » 49	230,054

Antalet å läns-cellfängelset i Göteborg, med tillhoppa 107 celler, deraf 5 mörka, förvarade fångar har uppgått:

år 1866 till 1,254 deraf 901 straffångar
» 1867 » 1,412 » 984 »
» 1868 » 1,216 » 790 »
» 1869 » 1,450 » 1,055 »
» 1870 » 1,426 » 1,159 ».

Varande den betydliga tillökningen af antalet straffångar under de båda sista åren betingad af en del sådana fångars förflyttning hit efter en vid straffängelset i Malmö timad brand.

I cellfängelset i Uddevalla med 34 celler, utgörande kronhäkte för norra delen af länet och ransakningsfängelse med tingsstad för ransakningar med häktade personer inom Uddevalla stad, Sunnervikens domsaga samt Orusts och Tjörns, Inlands Fräkne, Nordre och Torpe härad, hafva under perioden förvarats följande antal fångar, nemligen:

år 1866	255 deraf 38 straffångar
» 1867	291 » 49 »
» 1868	412 » 60 »
» 1869	454 » 63 »
» 1870	405 » 41 ».

Sedan riksdagens Justitie-ombudsman vid besök år 1867 å Orusts och Tjörns härads tingsställe, Svanesund, funnit dervarande häradshäkte icke motsvara sitt ändamål samt förty hos Konungens Befallningshafvande förordat någon åtgärd till häktets iståndsättande; men häradsborne, häröfver hörde, vägrat underkasta sig någon utgift för berörda ändamål, emedan de, enligt åtagande för några år tillbaka till uppförande och underhållande af cellfängelset i Uddevalla icke allenast på en gång erlagt ett visst penningebelopp för hvarje hemman, utan ock årligen gånge 50 öre för hemmanet, hvilket åtagande de iklädt sig endast med vilkor att vinna befrielse från underhållet af häktet vid Svanesund, har Eders Kongl. Maj:t, efter det Kongl. Fångvårdsstyrelsen, hos hvilken Justitie-ombudsmannen yrkat

häktets vid Svanesund ofördröjligen iståndsättande, anhållit om nådigt tillstånd att få gå i författning om uppförande å på häradsbornes bekostnad anskaffad tomtplats af en fängelsebyggnad, i nådigt bref den 27 Juli 1870, tillåtit att ett häkte om 10 celler finge vid Svanesund uppföras för dels förvarande af personer, hvilka blifvit dömda att vid bristande tillgång till ådömda böter, i stället undergå stadgad förvandlingsstraff, och dels för förvarande af för brott häktade personer från Orusts och Tjörns härad samt af dylika personer emellan ransakningarna från Inlands Nordre härad.

Hvad klädedrägt och folknöjen angår har länets befolkning ej några egendomliga sedvänjor.

Till boningshus begagnas inom detta län i allmänhet timrade byggnader, täckte med tegel eller spån, som alltmer börjar användas; och i vissa trakter är det icke sällsynt att finna bondgårdar med bekvämt och pryddigt inrättade åbyggnader. Ladugårdarne, som äro dels timrade, dels uppförde af korsvirke och bräder, sällan af sten, med tak ömsom af tegel eller spån, bunden halm och torf, äro ofta i det skick, att de lemna kreaturen föga skydd emot blåst och köld.

Rörande de i länet varande frivilliga skarpskytteföreningarna hänvisas till efterföljande tabell:

	Aktiva medlemmar.		Aktiva medlemmar.
Göteborgs, 5 kompanin	617	Torpe 1 kompani	41
Uddevalla, med filialafdelningar, 1 kompani	114	Sotenäs 1 »	50
Kongelfs 1 »	62	Tanums 1 » (upplöst)	—
Strömstads 1 »	45	Tjörns 1 »	73
Orusts 2 »	212	Torsby 2 »	133
		Fjellbacka 1 »	57

Förhållandet med kasserade och friköpte beväringssynglingar upplyser bilagda tabell:

	Sjöbeväring.		Landtbeväring.	
	Friköpte.	Kasserade.	Friköpte.	Kasserade.
År 1866	50	120	45	82
» 1867	42	155	51	96
» 1868	35	129	42	87
» 1869	35	128	45	81
» 1870	24	306	38	197

3. Näringar.

Jordbruket, som utgör länets hufvudnäring, har på senare åren visat ojäfviga tecken till ett allmänt framåtgående, hvilket icke alltid förut varit förhållandet. Under loppet af några decennier har länets produktion af säd visserligen betydligt ökat och lemnat icke obetydligt öfverskott utöfver länets egen förbrukning; men denna tillökning har mera varit föranledd af åkerns utvidgning, dels genom myrodlingföretag, dels och hufvudsakligast genom den öfverhandtagande hafreodlingen på bekostnad af ängsmarken, än genom stegrad afkastning på t.l.d.

Ängsmarken upplöjdes under denna tid nästan allmänt och ersättning genom foderodling på åkern lemnades endast i ringa mån. Sädesodlingen bedrefs således i för stor utsträckning och på bekostnad af foderodlingen, hvaraf följden äfven blef minskad afkastning.

Det felaktiga i detta brukningsätt inses emellertid alltmera och landtbrukaren har allmänt börjat utvidga foderodlingen. Det hörer sålunda numera till allmän regel att med klöfver och timotej till två å tre, någongång till och med fyraåriga vallar

igenså höstsädesfälten, och dessa senare hafva i sin mån äfven börjat utvidgas, sedan tillgång till gödning vunnits dels genom den ökade foderodlingen och dels genom användandet af artificiella bigödningsämnen, hvilka synas tillvinna sig ökad förtroende äfven hos allmogen.

Begagnandet af *träde* kan numera inom länet anses allmänt, ehuru orter visserligen finnas, der man ännu icke lärt sig att uppskatta fördelarne af ett ändamålsenligt trädesbruk. Jordens betydliga styckning der och hvar nödgar äfven brukaren att oafbrutet taga skördar af sin lilla jordrymd.

Täckdikning kan äfvenledes så tillvida anses allmän, att nästan hvarje hemmansegare begagnar sig här af, ehuru mera såsom partiel afdikning än såsom fullständig grunddikning. Till täckdikningsmaterial begagnas allmänt sten, hvarvid denne ofta sönderkrossas för erhållande af behörig storlek, och endast vid de större jordbruken användes tegelrör.

Brukningssättet kan så tillvida hänföras till vaxelbruk, att på de flesta ställen någon del af åkern utlägges till gräs, men då vallen upplöjes tagas ofta så många hafregrödor efter hvarandra, som jorden möjligen kan bära, och på enskilde orter, der jorden ej är af samma utmärkta beskaffenhet, som den Bohuslänska jorden i allmänhet, hör det ej till sällsyntheterna att åkern, som på så sätt blifvit utsugen medelst flere på hvarandra följande hafreskördar, ligger i s. k. ödeträde under loppet af några år till dess den antingen kommer i tur att trädas och gödas, eller efter någon hvila åter kan anses färdig för en eller annan hafreskörd.

Vid bättre skötta jordbruk är vaxelbruk med 7 å 8 skiften samt 2 å 3 års vall det allmänast rådande.

Hafre är numera *hufvudsädet* inom länet och de öfriga sädena ställa sig enligt senare årens statistiska uppgifter i följande proportion dertill:

mot 1,000 kub.-fot hafre skördas (i afrundade tal), 30 kub.-fot hvete, 180 kub.-fot råg, 200 kub.-fot korn, 60 kub.-fot bland-säd, 60 kub.-fot bönor, 15 kub.-fot ärter, 5 kub.-fot vicker, samt 7--900 kub.-fot potatis.

Bifogade, med ledning af Hushållningssällskapets till Tab. Litt. A. o. B. Statistiska Central-Byrån inlemnade uppgifter för jordbruksstatistiken, upprättade tabeller, redogöra för *utsäde* och *skörd* tab. Litt. A, *egovidd* och *dess användande till serskilda odlingsföremål* tab. Litt. B, samt *underhållna kreatur* å följande tabell:

År.	Hästar.	Oxar.	Tjurar.	Kor.	Ungnöt.	Får.	Getter.	Svin.
1866	23,686	1,693	1,715	50,374	22,213	57,266	24	10,872
1867	23,278	1,624	1,513	51,112	21,990	54,166	4	9,904
1868	20,960	1,437	1,256	43,433	14,952	41,639	16	7,953
1869	21,719	1,446	1,394	45,886	17,292	46,267	6	8,102
1870	22,310	1,530	1,507	47,343	18,854	50,042	27	8,741

Under de tre första åren af perioden hafva *skördarna* varit mindre goda och det ena året, 1868, då lång och ihärdig torra inträffade, var afkastningen af vårsäden, hvilken utgör hufvudsädet inom länet, så ringa, att den på flere ställen motsvarade

Tab. Litt. A.

Utsäde och Skörd.

År.	U t s ä d e.									S k ö r d (utan afdrag för utsädet).											
	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Bland-säd.	Ärter.	Vicker.	Bönor.	Potatis.	Lin och hampa.	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Bland-säd.	Ärter.	Vicker.	Bönor.	Potatis.	Lin o. hampa.	
	K u b i k f o t.									C:tr.	K u b i k f o t.									C:tr.	
1866	15,208	60,449	97,146	541,739	34,700	10,798	6,502	47,826	249,072	6,986	111,621	553,668	607,795	2,927,586	210,718	54,407	20,741	192,353	1,367,982	20,942	4,684
1867	19,025	53,054	104,709	566,245	35,692	10,814	6,927	47,385	246,703	6,779	66,457	235,645	598,619	2,700,605	206,300	42,264	14,916	195,438	1,191,666	22,724	18,795
1868	12,831	59,427	103,900	544,525	36,666	9,981	6,075	45,477	249,619	6,145	78,260	495,880	505,142	2,688,964	161,419	37,718	18,199	162,038	2,402,028	18,113	3,130
1869	12,656	66,747	102,628	553,778	37,965	9,217	5,712	44,435	262,628	5,866	100,380	646,284	658,440	3,194,721	242,675	46,460	21,253	171,037	1,816,518	22,999	5,077
1870	12,650	68,389	101,952	562,345	37,653	9,265	6,512	43,611	272,621	5,854	109,082	706,562	744,848	3,242,146	222,285	57,620	24,320	233,218	2,358,733	25,280	6,232

Tab. Litt. B.

Egovidd och dess användande till serskilda odlingsföremål.

År.	Hela egovidden.	D e r a f				O d l a d e g o v i d d, a n v ä n d t i l l								
		Trä-, humle- och kålgård.	Åker och annan odlad jord.	Naturlig äng.	Skogbärande mark.	Höstsäd.	Vårsäd.		Potatis.	Andra rotfrukter.	Spånadsväxter.	Gräs och andra foderväxter.		Träde.
							Stråsäd.	Baljväxter.				Bete.	Skörd.	
	T:ld.	T u n n l a n d.				T u n n l a n d.								
1866	886,137	926	174,593	44,285	127,752	15,361	87,210	10,505	8,307	305	2,011	9,037	29,273	12,241
1867	894,342	961	178,595	38,955	128,155	13,814	93,775	11,368	8,117	368	1,907	6,453	29,406	14,189
1868	894,137	984	178,247	38,148	125,572	14,368	88,244	10,160	8,745	283	1,614	10,094	30,212	12,822
1869	893,833	987	178,886	37,264	125,680	16,438	90,221	10,435	8,375	316	1,649	7,847	30,351	13,251
1870	900,858	1,004	180,769	36,641	125,870	16,448	91,958	9,963	8,627	351	1,566	7,231	31,016	13,602

missväxt. Samma år inträffade äfven fullständig foderbrist, så att åtskilliga nödfoder måste tillgripas för kreaturens framfödande. Lyckligtvis blef följande års skörd år 1869 af alla slag serdeles god, hvilket förhållande äfven kan anses hafva egt rum år 1870; ty ehuru skörden då visserligen var något mindre, än föregående år, uppvägdes detta dock mer än väl genom dess utmärkta beskaffenhet och de höga pris, den vid försäljning be-tingade. Under båda åren var höskörden äfven god och halm-tillgången ymnig.

Den af allmogen begagnade *åkerbruksredskapen* utgöres nästan uteslutande af plog, harf och vält. Plogen är vanligen af god konstruktion och plöjningsarbetet utföres i allmänhet väl, harfven är lätt och köres ej sällan med häst; äfvensom välten. Åkerhackans flitiga begagnande får för öfrigt ersätta hvad som brister i åkerbruksredskapens fulländning. Tröskmaskiner be-gagnas ganska allmänt. I de med anslag från Hushållningssällskapet understödda museerna i Göteborg och Uddevalla äro anordnade permanenta utställningar af redskap, hvarifrån äfven-som från härvarande verkstäder, landbrukaren med lätthet kan förskaffa sig de redskap, han behöfver, äfven af nyaste konstruk-tioner. Af såväl Hushållningssällskapet som dess filialafdel-ningar hafva redskap äfven blifvit inköpta och vid landbruks-mötena på auktion försålda.

Till *dragare* användas af allmogen uteslutande hästar och endast vid de större bruken begagnas tillika oxar.

Beträffande *arbetslöner* och *arbetstillgång*, så har den fast auställde arbetaren, vare sig torpare eller dräng, en jemförelsevis god utkomst, då deremot arbetaren utan dylik anställning ofta haft svårt att finna sin skälige berguing, då han en stor del af året ej i sin hemort kan erhålla någon arbetsförtjenst. I flere trakter af länet har nemligen allmogen numera så inskränkt sina omkostnader för jordbrukets drift, att endast ynglingar om 15 till 18 år antagas till drängar, hvarföre den fullt arbetsföre drängen ofta måste söka sig arbetsförtjenst på andre orter, hvil- ket ock i stor skala försiggår genom temporära, årligen återkom-mande utvandringar till Norge från norra och mellerste delen af länet, samt till och omkring Göteborg från södra länet. Ehuru arbetsförtjensten för den sparsamme och skicklige arbetaren på desse orter ofta är god, är den dock icke alltid tillräcklig att lefva af i hemmen under vintren, synnerligast för dem, som hafva familj att underhålla, hvarföre fattigvården å mången ort häri-genom hårdt betungas.

Att *ladugårdsskötseln* i allmänhet på senare åren visat spår till förbättring och onekligen tillvunnit sig ett ökadt intresse äfven hos den mindre jordbrukaren, är en glädjande företeelse. Inom allt flere orter af länet göres, nu af allmogen mera afse-ende på icke allenast de pålagda djurens härkomst utan äfven deras sorgfälligare uppfödande, än hvad förr varit förhållandet. De årliga landbruksutställningarna med prisbelöningar inom hvarje af Hushållningssällskapets sju kretsafdelningar, i förening med de äfven af Hushållningssällskapet utstationerade handjur af bättre och ädlare raser, hafva visserligen endast småningom, men dock ganska märkbart, utöfvat sitt välgörande inflytande. Såväl till Göteborg som i synnerhet till Norge försäljes årligen ett icke obetydligt antal kreatur; i synnerhet af svinkreatur är exporten till Norge betydlig, men som denna sker landvägen eller öfver Svinesund, saknas uppgifter om beloppet af densamma. De synnerligen svåra åren 1867 och 1868 inverkade emellertid

mycket störande på kreatursafveln, i det ganska många landtmän nödgades att såväl af peuningebefoh som på grund af foderbrist afyttra sina kreatur.

Till *husdjursafvelns* förbättrande har Hushållningssällskapet inköpt och på lämplige platser inom länet utstationerat goda afvelsdjur, så att vid 1870 års slut voro på så sätt uppställda: 13 st. tjurar, nemligen 10 af Ayrshire, 2 af korthorns och 1 af Algauerras, samt dessutom 2 hondjur af sistnämnda ras, hvilka, jemte tjuren, för försöks anställande med lämpligheten af nämnda ras för länet, blifvit stationerade vid länets landtbruksskola på Stora Vrem; 9 st. hingstar, hufvudsakligast af norsk ras: 20 st. baggar af Cotswolds- och Cheviotsras; 6 par svin af prins. Alberts- och Berkshireras, hvilka senare på så sätt spridas i länet, att emottagaren af ett par har att därför efter erhållen afvel aflemna ett annat vid samma ålder som det emottagna, hvilket åter i sin tur på samma vilkor utstationeras. De af Hushållningssällskapet för kreatursafvelns förbättrande under perioden utgifna belopp uppgå till 20,350 r:dr 41 öre.

Till *mjölkhusållningens* befrämjande äfven hos den mindre jordbrukaren har Hushållningssällskapet, i enlighet med hvad redan i förra femårsberättelsen är nämnt, genom fortsatt beviljande af räntefria lån, dels å 1,800 r:dr, dels å 2,500 r:dr, sökt åstadkomma s. k. distriktsmejerin. Dessa åtgöranden hafva dock ej medfört önskad verkan, då vid 1870 års slut endast fem dylika mejerin, hvaraf 2 distrikt förenade om ett me- jeri i Uddevalla, funnos inom länet.

Förnämsta anledningen till den mindre jordbrukarens urakt-låtenhet att mera allmänt begagna sig af desse fördelar, torde böra sökas i hans häfdvunna bruk att ej producera mera mjölk än hvad i hemmet konsumeras och hellre tillgodogöra sig den lilla afkastning, han af sin ladugårdsskötsel härutöfver kan er-hålla, genom uppfödandet af ett eller annat djur och dettas försäljning.

De i förra femårsberättelsen omnämnda stipendier å 150 r:dr till elever från länet, hvilka antingen vid statens mejeri-skolor, eller vid privata välskötta mejerin erhålla undervisning, hafva äfven under dessa år af Hushållningssällskapet beviljats med tillsammans 942 r:dr.

För att tillhandagå länets jordbrukare har Hushållnings-sällskapet fortfarande en *agronom* anställd, som kostnadsfritt för rekvirenten biträder med råd och upplysningar i allt hvad till jordbrukets- och boskapsskötselns förkofran hör.

Trägårdsskötseln har ännu ej inom länet tillvunnit sig syn-nerligt intresse. Med undantag af trakten omkring Göteborg och synnerligast Hisingen, der grönsaksodlingen är betydligt uppdrifven och hvaraf mången hemmansbrukare tager sin för-nämsta inkomst, är det endast undantagsvis som allmogen har någon täppa för trögårdsväxter. För fruktträsplantering har man dock på senare åren börjat visa något mera liflighet.

Hushållningssällskapet har äfven i detta afseende vidtagit åtgärder till sakens befrämjande, genom anställandet af sak-kunnig person, som kostnadsfritt för rekvirenten lemna råd och upplysningar i hvad till trögårdsskötsel hör.

Prisen å de förnämsta *jordbrukets* alster hafva, enligt mar-kegångssättningarna i länet, varit de i följande tabell. Han-delsprisen hafva dock i allmänhet ställt sig icke obetydligt högre.

Priset å potatis har vexlat emellan 4—7 r:dr.

	Hvete.	Råg.	Korn.	Bland-säd.	Hafre.	Hö.	Halm.
	Kubikfot.				Centner.		
Åren 1838—1852 voro markegångsprisen i medeltal..... R:dr	—	2,22	1,52	—	0,87	—	—
Åren 1853—1855 d:o d:o	—	3,20	2,22	—	1,43	—	—
» 1856—1860 d:o d:o	3,79	2,62	2,17	1,78	1,40	3,07	1,48
» 1861—1865 d:o d:o	3,15	2,38	1,78	1,46	1,14	2,36	1,28
År 1866	3,00	2,35	2,10	1,65	1,15	2,00	0,90
» 1867	5,00	3,75	2,50	2,05	1,60	2,50	1,25
» 1868	4,25	3,30	2,70	2,20	1,70	3,55	1,85
» 1869	3,30	2,50	1,95	1,60	1,25	2,00	0,80
» 1870	3,15	2,41	1,90	1,58	1,25	2,00	0,83

De för länet fastställda markegångsprisen å årliga *mandagsverken* angifvas sålunda:

Åren 1827—1831 80 öre, 1832—1836 83 öre, 1837—1841 87 öre, 1842—1846 98 öre, 1847—1850 1 r:dr 3 öre, 1851—1855 1 r:dr 12 öre, 1856—1860 1 r:dr 25 öre, 1861—1865 1 r:dr 3 öre och år 1866 1 r:dr 5 öre, 1867 1 r:dr 5 öre, 1868 1 r:dr, 1869 1 r:dr samt 1870 90 öre.

De på Kongl. Landbruks-akademiens förslag anordnade utställningar och prisbelöningar i Göteborg af slagtdjur, mejeriprodukter, fläsk och salt kött, gemensamma för detta och närgränsande läns Hushållningssällskaps områden, hafva fortgått med 2 utställningar om året. Till kostnaderne för dem har länets Hushållningssällskap bidragit med tillsammans 8,859 r:dr 27 öre.

Till afhjelpande af den öfverklagade bristen å examinerade *djurläkare* inom länet, hvaraf behöfvat icke af den å stat anställde länsdjurläkaren ensam kunnat fyllas, hafva efterhand 8 sådane läkare blifvit af Hushållningssällskapet inom serskilde delar af länet anställda, åtnjutande hvardera 600 r:dr årligen, förutom ersättning af reqvirenten efter en af förvaltningsutskottet fastställd billig taxa. Under femårsperioden har af Hushållningssällskapet medel utgått till djurläkare 19,225 r:dr.

Prisen å de hufvudsakligare *ladugårdsprodukterna* under åren 1866—1870, enligt markegångssättningarna, hafva varit de i efterföljande tabell angifna. Äfven i afseende å dessa artiklar gäller den här ofvan gjorda anmärkningen, att handelsprisen ställt sig icke obetydligt högre.

	Smör.	Fläsk.	Talg.	Oxe.	Ko.	Får.
	Centner.			Stycken.		
Åren 1838—1852 voro markegångsprisen i medeltal R:dr	47,30	—	—	—	38,44	—
» 1853—1855 d:o d:o »	55,85	—	—	—	46,67	—
» 1856—1860 d:o d:o »	70,50	36,60	48,35	103,50	57,00	6,02
» 1861—1865 d:o d:o »	59,00	33,00	42,05	76,00	49,00	6,10
År 1866	60,00	32,50	40,00	100,00	60,00	8,00
» 1867	60,00	36,50	40,00	100,00	60,00	7,00
» 1868	67,00	35,50	36,00	75,00	40,00	5,00
» 1869	62,50	40,00	37,50	125,00	70,00	7,50
» 1870	60,00	40,00	35,00	130,00	75,00	8,00

Tab. N:is 5 o. 6. Bifogade tabb. N:is 5 och 6 innehålla sammandrag af vederbörandes uppgifter öfver *dödade rofdjur* och af *rofdjur dödade husdjur* äfvensom beloppet af utbetalde *skottpenningar*.

Detta län utgör ett serskilt revier under en *jägmästare* och bildar, jemte Skaraborgs, Elfsborgs och Hallands län, femte skogsdistriktet med gemensam *skogsinspektör*.

Följande hemmans skogar hafva under perioden blifvit uppmätta och indelade, nemligen Kongl. och Hvitfeldtska stipendii-inrättningens hemman Sundsby, Åker och Djuphult, Åby, Toftestad och frälselägenheten Orrevik samt prestenkesätet Orreqvisla; men då vid 1870 års utgång de uppgjorda indelningsplanerna ännu icke af Kongl. Skogsstyrelsen blifvit fastställda, har den under N:o 4 föreskrifna tabell icke kunnat upprättas.

De enskilde skogarne äro vanvårdade och hafva, här, som i allmänhet, anlitas öfver höfvan och utan afseende på återväxten. I föregående femårsberättelser har blifvit omnämndt, att denne del af riket tillföre varit skogrik, men, för att icke tala om de härjningar af fiendehand, som antagas i forntiden hafva blottat detta läns kuster och skär från skog, har den rika tillgången å högskog, som för 200 år sedan bevisligen förefanns, medtagits under sistförflutna och innevarande århundraden, dels till byggnad af salteriverk i skärgården och till trankokning under sillfisketiden, dels för de förr talrika bränvinsbrännerien, dels i följd af tidtals gynnande konjunkturer för trävaruutskepningen, dels till fyllande af det alltjemt ökade behöfvat af bränsle, och dels, isynnerhet under de senare årtionden, till bestridande af ökade räntor och lefnadskostnader. Oftast genom grof vårdslöshet vållade *skogseldar* bidraga äfven till att förminska de återstående skogsparkerne. Under den torre sommaren 1868 förekommo skogseldar flerstades och anställde betydlig skada å såväl gammal som ung skog, utan att dock beloppet af de sålunda sköflade arealerna kan uppgifvas. Löfskog förekommer nästan endast å inägorna och består mest af björk och al, sällsyntare af ek, ask, lind och bok. Furu- och gran-skogar äro de vanligaste, men tillgången å byggnadstimmer och bränsle motsvarar numera icke länets behof. Försäljning af såväl timmer som ved eger numera rum från endast 5 härad nemligen Inlands Fräkne, Inlands Torpe, Bullarens, Vette och Säfvedals. För ortens behof ännu tillräcklig skogstillgång finnes inom 3 härad, nemligen Inlands Nordre, Lane och Sörbygdens. Knapp husbehofstillgång för ortens behof finnes inom 5 härad, nemligen Inlands Södre, Tanums, Tunge, Stångenäs, Soteånäs och Orusts Östra. Ingen nämnvärd skogstillgång inom 6 härad, nemligen Östra och Vestra Hisings, Askims, Orusts Vestra, Tjörns och Qville.

Vid 1870 års landsting, i sammanhang med infordradt underdånigt utlåtande rörande åtgärder för åstadkommande af en ändamålsenlig skogsskötsel, godkände landstinget ett vid tinget uppgjort "*Förslag till skogslag*" för Göteborgs och Bohus län, å hvilket nådig fastställelse dock ännu icke erhållits.

Skogsodlingens befrämjande har länge varit föremål för Hushållningssällskapets omtanka och nitiska tillgöranden, ehuru dessa först under de sista åren synas hafva vunnit den uppmuntran från allmänhetens sida, som önskligt varit. Inom de skoglösa trakterna omfattas numera skogsplanteringen med stigande intresse. Hushållningssällskapet har derföre, jemte premie-anslag för skogsplanteringar på skoglös ort, äfven nu anslagit sådana för ändamålsenlig skogsuppfredning å skogshemman. Tvenne skogsplantörer äro fortfarande anställda, som på Hushållningssällskapets bekostnad lemna biträde vid skogsplanteringar inom länet, då så väl frön som plantor äfven kostnadsfritt erhållas.

Genom att förskaffa sig besittningsrätt till 2 hemmansdelar med för ändamålet väl belägna utmarker, nemligen militiebostället Underslös i norra delen af länet, som öfvertagits på arrende, och en afsöndrad hemmansdel Ingetorp i södra delen af länet, hvilken 1868 inköptes för 10,000 r:dr, har Hushållningssällskapet sökt att äfven genom föredöme väcka hågen för skogsplantering. Vid det förra är all utmarken, omkring 300 t:ld, dels besädd dels planterad med gran, fur, lärk och björk, och vid det senare har sådd och plantering af samma träslag påbörjats å circa 100 t:ld utmark. Vid båda äro tillräckliga plantskolor anlagda, hvilka vårdas af de å hvardera stället boende skogsplantörer. För att äfven i någon mån förskaffa jordinnehafvaren ersättning för förloradt gräsbete å till skogsodling företrädesvis tjenlig mark, som härtill upplåtes, äfvensom för att försäkra sig om den derå uppväxande skogens fredande, har Hushållningssällskapet, genom öfvertagandet af dylik mark på 25-åriga arrenden, gått i författning om dess besäende med skogsfrö, likväl med vilkor af arealens inhägnande och den uppväxande skogens vårdande af jordegaren. På grund af dylikt arrendeafstal hade Hushållningssällskapet vid 1870 års slut öfvertagit planteringen å 5 hemmansdelar med en sammanräknad areal af 164 tunnland.

Under femårsperioden har af Hushållningssällskapets medel för skogsodlingens befrämjande utgått 26,216 r:dr 92 öre.

Tillgång till god *brännstof* finnes i de flesta trakter af länet, men anlitas hufvudsakligast endast i de skoglösa orterne.

Tvenne *allmänna landbruksmöten* för länet med utställningar af såväl landbruksprodukter, åkerbruksredskap som slöjdalster med åtföljande prisutdelningar, och hvarvid äfven öfverläggningar i till landbruket hörande ämnen förekommit, hafva under femårsperioden hållits. Med få undantag hafva äfven dylika möten årligen hållits inom hvarje af de 7 kretsafdelningarna. Erfarenheten har visat, att dessa årliga kretsafdelningsmöten bättre motsvara det afsedda ändamålet, eller väckandet af den mindre jordbrukarens håg för deltagande i pristäflan vid de dervid anordnade utställningarna, än hvad vid de allmänna länsmötena kunnat åstadkommas. Utgifterna för de under åren 1866—1870 hållna allmänna landbruksmöten för länet hafva uppgått till 3,980 r:dr 80 öre, och för de under samma tid hållna kretsafdelningsmöten till 16,923 r:dr 40 öre.

Vid länets *landbruksskola* hafva lärlingarne åtnjutit undervisning i öfverensstämmelse med gällande reglementen. Den teoretiska undervisningen har meddelats af en förste och en andre lärare. Den praktiska undervisningen har, utom vanliga jordbruksarbeten, ladugårdsskötsel, mjölkning och arbeten i verkstäderna, äfven omfattat täckdikning, mossodling, fältnätning, afvägning, träplantering, skogsfrösädd, pudrettberedning m. m. Sedan den 31 Oktober 1868 är skolan flyttad från Partilled i södra delen af länet till *Stora Vrem* i den norra, och har Hushållningssällskapet i sammanhang med skolans flyttning vidtagit sådana åtgärder, hvarigenom antalet af frilärlingar kan utsträckas och skolan dymedelst utöfva en vidsträcktare verksamhet.

De från skolan under perioden utgångne lärlingar, hvilka utgjorde: år 1866 6, 1867 10, 1868 4 1869 10 och 1870 6, hafva, derest de icke återgått till egna jordbrnk, erhållit anställningar som rättare.

Skolans undervisningsmateriel och redskapssamling hafva genom sällskapets understöd årligen blifvit förökade. Likaledes

har, genom sällskapets anslag, skolstyrelsen vid de årliga examina kunnat utdela premier till de lärlingar, som deraf gjort sig förtjente. De af sällskapet under ofvannämnda år till skolan sålunda utbetalda anslag utgöra tillsammans 14,349 r:dr 57 öre.

De i förra femårsberättelsen omnämnda *geologiska undersökningar* inom länet, hvilka, på Hushållningssällskapets bekostnad, herr C. Olbers påbörjade år 1858, hafva sedermera årligen fortgått och avslutades år 1867. Verket består af kartor med specialbeskrifningar samt en serskildt utgifven afhandling "Bidrag till Göteborgs och Bohus läns Geologi", och har erfordrat en utgift af 23,970 r:dr 50 öre.

Oaktadt länsstyrelsens fortsatta bemödanden och åtgärder för afskaffande af de för rörelsen serdeles besvärande *grindar* öfver allmänne vägarne, finnas likväl gauska många sådana; dock hafva desamma under perioden i visse delar af länet betydligt minskats.

Länets allmoge vidhänger för öfrigt åsigten om *stängsels* oumbärlighet, hvilket uppföres, i skogstrakterna mest af trä och på skoglösa orter deremot allmänast af sten.

Afveln af *fjäderfän* inom länet företer i allmänhet ej något anmärkningsvärdt. Endast i Orusts och Tjörns fögderi egnas åt hönsafveln större omsorg. Vintertiden hysas hönsen i allmogens egna boningsrum, och näppeligen finnes der någon backstuga, som ej jemte innehafvaren herbergerar några sådana djur. Äggförsäljningen från denne ort är ock derföre betydlig. Sådan försäljning äger äfven rum i någon mån till Norge ifrån länets nordligaste socknar.

Jagten är icke att anse såsom någon allmännare binäring i detta län, änskönt god tillgång på skogsfogel finnes i fjellbygden, och sjöfogeln i skärgården äfven kunde bereda inkomst åt desse orters befolkning, om jagten ändamålsenligt sköttes. Der jagträtten blifvit af enskild person förvärfvad och denne väl vårdar jagten, är tillgången på nyttigt vildt ganska god, men, der så icke är förhållandet, missbrukas den ofta. På senare tiden har *elg* betydligt tilltagit, så att t. ex. år 1868 icke mindre än 7 st. kunde fällas på omkring en mils omkrets. För att skydda detta djurslag ingick Landstinget år 1870 med underdånig ansökan om dess fridlysning under 10 år. *Haren* har, tack vare nye jagtstadgan, betydligt förökats sig, likasom tillgången på *tjäder* och *rapphöns* är god, hvaremot *orre* är mera sällsynt. *Pjäderfogeln* har äfven betydligt förökats sig. Till skada för får och nyttigt vildt uppgifves *räfven* hafva betydligt förökats sig efter upphörandet af skottpenningar. Bohusläns skytte- och jägareförbund samt Göteborgs jagtsällskap hafva mycket vinnlagt sig om jagtens och det nyttiga villebrådets skyddande, hvilket också ökats betydligt; och har Hushållningssällskapet understött det förstnämnda med årliga bidrag af tillsammans 1,350 r:dr.

Biskötseln har i visse orter af länet under senare åren blifvit med mera nitälskan omfattad, hvartill synbarligen bidragit de personer, hvilka på Hushållningssällskapets bekostnad fått inlära biskötseln och derefter med råd och föredöme föregått länets innevärdare.

Åtskilliga *handaslöjder* öfvas med skicklighet, men knappast i någon gren utöfver allmogens eget behof. All fiskredskap och en del åkerbruksredskap förfärdigas af allmogen sjelf.

Båtbyggeriet i Bohus län öfverträffar de fleste andre orters. Synnerligen eftersökas de båtar, som byggas å Koster och

Orust, men äfven i byggandet af fartyg besitter allmogen, företrädesvis å Orust, ganska stor skicklighet; och uppgifves, att inom nämnda fögderi år 1870 byggdes, förutom smärre båtar, 12 st. fartyg, om tillhopa 262 nylästers drägtighet.

Ett *jernbruk* har under perioden varit i gång och utgjorde tillverkningsvärdet vid detsamma år 1870 34,500 r:dr.

Vid 9 *metallfabriker* i Göteborg utgjorde tillverkningsvärdet år 1870 1,025,957 r:dr, och vid 3 dylika verkstäder inom det öfriga länet 743,745 r:dr.

Å Malmön och vid Hunnebostrand, båda i Sotenäs härad, bearbetas *stenbrott*, hvilka lemna en utmärkt vacker granit, hvaraf betydlig afsättning eger rum icke blott å inrikes, men äfven å utrikes orter. Å *Nordön*, emellan Marstrand och fastlandet, samt vid *Tjufkil* finnes ett *skifferlager*, hvaraf förträfflig takskiffer förarbetas.

Malmgångar, förande jern och möjligen äfven andra metaller, förekomma visserligen inom länet här och der, men, så vidt hittills erfarits, ej af den mäktighet, att bearbetandet deraf ansetts kunna löna sig. Försök har gjorts med att till export bryta *fältspat*, men öfvergifvits såsom icke lönande.

Tab. N:is 7 a o. 7 b. Förhållandet med *fabriks- och manufakturrörelsen* inom länet, serskildt för *landsbygden* och serskildt för *städerna*, inhämtas af tab. N:is 7 a och 7 b. Tillverkningsvärdet uppgick år 1870 å landsbygden till 12,810,908 r:dr och i städerna till 10,808,328 r:dr.

Länets belägenhet invid Kattegat hänvisar naturligen kustborne på idkande af *fiske* såsom näringsfång, och *hafsfisket*

utgör också näst jordbruket, länets viktigaste näring. Det idkas under benämning af storfiske, vinterfiske, sill- och makrillfiske, hummer- och ostrontägt samt strand- och småfiske af en betydlig del af länets befolkning. Huru stor denne del i sjelfva verket är, eller huru många som af fisket hemta sitt uteslutande förvärf, eller, jemte annan näring, jordbruk och sjöfart, idka fisket såsom binäring, kan icke med full säkerhet uppgifvas. Genom benägen medverkan af herrar pastorer, dem jag anmodat att meddela, så vidt möjligt, fullständiga uppgifter å antalet pastoratsbor, hvilke med sina familjer antingen hemtade hela sin utkomst af fisket eller ock idkade det endast såsom binäring, är jag dock i tillfälle att angifva de lägsta antalen för dessa båda kategorier å landet, och uppgår antalet af de förra till 7,897 och af de senare till 11,381. Med full visshet kan den senare summan emellertid anses icke obetydligt understiga verkliga förhållandet, och ökas den, då fråga är om hela länet, med den fiskeriidkande befolkningen i städerna, rörande hvilka uppgifter endast undantagsvis kunnat erhållas. Efterföljande tab. Litt. C redogör i sammandrag för hafsisket under de senaste 10 åren.

Tab. Litt. C.

Af de serskilda här förut angifna hafsiskena, är *stor- eller storsjöfisket*, som det äfven benämnes, det viktigaste. Det bedrivnes med dels större fiskefartyg af till och med 18 nylästers drägtighet, bemannade med 10 å 16 man, och dels med mindre däckade båtar af 6 å 8 nyläster med 6 till 8 mans besättning och idkas å olika platser från slutet af Januari till början af September, hvarefter fartygen upplägga och besättningarna rusta

Tab. Litt. C.

Göteborgs och Bohus läns hafsifiske under åren 1861—1870.

	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.
<i>Storfisket.</i>										
Store båtar..... St.	59	59	61	62	67	71	69	55	61	62
Mindre d:o..... »	67	60	59	63	60	58	61	51	55	53
Manskap..... Antal	1,201	1,131	1,173	1,205	1,199	1,221	1,293	1,131	1,147	1,161
Fångstens värde..... R:dr	300,498	315,357	410,466	365,295	355,478	386,606	436,963	371,132	397,144	448,449
<i>Vinterfisket.</i>										
Båtar..... St.	—	—	—	—	—	202	215	120	274	302
Manskap..... Antal	1,067	929	846	770	514	—	—	—	—	1,080
Fångstens värde..... R:dr	66,966	47,414	45,615	39,975	27,065	34,152	30,660	29,717	50,709	77,200
<i>Sillfisket.</i>										
Fångst, storsill..... T:r	1,333	1,060	1,050	1,758	1,495	1,434	5,392	785	22,700	8,700
» skarpsill..... »	11,464	10,750	14,080	5,616	5,320	8,807	46,044	37,500	40,100	22,300
» värde..... R:dr	55,065	58,705	30,200	39,760	57,710	62,436	120,726	149,455	189,450	124,025
<i>Makrillfisket.</i>										
Båtar..... St.	—	—	—	—	—	323	325	307	314	313
Manskap..... Antal	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,272
Fångst..... Tjog	107,457	58,010	53,850	70,770	60,080	65,755	74,900	40,000	43,957	48,958
Fångstens värde..... R:dr	103,964	58,225	53,287	67,770	60,637	96,522	114,883	68,562	77,443	89,360
<i>Hummerfisket.</i>										
Fiskare..... Antal	—	—	—	—	—	1,533	—	—	1,071	1,166
Fångst..... Tjog	15,455	15,375	12,660	16,140	18,983	15,912	14,391	18,610	20,880	18,236
Fångstens värde..... R:dr	43,873	45,201	41,816	58,206	70,648	75,990	52,050	67,390	83,840	78,725
<i>Ostronfisket.</i>										
Fångst..... Trän	1,501	1,361	1,330	1,420	1,197	730	923	1,089	1,250	1,070
Fångstens värde..... R:dr	10,862	10,702	10,490	11,880	10,150	7,400	11,001	12,780	15,000	15,905
Hafsiskets värde i R:dr	581,228	535,604	591,874	582,886	581,688	663,106	766,253	699,036	813,586	833,664

sig till deltagande i vinterfisket. De platser, hvilka hufvudsakligen besökas af "Bankskutorna", den i orten allmänna benämningen på de för storfisket använda farkoster, äro *Jutska refvet*, *Jedderen* utanför Egerssund och *Storeggern* utanför Aalesund. Under år 1870 fiskade sålunda af länets 114 bankskutor å Jutska refvet: 42, å Jedderen 29, dels å Jutska refvet, dels å Jedderen 21, å Storeggern 9, å Storeggern och Jutska refvet 12 och å Storeggern samt Jedderen 1. Dessutom hafva under åren 1867, 1868 och 1869 ett par fartyg årligen deltagit i torskfisket under Finmarken. De svåra förluster, som under detta fiske år 1869 drabbade Norrmännen, synes emellertid hafva föranledt till att man härifrån upphört med detsamma. Deltagandet i fisket utanför Aalesund har betydligt aftagit, sedan, genom Kongl. Norska regeringens beslut den 16 Oktober 1869, Svenske fiskare förbjödos att inom en viss, temligen långt ut till sjös bestämd demarkationslinea bedriva fisket. Nämda år voro nemligen 26 fartyg rustade för att i Januari afgå på skreyd- eller torskfisket utanför Aalesund, då nyssnämnda Kongl. förordning i December meddelades skärgårdsbefolkningen, till följd hvaraf alla fartygen, med undantag af två, inställde sin resa. Först sedan det blef bekant, att kanonångbåten "Ingegerd" erhållit befallning att begifva sig till fiskeplatsen för att, i likhet med hvad under sommarmånaderne egt rum sedan år 1865, biträda med bogsering och annan hjälp, hvaraf fiskarne kunde vara i behof, utgingo ytterligare 13 fartyg; men, nödgade att under de stormige vintermånaderne bedriva fisket ute i öppna hafvet, der tillgången på fisk äfven var obetydlig i jämförelse med hvad förhållandet var innanför demarkationslinien, blef vinsten ringa, och detta fiske har nu i det närmaste upphört att idkas.

Fiskens beredning har betydligt förbättrats och fisken förarbetas allt mera genom saltning och torkning enligt Norsk metod till s. k. klippfisk, i stället för den ofullkomliga kabiljoberedningen, som för ett tiotal af år sedan var det enda i skärgården kända beredningssätt. I föregående femårsberättelsen äro omnämnda de bemödanden, man icke sparat för att förmå fiskarne och salteriegarna att antaga bättre beredningssätt; och är det synnerligen glädjande att dessa bemödanden icke varit förgäfvade. Mera sällan af värme under sommaren eller vårdslös behandling förderfvad råmateriel och en i alla afseenden bättre och därför högre pris betingande handelsvara, äfvensom flere, äfven utländske, marknader för densamma, hafva här af härflutit. År 1868 gjordes första försöket att till England utföra klippfisk, (torr och saltad) och detta försök kröntes med den framgång, att år 1870 exporten till England deraf utgjorde 502,600 sklpd. Denna export i samband med den förut omnämnda bättre beredningen, hafva föranledt en prisstegring af ända till 60 proc.; och då samtidigt dermed rommen och affallet bättre tillvaratagits, det senare för i skärgården anlagde fiskguanofabriker, har den i storsjöfisket deltagande befolkningens vilkor högst betydligt förbättrats, oaktadt de kännbara förluster i såväl båtar och redskap, af hvilka den drabbats. Större snygghet å fisklägena och bättre bostäder vittna äfven härom. Försäljning af spirituösa drycker eger icke rum å något af fisklägena.

Vinterfisket har under de båda sista åren af perioden lemnat större behållning, hufvudsakligen till följd af fiskens omsorgsfullare behandling och densammas försändande med jernbanorna från Göteborg och Uddevalla för försäljning såsom färsk i det inre af landet. Efter mera eller mindre misslyckade

försök föregående år uppgick denna försändning år 1867, det år ifrån hvilket den kan räknas såsom regelmessigt ordnad, till 856,000 sklpd och uppgick för år 1870 till 2,589,600 sklpd, förutom 315,880 sklpd hummer och ostron. Derjemte har lefvande fisk i sumpar blifvit försänd till Kristiania och hamnar å Norska kusten, äfvensom försök blifvit gjordt att till England afsända lefvande torsk.

Sillfisket är fortfarande af mindre vikt och har varit mycket ojemnt. Någon insaltning af de smärre partin, som då och då erhållits, har icke ifrågakommit, utan har fångsten, då den icke blifvit använd till husbehof eller till agn, i allmänhet försålts färsk. Deremot har *skarpillsfisket* varit synnerligen gifvande i norra delen af länet och i gränsevattnet mot Norge. Den först fångade höstsillen användes till beredande af anjovis, delikatesssill, med flere dylika konserver, af hvilka afsättningen varit mycket liflig och beräknas i värde uppgå ända till 100,000 r:dr. Den senare fångade sämre skarpsillen försäljes dels färsk i skärgården och till angränsande provinser samt Norge, dels förarbetas till kryddsill, hvaraf betydliga poster afyttras mångestades i riket. Äfven *makrillsfisket* har under de år, denna berättelse omfattar, varit ganska inbringande, hvartill, utom rik tillgång på fisk, äfven bidragit att i stället för det forna fisket med handsnören, dörj, man alltmera öfvergått till användandet af de i Norge länge begagnade garn. Fångsten afsättes dels i hemorten, dels i Norge; äfven till England hafva mindre poster blifvit försända.

Deremot befinna sig såväl *hummer-* som *ostronfiskerna* i aftagande, om än, till följd af mycket ökad efterfrågan och ökad pris, fångsten snarare är större än mindre. Fiskarnes inkomst har derföre ej heller minskats, ehuru den verkliga behållningen torde vara mindre, då fångsten numera kräver långt mera tid och arbete än förr, då tillgången var ymnigare. De försök, som af två bolag, det ena med understöd af Hushållningssällskapet, blifvit gjorda för att å dertill såsom lämpliga ansedda platser åstadkomma ostronbankar, hafva här, likasom förhållandet lär varit i Norge, alldeles misslyckats och bolagen upplöst sig.

Strand- och *småfisket* är af mindre vikt, undantagande i Göteborgs skärgård, och idkas ännu hufvudsakligen endast såsom binäring. Sedan fiskarne i den norra skärgården börjat att i Norska hamnar afsätta sin fångst såsom färsk, är det emellertid sannolikt att äfven detta fiske kan få en större betydelse.

Sedan flere försök att förmå fiskarne att bilda en förening till försäkring mot förlust af redskap och farkoster, strandat mot dels deras forna medellöshet, dels deras misstroende mot allt nytt, lyckades det slutligen att år 1869 bringa en sådan öfverenskommelse till stånd, hvilken, under benämning af *Göteborgs och Bohus läns fiskareförening*, den 11 December 1869 erhöi sitt af Konungens Befallningshafvande fastställda reglemente och den 1 Januari påföljande år trädde i verksamhet. Samtidigt härmed biföll Eders Kongl. Maj:t en af mig i underdånighet gjord framställning om att det belopp af 1,500 r:dr årligen, hvilket alltsedan år 1842 varit stäldt till Konungens Befallningshafvandes disposition för att användas till understöd åt fiskare, som under storm förlorat redskap eller båtar, finge öfverlemnas till nämnda förening, hvilken äfven af Hushållningssällskapet erhöi ett understöd för att kunna börja sin verksamhet.

Vid årets slut voro i föreningen intagna 28 bankskutor samt 38 garnbåtar, som med tillhörande redskap voro upptagna till ett sammanlagdt värde af 131,613 r:dr 25 öre. De under året utbetalda ersättningar uppgingo till 4,162 r:dr 82 öre och belöpte sig delegarnes tillskott, förutom inträdesafgifterna, till 2 proc. Föreningen synes komma att omfattas med förtroende och hafva efter det första årets förlopp, det enda för hvilket redogörelse här skall lemnas, allt flere fartyg och båtar blifvit i densamma intagna.

Sötvattensfisket är, med undantag af *laxfisket* i Götaelfs båda grenar, Göta- och Nordre elf, samt Qvistrums-elfven, obetydligt. Under de sista åren af perioden har en icke ringa export härifrån af färsk lax till England egt rum, men då sådan äfven exporterats öfver Göteborg, som med jernväg blifvit från orter utom länet hitförd, och fångstorten icke i tullkammaren kunnat antecknas, kan någon tillförlitlig uppgift icke meddelas öfver den i länet fångade lax, som i färskt tillstånd blifvit utförd.

Under perioden hafva stadganden rörande fiskets bedrivande blifvit af Konungens Befallningshafvande utfärdade:

a) *beträffande hafs-fisket:*

den 18 Juni 1870 angående fisket i Idefjord och Svinesund; och den 30 December 1870 angående fisket emellan Hafstensund och Nordbytången.

b) *beträffande sötvattens- och laxfisket:*

den 13 Mars 1867 för fisket i Göta elf;
den 24 Augusti 1867 för fisket i Bullaresjöarne,
den 25 Juli 1870 för fisket i Nordre elf; samt
den 16 November 1870 förbud mot för fisken skadliga kemikaliers utsläppande i Säfve- och Möhdals åarna.

På grund af Kongl. brefvet den 23 Februari 1855 är en *tillsyningsman* för länets fiskerin af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande antagen, hvilken sedan år 1868 åtnjuter i årligt arvode jemte båtlega 2,000 r:dr. Under honom äro i fiskedistriktet anställda, med från Hushållningssällskapets anslag till fiskerien utgående arvoden, 10 *uppsyningsmän*, hvarförutom fiskefogdar äro anställda för öfvervakande af fiskeristadgans föreskrifter och de särskilda af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande meddelade här ofvan omnämnda stadganden rörande fiskets bedrivande inom vissa trakter.

Under perioden har med anslag dels af statsmedel och dels af Hushållningssällskapet, hållits år 1868 ett allmänt *fiskerimöte* i Lysekil, hvilket var talrikt besökt och der äfven utställare från Norge infunnit sig.

Sedan, på min derom gjorda underdåniga framställan, det anslag af 1,500 r:dr årligen, som alltsedan år 1842 nådigst varit beviljadt, dels till premier för god behandling och saltning af storsjöfisk, dels till uppmuntran och befrämjande af fiskerieringen i allmänhet, såsom numera obehöfligt, med år 1867 upphört, samt det likaledes sedan år 1842 till understöd åt

fiskare, som under storm förlorat båtar eller redskap, nådigst anvisade belopp 1,500 r:dr, på sätt förut omnämmts, äfven blifvit indraget och motsvarande belopp tilldeladt länets fiskerieförening, utgår för närvarande endast ofvannämnda arvode åt tillsyningsmannen. Efterföljande tabell redogör emellertid för nådigst anvisade statsbidrag under perioden.

	Arvode och båtlega åt tillsyningsmannen.	Understöd för genom storm under fiske lidna förluster.	Premier för god behandling af storsjöfisk och till uppmuntran och befrämjande af fiskerieringen.	Summa.
Behållning från år 1865 R:dr	375	1,500	1,300	3,175
Anslag under " 1866 "	1,500	1,500	500	3,500
" " " 1867 "	1,500	1,500	1,500	4,500
" " " 1868 "	2,000	1,500	—	3,500
" " " 1869 "	2,000	1,500	—	3,500
" " " 1870 "	2,000	—	—	2,000
Summa	9,375	7,500	3,300	20,175

Af Hushållningssällskapets anslag till fiskerien hafva under perioden utgått 16,806 r:dr 69 öre, hvarmed äfven blifvit bekostade, dels några försök till fiskodling, och dels ett i sammanhang med kanonångbåten "Ingegerds" expedition för upplodning af fiskebankar i Kattegat och Skagerack år 1870 till kandidaten Berg lemnadt uppdrag att i naturvetenskapligt hänseende undersöka samme bankar. Under åren 1866—1870 hafva af Hushållningssällskapets medel dessutom blifvit utlemnade lån dels för byggande af bankfartyg och dels för anskaffande af makrill-drifgarn, till ett sammanlagdt belopp af 19,500 r:dr, af hvilka emellertid störste delen redan är återbetald.

Äfven under de fem år, denna berättelse omfattar, har *bränvinsbränningen* föga idkats inom länet. Förhållandet med näringen under perioden samt beloppet af erlagd tillverkningsavgift, synes af efterföljande tabell:

	Tillverkning.		Afgift.
	Kannor.	R:dr R:mt.	
År 1866 ingen bränvinsbränning	—	—	—
" 1867 1 bränneri	6,307	4,414,90	
" 1868 1 "	9,729,5	6,810,30	
" 1869 2 "	35,405	24,783,50	
" 1870 2 "	104,764	73,334,80	
Summa	156,205,5	109,343,50	

År 1870 drefvos 5 st. *distilleringsverk*, alla i Göteborg.

4. Kommunikationsanstalter och varubyten.

Tab. N:is 8 a o. 8 b. Bifogade tabeller N:is 8 a och 8 b redogöra för de delar af *landväga kommunikationerna*, som afse de allmänne farvägarne, gästgifverien och skjutsningen.

De mest befarne vägarne äro i allmänhet lättkörde, utom

vid källossningen efter långvarigare nederbörd. Undantag göra ock vägstyckena invid städerna, der den starka rörelsen så mycket mer försvårar vägunderhållet, som vägbanorna äro låglängdt belägna, och tillgång å tjenliga grusningsämnen der, så-

som nästan öfverallt i länet, saknas. Man har dock börjat mera allmänt att såsom lagningsämne i stället begagna slagen sten, hvarigenom vägen flerstädes blifvit betydligt förbättrad.

Brotull äger ingenstädes rum, och vägpenningar numera endast för den i förra berättelsen omnämnda, af enskildt bolag anlagda, chaussé emellan Göteborg och Mölndal och för hvilken anläggningskostnaden belöper sig till 166,536 r:dr 54 öre.

Antalet färjor uppgår till femton, hvarjemte i skärgårds-orterna 27 båtskjutsstationer äro inrättade, alla med behörigen fastställda taxor å färjeafgifter och skjutslegor.

Landväga trafiken af resande har betydligt minskats, dels i följd af jernvägstrafiken från Göteborg och Uddevalla, dels af den lifligare ångbåtsfarten emellan hamnarna å kusten och å Göta elf, dels utan tvifvel ock i anledning af den förhöjda skjutslegan.

Då vid förra periodens slut endast 14 gästgifverin funnos med införd skjutsentreprenad, var vid 1870 års utgång sådan införd vid 37 gästgifvaregårdar.

Kronobrefbäringen verkställs, till den del, för hvilken ordinarie posterne ej kunna begagnas, dels af dertill serskildt anslagna hemman, dels genom entreprenörer, emot fastställd ersättning af de brefbäringsskyldiga hemmanen.

För kommunikationernas lättande hafva följande arbeten under ifrågavarande femårsskifte blifvit inom länet verkställda:

1:o. Vägomläggning emellan Kungelf och Kyrkeby gästgifvaregård till en längd af $\frac{3}{4}$ mil. Kostnaden härför har utgjort 56,360 r:dr, deraf statsbidrag 26,860 r:dr och bidrag af kommunerna 29,500 r:dr.

2:o. Vägomläggning vid Kålhättan med 2,000 r:dr bidrag af statsmedel och 1,950 r:dr af Inlands Nordre härad.

3:o. Vägomläggning, 560 fot, vid Ljungskile, derför kostnaden 899 r:dr, bestridts af Inlands Fräkne härad.

4:o. Vägomläggning, till undvikande af Bergeröds och Prestbolsbackarne inom Sanne socken, hvartill anslag af statsmedel erhållits till belopp af 1,500 r:dr.

5:o. Sedan statsanslag begärts och sådant genom nådigt bref den 18 November 1870 beviljats till belopp af 13,400 r:dr till omläggning af den s. k. Oxeviksvägen emellan Öfverby i Herrestads socken och lägenheten Oxevik i Dragsmarks socken för undvikande af Jernklefs och Torps med flere större backar, har arbetsdirektion blifvit utsedd och kontrakt med staten undertecknats; samt

6:o. Inom Stångenäs härad och Lyse socken har byvägen från färjeplatsen Alsbäck till hemmanet Fjella blifvit uppröjd och indelad till häradsväg på häradets bekostnad, hvartill vederbörande kommuner sammanskjutit 372 r:dr.

Dessutom hafva på åtskilliga ställen inom länet mer eller mindre betydliga vägomläggningar och förbättringar blifvit på vederbörande kommuners bekostnad verkställda, utan att dock uppgift å kostnaden meddelats.

Ångfartygsrörelsen inom länet har idkats hufvudsakligen å trenne linier, nemligen emellan Göteborg och Strömstad, med anlöpande af Marstrand, Lysekil, Fjellbacka och Grebbestad; emellan Göteborg och Uddevalla med anlöpande af Marstrand, Stenungsön, Svanesund och Gustafsberg; samt emellan Uddevalla och Lysekil med anlöpande af Gustafsberg, Henån och Fiskebäckskil med flere ställen. Under de månader, som hafsbaden besökas, är denna ångfartygsrörelse serdeles liflig. För farten

å Göta elf emellan Göteborg och Ströms kanal begagnas de ångfartyg, som dagligen trafikera häremellan och Venern eller de inre kanal-lederna. Regelbunden kommunikation emellan Göteborg och Ströms kanal underhålles dessutom året om, då naturhinder icke förefinnes, af ångbåtarna "Elfkungen" och "Necken". Smärre ångbåtar underhålla jemväl kommunikationen emellan Göteborg och landningsställena vid stadens yttre redd hvarje $\frac{1}{2}$ timma samt sommartiden till de i skärgården belägna badställena.

År 1870 underhölls förbindelsen emellan Göteborg och Strömstad af ångfartygen "Strömstad" och "Eugenia", emellan Göteborg och Uddevalla af ångfartygen "Uddevalla" och "Marstrand", emellan Uddevalla och Lysekil af ångfartyget "Valborg" och emellan Göteborg—Marstrand—Nösund af ångfartyget "Albrektsund", hvilket sistnämnda är byggt för passerande af *Albrektsunds kanal*.

Under år 1870 hafva från Kongl. sjökartekontoret blifvit utlemnade 2 sjökort-specialer, omfattande kusten emellan Nidingarne och Pater-noster.

Inom länet finnas endast 2 kanaler, nemligen *Ströms kanal* och *Albrektsunds kanal*, hvilken senare är hufvudsakligen en på statens bekostnad verkställd upprensning af en mindre farled i närheten af Marstrand, för beredande af en säkrare fart med mindre farkoster inomskärs.

Rörande lots- och fyrväsendet inom länet har chefen för Vestra lotsdistriktet meddelat följande uppgifter:

"Personalen inom länet utgjordes den 31 December 1870 af 189 effektive, af hvilka 4 tillhörde distrikts- och fördelningschefsbevälet; 16 underbefäl, nemligen 9 lotsältermän och 7 fyrmästare; 148 lotsbetjeningen, nemligen 114 lotsar, 31 lärlingar och 3 extra lotsar samt 21 fyrbetjeningen, nemligen 10 fyrvaktare och 11 fyrbiträden. Under perioden ifråga hafva 30,263 lotsningar blifvit verkställda, för hvilka, efter afdrag af ersättning för hemvägskost, influtit 447,194 r:dr, hvaraf belöper sig på:

	Göteborgs fördelning.	Marstrands fördelning.	Strömstads fördelning.
År 1866.....	74,458,87	10,244,26	2,643,37
» 1867.....	75,140,10	12,709,76	3,067,90
» 1868.....	74,172,97	12,610,18	3,165,96
» 1869.....	66,309,99	13,623,19	3,664,30
» 1870.....	71,500,39	20,152,50	3,730,31
Summa	361,582,32	69,339,89	16,271,84 = 447,194,05.

Lotsbåtar: af lotsverket underhålles förutom 1 distriktschefs- och 2 fördelningschefsjakter, 18 st. däckade seglande lotsbåtar stationerade å 17 lotsplatser. Af desse hafva 6 stycken nye anskaffats i stället för äldre uttjente, och hafva samtliga jakter och båtar blifvit försedda med lifbojar och lifbälten af kork. Två moringar för lotsbåtars förtöjning hafva blifvit anskaffade. Utom nämnde båtar underhålla lotsarne sjelfve egne båtar såväl däckade som öppna. För öfrigt har nybyggnad och behöfliga reparationer och underhåll af såväl boningshus, öppna och slutna lotsutkikar, som båtar, bryggor m. m., tillhörande de olika platserna, blifvit verkställda.

De *säkerhetsanstalter* för sjöfartens underlättande, som tillkommit under femårsperioden, bestå af 1 *mistolur*, som drifves medelst ångmaskin, uppställd på *Vinga*, jemte 2 6-å:ra kanoner för tillfällig signalering i tjocka, och har på samma ställe en signalställning uppförts för att underrätta sjöfarande då något

af de i Kattegat eller Öresund förlagda fyrfartyg ej finnes på sina stationer; för signalering under tjocka hafva gongons blifvit tilldelade *Måseskär* och *Väderöbod*. Derjemte hafva blifvit uppbyggde 2 känningsbåkar, 8 fasta kors och stångmärken samt 3 kors gjorda större, 12 stenkummel samt anskaffade och utsatte 19 st. konprickar, 21 mindre prickar samt 15 större bergringar nedsatte. Två inre farleder hafva blifvit utprickade nemligen öster om Vrångö och Donsö till Elfsborgsfjorden och öster om Björkö, Risö, Sälöfjorden emellan Kalfsund och Albrektsund, båda lederna inom Göteborgs fördelning.

Fyrvårningarna inom länet hafva blifvit tillökade med 3, hvaremot fyren å Karlstens fästning blifvit släckt och apparaten nedtagen. De 3 fyrrarne utgöras af: *Väderöbods* inom Strömstads fördelning, å en hög bergholme vid S. V. sidan af Väderöarnas ögrupp, hvarest på 57 fots hög grund ett öppet fyrorn af jern 64 fot högt, 2 boningshus, 1 förrådshus, 1 uthus, 1 la-trinbyggnad, 1 hissran för båten, vägar m. m. blifvit uppförda. Fyren, som brinner på 108 fots höjd öfver hafsytan, består af en omgående linsapparat af 2:a ordningen, gifver hvartannat sken hvitt och hvartannat rödt, synes på 14 minuters distans och tändes första gången den 22 September 1867; *Pater-noster* på det sydligaste skäret, Hammeskär, inom Paternoster-skären inom Marstrands fördelning, hvarest ett på 25 fots hög grund öppet fyrorn af jern 108 fot högt, 1 boningshus, 1 förrådshus, 1 uthus m. m. blifvit uppförda. 1 båt har blifvit tilldelad fyrplatsen. Fyren, som brinner på 120 fots höjd öfver hafsytan, består af en omgående linsapparat af 1:a ordningen, gifver inom hvarje 1½ minut ett starkt ofärgadt sken af ½ minuts varaktighet, synes på 20 minuters distans horisonten rund och tändes första gången den 1 November 1868; *Marstrands hamnfyr* på vestra udden af Koön, vid norra inloppet till hamnen är uppförd en byggnad, i hvars N. V. hörn på 26 fots höjd öfver vattnet sitter en lanternin med en linsfyrapparat af 5:te ordningen, som gifver ett fast hvitt sken, som synes på 8 minuters afstånd. Uthus m. m. äro äfven här uppförda. Fyren tändes första gången den 1 November 1868. Vid *Hällö fyr* har tornet blifvit ombyggt och apparaten ändrad från en omgående spegelfyr af 3:e ordningen till en omgående linsapparat af 2:a ordningen, som hvar 5:te sekund gifver ett starkt men kort, ofärgadt sken. Fyrapparaten står på 132 fots höjd öfver vattensytan och synes på 16 minuters distans".

Utom *Postkontoren* i städerna funnos år 1870 inom länet 3 *postexpeditioner*, nemligen å Orust, Lysekil och Fjellbacka, samt följande 13 *poststationer*, nemligen: Enerbacken, Fiskebäckskil, Grebbestad, Kårehagen, Majorna, Mölndal, Partilled, Stenung, Svanesund, Tanum, Tjörn, Tveten och Östad.

Postbefordringen genom posthemman upphörde med 1870 års slut, efter hvilken tid all postbefordring skett medelst jernväg, på beting eller med gästgifveri- eller reservskjuts.

Vid 1870 års slut funnos inom länet 5 *Elektriska telegrafstationer*, nemligen: i Göteborg, Uddevalla, Strömstad, Lysekil och Fjellbacka, samt en optisk telegraufförbindelse med Marstrand.

I afseende å de Elektriska telegrafstationernas inom Tab. Litt. D. länet verksamhet under året 1870 hänvisas till nedanstående tab. Litt. D.

Sjöfart utgör en vigtig näringsgrän för länets kustbor, hvilka för detta yrke äga den utmärktaste skicklighet. Inom riket idkas den mest emellan närmaste kustorter och å Venern; dock utträngas alltmer af ångbåtar kustbornes segelfartyg från denna fart, hvaremot allt flere i skärgården hemmahörande fartyg söka sin förtjenst i befraktningar utom riket, såsom på Norge, Danmark, Tyskland, England, Holland, Frankrike, Ryssland och Medelhafsorter. Till stor del begagnas härvid inom orten byggda fartyg och båtar, men hvarje år inköpas äfven från andre orter i riket fartyg, med hvilka skärgårdens flotta ökas. Flere kustorter, hvilka ursprungligen och för icke många år sedan ännu voro fisklägen, såsom Gåsö, Fjellbacka, Fiskebäckskil, Lysekil, m. fl. äro nu sjöfartsidkande samhällen, till störste delen bebodda af välmående skeppare och sjöfolk.

Fartyg och båtar öfver 3 nyläster, tillhöriga personer å *landsbygden*, utgjorde år 1870 ett antal af 516 st. om tillsammans 11,945 nyläster. Besättningarna utgjordes af 516 skeppare och 2,273 sjömän.

Om sjöfartens utsträckning, såväl i städerna som å lan- Tab. N:o 9 a. det, lemna för öfrigt bifogade tab. N:o 9 a närmare upplysning.

Beträffande serskildt *ångfartygsflottan*, hänvisas till hvad derom under städerna här nedan redogöres.

Hvad angår *sjöskador* under perioden inhemtas förhål- Tab. Litt. E. landet i å följande sida stående tab. Litt. E.

Handeln å landet med landtmannavaror, såsom spannmål, lin, linfrö, fisk, åtskilliga slags ladugårdsprodukter, ved, timmer, tegel, m. m. underlättas genom bekväma kommunikationer sjöledes, och afsättningen deraf i städerna är under alla årstider liflig. De norra häradena hafva derjemte förmånlig afsättning af landtmannavaror å Norges gränsorter, dit ganska betydliga belopp af smör, ost, ägg och kreatur, i synnerhet svin, årligen afsättas.

Endast i nordligare delen af länet kan någon förtjenst genom *landväga forsling* påräknas, och består denna uteslutande af plankors och bräders forslande från närbelägna sågverk till stapel- eller aflastningsorterna vid kusten mest på vinterföre.

Tab. Litt. D.

Elektriska telegrafstationernas verksamhet.

Stationens namn.	Expeditionsstid.	Afsända telegram.			Ankomna telegram.			Porto.		
		Till inländska stationer.	Till utländska stationer.	Summa.	Från inländska stationer.	Från utländska stationer.	Summa.	Tillfallande Sverige.	Tillfallande utlandet.	Summa.
Göteborg	30'	37,625	18,956	56,581	41,755	20,771	62,526	81,586,48	59,729,14	141,315,62
Uddevalla	30'	3,915	974	4,889	4,079	1,204	5,283	6,404,42	3,292,74	9,697,16
Strömstad	45'	1,211	311	1,522	1,145	395	1,540	1,874,43	502,08	2,376,51
Lysekil.....	23'	1,620	190	1,810	1,553	356	1,909	2,291,72	398,52	2,690,24
Fjellbacka	27'	568	41	609	439	47	486	727,81	87,84	815,65

Antalet af *handlande* på *landet*, som idka grosshandel eller försälja varor i bod eller från annat upplagsställe, uppgick år 1870 till ej mindre än 243 män och 19 kvinnor, med en betjening af 114 män och 3 kvinnor. Den af dem erlagda bevilling utgjorde endast 1,088 r:dr 50 öre. Här, som i andra län, förspörjes ofta klagan öfver landthandelns förderfliga inverkan på allmogens ekonomiska ställning, och lär det ej kunna bestridas att lättheten, att på nära håll och emot lång kredit förse sig med åtskilligt onyttigt kram, medför för ungdomen och den mindre betänksamme en frestelse, för hvilken de alltför ofta duka under.

Af tab. N:o 7 synes att antalet af dem, som å *landet* sys-

selsätta sig med *handverk* under denna femårsperiod ytterligare betydligt minskats.

Numera hållas inom länet endast 5 *marknader*, hvaraf en å landet för försäljning af kreatur. Dessutom äro s. k. torgdagar inrättade å åtskilliga ställen inom länet för försäljning af kreatur och landtmannavaror. Årligen andra Torsdagen i Augusti månad hålles i Göteborg en torgdag för försäljning af utaf allmogent tillverkade väfnader samt i slutet af Augusti en s. k. fiskmarknad; hvarförutan årligen under hösten hålles i hvardera af Uddevalla och Lysekil en torgdag för försäljning af fiskvaror.

Antalet af *bränvinsutskänknings- och utminuteringsställen* jemte taxerade försäljningsbeloppet, utvisas af tabellen å följande sida.

Tab. Litt. E. Förteckning å sjöskador vid kusten af Göteborgs och Bohus län under åren 1866—1870.

Tiden, då strandningen skedde.	Fartygets namn och af hvilken nation.	Skepparens namn.	Strandade fartyg.			Bergade med hjälp från land.			Totalt förolyckade.			Anmärkingar.
			Svenska.	Utländska.	Summa.	Svenska.	Utländska.	Summa.	Svenska.	Utländska.	Summa.	
1866.												
Jan.	6 Paul & Edmund Fransk skonert.	Carl Tranquernej	—	1	1	—	1	1	—	—	—	Fartyget, som strandade vid kusten af Orusts Vestra härad, bergades jemte lasten, med hjälp från land.
"	17 Lyncée Fransk brigg.	Ej uppgifvet	—	1	1	—	1	1	—	—	—	Fartyget, på resa från Hamburg till Afrika med last af genéver m. m., strandade utanför Lysekil och inbergades dit, der lasten försälldes.
"	" Fortuna Engelskt skepp.	C. N. Rohdin	—	1	1	—	1	1	—	—	—	Fartyget, på resa från London till Göteborg i barlast, strandade vid Hypeeln nära Rörö, men togs af grund och infördes till Göteborg.
April	18 Ann Engelsk brigg.	R. Pill	—	1	1	—	—	—	—	1	1	Fartyget, på resa från Blyth till Köpenhamn med last af stenkol, strandade vid Klädesholmen och sjönk. Besättningen räddad.
"	" Lida Engelsk brigg.	R. Brown	—	1	1	—	1	1	—	—	—	Fartyget, kommande från Blyth och destineradt till Vestervik med last af stenkol, strandade vid Hammersund, men kom med hjälp från land af grund och fortsatte resan.
Juni	18 Sir Henry Parnell Engelsk brigg.	Garbut	—	1	1	—	1	1	—	—	—	Fartyget, som strandade vid kusten af Orusts Vestra härad, blef vrak, men lasten bergades i skadadt tillstånd.
Juli	17 Maria Anna Norsk jakt.	Hans Larsen	—	1	1	—	1	1	—	—	—	Fartyget, lastadt med bräder, stötte på vid Väderöarna, men bergades af besättningen med hjälp från land.
Okt.	5 Gustafva Sofia Svensk skonert.	A. Magnusson	1	—	1	—	—	—	1	—	1	Fartyget, lastadt med stäfvor, kom från hemorten Ronneby med destination till Stavanger samt strandade vid Gottskär och blef vrak. Besättningen räddad.
Nov.	6 Fortuna Norsk jakt.	C. Jansen	—	1	1	—	—	—	—	1	1	Fartyget förolyckades vid Orusts Vestra härad. Besättningen, utom en man, räddad.
"	10 Okänt Norskt skepp.	Okänt	—	1	1	—	—	—	—	1	1	Fartyget, som var barlastadt utan master och rigg samt öfvergifvet af besättningen, indref från öppna sjön till Inholmarne och sjönk på 15 fannars djup.
"	11 Två bröder Norsk jakt.	Andersen	—	1	1	—	1	1	—	—	—	Fartyget strandade vid kusten af Orusts Vestra härad och blef jemte lasten bergad.
"	" Enigheten Svensk slup.	C. Löfås	1	—	1	—	—	—	1	—	1	Fartyget, kommande från Danmark till hemorten Grebbestad i barlast, förolyckades vid Väderöarna. Besättningen räddad.
Dec.	5 Immanuel Norsk brigg	C. Dahler	—	1	1	—	1	1	—	—	—	Fartyget, kommande från Liverpool till hemorten Tönsberg, med last af salt, strandade vid Ramsö, hvarifrån det, sedan saltet smält, infördes till Strömstad, der fartyget försälldes. Besättningens öde obekant.
"	8 Franziska Tysk brigg.	Langheinrich	—	1	1	—	1	1	—	—	—	Fartyget, kommande från Rostock och destineradt till Travemünde med last af stenkol, räddades och infördes till Göteborg.
"	18 Renown Engelskt skepp.	Ch. Cumming	—	1	1	—	—	—	—	1	1	Fartyget på resa från Alloa till Saltkällan i barlast, strandade vid Grönskären och sjönk. Besättningen räddades af kustborne.
"	19 Mathilde Dansk skonert.	Okänt	—	1	1	—	1	1	—	—	—	Fartyget, på resa från Burnt Island till Köpenhamn med last af stenkol, blef i öfvergifvet tillstånd inbergadt till Marstrand, hvarifrån det sedermera blifvit af vederbörande reklameradt.
1867.												
Febr.	2 Thomas Svenskt barkskepp.	A. Anderson	1	—	1	—	—	—	1	—	1	Fartyget på resa från London till hemorten Dröback i barlast, förolyckades vid Enholmarne och slogs i stycken. Skepparen och 9 man omkommo, men 2 man räddades med hjälp från land.
Okt.	3 Etoile Fransk loggert.	Okänt	—	1	1	—	—	—	—	1	1	Fartyget, kommande från England, destineradt till Köpenhamn med kol, förolyckades totalt å skären vid Hjerterön. Besättningen räddad.
"	4 Nijssiene Holländsk koff.	Dito	—	1	1	—	1	1	—	—	—	Fartyget, med last af trä och öfvergifvet af besättningen, strandade vid kusten af Orusts Vestra härad.
Nov.	5 Algir	Nilsson	1	—	1	—	—	—	1	—	1	Fartyget, på resa från England till Göteborg med kol, strandade vid Böttö och blef vrak. Besättningen räddad.
"	10 Anparten Svensk skonert.	O. Hanson	1	—	1	—	—	—	1	—	1	Fartyget, på resa från Danmark till Norge med råg samt kött och fläsk, strandade vid Hypeeln och blef vrak. Besättning och last bergade.
Dec.	2 Johanna Maria Svensk skonert.	Martin Christensson	1	—	1	1	—	1	—	—	—	Fartyget, på resa från Danmark till hemorten Strömstad, strandade vid Ramsö i Tjernö socken.

Brännvinsutskänkningsställen.	Antal.	Taxerad försäljningskvantitet.	Brännvinsminuteringsställen.	Antal.	Taxerad försäljningskvantitet.
		Kannor.			Kannor.
Å landsbygden	10	11,270	Å landsbygden	1	505
I städerna.			I städerna.		
Göteborg	68	231,000	Göteborg	50	165,080
Kongelf	2	6,000	Kongelf	2	6,000
Marstrand	2	4,000	Marstrand	2	3,600
Uddevalla	5	31,000	Uddevalla	10	25,100
Strömstad	5	13,600	Strömstad	6	14,205
Summa	92	296,870	Summa	71	214,490
			Utskänkningsrätt för kortare tid genom särskilda resolutioner medgifven åt restauratörer å ångfartyg, badinrättningar m.fl.	30	12,851½

Afgiften för brännvinsutskänkning och minuterering utgjorde försäljningsåret 1869—1870 för hela länet 287,994 r:dr 76 öre, hvaraf 246,340 r:dr 26 öre belöper sig på Göteborg. Efter afdrag af uppbörds- och redovisningsprovision har en femtedel af hela skatten tillfallit Hushållningssällskapet. Af det belopp, som i Göteborg utgått för brännvinsförsäljning har staden, som ej deltagar i länets landsting, författningsenligt uppburit fyra femtedelar, hvaremot landstinget bekommit sin femtedel af de i det öfriga länet influtna afgifter.

Forts. af Tab. Litt. E. Förteckning å sjöskador vid kusten af Göteborgs och Bohus län under åren 1866—1870.

Tiden, då strandningen skedde.	Fartygets namn och af hvilken nation.	Skepparens namn.	Strandade fartyg.			Bergade med hjälp från land.			Totalt förolyckade.			Anmärkingar.	
			Svenska.	Utländska.	Summa.	Svenska.	Utländska.	Summa.	Svenska.	Utländska.	Summa.		
1867. Dec.	5	Kronprinsessan Josefine. Norsk brigg.	Okändt.	—	1	1	—	1	1	—	—	—	Fartyget, öfvergifvet af besättningen och lastadt med trä, strandade vid kusten af Orusts Vestra härad.
"	10	Harald Härfager Norsk skonert.	Dito	—	1	1	—	1	1	—	—	—	Fartyget, barlastadt och öfvergifvet af besättningen, strandade vid kusten af Orusts Vestra härad.
"	24	Amalia Svensk skonert.	Widman	1	—	1	—	—	—	1	—	1	Förolyckades vid kusten af Orusts Vestra härad. Besättningen bergad.
"	28	Karolina Norsk jakt.	E. Holm	—	1	1	—	—	—	—	1	1	Fartyget, på resa från Danmark till Kristiania med last af spannmål och stycke gods, förolyckades vid Koster och Ramsö i Tjernö socken. Besättningen omkommen.
1868. Jan.	22	Prins Albert Engelsk brigg.	R. T. Walker	—	1	1	—	1	1	—	—	—	Fartyget, öfvergifvet af besättningen, var lastadt med trä och kom från Sandome med destination till Lovestoff. Det anträffades af fiskare från Vrångö och infördes till Vargö hamn.
"	"	Oxiliana Norsk jakt.	J. G. Strand	—	1	1	—	1	1	—	—	—	Fartyget, på resa från Helsingborg till Bergen med last af korn, anträffades i öppna sjön i öfvergifvet tillstånd af fiskare från Styrsö och infördes till Styrsö hamn.
Mars	14	Frans Engel Hannoveransk koff.	G. S. Ottjes	—	1	1	—	—	—	—	1	1	Fartyget, hemmahörande i Andrick och barlastadt, var stadt på resa från Elsfeldt till Fredriksstad. Det strandade utanför Ramsö och sönderslogs, dervid besättningen 4 man omkom.
"	"	Taryda Hannoveransk koff.	Wymkes	—	1	1	—	—	—	—	1	1	Fartyget, hemmahörande i Odensam och barlastadt, strandade vid Ullsholmen och sönderslogs, dervid 1 man omkom.
"	17	Carl Frans Tysk brigg.	R. Knieppel	—	1	1	—	1	1	—	—	—	Fartyget, på resa från Riga till Grenton med last af trä, strandade vid Vinga, men blef med hjälp från land bergadt.
Sept.	"	Amy Engelskt ångfartyg.	Bowderd	—	1	1	—	—	—	—	1	1	Fartyget, på resa från Danzig till Rotterdam med last af korn, strandade vid Vinga och blef vrak. Besättningen räddad.
Nov.	3	Evelina Finsk skonert.	J. Juselius	—	1	1	—	1	1	—	—	—	Strandade vid kusten af Orusts Vestra härad, men blef med hjälp från land taget af grund i oskadadt skick.
"	4	Alexandra Finsk skonert.	K. A. Björklund	—	1	1	—	1	1	—	—	—	Dito dito.
"	"	Marie Louise Tysk skonert.	F. Grimm	—	1	1	—	—	—	—	1	1	Förolyckades totalt vid kusten af Orusts Vestra härad, dervid besättningen omkom.
"	23	Hilding Norskt skepp.	C. S. Svensson	—	1	1	—	—	—	—	1	1	Fartyget, hemmahörande i Hull och på resa från Calais till Arendal i barlast, strandade vid brandskären utanför Lysekil och sönderslogs.
"	"	Claudine Engelsk skonert.	J. Burkensbord	—	1	1	—	—	—	—	1	1	Fartyget, på resa från Newcastle till Aarhus med last af stenkol och 2:ne lokomotiv, strandade vid skäret Stora Röen i närheten af Marstrand och blef vrak. Störste delen af lasten äfvensom besättningen bergad.
"	24	Jakobus Tysk skonert.	B. Henken	—	1	1	—	—	—	—	1	1	Fartyget, på resa från Newcastle till Göteborg med last af diverse, strandade vid Grönskären i närheten af Marstrand och sjönk; besättningen bergad.
"	"	Tuneseren Norsk brigg.	Th. Kristiansen	—	1	1	—	1	1	—	—	—	Fartyget, som strandade vid kusten af Orusts Vestra härad, blef med hjälp från land taget af grund i skadadt tillstånd; besättningen räddad.
1869. April	8	Neptunus Holländsk skonert.	H. H. Scherman	—	1	1	—	—	—	—	1	1	Sjunkit med man och allt utanför Käringön.
Okt.	23	Rosebud Engelsk skonert.	James D. Raitt	—	1	1	—	—	—	—	1	1	Fartyget, på resa från Tarjport till Königsberg med last af stenkol, förolyckades totalt vid Grönskären utanför Kyrkesund. Af besättningen omkommo 3 man.
Dec. 1870.	11	Katarina Svenskt skepp.	E. Mårtensson	1	—	1	—	—	—	—	1	1	Fartyget, hemmahörande i Stockholm, förolyckades totalt vid kusten af Orusts Vestra härad. Besättningen räddad.
Dec.	15	Joseph Blume Dansk skonert.	Carlsen	—	1	1	—	—	—	—	1	1	Fartyget, som förolyckades utanför Väderöarna, kom från Leith, var lastadt med kol och hade 6 mans besättning, hvaraf endast 3:ne blifvit räddade.

5. Kameralförhållanden.

Under den tid, som denna underdåniga berättelse omfattar, har inom detta län icke något hemman kommit i ödesmål och icke heller har genom skattläggning länets hemmantal blifvit ökad. Jordnaturen å en del hemman inom länet har blifvit förändrad i det att de s. k. ofrimans frälsehemmanen, tillsammans 105 mantal, i verkställighet af föreskriften i Eders Kongl. Maj:ts nådiga bref den 20 Mars 1863, blifvit i jordeboken omförda till utsockne frälse. Genom Kongl. brefvet den 26 April 1867 har kronosäteriet 1 mantal Sannegården i Lundby socken och Östra Hisings härad försålts till Göteborgs stad och behörigt skattebref derå blifvit under den 10 Februari 1868 utfärdadt; och då härförutan andra kronohemman med tillsammans $2\frac{3}{4}$ mantal till skatte försålts, hafva således en minskning i dessa hemman uppkommit med $3\frac{1}{4}$ mantal, hvarmed följaktligen skattehemmanen ökats. Kronohemmanen hafva dessutom minskats med landshöfdingebostället Elfsborgs kungsladugård, 1 mantal, i Örgryte socken och Säfvedals härad, hvilket boställe, jemte tillhörande lägenheter, enligt Kongl. brefvet den 1 Februari 1867 öfvergått till Göteborgs stad och med dess område införlifvats. *Afsöndringar* med af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande fastställd afgäld hafva för all tid beviljats till ett antal af 45 st., afseddå hufvudsakligen för bostadsplatser och fabriksanläggningar.

Tab. N:o 10. För närmare upplysning om *hemmantalet* och *jordlägenheterna* efter deras serskilda kamerala fördelning äfvensom deras uppskattningsvärden hänvisas till tab. N:o 10.

Af de i länet befintliga $151\frac{1}{2}$ gymnasii- och skolhemman eger Gustafsbergs barnhus vid Uddevalla $9\frac{1}{2}$ mantal; de öfriga $141\frac{1}{2}$ mantal tillhöra Kongl. och Hvitfeldtska stipendii-inrättningen.

Hemmansklyfningen har fortgått i ungefärligt samma förhållande som under föregående period. Från vissa trakter, synnerligen i skärgården och skogstrakterna, klagas visserligen öfver de i allmänhet små hemmanens alltför stora klyfning, hvilken på vissa ställen gått så långt, att hemmansegarne snarare skulle vara att anse som torpare, än som besutne åbor. I afseende å sådana åbors förmåga att utgöra sina utskylder till staten har dock icke någon anmärkningsvärd svårighet försports.

Vid jämförelse af det i tab. N:o 10 öfver hemman och jordlägenheter å landsbyggden uppgifna samfälliga antalet brukningsdelar visar det sig, att i medeltal 4 åbor skulle vara att beräkna på hemmanet. Detta är dock obestriddigen för litet, härflytande deraf, att antalet brukningsdelar troligen blifvit för lågt upptaget. I de af Hushållningssällskapet insamlade uppgifter för länets jordbruksstatistik upptagas de till 14,406 och med antagande af denna senare uppgift, såsom mest enligt med verkliga förhållandet, skulle nära 6 åbor komma på hvarje hemman. Härutinnan förete sig dock betydliga skiljaktigheter. Så t. ex. i visse skärgårdsorter förekomma ända till 100:de delar; desse äro dock gemenligen att anse såsom bostadslägenheter för fiskare eller sjöfolk, för hvilka det tillhörande ringa jordbruket knappast kan betraktas ens såsom binäring, men hvilka föreställa sig, att genom mantals åsättande å de små lägenheter, de inköpt, en säkrare besittningsrätt förvärfvats, än om deras små områden, ofta bestående af endast byggnadstomt och kåltäppa, blifvit från stamhemmanet afsöndrade. Till denna bland allmogen för öfrigt icke sällsynta föreställning bidrager det inom skär-

gården sedan äldre tider vanliga sättet att förskaffa sig byggnadsplats, nemligen, att af hemmansegaren, på hvars "strand" man önskar nedsätta sig, på obestämd tid och stundom mot obestämd afgäld, hyra en liten tomtplats, hvilken sedan, med derå uppförda byggnad, går i köp fiskrarne emellan. Under tiden kommo desse efter hand till den föreställning, att ej blott husen, men äfven tomtplatsen, äro deras välförvärfvade egendom, och då sedan hemmanet kommer i främmande personers händer och fiskaren uppsäges till afflyttning, eller ålägges högre afgäld, än den dittills erlagda, uppkomma rätttegångar, som sluta med kännbara förluster för fiskrarne och bidraga icke oväsentligt att underhålla och öka den misstro och missämja, som äro temligen allmänt rådande emellan den egentligen fiskeriidkande och jordbrukande befolkningen. För att förebygga möjligheten af dylika tvister är det som fiskare och sjöfarande numera föredraga att inköpa behöfliga tomtplatser, hvarefter de å dessa söka erhålla mantal åsatt, buru litet som helst.

Angående *skiftesverket* meddelas, att sedan utfärdandet af Eders Kongl. Maj:ts nådige stadgar derom den 4 Maj 1827 och den 6 Augusti 1864, hade intill 1865 års slut laga skifte härstädes öfvergått 2,270 förmedlade mantal, hvarefter, intill 1870 års slut, blifvit ytterligare skiftade (se tab. N:o 11) 53,330 dels förmedlade mantal, så att vid denna tid tillsammans 2,323,330 mantal undergått laga skifte. Omkostnaderne vid de under perioden verkställda skiften hafva utgjort, till landtmätare och godemän 41,641 r:dr, och för öfriga beräknade utgifter 12,862 r:dr, eller tillsammans 54,503 r:dr.

Tab. N:o 11.

För de *utflyttningar*, som berörda skiften föranledt, hafva *understödet* af allmänna medel under åren 1865—1870 utanordnats med 5,275 r:dr; varande härigenom beloppet af de statsanslag, som länet för detta ändamål erhållit, sammanlagdt ökad till 211,843 r:dr 52 öre.

Vid 1870 års slut voro uti länet anställda en förste landtmätare, en andre landtmätare, 10 kommissionslandtmätare och 1 vice kommissionslandtmätare.

Rörande *statsbidragen* från detta län och *ränteuppbörden* återopas bilagda tab. N:o 12.

Grundskatterna inom länet hafva i afseende å räntan utgått i räntepersedlarna penningar, samt spanmål af råg, korn och hafre, äfvensom smör, med lösen efter medelmarkegångspris inom Askims och Säfvedals samt Östra Hisings härad, men inom öfrige delen af länet med blott jordbruksvärdiet utan förvandling, med undantag dock för de Göteborgs stad inom Säfvedals härad anslagna hemman, hvilkas räntor betalas efter ett derför bestämdt serskildt lösningspris, samt beträffande kronotionden, hvilken är bestämd i spanmålssorten korn, utgjorts för en del med lösen efter medelmarkegångspris och för en del efter derför en gång för alla bestämda pris. Vissa onera, såsom kronoskjuts och inqvartering, tynga företrädesvis på hemmanen inom södra och mellersta delen af länet, hvaremot den norra delen samt Orust och Tjörn sällan besväras deraf, annat än vid beväringsens eller de å fastlandet indelta kompaniens af Bohus läns regemente marscher till och från mötesplatsen. Af de öfriga hithörande onera, såsom snöskottning, brefbäring m. m., tryckas hemmanen visserligen också något ojemnt, men, med undantag af snöskottningen under snörike vintrar, äro de icke

mera ojemnt fördelade, än som blir en nödvändig följd af hemmanens mera eller mindre aflägsenhet från de allmänne farvägarne. Till följd af de bekväma sjökommunikationerna samt jernvägsförbindelsen är numera *skjutsningsbesväret*, jemfördt med förhållandet inom andre orter af riket, föga tryckande, hvilket äfven vållat, att entreprenader vid gästgifvaregårdarne, oaktadt upprepade försök, endast vid ett mindre antal kunnat åstadkommas.

Den för *reglering af presterskapets löneinkomster*, på grund af Kongl. förordningen den 11 Juli 1862 inom detta län nedsetta nämnd, hvilken vid 1865 års slut uppgjort förslag till löneroglering inom 21 pastorat, hade vid slutet af år 1870 ytterligare uppgjort förslag till löneroglering för länets samtliga pastorat, af hvilka vid periodens slut 16 st. vunnit nådig fastställelse.

Bland de onera, som hvila på jordbruket, intager *rustnings- och roteringsbesväret* första rummet. Länet har följande *indelningar* för försvarsverket, nemligen:

1:o till det från kavalleri afsutna *Bohusläns infanteri-regemente* 904 nummer, hvaraf 802 effektiva;

2:o till *Elfsborgs regemente*, a) 9 soldatrotar; b) en vid ny ordinarie rotering tillkommen soldatrote, jemte $\frac{1}{6}$ rote i spridde rotedelar; c) 2 vid extra rotering tillkomne rotar;

3:o till *Vestgöta regemente* ett rusthållsnummer;

4:o till *Göteborgs stad* anslagne 44 rotar af Säfvedals härad, för utgörande af effektiva stadsvaktssoldater;

5:o för *sjöförsvaret*: a) 2 kompani roterade båtsmän om tillsammans 477 nummer, utom 90, under fredstid vakanta nummer för städerna; b) vid tillökt ordinarie rotering tillkomna 33 nummer, jemte $6\frac{2}{100}$ i spridde rotedelar; c) vid extra rotering tillkomne 69 rotar, jemte $11\frac{101}{100}$ i spridde rotedelar för landet och en rote jemte $\frac{3}{4}$ i spridde rotedelar för städerna.

I afseende å Bohus läns regemente, har norra sqvadronen deraf, eller 504 nummer, redan år 1776 afsuttit och förvandlats till lätt infanteri i enlighet med vissa derför, genom Kongl. brefvet den 15 Augusti 1777 och med rotehållarne den 20 September 1783 stadfäst kontrakt, bestämda vilkor. År 1791 fick äfven södra sqvadronen, utgörande 400 nummer, afsitta, men endast för en tid af 50 år, och, enligt det med rusthållarne afslutade kontrakt, emot erläggande under tiden af vakansafgift för häst- och sadelmundering. Sedan berörda tid tilländagått, blef genom Eders Kongl. Maj:ts nådiga bref den 14 November 1842 förordnadt, att södra bataljonen, utan att förändra sin egande rusthållsnatur, skulle för en tid af ytterligare 10 år, räknadt från den 1 Januari 1843, fortfara att förblifva infanteri, emot vissa bestämda vilkor, deribland det hufvudsakligaste, att rusthållarne vid denna bataljon skulle under sagda tid försättas i åtnjutande af enahanda lindring uti rusttjenstskyldigheterna, som genom Kongl. resolutionen den 15 Augusti 1777 blifvit f. d. rusthållarne vid norra bataljonen af Bohus läns

regemente i nåder förunnad; och blef tiden för detta förordnandes gällande kraft genom Kongl. brefvet den 3 Mars 1852 ytterligare förlängd på 10 år. Sistnämnda nummerstyrka är nu äfven, genom med rotehållarne den 6 Augusti 1862 upprättadt, af Eders Kongl. Maj:ts den 18 September samma år fastställt, kontrakt, förvandlad till ständigt infanteri på enahanda vilkor, som för norra bataljonens afsittning blifvit stadgade.

Rustningsbesväret eller *soldathållet* inom detta län är fördeladt på 1,048 $\frac{1}{4}$ och båtsmanshållet på 1,472 $\frac{1}{2}$ hemman. Då nu rusthålls- och soldatnumren utgöra 904, men båtsmansrotarne, oberäknadt städernas vakanta nummer, endast 477, hvadan i medeltal endast $1\frac{16}{100}$ hemman belöper sig på ett rusthålls- eller soldatrotenummer, men $3\frac{9}{100}$ på en båtsmansrote, så, enär kostnaden för hvarje nummer af soldat- och båtsmanshållet öfverhufvud kan anses ungefär lika, följer deraf, att i medeltal de båtsmans-roterade hemmanen varit i mån af nämnda skiljaktighet lindrigare betungade, dock serskilda hemman mer eller mindre efter deras olika natur.

Af de uppgifter rörande *landtkommunernas utgifter*, Tab. Litt. F som jag infordrat för alla fem åren meddelas här å följande sida i tab. Litt. F ett sammandrag, utvisande dock endast förhållandet vid femårsperiodens början och slut, enär det hade ledt till alltför stor vidlyftighet om de mellanliggande åren äfven skulle upptagits. Uti dessa utgifter ingå icke de bidrag, som från församlingarna utgått till deras *presterskap* och uti de flesta inkomna uppgifterna anmärkes, att de till folkskolelärnarne utgående prestationer in natura icke tagits i beräkning, hvadan församlingarnas verkliga kostnader för *folkundervisningen* äro högre, än i uppgiften angifves. Motsvarande uppgifter om kommunernas *inkomster* under dessa år hafva väl äfven erhållits, men då det torde vara af mindre intresse att meddela dem, serskildt för hvarje kommun, intages här endast ett för hela länet upprättadt sammandrag.

År.	Personlig afgift.	Afgifter för fyrk.	Afkastning af kapital eller egendom.	Andra inkomster.	Upplåning.	Summa inkomster.
1866.....Rdr	35,973,59	164,295,78	7,884,97	39,198,72	10,563,95	257,917,01
1867..... »	37,839,57	191,187,52	8,262,12	41,472,38	13,613,51	292,375,10
1868..... »	39,277,02	235,527,84	10,025,30	44,560,65	14,914,08	344,304,84
1869..... »	40,690,27	274,321,87	9,770,33	49,592,28	23,033,15	397,407,90
1870..... »	41,312,31	272,604,18	10,065,55	63,671,68	21,275,87	408,929,59

Den *personliga* afgiften, som år 1866 i medeltal utgjorde för man 58 öre och för qvinna 35 öre, utgick år 1870 med 62 öre för man och 37 öre för qvinna. Afgiften för fyrk utgjorde i medeltal för hela länet: år 1866 30 öre; och 1870 49 öre.

Rörande städernas inkomster och utgifter meddelas erhållna uppgifter serskildt för hvarje stad.

6. Politi.

Folkundervisningen inom länet, oberäknad Göteborgs stad, har under den period, som denna berättelse omfattar, vunnit en mycket löfresrik utveckling, hvartill hufvudsakligast verkat de i

föregående berättelse omförmälda, af länets Landsting och Hushållningssällskap år 1865 beslutade, gemensamma åtgärder för folkundervisningens upphjelpande, då Landstinget anslag under

Tab. Litt. F.

Kommunal-utgifter för åren 1866—1870.

Socknar.	Å r 1 8 6 6.					Å r 1 8 7 0.				
	Folkskolan.	Fattigvården.	Ränta och amortering å skuld.	Andra kommunens angelägenheter.	Summa utgifter.	Folkskolan.	Fattigvården.	Ränta och amortering å skuld.	Andra kommunens angelägenheter.	Summa utgifter.
Göteborgs fögderi.										
<i>Askims härad.</i>										
Fässberg	Rdr 10,295,44	12,732,89	1,986,00	2,220,76	27,235,09	9,003,94	13,335,48	—	1,623,60	23,963,02
Frölunda	1,765,50	1,691,90	—	363,00	3,820,40	2,219,56	2,491,66	225,00	414,00	5,350,22
Styrå	512,78	1,063,23	—	—	1,576,01	1,724,26	1,058,00	82,00	678,13	3,542,39
Kollered	566,32	625,39	—	174,00	1,365,71	807,39	658,47	—	189,30	1,655,16
Råda	520,21	1,288,00	—	180,00	1,988,21	614,25	2,481,00	—	180,00	3,275,25
Askims	1,472,44	818,16	—	—	2,290,60	1,590,28	1,498,87	—	—	3,089,15
Nya varfvet	—	701,40	—	—	701,40	—	701,40	—	—	701,40
Summa för Askims härad ..	15,132,69	18,920,97	1,986,00	2,937,76	38,977,42	15,959,68	22,224,88	307,00	3,085,03	41,576,59
<i>Säfvedals härad.</i>										
Partilled	1,362,86	4,511,28	—	1,059,28	6,933,42	1,704,22	4,592,45	—	574,17	6,870,84
Landvetter	—	1,169,32	—	404,10	1,573,42	—	1,398,14	—	123,45	1,521,59
Örgryte	3,902,74	6,062,44	308,00	931,96	11,205,14	7,049,91	6,287,55	260,00	890,90	14,488,36
Härryda	105,89	478,00	—	120,00	703,89	140,25	450,00	—	30,00	620,25
Summa för Säfvedals härad ..	5,371,49	12,221,04	308,00	2,515,34	20,415,87	8,894,38	12,728,14	260,00	1,618,52	23,501,04
<i>Hisings östra och västra härad.</i>										
Tufve	976,19	1,317,00	—	—	2,293,19	954,00	1,518,00	—	—	2,472,00
Lundby	2,174,29	3,197,23	—	—	5,371,52	2,805,39	4,953,82	—	56,00	7,815,21
Öckerö	1,800,71	936,04	—	96,88	2,833,63	1,365,80	1,185,22	—	199,33	2,750,35
Torslanda	637,52	835,22	—	78,10	1,550,84	806,69	829,94	—	159,78	1,796,41
Björlanda	1,380,70	2,356,00	—	—	3,736,70	1,324,00	2,706,00	—	—	4,030,00
Säfve	—	2,298,96	—	200,00	2,498,96	—	4,491,42	—	200,00	4,691,42
Rödbo	289,00	650,00	—	100,00	1,039,00	400,00	1,287,00	—	—	1,687,00
Backa	772,85	1,544,98	—	150,50	2,468,33	564,00	1,818,22	—	231,00	2,613,22
Summa för Hisings härad ..	8,031,26	13,135,43	—	625,48	21,792,17	8,219,88	18,789,62	—	846,11	27,855,61
Summa för Göteborgs fögderi ..	29,535,44	44,277,44	2,294,00	6,078,58	81,185,46	33,073,94	53,742,64	567,00	5,549,66	92,933,24
Inlands fögderi.										
<i>Södre härad.</i>										
Harestads	693,00	1,597,54	—	40,00	2,330,54	903,00	1,470,00	—	50,00	2,423,00
Ytterby	212,00	3,187,14	290,00	41,55	3,730,69	502,68	3,905,25	260,00	53,61	4,721,49
Lycke	805,25	1,746,43	—	94,12	2,645,80	1,164,00	2,038,79	—	132,34	3,335,13
Torsby	957,87	3,927,87	—	—	4,885,74	1,181,72	6,078,52	405,00	—	7,665,24
Romelanda	771,36	2,545,00	—	—	3,316,36	1,678,02	4,336,00	—	—	6,014,02
Karreby	600,00	1,921,00	238,68	—	2,759,68	950,00	3,461,00	238,68	—	4,649,68
Summa för Södre härad ..	4,039,48	14,924,98	528,68	175,67	19,668,81	6,379,37	21,259,56	903,68	235,95	28,808,56
<i>Nordre härad.</i>										
Ucklums	78,00	1,217,00	452,17	3,919,37	5,666,54	69,84	2,242,00	755,00	289,64	3,356,48
Solberga	925,65	4,696,48	—	—	5,622,13	971,34	5,348,44	—	—	6,319,78
Holta	674,48	1,583,00	—	94,76	2,352,24	773,52	2,606,00	—	75,12	3,454,64
Norums	741,43	1,156,00	—	214,70	2,112,13	2,338,14	2,970,00	—	376,10	5,684,24
Spekeröd	80,00	1,577,00	—	—	1,657,00	88,00	3,087,00	—	2,500,00	5,675,00
Ödsmåls	751,30	3,075,00	—	—	3,826,30	4,076,26	4,860,00	300,00	—	9,236,26
Jörlanda	213,25	2,871,16	—	366,76	3,451,17	445,76	4,081,00	—	423,64	4,950,40
Summa för Nordre härad ..	3,464,01	16,175,64	452,17	4,595,59	24,687,41	8,762,86	25,194,44	1,055,00	3,664,50	38,676,80
<i>Torpe härad.</i>										
Hjertums	—	4,295,00	—	—	4,295,00	—	7,389,13	—	—	7,389,13
Vesterlanda	325,00	1,800,00	—	168,70	2,293,70	550,00	3,700,00	112,00	1,097,50	5,459,50
Summa för Torpe härad ..	325,00	6,095,00	—	168,70	6,588,70	550,00	11,089,13	112,00	1,097,50	12,848,63
<i>Fräkne härad.</i>										
Forshälla	500,00	2,975,60	1,216,00	486,90	5,178,50	3,639,97	8,460,75	—	1,086,27	13,186,99
Ljungs	297,50	1,136,75	—	191,67	1,625,92	693,96	4,228,97	—	410,99	5,333,92
Grinneröds	248,34	803,00	—	34,37	1,085,71	668,64	4,233,53	—	191,52	5,093,69
Resteröds	448,00	757,00	—	319,75	1,524,75	456,00	2,198,75	—	392,14	3,046,89
Summa för Fräkne härad ..	1,493,84	5,672,35	1,216,00	1,032,69	9,414,88	5,458,57	19,122,00	—	2,080,92	26,661,49
Summa för Inlands fögderi ..	9,497,33	43,117,97	2,196,85	6,281,95	61,094,10	21,150,80	76,695,13	2,070,68	7,078,87	106,995,48
Orusts och Tjörns fögderi.										
<i>Orusts östra härad.</i>										
Stola	150,00	1,282,73	—	—	1,432,73	350,00	3,757,15	700,00	70,00	4,877,15
Långelanda	162,65	1,880,31	116,41	506,45	2,665,82	1,054,28	2,411,57	497,86	502,28	4,465,99
Torps	113,40	1,840,36	—	—	1,953,76	799,62	3,178,65	—	—	3,978,27
Myckleby	189,89	2,555,75	20,46	298,43	3,064,53	865,55	3,824,21	1,240,86	444,85	6,375,47
Summa för Orusts östra härad ..	615,94	7,559,15	136,87	804,88	9,116,84	3,069,45	13,171,58	2,438,72	1,017,13	19,696,88

Forts. af Tab. Litt. F.

Kommunal-utgifter för åren 1866—1870.

Socknar.	Å r 1866.					Å r 1870.				
	Folkskolan.	Fattigvården.	Ränta och amortering å skuld.	Andra kommunens angelägenheter.	Summa utgifter.	Folkskolan.	Fattigvården.	Ränta och amortering å skuld.	Andra kommunens angelägenheter.	Summa utgifter.
Orusts och Tjörns fögderi.										
<i>Orusts vestra härad.</i>										
Kärringöns Rdr	1,650,39	533,50	200,00	21,61	2,405,50	576,55	580,00	—	23,00	1,179,55
Gullholmens	419,02	525,25	—	—	944,27	412,39	181,40	—	—	593,69
Grundunds	29,21	1,250,00	—	—	1,279,21	39,89	1,608,50	—	55,00	1,703,39
Fiskebäckskil	873,28	803,64	—	—	1,676,92	900,72	997,59	10,80	—	1,909,11
Mollösund	401,97	134,00	—	—	535,97	620,97	300,42	—	—	921,39
Morlanda	1,685,52	3,366,72	—	188,50	5,240,74	3,724,94	6,734,89	—	303,50	10,763,33
Röra	150,00	1,614,25	—	95,50	1,859,75	590,75	1,887,39	—	159,12	2,637,26
Tegneby	250,00	2,229,38	—	153,49	2,632,87	800,00	3,119,61	—	215,26	4,134,87
Summa för Orusts vestra härad	5,459,39	10,456,74	200,00	459,10	16,575,23	7,666,11	15,409,80	10,80	755,88	23,842,59
<i>Tjörns härad.</i>										
Valla	—	2,376,29	—	256,33	2,632,62	168,00	4,720,37	—	232,48	5,120,85
Klöfvedals	176,72	1,090,46	—	387,00	1,654,18	252,60	1,602,58	—	455,00	2,313,18
Stenkyrke	—	7,825,00	—	—	7,825,00	536,00	9,345,00	—	—	9,881,00
Summa för Tjörns härad	176,72	11,291,75	—	643,33	12,111,80	956,60	15,667,95	—	690,48	17,315,03
Summa för Orusts och Tjörns fögderi	6,252,05	29,307,64	336,87	1,907,31	37,803,87	11,692,16	44,249,33	2,449,52	2,463,49	60,854,50
Sunnervikens fögderi.										
<i>Lane härad.</i>										
Norra Ryrs	893,68	1,410,00	—	963,25	3,266,93	1,248,99	2,573,93	7,80	1,519,83	5,350,55
Bäfve	322,00	1,738,49	768,00	709,76	3,538,25	750,00	2,300,00	630,00	632,00	4,312,00
Herrestads	805,07	828,00	—	75,00	1,708,07	477,03	2,203,00	—	68,00	2,748,03
Skredsvisks	510,75	1,238,72	186,27	890,28	2,826,02	462,25	2,168,50	186,28	841,40	3,658,43
Högås	86,96	573,51	—	1,546,92	2,207,39	372,68	658,63	1,142,07	440,00	2,613,38
Bokenäs	590,25	2,000,39	120,00	—	2,710,64	598,50	2,470,81	120,00	—	3,189,31
Dragmarks	240,00	504,00	—	157,50	901,50	242,00	639,00	—	493,68	1,374,68
Summa för Lane härad	3,448,71	8,293,11	1,074,27	4,342,71	17,158,80	4,151,45	13,013,87	2,086,15	3,994,91	23,246,38
<i>Tunge härad.</i>										
Foss	641,03	1,180,68	—	292,11	2,113,82	505,14	1,827,00	1,000,00	250,00	3,582,14
Häby	381,76	3,820,00	213,00	226,25	4,641,01	78,24	4,906,00	390,00	970,89	6,345,13
Svarteborg och Tose	920,00	7,025,40	—	—	7,945,40	1,342,00	7,075,00	500,00	—	8,917,00
Summa för Tunge härad	1,942,79	12,026,08	213,00	518,36	14,700,23	1,925,38	13,808,00	1,890,00	1,220,89	18,844,27
<i>Stångenäs härad.</i>										
Bro	747,69	2,600,00	—	400,00	3,747,69	734,33	5,175,00	180,00	300,00	6,389,33
Brastad	200,00	3,411,00	—	—	3,611,00	598,40	5,082,00	—	500,41	6,180,81
Lyse	678,35	1,651,10	—	1,092,97	3,422,42	550,09	3,244,82	—	1,805,71	5,600,62
Lysekil	92,50	1,370,00	440,00	1,553,58	3,456,08	22,00	1,600,00	440,00	3,578,20	5,640,20
Summa för Stångenäs härad	1,718,54	9,032,10	440,00	3,046,55	14,237,19	1,904,82	15,101,82	620,00	6,184,32	23,810,96
<i>Sörbygdens härad.</i>										
Krokstads	700,00	3,400,00	—	200,00	4,300,00	614,00	5,215,00	—	490,00	6,319,00
Hede	495,00	1,601,00	—	—	2,096,00	805,00	3,302,00	—	—	4,107,00
Sanne	620,26	736,18	—	63,98	1,420,42	587,68	1,272,34	150,00	90,37	2,100,39
Summa för Sörbygdens härad	1,815,26	5,737,18	—	263,98	7,816,42	2,006,68	9,789,34	150,00	580,37	12,526,39
<i>Sotenäs härad.</i>										
Tossene	787,64	1,248,78	—	3,489,39	5,525,81	1,645,55	1,178,82	750,00	4,628,34	8,202,71
Askums	—	3,320,00	—	159,00	3,479,00	655,00	3,475,00	—	159,00	4,289,00
Berfendals	453,21	670,00	—	—	1,123,21	528,64	1,553,00	—	—	2,081,64
Kungshamns	410,25	242,32	—	70,00	722,57	899,48	741,17	—	90,00	1,730,65
Summa för Sotenäs härad	1,651,10	5,481,10	—	3,718,39	10,850,59	3,728,67	6,947,99	750,00	4,877,34	16,304,00
Summa för Sunnervikens fögderi	10,576,40	40,569,57	1,727,27	11,889,99	64,763,23	13,717,00	58,661,02	5,496,15	16,857,83	94,732,00
Norrvikens fögderi.										
<i>Vette härad.</i>										
Skee	2,516,59	6,356,00	—	—	8,872,59	3,377,90	10,756,00	—	—	14,133,90
Tjernö	500,00	1,527,00	—	—	2,027,00	769,00	2,374,00	—	—	3,143,00
Hogdals	—	1,055,28	—	—	1,055,28	425,18	1,428,00	—	89,00	1,942,18
Näsinge	299,12	912,00	—	102,00	1,313,12	455,34	1,120,00	—	52,00	1,627,34
Lommelanda	435,00	533,00	—	—	968,00	435,00	1,281,00	—	1,430,00	3,146,00
Summa för Vette härad	3,750,71	10,383,28	—	102,00	14,235,99	5,462,42	16,959,00	—	1,571,00	23,992,42

3 år 5,000 r:dr årligen att, genom tingets komité för folkundervisningen, användas, dels till aflöning af serskild folkskoleinspektör, som sattes i tillfälle att mera uteslutande egna sig åt detta sitt kall, än man billigtvis kan begära af en folkskoleinspektör, som med ett ringa arvode af staten är anställd, och dels för befrämjandet af småskolors inrättande och danande af lärare och lärarinnor för dem, hvarjente, för vinnande af enhet i åtgärderna, Hushållningssällskapet på Landstingets förslag dels öfverlemnade till komiténs disposition sitt årliga anslag till folkundervisningens befrämjande och dels beslöt, för att underlätta tillkomsten af skolhusbyggnader, att till skoldistrikt, som der-till sakna medel, ur sällskapets kassa utlemna lån af högst 5,000 r:dr till hvarje att under 10 år amorteras. När under skolväsendets utveckling behof visades af en ännu verksammare inspektion, beslöt sedermera 1868 års Landsting att, jemte oförändradt anslag till folkundervisningens befrämjande, fördela länet i 2 inspektionsområden. De af Landstingets komiterade antagne folkskoleinspektörerna hafva tillika varit förordnade såsom statens inspektörer.

Emedan det främsta hindret för förverkligandet af en verksam och författningsenlig undervisning i de egentliga folkskolorna visats vara saknaden i de flesta skoldistrikten af goda småskolor såsom förberedande afdelningar till folkskolorna, anordnade komitéen, jemte understöd till småskolor, en läroanstalt i Uddevalla för bildande af småskolelärarinnor. Denna läroanstalt, som ställdes under folkskoleinspektörens ledning, och med hvilken en praktisk öfningskola förenades, var i verksamhet i 3 månader under hvarterda af åren 1866, 1867 och 1868, och utgingo från densamma 114 elever, hvilka alla erhållit anställning vid länets småskolor.

Sedan behovet af skickliga lärarekrafter i småskolorna för den närmaste tiden ansågs vara fylldt, anordnade komitéen för

de äldre folkskolelärarna, 3 veckor under sommarferierna under hvarterda af åren 1869 och 1870, en kurs under folkskoleinspektörens ledning för inhemtande af de nyare undervisningsmetoderna i folkskolans ämnen. I dessa kurser deltog 67 folkskolelärare, som utgått från statens seminarier före dessas omorganisation.

Att dessa anordningar medfört de bästa verkningar för undervisningens höjande, framgår af folkskoleinspektörernas berättelser.

Det andra väsentliga hindret för undervisningens tillfredsställande anordning och barnens ordnade skolgång i de egentliga folkskolorna, nemligen brist i de flesta församlingarna på egna tjenliga skollokaler, har, till följd af Hushållningssällskapets beviljade billiga amorteringslån till skolhusbyggnader, i flertalet af skoldistrikten redan blifvit undanröjdt genom tillkomsten af skolhus, och torde den förhoppning kunna uttalas, att, inom en snar framtid, länets alla egentliga folkskolor komma att ega fullt tjenliga lokaler i egna skolhus.

Inom länet, Göteborgs stad med Carl Johans församling häri ej inbegripen, funnos vid 1870 års slut 108 för skolorna upplåtna skolhus och 9 sådana under byggnad eller inredning, hvarförutan 38 skolhus voro beslutade. Af de 117 färdiga och under byggnad varande skolhusen hafva 61 tillkommit sedan 1865.

Af Hushållningssällskapet har under perioden lemnats skolhusbyggnadslån åt 13 församlingar till ett sammanlagdt belopp af 38,600 r:dr.

I den mån folkskolorna erhållit egna tjenliga skolhus hafva de i allmänhet blifvit försedda med god undervisningsmateriel, hvartill äfven länets Landsting och Hushållningssällskap bidragit genom premier till de skoldistrikt, som visat synnerligt nit om skolan, och serskildt har på Hushållningssällskapets bekostnad utdelats till de i bättre skick varande folkskolorna, folkskole-

Forts. af Tab. Litt. F.

Kommunal-utgifter för åren 1866—1870.

Socknar.	Å r 1866.					Å r 1870.				
	Folkskolan.	Fattigvården.	Ränta och amortering å skuld.	Andra kommunens angelägenheter.	Summa utgifter.	Folkskolan.	Fattigvården.	Ränta och amortering å skuld.	Andra kommunens angelägenheter.	Summa utgifter.
Norrvikens fögderi.										
<i>Qville härad.</i>										
Qville	Rdr 2,500,00	7,200,00	—	1) 85,000,00	94,700,00	3,250,00	10,550,00	—	—	13,800,00
Svenneby	245,00	—	—	—	245,00	330,00	1,941,30	—	—	2,271,30
Bottna	179,00	1,078,00	—	—	1,257,00	423,00	1,038,00	575,00	—	2,036,00
Summa för Qville härad »	2,924,00	8,278,00	—	85,000,00	96,202,00	4,003,00	13,529,30	575,00	—	18,107,30
<i>Tanums härad.</i>										
Tanums	1,685,50	9,712,00	803,50	750,00	12,951,00	4,067,10	12,184,00	3,049,86	1,000,00	20,300,96
Lurs	456,00	1,408,00	—	155,00	2,019,00	778,55	2,491,00	—	205,00	3,474,55
Summa för Tanums härad »	2,141,50	11,120,00	803,50	905,00	14,970,00	4,845,65	14,675,00	3,049,86	1,205,00	23,775,51
<i>Bullarens härad.</i>										
Nafverstads	872,30	4,228,88	—	523,45	5,624,63	1,352,05	8,194,86	—	949,65	10,496,56
Mo	132,27	1,579,00	—	989,29	2,700,56	845,87	2,198,42	—	454,98	3,499,27
Summa för Bullarens härad »	1,004,57	5,807,88	—	1,512,74	8,325,19	2,197,92	10,393,28	—	1,404,63	13,995,83
Summa för Norrvikens fögderi »	9,820,78	35,589,16	803,50	87,519,74	133,733,18	16,508,99	55,556,58	3,624,86	4,180,63	79,871,06
Summa för länets samtliga landkommuner »	64,682,00	192,861,78	7,358,49	113,677,57	378,579,84	96,142,89	288,904,70	14,208,21	36,130,48	435,386,28

1) Utgöras hufvudsakligen af kostnader för en storartad kyrkobyggnad.

herbarier, geologiska kartverket öfver Bohus län, Mentzers fysiska kartor, tellurier o. s. v.

Under perioden har för folkskoleväsendets befrämjande inom länets landstingsområde till komiterades förfogande anslagits:

<i>Inkomster.</i>	
Af Landstinget	R:dr 25,000,00.
» Hushållningssällskapet	» 17,266,55.
Räntevinst	» 443,99.
Summa	R:dr 42,710,54.

<i>Utgifter.</i>	
Arvoden till inspektörerna	R:dr 13,233,33.
Läroanstalten för bildande af lärarinnor för småskolorna åren 1866, 1867 och 1868	» 4,836,27.
Repetitionskurs för lärare vid de egentliga folkskolorna åren 1869 och 1870	» 2,126,00.
Understöd till småskolorna under åren 1867, 1868, 1869 och 1870	» 18,450,57.
Diverse skolmateriel	» 494,03.
Premier att användas till skolmateriel åt skoldistrikt, som visat synnerligt nit om skolan	» 3,495,00.
Summa	R:dr 42,635,20.

Länets Hushållningssällskap har dessutom genom understöd kraftigt befrämjat *skolträdgårdsanläggningar*, äfvensom skolbarnens undervisning i trädgårdsskötsel och träplantering genom att årligen hafva låtit för ett antal folkskolelärare bereda en kurs i detta ämne, hvarunder eleverne erhållit fritt underhåll. Undervisning i trädgårdsskötsel hade vid periodens slut meddelats barnen i 26 folkskolor. Nya skolträdgårdar äro dels under anläggning eller komma att anläggas, der lokala förhållanden så medgifva, vid de nyuppförda och beslutade skolhusen.

När Carl Johans församling, hvilken sedan förra berättelsen afgafs förenats med Göteborgs stad, frånräknas, funnos inom länets landstingsområde vid 1865 års slut 115 egentliga folkskolor, af hvilka 43 voro fasta och 72 flyttande, samt 96 småskolor eller tillsammans 211 skolor. Vid 1870 års slut funnos inom samma område 123 folkskolor, af hvilka 63 i fasta och 60 flyttande samt 163 småskolor eller tillsammans 286 skolor. Således hafva de fasta folkskolorna ökat från 43 till 63, de flyttande folkskolorna, af hvilka flere numera hafva egna skolhus, minskats från 72 till 60, och småskolorna ökat från 96 till 163 samt hela skolantalet ökat från 211 till 286.

Vid 1865 års slut var, med frånräkning af Göteborg med Carl Johans församling, enligt skolrådets pedagogiska uppgifter, barnantalet i skolåldern 28,328. Af dessa barn hade under nämnda år undervisats i fast folkskola 3,965, i flyttande folkskola 12,999, i småskola 7,023, i allmänt läroverk 243 och i enskild skola 713.

Med afseende på undervisningsämnena meddelas i samma pedagogiska uppgifter, att af de 23,978 barn, som nämnda år bevisat egentlig folkskola och småskola, undervisats:

uti biblisk historia	64 proc.
» katekes	75 »
» modersmålets sats- och formlära	6 »
» historia och geografi	19 »
» naturlära	16 »
» geometri och linearteckning	2 »

uti räkning	42 proc.
» skrifning	60 »
» trädgårdsskötsel	2 »
» sång	22 »
» fristående gymnastik	12 ».

Enligt samma uppgifter för 1870 utgjorde barnantalet i skolåldern 31,771. Af dem hade under nämnda år undervisats i fast folkskola 6,180, i flyttande folkskola 8,890, i småskola 12,283, i allmänt läroverk 208 och i enskild skola 1,561. Med afseende på undervisnings-ämnena hade af de 27,353 barn, som under året bevisat egentlig folkskola och småskola, undervisats:

uti biblisk historia	88 proc.
» katekes	80 »
» modersmålets sats- och formlära	31 »
» historia och geografi	39 »
» naturlära	39 »
» geometri och linearteckning	12 »
» räkning	91 »
» skrifning	92 »
» trädgårdsskötsel	5 »
» sång	52 »
» fristående gymnastik	37 ».

Ibland enskilda skolor märkas: läroanstalten å *Gustafsbergs barnhus*, *Götiska förbundets fattigfriskola* i Mölndal, *Stjerncreutz'ska skolan* vid Bärby i Säfve socken, aftonskolor vid de fleste större fabriker inom Göteborgs fögderi samt den i förra berättelsen omförmälda, genom enskild välgörenhet tillkomna, *stiftelsen för blinda och döfstumma barn*, som är förlagd å Nya varvet vid Göteborg.

Af *tillämpningsskolor* å landet för näringarna äro att märka förut omnämnda *landtbruksskolan* å Stora Vrem i Qville socken samt en mindre flyttande *navigationsskola* i skärgården.

Sockenbiblioteken, hvilka vid 1865 års slut voro 12 till antalet, hafva ökat till 26 och finnas i följande församlingar, nemligen: Fässberg, Partilled, Härryda, Säfve, Björlanda, Tufve, Marstrand, Kungelf, Lycke, Härestad, Vesterlanda, Ucklum, Tegneby, Morlanda, Norra Ryr, Herrestad, Foss, Håby, Svarteberg, Brastad, Tossene, Askum, Strömstad, Skee, Nafverstad och Mo. De rikhaltigaste och flitigast begagnade biblioteken i församlingarna å landet äro de i Foss, Håby och Svarteberg. Fler-talet af de öfriga biblioteken äro ännu helt obetydliga. 65 församlingar äro ännu i saknad af detta viktiga bildningsmedel.

Nya kyrkor hafva under perioden blifvit uppförda inom följande socknar, nemligen: Ödsmåls, Ytterby och Högås.

Uti förra berättelsen omnämndes, att Landstinget år 1865 beslutat uppförandet af tre nya *sjukhus*; ett i *Uddevalla*, förenadt med *kurhus* för hela landstingsområdet, för 100 sängar samt 1 cell för sinnessjuka, ett i *Kungelf* för 30 och ett i *Strömstad* för 20 sängar. Sedan dessa sjukhus under hösten 1869 blifvit färdiga och afsynade, samt ny sjukvårdmateriel under vintren anskaffats, öppnades de i Juli 1870 till begagnande.

De af Landstinget härför bestridde kostnader hafva uppgått:

för lasarettet o. kurhuset i Uddevalla till R:dr	98,149,32
» sjukhuset i Kungelf	» » 23,375,13
» sjukhuset i Strömstad	» » 21,005,09
samt » sjukvårdsmateriel	» » 9,000,00

Summa R:dr 151,529,54.

På bekostnad af Hushållningssällskapet hafva derefter platserne omkring de nya sjukhusen blifvit planterade och anordnade till promenadplatser.

Under år 1870 hafva blifvit vårdade:

I *Uddevalla*: å *lasarettet* 476 personer, deraf från föregående år qvarliggande 68 samt under året intagna 408. Under året hafva afgått, såsom tillfrisknade eller förbättrade 374, såsom oförbättrade 37 och aflidna 17. Qvarliggande till år 1871 voro 48.

Å *kurhuset* hafva blifvit vårdade samma år 129 personer, af hvilka 21 voro qvarliggande från år 1869 och 108 inkommit under året. 118 hafva utgått såsom tillfrisknade och 1 aflidit. 10 voro qvarliggande till år 1871.

Inrättningens *utgifter* för sjukvården år 1870 belöpte sig till 21,105 r:dr 72 öre, deraf å *lasarett* 16,718 r:dr 49 öre och å *kurhus* 4,387 r:dr 23 öre. Utgifterna för den egentliga sjukvården utgjorde 20,604 r:dr, som, fördelade på hvarje underhållsdag, gör 81 r:dr 95 öre. Medelkostnaden för hvarje sjuk per dag har utgjort, för utspisningen 49,93 öre och för läkemedel 7,95 öre. Underhållsdagarnes antal för alle vårdade uppgick till 25,142, deraf på *lasarett* 20,129 och på *kurhus* 5,013. Medeltal underhållsdagar för hvarje vårdad har utgjort 41,6 dagar; på *lasarett* 42,3 och på *kurhus* 38,8, hvaraf för betalande 25,3;

I *Kungälf*: under sista hälften af året 79 patienter, för hvilka kostnaderne uppgått till 4,727 r:dr 99 öre; och

I *Strömstad*: likaledes under senare hälften af året, 56 sjuke, med en kostnad af 3,056 r:dr 46 öre.

Sjukhusen förvaltas af serskilda utaf Landstinget, enligt Kongl. förordningen den 21 Oktober 1864, utsedda direktorer.

Vid *länslasarettet* och *kurhuset* i *Uddevalla* äro anställda: 1 *lasarettsläkare*, 1 *biträdande läkare*, 1 *predikant*, 1 *sekreterare*, 1 *syssloman*, 1 *vaktmästare*, 1 *sjuksköterska* och 3 *lasarettspigor*; vid *sjukhuset* i *Kungälf*: 1 *läkare*, 1 *syssloman*, 1 *predikant*, 2 *sjuksköterskor* och 1 *dräng*, samt vid *sjukhuset* i *Strömstad*, 1 *läkare*, 1 *syssloman*, 1 *sjuksköterska* och 1 *dräng*.

Kurhusafgiften har utgått med 25 öre, och hafva af *Landstingets* medel för sjukvården blifvit derutöfver under år 1870 anvisade r:dr 7,669,57.

Vid *Göteborgs hospital*, hvarest *sinnessjuka* från detta och angränsande län till vård emottagas, hafva år 1870 varit vårdade:

Qvarliggande från år 1869	60
Under år 1870 intagne	20

Summa 80.

Från *hospitalet* afgångne:

såsom friske	9
» förbättrade	1
» obotade	2
» döde	7
Qvarliggande vid årets slut	19

Summa 80.

Underhållsdagarnes antal under året utgjorde 22,747. Medeltal sjuke för dag 62. Totalkostnaden för sjukvården uppgick till 19,611 r:dr 58 öre. Fördelad på underhållsdagarne blifver medelkostnaden för hvarje under år 1870 vårdad *sinnessjuk* 86 öre för dag och 313 r:dr 90 öre för året.

Sedan rikets ständer vid serskilde riksdagar anvisat medel för uppförande vid *Göteborg* af ett nytt *hospital* för *sinnessjuka*, samt *Kongl. Serafimer-ordensgillet* till plats för detsamma bestämt en af *Gillet* å *ön Hisingen* inköpt *hemmansdel Storehagen* och ritningar med *kostnadsförslag* blifvit fastställda, påbörjades byggnaden af det nya *hospitalet* år 1868 och skall detsamma till begagnande vara färdigt den 1 September 1872.

Bland *kronolägenheter* i länet förtjenar att nämnas *Känsö*, belägen i *Styrsö socken* och *Askims härad*, 2 mil från *Göteborg* och $\frac{3}{4}$ mil från närmaste fasta land. Denna ö, som omfattar en areal af 123 tunnland, 25 $\frac{1}{2}$ kappland af tomter, jord och impedimenta samt 240 t:ld af *Saltsjön* inringadt vatten, begagnas till *karantänsinrättning* och bostäder åt dem, som tillhöra densamma. Under tidernas lopp har denna inrättning, provisoriskt bildad år 1802, blifvit kompletterad såväl till byggnader som materiel och har redan i många år varit fullständigt ordnad. Då emellertid, till följd af *Kongl. förordningen* den 20 September 1859, *karantänsåtgärderna* från *stats* sida varit inskränkta endast till behandlingen af *pesten*, har deraf följt att inrättningen på senare tiden, med få undantag, icke behöft anlitas.

Utgifterna för *karantänsinrättningen* till underhåll, aflöningar, båtlega, besigtningkostnader, ved och skrifmaterial m. m. uppgingo vid 1870 års slut till 14,314 r:dr, som blifvit bestridda af *stats* medel. Med 1870 års början har inrättningen, jemlikt *Kongl. brefvet* den 19 Februari 1869, varit ställd under öfverinseende af *Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande*, som vid samma års slut öfvertagit de bestyr med *karantänsanstalterna* och inrättningen, hvilka förut tillhört den då upplösta *karantänskommissionen*. De af *Eders Kongl. Maj:t* i sammanhang härmed meddelade bestämmelser för *karantänsinrättningens* reorganisation hafva endast till en början så till vida kunnat utföras, att den *kommendering* af *båtsmän*, som årligen varit uppfordrad till *tjenstgöring* vid *Känsö* upphört med *Juni månads* slut år 1869, och att 4 *karantänsdrängar* sedermera blifvit antagne vid inrättningen i stället för dervarande, på *indragningsstat* förflyttade *karantänsmatroser*. De åtgärder, som för ett fullkomligt genomförande af denna reorganisation erfordras, kunna endast efter hand vidtagas i mån af äldre *tjenstepersonalens* afgång.

Helsovården å landet bestrides af 6 *provinsialläkare* och 2 *distriktsläkare*.

Länet har en *djurläkare*, stationerad i *Göteborg* med lön på stat. Dessutom finnas af *Hushållningssällskapet*, enligt hvad förut är omförmäldt, 8 *veterinärläkare* anställda.

Oaktadt förnyade uppmaningar af såväl *Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande* som *Landstinget* hafva alla *socknarna* inom länet ännu icke kunnat förmås att förse sig med *examinerade barnmorskor*, utan föredrager allmogem ännu att vid behof vända sig till s. k. "kloka gummor" eller "hjelperskor", hvilka ofta på det mest oförsvarliga sätt missvårda de personer, som komma under deras behandling. Vid periodens slut funnos inom länet, *Göteborg* oberäknadt, anställda 33 *barnmorskor*.

Utom i *städerna* äro *apotek* inrättade: ett på *Orust* och ett vid *Häby* inom *Sunnervikens* fögderi, hvarjemte personelt privilegium blifvit utfärdadt för ett vid *Hede* (*Hoghem*) inom *Tanums* socken af *Norrvikens* fögderi. I *Lysekil* har medgifvits upprättandet af en *medikamentsförsäljning*.

Saltsjöbaden vid flere *kustorter* inom länet hafva varit för hvarje år allt mer och mer besökta. Utom *städerna* *Marstrand*

och Strömstad, hafva Gustafsberg vid Uddevalla, Lysekil, Ste-nungsön och Grebbestad varit de mest besökta. För öfrigt äro smärre badanstalter upprättade vid en mängd orter utåt kusten, såsom vid Långedrag och Stjernvik i närheten af Göteborg, Kyrkesund, Stenön, Ljungskile, Fiskebäckskil, Henån, m. fl.

Det år 1845 bildade bolag för försäkring af *åbyggnader och lösören*, hvars ansvarighetsbelopp vid brandstodsårets slut 1865 uppgick till 18,152,640 r:dr, hade vid 1870 års slut ett sådant belopp af 13,983,830 r:dr.

Orsaken till denna betydliga miskning i ansvarighetsbeloppet har egentligen varit den, att inom några af de större häradena bildats enskilda brandstodsbolag.

Nedanstående tabell utvisar bolagets ställning och verk-samhet under de sista fem åren.

Brandstodsår från den 14 Mars till den 14 Mars.	Ansvarighets-belopp.	Antal brandskador.	Ersättnings-belopp.	Uttaxerad bidrag pr 1,000 Rdrs ansvarighets-belopp.
1866—1867..... Rdr	16,617,610	22	36,930,10	2,00
1867—1868..... "	14,709,210	19	27,544,09	1,80
1868—1869..... "	14,248,570	32	49,342,66	1,80
1869—1870..... "	14,616,030	22	26,899,34	3,00
1870—1871..... "	13,983,830	16	32,288,25	2,50

Förutom länsbrandstodsbolaget finnas åtskilliga mindre *hä-rads-* eller till och med *socknevis* upprättade *brandförsäkrings-föreningar*, öfver hvilkas ställning, så vidt erhållna uppgifter der-öfver lemnat ledning, efterföljande tabell blifvit upprättad.

Bolagets namn.	Antal delegare.	Ansvarighetsbelopp.		
		Fastighet.	Lösören.	Summa.
Östra o. Vestra Hisings härads	—	—	—	4,097,720
Landvetters sockens enskilda..	—	—	—	277,765
Inlands Södra härads.....	1,348	1,950,000	1,235,000	3,185,000
Inlands Nordre d:o.....	1,325	2,500,000	1,000,000	3,500,000
Inlands Fräkne o. Torpe härads	969	1,147,160	860,360	2,007,520
Orusts Östra härads.....	} upp-	-gifter ej	inkomna	—
Orusts Vestra d:o.....				
Tjörns härads.....	} 277	233,900	179,700	413,600
Norra Ryrs sockens enskilda..				
Skredsviks och Bokenäs pasto-rats enskilda.....	672	584,590	513,500	1,098,090
Tunge härads.....	592	—	—	1,440,810
Stångenäs härads (undantagen Lyse socken).....	471	581,320	418,460	999,780
Sotenäs härads.....	—	—	—	1,170,540
Sörbygdens d:o.....	348	519,809	322,774	842,583
Vette d:o.....	858	1,350,200	1,095,960	2,446,160
Bullarens d:o.....	380	550,670	290,030	840,700

Inom *Styrsö* socken har bildats en enskild assuransförening för försäkring mot *sjöskada* af der hemmahörande fartyg och jakter. Försäkringsbeloppet, utbetalda ersättningar och delegar-nes bidrag angivas i efterföljande tabell.

Rörande den nybildade assuransföreningen för fiskefartyg och redskap, benämnd *Göteborgs och Bohus läns fiskareförening*, har redögörelse förut blifvit lemnad.

År.	Antal.	Försäk-ringsbelopp.	Utbetalda ersättnin-gar.	Delegarnes bidrag.
1866.....	44	94,400	1,777	2,135
1867.....	47	97,350	4,080	2,122
1868.....	48	104,700	576	2,210
1869.....	53	115,550	99	1,261
1870.....	54	118,820	557	1,245

Rörande *sparbankerne* i länet, af hvilka en, *Göteborgs* Tab. N:o 13. *och Bohus läns*, af Landstinget och under dess garanti stiftades år 1863, och hvilken vid 1870 års slut hade komitéer inom 33 kommuner inom länet, meddelas i tab. N:o 13 anbefallda upp-gifter.

Vid 1870 års slut funnos 21 *sockenmagasin*.

Rörande *Landstingets* oppoffringar för ordnandet af länets folkskolor äfvensom dess sjukvård, har förut blifvit redogjordt. Då dessa viktiga föremål för Landstingets omsorger kräfdet betydliga tillskott, är det förklarligt att dess verksamhet i öfrigt icke kunnat vara af någon större betydelse. Landstingets öfriga utgifter under nämnda femårsperiod bestå också förnämligast uti förvaltnings- och resekostnader. På grund af Landstingets år 1863 fattade beslut om bildande af en skydds-förening emot hagelskada, hvilken förening upphäfdes genom tingets beslut år 1867, hafva under sistnämnda år utbetalts hagelskadeersättningar med 2,037 r:dr 64 öre. För länets deltagande i allmänna indu-striutställningen i Stockholm år 1866 har tinget utgifvit 819 r:dr. Derförutan har till inrättande af skjutbanor i länet be-villjats ett anslag af 1,000 r:dr, hvilket belopp blifvit för ända-målet afsatt, men ännu ej utgått.

Landstingsskatten har utdebiterats under perioden med 20 öre för jordbruksfastighet och 10 öre för annan beskattnings-grund.

De *utdebiterade* beloppen hafva uppgått: år 1866 till 9,152,62 r:dr, år 1867 till 9,503,35 r:dr, år 1868 till 9,568,54 r:dr, år 1869 till 7,872,12 r:dr och 1870 till 16,886,49 r:dr. Varande i sistnämnda belopp inberäknadt en lasaretsafgift af 10 öre af hvarje person, som erlägger kurhusafgift.

Landstingets andel i bränvinsutskänknings- och utminute-ringsafgiften har utgjort: år 1866 12,186,63 r:dr, år 1867 10,091,10 r:dr, år 1868 8,467,53 r:dr, år 1869 8,300,10 r:dr och år 1870 11,064,56 r:dr.

Å det lån, som Landstinget, med Eders Kongl. Maj:ts nä-diga tillstånd upptagit till bestridande af kostnaderne för de nya sjukhusen, 100,000 r:dr, att amorteras under 15 år, åter-stodo oguldne den 31 December 1870 r:dr 87,000.

Bland *välgörenhetsstiftelser*, utom städernas, äro att nämna:

1:o. En donation af *landbrukaren Anders Falk* på Tofta till Morlanda sockens fattiga, bestående af trenne gårdar om tillsammans 1½ mantal samt 23,000 r:dr i reda penningar. Stif-telsen, som är ställd under Eders Kongl. Maj:ts Befallnings-havvandes inseende, förvaltas af kyrkoherden i Morlanda och fyra af honom valde bönder;

2:o. En fond af 20,000 r:dr, som i anledning af den nöd, för hvilken skärgårdsallmogen under 1855 års stränga vinter var utsatt, genom försäljning å auktion i Göteborg af der gifna

fruntimmersarbeten, bildats utöfver det understödsbelopp, som nöden för tillfället kräde. Denna fond, hvars ändamål är att, i enlighet med fastställt reglemente, vid förekommande behof bispringa länets fattige kustallmoge, uppgick vid 1870 års slut till 34,484 r:dr 92 öre.

3:o. En af framlidne komministern Forssberg till Håby sockens fattigvård gjord donation af 27,800 r:dr.

4:o. En af författarinnan *Fru Emelie Flyggare-Carlén* donerad fond, "*Richard Smiths donation*", hvaraf räntan skall fördelas mellan fattige fiskare i norra skärgården. Fonden förvaltas af domaren i orten.

Till välgörande stiftelser för länet kunna jemväl räknas:

Enkefru *Volvratina Kalls* donationsfond till understöd för "fattig allmoge, hvarhelst inom Sveriges rike, som mistat egendom genom sådana olyckshändelser, hvilka menniskor icke förmå afvärja, såsom orkaner, hagel, missväxt, vådlig händelse, hvarigenom man och fader omkomma och dylikt mera". Donationen förvaltas af landshöfdingen i Göteborgs och Bohus län, biskopen i Göteborgs stift och magistraten i Göteborg, såsom förordnade exekutorer. Kapitalet utgjorde vid 1870 års slut 37,952 r:dr 13 öre.

Framlidne mönsterskrifvaren *C. P. Rathes* donation af hemmanet Sandklef till läkareboställe för Håby provinsial-läkaredistrikt, hvaraf dock testators närmaste släktingar uppbära arrendet så länge de lefva; samt

En stiftelse för vård och uppfostran af fattige gossar ifrån länet har af aflidne *hofrättskommisarien S. Bergius* genom testamente blifvit bestämd att inrättas å egendomen *Simmersröd* i Inlands Fräkne härad, hvilken stiftelse dock ännu ej kommit till stånd. Dess tillgångar utgjorde vid 1870 års slut med fastigheter, inventarier och utlånt kapital tillsammans 135,976 r:dr 1 öre, men den räntebärande fonden har ansetts ännu ej tillräcklig stor för att motsvara ändamålet, hvadan ännu några år torde gå om innan barnhusets verksamhet kan börja.

Tab. N:o 14. Bifogade tab. N:o 14 innehåller föreskrifna uppgifter rörande *fattigvården* i länet. De visa att detta kommunernas tyngsta besvär under perioden högst betydligt ökats, och dock kan det med fullkomlig visshet antagas, att kostnaderne i verkligheten varit ännu högre enär icke alltid blifvit i kommunernas primäruppgifter intaget värdet af lemnad spanmål eller matdagar. Då det emellertid äfven är visst, att kommunalstyrelserna efterhand som de nödgas befatta sig med kommunens angelägenheter småningom lära sig att föra noggrannare räkningar öfver kommunens utgifter, torde det kunna antagas, att skillnaden emellan de uppgifne och verkliga kostnaderne vid 1870 års slut är mindre än den var år 1865, då den beräknades till 20 à 25 proc., utan att jag dock vågar närmare angifva, hvartill den skulle kunna beräknas.

Till ökandet af fattigvårdstungan här i länet hafva väl samma orsaker varit verkande, som de i förra berättelsen omnämnda, nemligen utflyttningen af arbetsfolk från andra län till Göteborg och angränsande socknar; de offer af menniskolif, fisket och sjöfarten årligen tyvärr kräva samt utvandringen för sökande af arbete till Norge och der gällande fattigvårdslagstiftning. Men förutom dessa orsaker, hvilka synas komma att fortfara, hafva flere på hvarandra följande dåliga skördar högst väsentligt bidragit härtill och efter 1868 års temligen allmänna missväxt, befunno sig fattigvårdssamhällena i så hög grad tryckta

af den dem åliggande fattigvården, att flere af dem funno sig föranlåtna att ansöka om understöd för nödens lindrande. För fyra af de mest blottställda, Nafverstads, Tanums, Krokstads och Hede socknar beviljades äfven i nåder ett belopp af 5,000 r:dr att utan återbetalningsskyldighet fördelas till lindrande af nöden och för att underlätta anskaffandet af utsädes-spanmål åt behöfvande husmän och torpare, hvarjemte Sanne socken erhöi ett anslag till vägförbättringar till belopp af 1,500 r:dr. Ofriga kommuner, som voro i behof af hjälp, erhöi af Hushållningssällskapet undsättningslån med återbetalningsskyldighet efter ett år; och utlemnades sådana lån till 11 kommuner med ett sammanräknadt belopp af 37,850 r:dr. Medlen användes dels för beredande af arbetsförtjenst, och dels för anskaffande af utsädespanmål, så att våren 1869 knappast någon åkerteg befanns osädd, hvilket, då skörden nämnda år utföll god, högst betydligt bidragit till den förbättrade ställningen å landsbygden. Samtliga de af Hushållningssällskapet utlemnade lånen hafva inom föreskrifven tid blifvit återbetalda.

Jag afslutade min förra femårsberättelse med det yttrande, att ehuru litet tillfredsställande den *ekonomiska* ställningen inom länet i allmänhet var, så ansåg jag mig dock kunna hysa den förhoppningen, att det ej skulle behövas mera än ett par goda år för att återställa jemnvigten öfver allt, der den icke af djupare liggande orsaker blifvit ohjelpigt rubbad. Denna förhoppning har också besannat sig, ty efter 1869 och 1870 årens goda skördar i förening med den lifligare affärsrörelse, som af dem framkallats, och den större sparsamhet, som ännu åtminstone är rådande, har den ekonomiska ställningen inom länet i synnerlig märkbar grad förbättrats, hvilket äfven framgår deraf, att sistnämnda år fattigvårdsutgifterna å landsbygden varit något ringare än år 1869 och *utsökningarnas* antal äfven minskats. Rörande förhållandet med de senare hänvisas till efterföljande tabell, upptagande antalet lagsökningar under tio-årsperioden 1861—1870, af hvilken framgår, att sedan de hos Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande anhängiggjorda skuldfordringsmål under åren 1861 till och med 1869 hållit sig emellan 7,181 och 8,242, hvilket maximum de uppnådde år 1868, — den högre siffran år 1864 beror, enligt upplysning i förra berättelsen, på ett det året använt annat bokföringssätt — hafva de år 1870 nedgått till 5,095, eller lägre än hvad de utgjorde år 1860, då de uppgingo till 5,811 stycken.

År.	Antal lagsökningssmål.	Det till betalning ådömda belopp, undantagande expenser. Rdr Rmt.
1861	7,570	562,036,27
1862	7,181	654,822,08
1863	8,023	564,180,92
1864	10,500	1,051,997,04
1865	7,184	727,825,69
1866	5,172	568,285,00
1867	7,310	1,387,187,00
1868	8,242	590,281,00
1869	8,143	641,650,00
1870	5,095	577,692,00

Städerna.

1. Göteborg.

Länets residensstad, med ett serdeles gynnsamt läge vid södra grenen af Göta elf nära dess utlopp i hafvet, har vunnit en ytterligare utvidgning sedan Karl Johans församling, till följd af Eders Kongl. Maj:ts nådiga bref den 1 Februari 1867, blifvit med staden införlifvad. Eders Kongl. Maj:t har i omförmälda nådiga bref *dels* funnit godt förordna, att berörda, Säfvedals härad då tillhörande församling, hvaraf en del, under benämning Majorna, redan var såsom en stadsdel ordnad, skulle, jemte öfriga här nedan uppräknade lägenheter, från och med 1868 års ingång såsom förstads förenas med Göteborgs stad- och läggas under stadens jurisdiktion, och att denna förstads område skulle utgöras af:

a) de till Landshöfdingen i länet på lön anslagna, å gamla Elfsborgs kungsladugårds utmark belägna, till serskilda personer upplåtna lägenheter i de egentligen s. k. Majorna;

b) de inom berörda lägenheter befintlige allmänne platser och impedimenter;

c) de till Landshöfdinge-löneindelningen hörande s. k. Slottsskogslägenheterna;

d) den till Landshöfdingens indelning likaledes hörande gamla Elfsborgs kungsladugårds hufvudgård;

e) de till kronans disposition bibehållna lägenheter, utom den del, som tillhörde Skärgårds-artilleriets stationsplats Nya Varfvet;

f) de till f. d. Lorenska porterbryggeriet och sockerbruket hörande, redan på grund af nådiga brefvet den 22 April 1823 till skatte köpta egor;

g) den till skatte försålda lägenheten Vädersågen; och

h) gamla eller f. d. Amiralitets-varfvet;

dels ock, på sätt Rikets Ständer medgifvit, förklarar att till Göteborgs stad för ofvanberörda ändamål från och med den 14 Mars 1868 upplåtes och afträddes gamla Elfsborgs kungsladugård, jemte dertill hörande, icke skatteförsålda lägenheter, med undantag af den mark, tillsammans utgörande 88 tunnland 14 $\frac{1}{2}$ kappland, som kronan för eget behof sig förbehållit, och hvilken utgjordes af Kommendants-ängen, skansen "Kronan", en del af Skärgårds-artilleriets stationsplats Nya Varfvet, plats för telegraf å Stigbergsåsen med dit löpande gångstig, jemte åtskilliga impedimenter inom dessa lägenheter; äfvensom staden berättigades att uppbära och disponera de från såväl de skatteförsålda som de öfriga lägenheterna utgående grundlegor, arrenden och andra afgifter, dock utan inskränkning i den rätt, som på grund af nådiga brefvet den 14 November 1854 tillkomme innehafvarne af ännu icke skatteförsålda lägenheter i Karl Johans församling, att desamma till skatte lösa, samt med rättighet för kronan att fortfarande uppbära de inflytande skatteköpeskillingarne för sådana lägenheter, hvilka, enligt nyssberörda nådiga bref, kunde, i den mån ansökningar derom inkommo, till skatte försäljas; allt mot förbindelse för staden att till Göteborgs läns landtränteri inbetala vid 1868 års slut 12,000 r:dr och sedermera årligen kvartalsvis med 4,000 r:dr hvarje gång senast den 15 Mars, den 15 Juni, den 15 September och den 15 December, tillhoppa 16,000 r:dr, att disponeras på sätt af Eders Kongl. Maj:t framdeles kunde blifva i nåder bestämdt, samt slutligen under förbehåll, att

den till en del af Slottsskogslägenheterna hörande duglige skog bibehölles, för att till parkanläggning för staden användas; hvarjemte Eders Kongl. Maj:t funnit godt att, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad öfverenskommet blifvit och vederbörande i öfrigt föreslagit, till efterrättelse i nåder fastställa följande bestämmelser, beträffande verkställigheten af ifrågavarande områdes förening med staden, nemligen:

1:o att staden i sin helhet ombesörjde och bekostade fattig- och sjukvården, folkskoleundervisningen, polis- och nattbevakning samt alla andra kommunala anstalter och angelägenheter inom såväl förstaden som stadens eget område, med de i nästföljande moment stadgade undantag; hvarförutan alla kommunala utgifter, utom de i berörda moment omförmälda, skulle af stadens och förstadens innevånare gemensamt och efter enahanda grund utgöras;

2:o att uti kyrkligt hänseende förstaden fortfarande förblefve skild från staden, som således icke komme att bidra till underhåll och vård af Karl Johans församlings kyrka och begravningsplatser eller till aflöning af församlingens presterskap och kyrko-betjening;

3:o att såväl de förstaden tillhöriga fastigheter, utom kyrkan och begravningsplatserne, som kommunens alla öfriga tillhörigheter och inkomster skulle tillfalla staden;

4:o att förstadens innevånare skulle i stadens kommunala angelägenheter åtnjuta enahanda rösträtt som stadens innevånare, och vara lika med desse berättigade att tillgodonjuta de förmåner, som allmänna stiftelser åt stadens innevånare eller serskilda klasser af dem bestämma;

5:o att för fastigheter i förstaden icke skulle till staden erläggas andra tomtöre-afgifter, än sådana, som här ofvan omförmålas; men att vid afyttring af fastighet, hvarå lagfart eger rum, gårdaköps-afgift, i enlighet med hvad som är stadgad i afseende på försäljning af fast egendom inom stadens område, borde till stadens kassa utgöras;

6:o att, med undantag af den skuld, som Karl Johans församling åsamkat sig för bestridande af kostnad för kyrkobyggnad med hvad dertill hörer, och hvilken församlingen finge sjelf vidkännas, ansvarsskyldigheten för förstadens alla öfriga skulder och förbindelser, af hvad beskaffenhet som helst, sådana de voro den dag, stadsfullmäktiges beslut i ämnet fattades, eller den 28 April 1864, öfvertoges af staden i dess helhet, äfvensom ansvarigheten för stadens skulder och förbindelser, sådana de voro samma dag, delades af förstaden;

7:o att, innan de för staden gällande byggnads- och brandordningar å förstaden tillämpades, desamma borde undergå granskning samt, derest, med afseende på de serskilda förhållandena inom förstaden, andra eller förändrade stadganden kunde finnas erforderliga, sådana i byggnads- och brandordningarna inrymdes;

8:o att den i § 60 af Kongl. Förordningen den 21 Mars 1862 om kommunalstyrelse i stad gifna föreskriften angående skyldighet att till Magistraten ingifva specialförslag öfver utgifter och inkomster skulle af vederbörande förvaltningsstyrelser i förstaden redan under år 1867 iakttagas; och

9:o att alla sådana mål och ärenden, som vid 1868 års början voro hos Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande samt vid

härads- och egodelningsrätterne i Säfvedals härad anhängiga och oafgjorda, men derefter borde tillhöra Rådhusrätten och Magistraten i Göteborg, skulle dit överlemnas till vidare handläggning, hvarjemte det skulle åligga domhafvanden i häradet att vid samma tid till Rådhusrätten aflemna för de då sistförflutna tio åren utskrifna och behörigen styrkta transsumt af Häradsrättens intecknings-, lagfarts- och förmynderskaps protokoll i hvad de anginge inteckning eller lagfart å fastigheter inom förstadens område eller sådana förmynderskap, hvilkas omvårdnad skulle genom förändringen till Rådhusrätten överflyttas.

Tab. Litt. G. Den tillökning i stadens *tomter, jordar och lägenheter* samt *taxeringsvärdet* derå, som efter Karl Johans församlings förening med staden uppkommit, synes af efterföljande tab. Litt. G.

Som, efter det all den märk, staden kunnat disponera för *mudderyfyllningar*, blifvit dertill använd, och ett nytt upplagsställe borde bestämmas för den mudder, som under 1865 och påföljande års arbeten skulle upptagas, det befunnits vara oundgängligen nödvändigt, om man ej ville låta muddringsarbetena afstadna eller betydligt förminska, att den strand, som låge intill det yttre revieret emellan Lindholmen och Pölsebo samt tillhörde kronosäteriet *Sannegården*, 1 mantal i Lundby socken, och utgjordes af en långgrund vass, i främsta rummet fylldes, har staden med förre arrendatorn af nämnda säteri träffat aftal om överlåtande till staden af arrenderätten till samme egendom från den 14 Mars 1865 på 20 år. Då det likväl icke var tillräckligt för genomförande af den utaf Eders Kongl. Maj:t för hamnens ordnande fastställda generalplan att bereda utväg för uppläggning af den ur hamnen upptagna mudder, utan äfven fordrades, att den landvinning, som dermed erhöles, blefve använd och ordnad på ett sätt, som öfverensstämde med ofvanstående plan och bidroge till vinnande af önskvärd fullständighet deraf, anhöllo stadsfullmäktige år 1865 i underdånighet hos Eders Kongl. Maj:t, att Eders Kongl. Maj:t måtte uti nådig proposition till riksdagen föreslå, att Göteborgs stad finge på sådana vilkor, som Eders Kongl. Maj:t kunde finna skäligt bestämma, till sig lösa eganderätten till kronosäteriet *Sannegården*. Sedan riksdagen, enligt Eders Kongl. Maj:ts nådiga bref den 26 April

1867, bifallit Eders Kongl. Maj:ts nådiga framställning i ämnet, har Eders Kongl. Maj:ts och Rikets Kammar-Kollegium den 10 Februari 1868 till Göteborgs stad utfärdat skattebref å ifrågasvarande säteri, uti hvilket skatteköpeskillingen bestämts till 24,250 r:dr, med skyldighet för staden att till kronan för säteriet erlægga en årlig spanmålsränta af 1,000 kub.-fot, hälften råg och hälften korn, hvilken ränta motsvarade det arrende, kronan dittills af säteriet åtnjutit. Sedan staden förvärfvat sig besittningsrätten till meranämnde egendom, har dess strand emot Göta elf emellan Eriksbergs gjuteri och Pölsebo, utgörande i längd 2,100 fot, blifvit under år 1865 inpålad och med mudder fylld, samt säteriet, med undantag af till förre arrendatorn afstadda området emellan Lindholmen och mudderyfyllningen, af staden utarrenderats. Förenämnda mudderyfyllning, utgörande i bredd omkring 250 fot emellan stranden och elfven, är afsedd att, sedan platsen blifvit planerad och grusbelagd, tjena till upplagsplats för trävaror m. m.

Då det var af vikt, att hemmansdelen *Krokslätt Norgården*, $\frac{3}{8}$ mantal, belägen intill stadens södra gräns med Elfsborgs kungsladugårdsegor i söder och vester, så att den numera, efter Majorernas förening med staden, på tre sidor begränsas af stadens mark, icke, såsom förhållandet varit med den s. k. Albostaden och Landalabergen, bebyggdes annorlunda, än i den ordning, som stadens myndigheter funno lämplig, har staden år 1869 för en köpeskillning af 15,000 r:dr inköpt nämnde hemmansdel, för att indelas till byggnadstomter för uppförande af bostäder åt arbetsklassen. Genom nådigt bref den 3 November 1870 har Eders Kongl. Maj:t, uppå stadsfullmäktiges underdåniga framställning, funnit godt i nåder medgifva, att ifrågasvarande hemmansdel må i juridiskt, administrativt och ecklesiastiskt hänseende skiljas från Örgryte socken och införlifvas med Göteborgs stads område. Enligt stadsfullmäktiges beslut den 28 Januari 1869 skall, sedan plan för hemmansdelens bebyggande blifvit i vederbörlig ordning fastställd och området blifvit dräneradt samt vägar och gator derå anlaggda, det ifrågasvarande området med eganderätt försälas till det, i följd af utfärdad inbjudning, bildade aktiebolag för arbetarebostäder, emot en köpeskillning af

Tab. Litt. G.

År.	Tomter.		Antal nybyggda bopningshus.	Jordar och lägenheter.					Taxeringsvärde i R:dr R:mt.		
	Antal			Åker.	Äng.	Betesmark m. m.	Summa jordareal.	Nuvarande mantal.	Af hus och tomter.	Af jordar.	Summa.
	bebyggda.	obebyggda.									
1866	1,323	158	16	7,727	618	3,933	12,278	17	42,938,940	1,549,300	44,488,240
1867.....	1,323	238	18	7,677	508	3,920	12,105	17	44,577,500	1,538,100	46,115,600
1868.....	2,293	315	15	8,970	1,393	5,677	16,040	18	51,548,800	1,976,800	53,525,600
1869.....	2,312	347	19	8,947	1,393	5,643	15,983	18	52,143,600	1,977,200	54,120,800
1870.....	3,235	335	16	8,947	1,393	5,643	15,983	18	50,975,100	1,906,600	52,881,700

Anm. 1:o. Rörande den Karl Johans församling tillhörande mark anmärkes: att med undantag af Elfsborgs kungsladugårds hufvudgård, s. k. Slottskogslägenheterna och kronan tillhörig mark, alla öfriga lägenheter, i öfverensstämmelse med deras benämning i upplåtelse- och skatteköpobrefven, blifvit, oafsedt att en del af dem innehålla flere tunnland, upptagna såsom tomter, och utgöra dessa till antalet 970 bebyggda samt 77 obebyggda och omfatta en areal af omkring 2,880 qvadratref, deraf omkring hälften består af till odling använd mark.

2:o. Å flere af landerilägenheterna inom äldre stadsområdet hafva desammas innehafvare upplåtit åtskillige byggnadsplatser, hvilka icke äro i uppgifna tomtantalet inberäknade.

3:o. Uti ofvan uppgifna summa jordareal ingår ej sådan mark, som blifvit använd till begravningsplatser, alléer, parker, planteringar samt andre allmänne platser.

4:o. Uti taxeringsvärdet ingår icke det värde, som af taxeringskommittéerna åsatts byggnader, tillhörige dels staten och dels menigheter, allmänna undervisningsverk och barmhertighetsinrättningar, för hvilka (stadens kyrkor inberäknade) taxeringsvärdet år 1870 utgjorde 357,600 r:dr r:mt.

15,000 r:dr; varande planen för lägenhetens indelning i byggnads-
 kvarter och tomter under arbete.

Vid 1867 års slut indrogs *nattbevakningskåren*, bestående af
 en befälhavare, 8 rotmästare och 82 väktare, och i dess ställe
 ökades antalet af poliskommissarier från 3 till 4, öfverkonstap-
 larna från 5 till 13 samt konstaplarna från 68 till 92; hvarjemte
 15 extra konstaplar, till förstärkning af bevakningen nattetid,
 skulle antagas. Tillika beslöts, att polisfiskaltjensten skulle
 indragas och i dess ställe en polisinspektör anställas, med ålig-
 gande hufvudsakligen, dels att utöfva närmaste inseendet öfver
 den patrullerande och spanande polisens tienstgöring, dels att i
 tjensten inöfva den lägre polispersonalen, samt dels att granska
 rapporter om timade förbrytelser och angående sådana anställa
 förberedande förhör. År 1870 indrogs förenämnde 15 extra
 konstaplar och i deras ställe antogs 15 ordinarie konstaplar
 med fast lön. År 1870 utgjorde anslaget till *polisväsendet*:

aflöningar och beklädnadspenningar, deruti inberäknadt aflöning
 till hamnkaptän, 2 hamnfogdar och 4 hamnlotsar r:dr 119,250
 anslag till bestridande af öfriga utgifter ..... » 13,500

Summa r:dr 132,750.

Frågan om förändrad organisation af *magistraten* och *råd-
 husvännen* var vid 1870 års slut på nådig pröfning beroende.

Den 31 December 1868 förrättades *folkräkning* i Göteborg,
 dervid inhämtades, att stadens rättsliga befolkning berörde dag
 utgjorde 24,277 man- och 29,171 qvinkön, eller tillhoppa 53,448
 personer, samt att den faktiska folk mängden, eller den som vid
 tillfället här vistades, utgjorde 24,675 man- och 30,057 qvinkön,
 eller tillsammans 54,732 personer, bosatta i 33,878 rum och kök.
 Det oväntade förhållande blef äfven vid folkräkningen ådagalagd,
 att å det äldre stadsområdet befolkningen var vida mindre än
 man förutsatt, äfvensom att, i fråga om den faktiska befolk-
 ningen, antalet af qvinkön med nära 22 proc. öfversteg det för
 mankön.

Här nedan intagna statistiska sammandrag öfver Göteborgs
 folk mängd, varuveling med främmande länder, sjöfart, fabriks-
 rörelse, tullintägt m. m. bära vittne om den jemt stigande för-
 kofran, som staden vunnit, äfvensom om den inhemska närings-
 flitens tillväxt.

Göteborgs *folkmängd*, som enligt uppgift i förra femårs-
 berättelsen utgjorde: år 1841 17,893, 1850 21,407, 1855 24,803,
 1860 31,333 och år 1865 35,710, och, sedan Karl Johans för-
 samling tillkommit, vid den ofvan omförmälda folkräkningen den
 31 December år 1868 uppgick till 53,448, hade år 1870 stigit
 till 56,288.

Varuvelingen. Exporten. (Se tab. Litt. II). I förra Tab. Litt. H.
 femårsberättelsen angafs, att, till följd af redan då timade för-
 ändringar i jernhandteringen, den förut brukliga noteringen af
 ett öfverhufvud försäljningspris för året rätteligen borde falla
 under tvenne afdelningar, hvadan ock då noterades pris ser-
 skildt för s. k. ståljern, rätteligen Lancashire-stångjern, beredt
 af bättre tackjern för vissa ändamål, och serskildt för s. k.
 sorteradt eller ordinärt jern. Dessa rubriker anses rättast att
 äfven nu bibehålla, men anmärkas bör dock, att jern tillverk-
 ningen under de sista fem åren ytterligare utvecklade sig derhän,
 att stora kvantiteter utskjepsats under mera förädlad form än
 förut, hufvudsakligast valsadt knippjern af omkring $\frac{1}{4}$ tums fyr-
 kant, som utrikes mestadels användes för tillverkning af häst-
 skosöm, men äfven en del finare och gröfre trådjernsämnen.
 Den exporterade kvantiteten af sådant finare jern kan för år
 1870 beräknas till cirka 300,000 c:tr, hvarföre det betingade
 öfverpriset i genomsnitt sannolikt uppgår till minst r:dr 2½ per
 c:tr utöfver priset för ordinärt jern. Deremot bör äfven an-
 märkas, att i exporten under senaste åren inbegripes icke obe-
 tydligt af halfärdig vara eller s. k. oövallda smältstycken, och
 sista året har från åtskilliga valsverk börjat utsändas äfven
 oövaldt stångjern, det vill säga sådana oövallda smältstycken, som
 utvalsats i stångjernsform utan föregående vällning, men prisen
 derå hafva sällan med mer än 50 öre å 1 r:dr understigit pri-
 set för ordinärt jern.

Prisnoteringarna angifvas sålunda:

För ståljern, tillverkad af Persbergs- eller annat prima tackjern:

	1866	1867	1868	1869	1870
1866 om våren R:dr 8,75, om sommaren R:dr 8,75, om hösten R:dr 8,75 pr c:tr					
1867 " " " 8,50 " " " 8,50 " " " 8,50 " "					
1868 " " " 7,75 " " " 7,75 " " " 7,50 " "					
1869 " " " 7,40 " " " 7,40 " " " 7,25 " "					
1870 " " " 7,25 " " " 7,25 " " " 7,40 " "					

För ståljern och s. k. sorteradt jern, tillverkad af ordinärt tackjern:

	1866	1867	1868	1869	1870
1866 om våren R:dr 7,25, om sommaren R:dr 7,25, om hösten R:dr 7,25 pr c:tr					
1867 " " " 7,00 " " " 6,75 " " " 6,75 " "					
1868 " " " 6,75 " " " 6,75 " " " 6,75 " "					
1869 " " " 6,65 " " " 6,65 " " " 6,65 " "					
1870 " " " 6,60 " " " 6,50 " " " 6,50 " "					

Genom Eders Kongl. Maj:ts nådiga bref den 7 Januari 1870
 har ny taxa å afgifterna vid jernvägen blifvit fastställd att
 tjena till efterrättelse intill slutet af år 1875. Enligt denna taxa
 utgöras umgälderna till staden för vågförda effekter under benäm-
 ning *vågafgift*: för tackjern och jernmalm 1 öre, för stångjern,
 smältstycken och skrotjern $1\frac{1}{2}$ öre och för andra effekter 2 öre

Tab. Litt. H.

Jern.

	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.
Af stångjern, smältstycken, spik, stål, m. m. samt tackjern har blifvit vågfördt..... C:tr	1,284,346,71	1,396,864,63	1,395,169,97	1,263,793,58	1,194,518,16
Dessutom har ankommit för export utan vågföring..... "	63,107,81	170,152,00	175,625,75	447,925,82	821,767,20
Utgörande exporten i sin helhet dels genom, dels förbi vägen..... "	1,280,271,94	1,570,743,28	1,395,512,08	1,810,747,37	1,989,738,22
Inrikes förbrukadt..... "	38,998,07	31,966,50	35,938,23	27,173,38	27,410,03
Af zinkblendade har blifvit exporteradt..... "	271,800,00	247,294,00	223,700,00	301,947,00	368,960,00
Af diverse metaller, alun, vitriol, m. m. har blifvit vågfördt..... "	4,301,20	4,327,22	1,874,07	1,616,65	3,448,60
Exporteradt..... "	1,948,60	2,626,67	779,73	277,00	—
Inrikes förbrukadt..... "	2,925,00	2,605,60	1,205,94	1,264,80	2,112,40

allt för ett ctr, hvilken vågafgift fördelas på ingående och utgående effekter sålunda, att half vågafgift erlägges för de förra vid invägningen och half vågafgift för de senare vid utvägningen. Dessutom erlägges vid hvar års början half vågafgift för de å jernvägen från nästföregående år kvarvarande effekter.

Arbetspenningarne till jernbäranne hafva derjemte blifvit nedsatta till 5 öre för hvarje ctr under år 1870 och till 4 öre för ctr under 1871 och följande år.

Trävaror. Under de fem åren 1866—1870 hafva kontraktsprisen ställt sig som följer:

	För 3 × 9 tums.	För 2½ × 7 tums.
1866 per 240 löp. fot furu r:dr	26,00 à 27,00	13,00 à 14,00
1867 » » » » » »	24,00 à 26,00	12,00 à 13,00
1868 » » » » » »	26,00 à 27,00	13,50 à 14,00
1869 » » » » » »	27,00 à 28,00	14,00 à 15,00
1870 » » » » » »	27,50 à 28,50	15,00 à 15,50

Rabatten för *gran* var under åren 1866 och 1867 15 proc., men de 3 senaste åren endast 10 proc.

Häraf synes, att några väsentliga fluktuationer icke förekommit. Orsaken till det relativt större priset 1867 är att tillräkna den kris, som 1866 öfvergick handelsverlden och som menligt inverkade naturligtvis äfven på trävaruförbrukningen hos de tvenne hufvudsaklige köparne England och Frankrike.

Under de senaste 3 åren har efterfrågan från utlandet af trävaror varit jemn, utan att det oakadt någon nämnbar stegring i pris kunnat erhållas.

Då under åren 1866 och 1867 grofva dimensioner voro trögsålda och klenare deremot mera begärliga, har återigen under åren 1868—1870 ett alldeles motsatt förhållande egt rum.

Såsom redan föregående femårsberättelse angaf, hafva dimensionerna å de exporterade trävarorna mer och mer minskats. Då t. ex. en dimension, 2½ × 6 tums eller 2½ × 6½ tums, för ett tiotal af år sedan endast undantagsvis här förekom, så ingå deremot nu dessa dimensioner till stor myckenhet i exporten, hvaraf synes, att skogsegarne, då den gröfre skogen är nedhuggen, fått tillgripa den klenare, hvilken med de dryg transportkostnader, som drabba den försågade varan, lemna honom föga eller ingen behållning.

I exporten ingår en tillväxande quantitet förädlade trävaror, bestående *dels* af hyflade och spontade bräder samt s. k. "mauldings" och *dels* af färdiga snickarearbeten såsom dörrar, fönsterkarmar m. m., hvilka snickarearbeten tillkommit under denna period.

Den hufvudsakligaste tillförseln af trävaror till Göteborg är fortfarande från Vermland; dock har den, *dels* till följd af minskad produktion och *dels* derigenom att en större del af Vermlands tillverkning sökt annan exportort, under de senare åren något minskats, hvilken minskning endast till en del motvägts af den ökade tillförseln med jernväg från andra provinser.

Exporten af s. k. grufstöttor har under dessa 5 åren högst betydligt ökats, hvilket synes af efterföljande tabell.

Spanmål. Det gynnsamma resultat med afseende på den utvidgning af spanmålexporten från Göteborg, som i förra femårsberättelsen omnämndes, träder vid jämförelsen af de sistförflutna fem åren 1866—1870 ännu mera i dagen, och då samtidigt exporten af mejeriprodukter årligen ökats, innebär detta ett glädjande bevis på de stora framsteg, jordbruket gjort.

De rika skördarna, som åren 1869 och 1870 kommit Sverige till del, hafva låtit exportsiffran af artikeln *hafre*, som väl

Hela exporten har utgjorts af:

	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.
<i>Plankor, battens och bräder</i> ..... k.fot	10,323,932	10,527,190	10,460,363	8,029,621	8,189,210
<i>Grufstolpar</i> ..... st.	4,222,139	3,975,838	1,039,502	3,325,426	4,651,785
<i>Timmer</i> ..... »	30,882	11,925	78,695	55,979	82,245
<i>Bjelkar och sparrar, öfver 6,6 tum</i> .. k.fot	29,722	62,521	98,663	113,956	123,231
<i>D:o d:o under 6,6 tum</i> st.	—	—	176	—	—
<i>Bräder och plankstump</i> .... värde r:dr	17,458	23,575	40,662	147,977	69,649
<i>Taksticksämnen</i> .. k.fot	—	—	215,564	169,173	137,869
<i>Taksticker</i> ..... r:dr	{ 10,000 } { 70,412 }	113,312	172,864	258,284	92,617

ännu länge, såsom varande det å de store utländske marknaderna mest lättsålda sädeslaget, kommer att företrädesvis odlas, uppgå för det sistnämnda året till öfver 5½ millioner kub.-fot, en siffra ännu aldrig någonsin uppnådd från någon svensk hamn.

Totalsumman af hafre-exporten uppgår för alla fem åren till 20,243,428 kub.-fot.

Såsom afnämare till denna export intager England en så stor del, att det quantum, som Frankrike och Belgien härifrån emottagit, är, i förhållande dertill, af så litet omfång, att detta förhållande endast bör här anmärkas.

Exporten af de öfriga sädeslagen intager i förhållande till hafre en mycket ringa siffra, i det den för alla fem åren endast uppgår till 32,103 kub.-fot hvete, 58,741 kub.-fot råg, 134,852 kub.-fot korn, 27,787 kub.-fot blandsäd, 28,772 kub.-fot ärter, 5,800 kub.-fot vicker och 37,931 kub.-fot åkerbönor. Med undantag af åkerbönor, för hvilket sädeslag norra England och Skotland varit en god afnämare, har större delen af den öfriga spanmålen blifvit afsatt till Norge.

Exporten utgöres af:

	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.
<i>Råg</i> ..... k.fot	14,638	58	1,375	6,462	36,208
<i>Korn</i> ..... »	14,791	4,981	16,062	23,906	75,112
<i>Hvete</i> ..... »	3,831	4,762	14,836	3,069	5,605
<i>Hafre</i> ..... »	3,340,612	5,345,856	2,397,791	3,490,087	5,669,082
<i>Blandsäd</i> ..... »	24,365	3,185	—	—	237
<i>Ärter</i> ..... »	2,020	5,088	728	3,013	17,923
<i>Vicker</i> ..... »	129	1,841	—	—	3,830
<i>Åkerbönor</i> ..... »	7,497	3,200	—	—	27,234

Ladugårdsprodukter, under hvilka upptagas kreatur, smör och ost, hafva utförts till följande antal och quantiteter.

	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.
<i>Lefvande nötkreatur</i> .... st.	5,978	5,395	3,328	3,528	4,712
<i>Lefvande kreatur, andra slag</i>	2,668	904	664	633	1,176
<i>Ost</i> ..... skålp.	42,622	129,800	165,561	186,018	401,926
<i>Smör</i> ..... »	176,240	171,700	656,860	726,740	1,557,358

Förutom dessa artiklar har under senare år en icke obetydlig export uppstått af papper m. m., för hvars närmare angifvande hänvisas till bifogade tab. Litt. I, som upptager exporten i sin helhet äfvensom en jämförelse med föregående qvinqvennum.

Angående Göteborgs utgående handel, skeppsfart och tull-uppbörd under åren 1866—1870 har från tullkammaren afem-nats efterföljande tabell.

	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.
<i>Hufvudsakliga export-artiklar jern och stål:</i>					
Jern ..... c:tr	1,264,657	1,543,703	1,339,999	1,732,321	1,955,653
Stål ..... " "	15,615	27,040	55,513	78,426	34,085
som utförts till:					
Norge, Danmark, Ryssland, Preussen, Hamburg, Lübeck, Bremen, Nederländerna, Belgien, England, Frankrike, Italien, Spanien, Portugal, Norra och Södra Afrika, Nord-Amerika, Brasilien, Ostindien och Australien.					
Plankor och bräder k.fot	10,323,932	10,527,190	10,460,363	8,029,621	8,189,210
som utförts till:					
Norge, Danmark, Preussen, Nederländerna, Belgien, England, Frankrike, Italien, Spanien, Portugal, Norra och Södra Afrika, Brasilien, Ostindien och Australien.					
Öfriga trävaror:					
Grufstolpar ..... st.	4,222,139	3,975,838	4,039,502	3,325,426	4,651,785
Takstickor .... värde r:dr	22,163	72,827	172,864	258,284	92,617
Snickeriarbeten " "	5,152	12,399	115,368	306,279	301,908

	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.
<i>Fisk:</i>					
Färsk ..... c:tr	—	—	—	1,259	800
Torr och saltad klippfisk " "	—	—	—	2,474	5,026
Fläsk ..... " "	3,398	259	132	903	1,264
Fruktar och bär, friska:					
Lingon ..... " "	2,854	2,670	3,266	2,776	3,189
Frö, gräs ..... " "	966	1,884	1,653	2,929	2,522
Hudar och skinn ..... " "	1,466	811	3,020	2,237	3,339
<i>Kreatur, lefvande:</i>					
Nötkreatur ..... st.	5,978	5,395	3,351	3,528	4,712
Fär ..... " "	2,098	897	497	532	806
Svin ..... " "	550	7	38	99	265
Kött ..... c:tr	170	880	401	222	157
Oljekakor ..... " "	19,795	20,378	22,049	29,111	35,640
Ost ..... " "	426	1,298	1,656	1,860	4,019
Papper, alla slag ..... " "	7,047	16,645	18,813	32,051	40,777
Redskap o. maskiner ... r:dr	94,941	30,126	55,712	77,392	78,359
Smör ..... c:tr	1,762	1,717	6,569	7,267	15,574
<i>Spanmål, omalen:</i>					
Hafre ..... k.fot	3,340,612	5,345,856	2,397,791	3,490,087	5,669,082
Hvete ..... " "	3,831	4,762	14,836	3,060	5,605
Korn ..... " "	14,791	4,981	16,062	23,906	75,112
Råg ..... " "	14,638	58	1,375	6,462	36,208
Tjära ..... c:tr	5,706	3,210	3,468	5,977	2,637
Trämassa ..... värde r:dr	—	—	—	47,430	214,062
Tändstickor ..... c:tr	28,747	32,738	31,655	34,697	40,780
<i>Väfnader:</i>					
Bomulls-, alla slag ..... " "	372	472	1,016	1,340	1,643
Ylle-, hel- och halfylle- " "	207	88	284	291	382
Zinkblende ..... " "	271,800	247,294	223,700	301,947	368,960

Tab. Litt. I.

Exporten från Göteborg af följande hufvudsakligare varuarter.

	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.	Summa under förenämnda femårsperiod.	I medeltal per år under femårsperioden 1866—70.	I medeltal per år under femårsperioden 1861—65.		Jemförelse med 1861—1865.	
								Tillökning.	Minskning.	Proc.	Proc.
<i>Jerneffekter:</i>											
Stångjern ..... c:tr	1,004,883	1,198,141	966,261	1,237,237	1,206,798	5,613,320	1,122,664	709,562	58	—	
Tackjern ..... " "	100,853	158,946	91,308	156,043	313,347	820,497	164,099	113,176	45	—	
Smältstycken ..... " "	88,047	78,850	111,317	90,419	137,437	506,070	101,214	52,361	93	—	
Spik ..... " "	13,551	13,657	10,542	6,633	4,753	49,136	9,827	14,307	—	31	
Jern, andra slag ..... " "	31,584	94,109	160,569	241,987	293,317	847,304	169,460	21,632	637	—	
skrot {25,738}											
Stål och stålskrot ..... " "	15,615	27,040	55,513	78,425	34,084	210,677	42,135	50,444	—	16½	
Koppar ..... " "	2,925	1,948	1,172	523	1,992	8,560	1,712	4,122	—	60	
Zinkblende ..... " "	271,800	247,294	223,700	301,947	368,960	1,413,701	282,742	91,057	210	—	
<i>Trävaror:</i>											
Plankor, battens och bräder ..... k.fot	10,323,932	10,527,190	10,460,363	8,029,621	8,189,210	47,530,316	9,506,063	{1861—63 tolt. 794,474}	—	—	
skrot {25,738}								{1864—65 k.fot 3,631,581}	161	—	
Grufstolpar ..... st.	4,222,139	3,975,838	4,039,502	3,325,426	4,651,785	20,214,690	4,042,938	1,546,981	114	—	
Timmer ..... " "	30,882	11,925	78,695	55,979	82,245	259,726	51,945	24,236	—	—	
Bjelkar och sparrar öfver 6,6 tum k.fot	29,722	62,521	98,663	113,956	123,231	428,093	85,618	1861—63 ..... st. 5,723	—	—	
D:o d:o under 6,6 tum ..... st.	—	—	176	—	—	—	—	1864—65 ... k.fot 36,250	—	—	
Bräd- och plankstumpar ..... värde r:dr	17,458	23,575	40,662	147,977	69,649	—	—	{1861—63 ... tolt. 69,571}	—	—	
skrot {25,738}								{1864—65 värde r:dr 12,308}	—	—	
Taksticksämnen ..... k.fot	—	—	215,564	169,173	137,869	—	—	1861—63 ... st. 1,281,207	—	—	
Takstickor ..... r:dr	70,412	113,312	172,864	258,284	92,617	717,489	143,498	1864—65 värde r:dr 24,199	—	—	
Spanmål: Hafre ..... k.fot	3,340,612	5,345,856	2,397,791	3,490,087	5,669,082	20,243,428	4,048,686	2,612,657	55	—	
skrot {25,738}											
Spanmål, andra slag ..... " "	67,311	23,115	33,551	36,633	167,770	328,340	65,672	75,395	—	13	
Hudar och skinn ..... skålp.	146,645	81,100	302,015	223,652	333,926	1,087,338	217,467	57,267	279	—	
Lefvande nötkreatur ..... st.	5,978	5,395	3,328	3,528	4,712	22,941	4,588	527	770	—	
Lefvande kreatur, andra slag ..... " "	2,668	904	664	633	1,176	5,945	1,189	696	70	—	
Ost ..... skålp.	42,622	129,800	165,561	186,018	401,926	925,927	185,185	10,230	1,710	—	
Smör ..... " "	176,240	171,700	656,860	726,740	1,557,358	3,288,898	657,779	90,512	626	—	
Oljekakor ..... c:tr	19,795	20,378	22,049	29,111	35,640	126,973	25,394	24,522	3	—	
Papper ..... skålp.	704,700	1,664,500	2,562,946	3,205,089	4,077,680	12,214,915	2,442,983	250,874	874	—	
Tändstickor ..... c:tr	28,747	32,738	31,655	34,697	40,780	168,617	33,723	{1861—64 ... värde 277,291}	—	—	
skrot {25,738}								{1865 ..... c:tr 4,689}	—	—	

Utklarerade fartyg öfver 3 nylåster:	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.
Antal	1,790	1,778	1,741	1,648	1,650
Låstetal	95,284	98,520	98,022	99,649	108,974
Utgående tulluppbörd:					
Tullmedel	34,029	36,640	33,602	29,033	30,634
Fyr- och båkmedel	70,909	66,874	59,614	56,340	60,267
Summa	104,938	103,514	93,216	85,373	90,901

Importen. För att göra densamma fullt åskådlig hän- Tab. Litt. K. visas till tab. Litt. K, hvilken angifver ej allenast importen under senaste fem åren, utan äfven innehåller en fullständig jämförelse med föregående fem årens import.

Dessutom har uppgift rörande *importen* af hufvudsakligare varuarter, å antalet från *utrikes* orter här *inklarerade* fartyg öfver 3 nylåster samt å *inkommande* tulluppbörden under fem-

Tab. Litt. K. Importen till Göteborg af följande hufvudsakligare varuarter under femårsperioden 1866—1870, i jämförelse med nästföregående femårsperiod.

	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.	Summa under föregående fem år.	I medeltal per år under femårs- perioden 1866—70.	I medeltal per år under femårs- perioden 1861—65.	I medeltal per år under femårs- perioden 1856—60.	I jämförelse med 1861—65.		I jämförelse med 1856—60.	
										Tillök- ning.	Minsk- ning.	Tillök- ning.	Minsk- ning.
<i>Spanmål:</i>										%	%	%	%
Råg	336,966	756,678	983,563	782,409	228,861	3,088,477	617,695	633,677	193,259	—	2½	219½	—
Hvetmjöl	4,780,808	6,284,086	8,894,060	10,860,384	6,725,612	37,544,950	7,508,990	4,181,400	1,396,884	79	—	437½	—
Rågmjöl	1,271,509	3,135,321	5,515,563	5,525,063	3,017,713	18,465,169	3,693,034	1,040,200	471,373	355	—	670	—
<i>Brännvin och sprit å 50 % vid 15° Celsius: Arrack .....</i>	131,836	124,991	89,533	102,826	123,890	578,126	115,625	549,750	469,414	—	—	—	—
Rom	9,376	8,903	9,711	9,091	8,864	45,945	9,189	96,186	260,102	—	—	—	—
Sädes-	3,321	5,292	151,116	4,151	2,397	166,277	33,255	13,596	1,770	—	—	—	—
Cognac	101,142	69,650	153,589	84,463	145,659	554,503	110,901	183,203	129,184	—	—	—	—
<i>Vin:</i>													
På fat	1,370,289	886,245	860,098	739,786	1,051,827	4,908,245	981,649	849,078	946,646	15½	—	3½	—
På buteljer	16,846	13,831	19,129	14,618	19,092	83,516	16,703	14,227	11,760	17½	—	42½	—
<i>Olja:</i>													
Bomolja å fastager	368,199	791,518	210,697	807,654	382,584	2,560,652	512,130	501,034	524,585	2½	—	—	2½
Parafin och fotogén	1,114,562	1,541,546	3,248,504	3,182,867	3,436,449	12,523,928	2,504,786	803,949	162,514	211½	—	1,441	—
<i>Stenkol och koks .....</i>	5,097,966	5,386,938	5,625,370	4,694,654	6,633,822	27,438,750	5,487,750	4,570,820	3,498,780	20½	—	57	—
<i>Jern:</i>													
Stångjern m. m.	15,935	30,022	25,942	41,758	33,923	147,630	29,526	8,458	—	249	—	—	—
Tackjern	34,076	22,795	35,839	31,378	33,083	157,171	31,434	33,453	24,016	—	6½	—	—
Jernvägsskenor med mutt- rar och spik	139,034	14,340	29,242	125,624	81,004	389,244	77,849	120,870	—	—	35½	—	—
<i>Redskap och maskinerin .....</i>	1,628,687	1,046,532	662,000	834,966	1,283,501	5,455,686	1,091,137	604,183	393,096	80½	—	186	—
<i>Ull .....</i>	1,237,082	1,789,754	1,512,101	1,426,072	1,864,789	7,829,798	1,565,960	809,705	382,250	93	—	309	—
<i>Väfnader:</i>													
Bomulls, andra slag	341,784	272,773	257,257	284,401	439,821	1,596,036	319,207	238,116	259,279	34½	—	23	—
Ylle, d.o.	346,164	261,381	286,901	383,640	461,166	1,739,252	347,850	267,264	270,889	30	—	25	—
<i>Bomull .....</i>	9,541,327	10,730,716	8,821,674	10,059,499	12,823,107	51,976,323	10,395,265	4,935,513	9,587,219	111	—	8½	—
<i>Garn: Bomullsgarn, ofärgadt .....</i>	1,203,589	1,014,811	429,173	501,774	1,162,389	4,311,736	862,347	552,350	1,273,250	56	—	—	32
<i>Fisk:</i>													
Sill, saltad	388,837	380,374	338,679	557,417	502,843	2,168,150	433,630	136,507	271,211	—	—	60	—
Torr, alla slag	10,305	12,227	13,364	13,745	18,098	67,739	13,548	12,148	18,533	11½	—	—	27
<i>Salt .....</i>	555,725	834,630	982,731	696,149	832,751	3,901,986	780,397	669,046	581,303	16½	—	34	—
<i>Tobak:</i>													
Blad	1,875,715	1,994,604	1,309,180	1,546,214	1,359,389	8,085,102	1,617,020	1,449,604	1,310,388	11½	—	23½	—
Stjolk	234,503	254,704	408,376	220,352	474,611	1,592,546	318,509	263,992	291,713	21	—	9	—
<i>Socker:</i>													
Oraffineradt	17,408,573	17,505,266	16,210,383	15,654,807	19,148,768	85,927,797	17,185,559	17,524,745	15,578,655	—	2	13	—
Raffineradt	1,000,173	1,313,823	1,582,710	826,118	2,436,299	7,159,123	1,431,825	1,696,482	809,305	—	15	77	—
<i>Sirup .....</i>	1,103,756	1,853,702	1,225,388	2,307,590	1,599,834	8,090,270	1,618,054	579,539	212,238	180	—	663	—
<i>Kaffe .....</i>	5,634,122	7,965,034	7,832,460	8,489,364	5,957,944	35,878,924	7,175,785	6,821,985	5,158,876	5	—	39	—
<i>Hudar: Våtsaltade .....</i>	1,752,636	1,560,180	1,876,898	1,556,770	2,445,841	9,192,325	1,838,465	1,465,292	—	25½	—	—	—
Torra, alla slag	1,101,639	574,169	693,652	661,502	1,594,451	4,625,413	925,083	1,369,180	1,741,442	—	32½	—	58
<i>Risgryn .....</i>	903,411	1,294,514	2,099,805	2,073,551	1,287,488	7,658,769	1,531,754	1,335,983	2,401,119	14½	—	—	36
<i>Té .....</i>	32,911	36,589	34,835	49,390	49,053	202,778	40,556	32,019	22,980	26½	—	76	—
<i>Transiterande gods .....</i>	5,650	10,343	7,849	9,818	15,183	48,843	9,769	—	—	—	—	—	—

årsperioden, afgifvits af tullkammaren och innefattas i efterföljande tabell.

	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.
<i>Importerade varuarter:</i>					
Bomull	9,541,327	10,730,716	8,821,674	10,059,499	12,823,107
<i>Brännvin och sprit:</i>					
Afsäd, potatis el. andra jordfrukter. kirå50%	3,321	5,292	151,116	4,151	2,397
Arrak	131,836	124,991	89,583	102,826	128,890
Konjak	101,142	69,650	153,589	84,463	145,659
Rom	9,376	8,903	9,711	9,091	8,864
<i>Fisk:</i>					
Sill, saltad..... k.fot	388,837	380,374	338,679	557,417	502,843
Torr, alla slag.... c:tr	10,305	12,227	13,364	13,745	18,098
<i>Garn: Bomulls-</i>					
Ofärgadt	1,203,589	1,014,811	429,173	501,774	1,162,389
Färgadt eller tryckt	100,684	113,221	219,566	224,649	265,716
Ull-, ofärgadt..... »	85,269	77,747	81,793	97,860	141,743
Färgadt el. tryckt »	134,120	146,613	157,160	174,337	321,532
<i>Gryn: Ris-..... »</i>	903,411	1,294,514	2,099,805	2,073,551	1,287,488
<i>Hudar: ej pelsverk,</i>					
Vätsaltade..... »	1,752,636	1,560,180	1,876,898	1,556,770	2,445,841
Torra, alla slag.... »	1,101,639	574,169	693,652	661,502	1,594,451
<i>Jern:</i>					
Stång-, m. m..... c:tr	15,985	30,022	25,942	41,758	33,923
Tack-..... »	34,076	22,795	35,839	31,378	33,083
Jernvägsskenor m. tillbehör..... »	139,034	14,340	29,242	125,624	81,004
Kaffe..... »	5,634,122	7,965,034	7,832,460	8,489,364	5,957,944
Olja: bom- & fastager »	368,199	791,518	210,697	807,654	382,584
Fotogén- & d.o..... »	1,114,562	1,541,546	3,248,504	3,182,867	3,436,449
Ost..... c:tr	2,024	1,930	2,353	1,869	1,631
Papper..... »	(uppgift saknas för dessa år)			69,261	104,947
Redskap o. maskinerin, ej specif..... värde r:dr	1,628,687	1,046,532	662,000	834,966	1,283,501
Salt..... k.fot	555,725	834,630	982,731	696,149	832,751
Sirup	1,103,756	1,853,702	1,225,388	2,307,590	1,599,834
Smör..... c:tr	72	111	61	36	105
Socker: Oraff., utan afseende å färg..... »	17,408,573	17,505,266	16,210,383	15,654,807	19,148,768
Raffineradt, alla slag »	1,000,173	1,313,823	1,582,710	826,118	2,436,299
<i>Spanmål: omalen,</i>					
Hvete k.fot	1,324	14,609	10,028	6,057	10,243
Korn	26,695	63,127	142,537	56,404	19,077
Råg	336,966	756,678	983,563	782,409	228,861
malent mjöl, Hvete c:tr	47,808	62,840	88,940	108,603	67,256
Råg	12,715	31,354	55,156	55,250	30,177
Stenkol o. koks.... k.fot	5,097,966	5,886,938	5,625,370	4,694,654	6,633,822
Talg..... c:tr	2,208	3,033	2,777	1,005	523
Té..... »	32,911	36,589	34,835	49,390	49,053
Tobak: blad	1,875,715	1,994,604	1,309,180	1,546,214	1,359,389
stjälk..... »	234,503	254,704	408,376	220,352	474,611
Ull	1,237,082	1,789,754	1,512,101	1,426,072	1,864,789
Vin, på fastager.... »	1,370,289	886,245	860,098	739,786	1,051,827
på buteljer..... kir	16,846	13,831	19,129	14,618	19,092
<i>Väfnaeder:</i>					
Siden, hel- o. half-... »	33,704	19,180	16,251	15,274	18,210
Bomulls-, andra slag »	341,784	272,773	257,257	284,401	439,821
Ylle-, d:o	346,164	261,381	286,901	383,640	461,166
<i>Från utrikes orter inklerade fartyg:</i>					
Antal	1,998	1,995	2,075	1,958	1,972
Lästetal .... sv. nyläster	95,800	100,892	101,856	105,143	114,521
<i>Inkommande upp- börden:</i>					
Af tullmedel..... r:dr	4,487,144	4,509,937	4,958,716	4,822,656	5,218,102
Af fyr- o. båkmedel »	64,687	59,074	55,602	52,763	58,683
Summa »	4,551,831	4,569,011	5,014,318	4,875,419	5,276,785

Sjöfarten. Enligt meddelad uppgift från Göteborgs sjömanshus har skeppsrörelsen under nedanskifna fem år varit följande:
 År 1866 egdes här 129 fartyg, hvilka utgjorde tills. 11,693,65 nyl:
 » 1867 » » 140 » » » 12,710,15 »
 » 1868 » » 139 » » » 13,014,13 »
 » 1869 » » 148 » » » 13,761,71 »
 » 1870 » » 150 » » » 14,356,55 »

De svenska fartyg, på hvilka *inmönstringar* för besättningar egt rum, hafva utgjort för

år 1866 ett antal af 680 till ett lästetal af 31,117,50 nyläster
» 1867 » » » 622 » » » 30,005,50 »
» 1868 » » » 426 » » » 22,694,50 »
» 1869 » » » 462 » » » 25,701,00 »
» 1870 » » » 589 » » » 28,868,00 »

Svenska fartyg hafva här *afmönstrat* till följande antal och lästetal, nemligen:

år 1866 ..... till ett antal af 375 med 23,140,50 nyläster
» 1867 ..... » » » 360 » 21,114,00 »
» 1868 ..... » » » 364 » 22,177,00 »
» 1869 ..... » » » 305 » 19,369,07 »
» 1870 ..... » » » 398 » 23,064,96 »

Pämönstringar för utländska fartyg hafva här skett:

år 1866 ..... till ett antal af 1,073 med 61,773,50 nyläster
» 1867 ..... » » » 1,114 » 66,293,00 »
» 1868 ..... » » » 1,110 » 53,835,00 »
» 1869 ..... » » » 949 » 48,567,50 »
» 1870 ..... » » » 843 » 54,090,50 »

Dessa fartyg hafva utgjorts af:

	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.
Norska.....	454	497	407	404	384
Engelska.....	284	292	318	252	240
Franska.....	80	59	55	50	54
Danska.....	79	86	107	78	46
Holländska.....	75	70	69	66	51
Hannoveranska.....	35	1	—	3	—
Preussiska.....	35	75	125	70	39
Hamburgska.....	9	11	10	10	—
Oldenburgska.....	6	4	3	—	—
Amerikanska.....	5	7	6	9	23
Ryska.....	5	9	7	5	6
Bremiska.....	3	1	1	—	—
Portugisiskt.....	1	—	—	—	—
Osterrikiskt.....	1	—	—	—	—
Mecklenburgskt.....	1	—	—	1	—
Belgiskt.....	—	1	—	1	—
Lybeckiskt.....	—	1	1	—	—
Italienskt.....	—	—	1	—	—

Antalet af dem, hvilka vid härvarande sjömanshus åtnjutit *gratial*, utgjorde:

År 1866 ... 109 sjömän, 263 sjömanskor, 133 sjömansbarn med r:dr 20,175,00.
» 1867 ..... 114 » 269 » 131 » » » 19,586,00.
» 1868 ..... 106 » 259 » 129 » » » 18,663,50.
» 1869 ..... 108 » 266 » 123 » » » 18,047,00.
» 1870 ..... 133 » 276 » 187 » » » 17,494,00.

Antalet hit inkomna och härifrån afgångna fartyg öfver tre nyläster, som under åren 1866—1870 begagnats till *inrikes* sjöfart, äfvensom fartygens dräktighet hafva utgjort:

	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.
<i>Ankomna fartyg:</i>					
Förpassade	723	707	729	646	632
Dräktighet.....	8,353,5	9,090,5	9,522,5	9,069,5	8,681,5
Oförpassade.....	2,993	3,147	3,246	3,058	2,788
Dräktighet.....	40,856	39,593	36,985	31,329	30,539
<i>Afgångna fartyg:</i>					
Förpassade	1,734	1,588	1,729	1,794	1,911
Dräktighet.....	17,563,5	18,338	20,622,5	21,838,5	21,407,5
Oförpassade.....	2,061	1,930	1,946	1,626	1,483
Dräktighet.....	34,400	32,778	23,964	23,824	22,985

Antalet skeppare, som under femårsperioden härstädes uttagit namnlistor för sig och besättning, hafva utgjort:

År 1866 346 st., 1867 221 st., 1868 191 st., 1869 190 st. och år 1870 222 st.

Influtna fyr- och båkafgifter för inrikes seglande fartyg:
År 1866 r:dr 2,004,80, 1867 r:dr 1,670,09, 1868 r:dr 1,443,94
och år 1869 r:dr 1,277,60.

Enligt Eders Kongl. Maj:ts nådiga kungörelse den 28 September 1869 skall fyr- och båkafgift för inrikes orter emellan gående fartyg från och med den 1 Januari 1870 tills vidare icke utgå.

Transitorörelsen:

	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.
Antalet oförtullade kolli, som transiterat Göteborg, har utgjort	5,787	10,429	8,093	9,776	15,974
Hvarför bro- och kajafgift till staden erlagts med.... r:dr	1,857,60	2,156,47	2,177,85	1,184,78	1,956,93

Minskningen i bro- och kajafgiften efter år 1868 har sin grund i taxans nedsättning från 10 öre till 5 öre per c:tr.

Fraktmarknaden under de sistförflutna fem åren visar ej några synnerliga fluktuationer och hafva de betalda fraktsatserna varit så låga, att utan stor sparsamhet å skeppsförarnes sida rederien endast erhållit mycket liten förtjenst å sina fartyg. Härifrån gör dock den sista hälften af 1870 ett undantag, ty sedan kriget emellan Frankrike och Tyskland utbröt, stego frakterna hastigt, så att i många fall 30 å 40 proc. högre frakter betingades. Detta gäller om fraktfarten på Östersjön samt Nordsjön och engelska samt franska-atlantiska hamnar.

Till Förenta Staterna har jernexporten härifrån nästan årligen stegrats; och då returfrakterna med petroleum, bomull, spanmål m. m. varit någorlunda tillfredsställande, så har man skäl antaga, att de rederin, som haft sina fartyg på denna fart, gjort rätt goda förtjenster.

Frakterna till Ostindien hafva väl varit låga, men hemfrakterna deremot ofta goda, hvarföre fartyg i denna fraktsyssel-sättning äfven gjort goda förtjenster.

Fraktmarknaden i Göteborg är nu till en del öfvertagen af ångfartygen, och för de segelfartyg, som varit sysselsatta här, har endast en ganska måttlig förtjenst erhållits.

Ångbåtsförbindelsen mellan Göteborg och utlandet har varit i ständig tillväxt under de fem sista åren; och har hamnen varit mycket besökt af extra ångbåtar, som dels lastat, dels både lossat och lastat.

Den närvarande reguliera ångbåtsförbindelsen underhålles sålunda:

London	5	ångare, deraf 3 svenska.
Rotterdam	2	» begge holländska.
Amsterdam	5	» alla d:o.
Antwerpen	3	» alla svenska.
Hamburg	2	» begge d:o.
Hull	2	» begge engelska.
Hartlepool	2 å 4	» alla d:o.
Leith	2	» begge d:o.
Köpenhamn och Lybeck	4	» alla svenska.
Kristiania	3	» deraf 2 svenska och 1 norskt.

Att *vexelsluten*, såsom af efterföljande tabell synes, å härvarande börs under de senare tre åren så betydligt minskats, oakadt handel och rörelse ökats, torde i väsentlig mån kunna tillskrif-

vas en solidare affärsställning, hvarigenom bruket af s. k. blankokrediter med ty åtföljande täta omsättningar mer och mer upphört och kunna nära nog sägas icke här existera. En annan bidragande omständighet är dock äfven att flere, isynnerhet mindre, både importörer och exportörer begagna härvarande banker som mellanhand för sina utrikes liqvider och inkasseringar.

Vexelsluten på härvarande börs utgjorde:

	£ Sterl.	B:ko Mark.	Francs.	Holl. C:ts.	Totalbeloppet i R:dr R:mt.
För år 1866	1,940,753	12,496,860	8,874,056	234,436	57,676,401
» » 1867	2,256,710	9,999,378	10,145,504	186,861	61,417,603
» » 1868	1,903,648	8,743,608	8,652,230	356,614	52,562,436
» » 1869	1,722,820	7,260,793	9,787,415	232,864	47,944,607
» » 1870	1,843,124	5,532,864	6,303,839	209,424	45,076,444
Summa af ofvanstående	9,667,055	44,033,503	43,763,044	1,220,199	264,677,491
eller i medeltal pr år	1,933,411	8,806,700	8,752,609	244,039	52,935,498
under åren 1861—1865	1,643,338	12,309,490	6,807,800	147,125	50,432,959
» » 1856—1860	1,221,420	10,984,329	4,062,635	119,761	39,328,002

Antalet handlande i Göteborg har utgjort:

	Handlande.		Betjening.		Bevilling i och för rörelsen. R:dr R:mt.
	Män.	Qv.	Män.	Qv.	
1:o. De, som idka grosshandel eller försälja varor i bod eller från annat upplagsställe:					
år 1866	667	90	855	70	43,912,00
» 1867	702	84	896	77	42,544,58
» 1868	728	76	1,088	65	40,367,51
» 1869	676	75	1,175	162	43,667,15
» 1870	738	60	854	88	42,057,07
Summa	3,511	385	4,868	462	212,548,31
2:o. De, som utom den ort, der de äro boende, sjelfve eller genom andre kringföra eller annorlunda än å marknader till salu utbjuda varor:					
år 1866	8	—	61	2	2,437,68
» 1867	7	—	61	2	7,069,29
» 1868	5	—	52	2	760,87
» 1869	5	—	51	2	799,57
» 1870	11	—	48	4	750,69
Summa	36	—	273	12	11,818,10
3:o. Utländingar, som undfått tillstånd att här i riket idka handel:					
år 1866	14	—	4	1	1,007,00
» 1867	17	—	1	—	97,00
» 1868	13	—	—	1	164,00
» 1869	17	—	14	4	268,50
» 1870	24	—	4	—	266,00
Summa	85	—	23	6	1,802,50
4:o. Härjemte upptagas de utländingar, som, enligt 16 § i gällande Bevillningsförordning, härstädes erlagt bevilling för rättighet att bjuda ut eller sluta handel om utländska varor:					
år 1866	48	—	—	—	5,280,00
» 1867	47	—	—	—	4,640,00
» 1868	54	—	—	—	5,340,00
» 1869	32	—	—	—	3,200,00
» 1870	47	—	—	—	4,520,00
Summa	228	—	—	—	22,980,00
Sammanlagda antalet af handlande och betjening samt bevilling under alla 5 åren utgör: af kategorien <i>N</i> 1...	3,511	385	4,868	462	212,548,31
» » <i>N</i> 2...	36	—	273	12	11,818,10
» » <i>N</i> 3...	85	—	23	6	1,802,50
» » <i>N</i> 4...	228	—	—	—	22,980,00
Summa	3,860	385	5,164	480	249,148,91

Sedan till följd af stadsfullmäktiges af Eders Kongl. Maj:ts genom nådigt bref den 13 November 1863 fastställda beslut angående likställighet mellan stadens innevånare i kommunala rättigheter och skyldigheter den förut varande skilnaden uti dispositionsrätten öfver stadens medel upphört, har uti de årliga utgifts- och inkomstförslag, som efter nämnde tid för staden antagits, någon serskild bestämning angående användandet af stadens andel uti afgifterna för minuthandel med och utskänkning af bränvin icke blifvit gjord, utan hafva desamma inberäknats bland stadens öfriga inkomster. Då likväl behovet af anslag till de ändamål, hvarför ifrågavarande medel under en förfluten tid tagits i anspråk — eller till bestridande af en del utaf de tillskott från kommunen, som erfordrats till allmänna sjukvården och sundhetsväsendet, fattigförsörjningsinrättningen samt folkskolorna — fortfarande och i ännu högre grad gjort sig gällande, torde det få antagas, att bränvinsminuterings- och utskänkningsavgifterna under perioden 1866—1870 likaledes blifvit till nyssnämnda ändamål använda. Beloppet af dessa bidrag, oberäknadt berörda inrättningsars ordinarie inkomster, synes af följande uppgift:

År.	Af kommunen beviljade anslag till nedannämnda inrättningar.				
	Ränta och kapitalafbetalning å län för uppförande af fattigförsörjningsinrättningens och sjukhusets nya byggnader.	Allmänna sjukvården och sundhetsväsendet.	Allmänna fattigförsörjningsinrättningen.	Allmänna folkskolorna.	Summa R:mt R.dr.
1866	R.dr 29,250	57,875	146,000	64,000	297,125
1867	» 29,250	57,500	217,000	65,000	368,750
1868	» 29,250	53,190	177,700	71,389	331,529
1869	» 29,250	75,510	207,800	100,500	413,060
1870	» 29,250	73,680	202,280	121,000	426,210
Summa	146,250	317,755	950,780	421,889	1,833,674

Styrelsen för det bolag, med benämning "Göteborgs Utskänknings Aktie-Bolag", hvilket innehar de flesta rättigheterna till utskänkning härstädes af bränvin samt andra brända eller destillerade starka drycker, har angående bolagets verksamhet och resultat deraf afgifvit berättelse, hvarutur meddelas följande:

"Göteborgs stadsfullmäktige hade på grund af derom väckt förslag år 1864 tillsatt en komité med uppdrag att dels undersöka förhållandena med den i staden existerande pauperismen och dess orsaker, dels föreslå de medel, som kunde befinnas nödiga och lämpliga för helande af åtminstone de svåraste samhällssåren på detta område.

Denna komité hade ej kunnat undgå att uppdaga, att en af de mest verkande orsakerna till nöden låg uti bränvinsuuperiet. Att sätta en damm för detta onda var således att lämna en af de ymnigaste källorna till fattigdomen och eländet. Här kunde man då ej heller förbise, att det sätt, hvarpå utskänknings- och rusgifvande drycker bedrefs, var egnadt att i hög grad befrämja förtäringen af dessa drycker, då de värdshusidkare och krögare, som mot erläggande af icke obetydliga afgifter till kommunen egde rättighet att bedrifva en sådan rörelse, alltid i eget intresse drefvos att söka vinna en så stor afsättning som möjligt af de starka dryckerna. För ernåendet af detta mål blef försäljning på kredit en vanlig praxis, hvilket ledde dertill,

att när, efter det arbetaren emottagit sin vecko-afföning, liqvinden af krogräkningen blifvit gjord, i många fall ingenting återstod af veckopenningen för familjen och andra behof, äfven under de tider, då arbetet var ganska väl betaldt.

När krediten ej räckte till, måste pantsättningssystemet anlitas, och så vandrade mången arbetares oundgängligaste behof öfver till krogarne. Det som betaltes för bränvinet måste i alla händelser inbesparas på de närande födoämnen. Skyldigheten att tillhandahålla sådana blef derjemte af mången krögare öppet gäckad. Äfven de strängaste ordningsstadgar och den vaksammaste polisuppsigt kunde under dessa förhållanden icke förhindra missbruk af bränvinsförtäringen och förebygga dess bedröfliga följder. Så blef äfven författningens förbud mot försäljning till redan berusade eller till minderåriga ofta en död bokstaf. Arbetarens mat- och förfriskningsställen nedsjönko också i många delar af staden till mer eller mindre usla krog-nästen, der lasten frodades i de mörka, smutsiga och osunda lokalerna.

Det insågs snart, att dessa förderfliga och sorgliga förhållanden icke skulle kunna afhjelpas med mindre utskänknings af spirituosa kunde så ordnas,

1:o att försäljningen af dessa varor icke blifve förenad med någon vinst för vare sig förläggaren eller utskänkaren, så att dermed all lockelse till befordrande af bränvinskonsumtionen undanröjdes;

2:o att försäljning af berusande drycker på kredit eller mot pant ovilkorligen upphörde;

3:o att lokalerna för denna rörelse blifvo ljusa, rymliga, sunda och snygga, jemte det tillfälle bereddtes för den besökande att medelst tillgång till lättare lektyr erhålla någon annan njutning än den materiela; samt

4:o att god mat till billiga priser der tillhandahölles de besökande.

Man kom också snart till viss öfvertygelse derom, att dessa oundgängliga vilkor för en bättre ordning aldrig skulle kunna uppfyllas, med mindre hela den allmänna utskänkningsrörelsen öfvertoges af ett bolag, bestående af samhällets mest aktade män, hvilket icke af rörelsen sjelft droge någon vinst och ej heller medgafve någon sådan åt de personer, som förestodo de serskilda utskänkningsställena.

Sedan denna uppfattning af saken blifvit klar och erkänd, dröjde det icke länge, förrän det åsyftade bolaget kom till stånd, då såsom aktieegare deri ingingo flere bland Göteborgs aktade handelsfirmor och andre medborgare.

Sedan bolaget blifvit konstitueradt, hvilket skedde på våren 1865, ingaf bolaget anbud till stadens myndigheter om öfvertagande af till en början alla de utskänkningsrättigheter, som voro lediga från och med den 1 Oktober samma år, med förbehåll att få öfvertaga äfven de rättigheter, som blifvo lediga den 1 Oktober de tvenne följande åren, då bolaget sålunda skulle från och med den 1 Oktober 1867 ega till sin disposition alla de utskänkningsrättigheter, hvaröfver stadens myndigheter då kunde författningenslignigt förfoga.

Efter det stadens myndigheter bifallit dessa framställningar och beslutet derom blifvit af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i länet stadfäst, utsåg bolaget i slutet af Juni månad 1865 en styrelse, som egde att ofördröjligen bringa den nya ordningen för utskänkningsväsendet till verkställighet. Detta

skedde: instruktioner, ordningsreglor och taxor blefvo uppgjorda, lokaler förhyrda, inventarier inköpta, tjenstemän för kontoret och föreståndare för utskänkningsanställda, m. m.; och så kunde bolaget i de förste dagarne af Oktober 1865 öppna för allmänheten 17 nya utskänkningslokaler i skilda delar af staden, alla enkelt men snyggt inredde och så rymlige som det var möjligt att vid den första uppsättningen åstadkomma, hvartill under utskänkningsårets lopp kommo 2 ytterligare lokaler.

Af de 40 rättigheter, som då stodo till bolagets förfogande, hade man sålunda för den allmänna utskänkningsen ej funnit behöfligt att begagna flere än 19, hvartill kommo 4 rättigheter, tilldelade klubbar och en hufvudsakligen för spisning afsedd, enskild man tillhörig bättre restauration, hvadan bolaget under första året af sin verksamhet från den 1 Oktober 1865 till den 1 Oktober 1866 hade 17 rättigheter obegagnade.

Denna betydliga minskning i utskänkningsstälernas antal ansåg styrelsen i hög grad behöflig och välgörande, enär det förut befintliga öfverflödigt stora antalet i väsentlig mån bidrog att öka superiet.

Ur ekonomisk synpunkt kunde denna åtgärd likaledes rättfärdigas, ty det var obestriddigen för bolaget vida billigare att ega färre men större och rymligare utskänkningsställen, än ett större antal små, der dessutom hvarken nödig ventilation eller erforderligt naturligt ljus kunde beredas.

Styrelsen har ock städe fäst så mycket större vikt vid anskaffandet af rymliga och ljusa lokaler som den varit och är af den mening, att det just var i de förut existerande små, mörka och osunda, som lasten företrädesvis kände sig hemmastadd.

I öfverensstämmelse med gällande bolagsordning har utskänkningsrörelsen för bolagets räkning bedrifvits genom en för hvarje utskänkningsställe antagen föreståndare eller föreståndarinna, som i mån af behof af bolaget försetts med erforderlig mängd af spirituosa och viner samt haft åliggande verkställa utskänkningsen deraf efter en af styrelsen fastställd taxa, dervid den uppkommande vinsten tillfallit bolaget, då deremot all för-tjänst å mat, kaffe, thé, chocolad, maltdrycker, soda- och seltersvatten samt cigarrer, hvilket allt föreståndaren sjelf egt inköpa, kommit honom tillgodo.

Under försäljningsåret från den 1 Oktober 1865 till samma dag 1866 afyttrades genom bolaget 99,660 kannor bränvin och 16,136 kannor bättre spirituosa jemte viner eller tillsammans 115,796 kannor, hvilken försäljning lemnade en afkastning af r:dr 53,946,67, att mellan stadskassan och länets Hushållningssällskap behörigen fördelas; och då denna summa ej uppgick till det belopp, som förutnämnda 40 utskänkningsrättigheter hade före bolagets öfvertagande af samma inbringat, erhöll bolaget för första utskänkningsåret inga medel att i öfverensstämmelse med bolagsordningens 15 § för gagneliga ändamål disponera.

Under utskänkningsåret 1 Oktober 1866 till den 1 Oktober 1867 hade bolaget 46 utskänkningsrättigheter till sitt förfogande, hvaraf bolaget endast begagnade 28, hvadan 18 rättigheter voro odisponerade. Under detta försäljningsår utskänktes 138,476 kannor bränvin och 22,772 kannor bättre spirituosa och viner, tillsammans 161,248 kannor samt lemnade en nettobehållning af 103,791 r:dr 38 öre, hvaraf inbetaltes till stadskassan för behörig fördelning mellan vederbörande r:dr 89,322, utgörande det

belopp, som berörda 46 utskänkningsrättigheter före dess öfvertagande af bolaget hade inbringat och som enligt bolagsordningens 15 § låg bolaget att utbetala, hvadan för detta försäljningsår uppstod ett öfverskott af 14,469 r:dr 38 öre, som reserverades till bolagets disposition för något eller några för den arbetande klassen gagneliga ändamål.

För att i någon mån inskränka bränvinsförbrukningen och då erfarenheten gifvit vid handen, att krogslifvet mest florerade om söndagen — en dag, på hvilken framför veckans öfriga dagar syslölsheten och den kort förut bekomna veckolönen lockar till krogens besökande, — vidtog styrelsen under loppet af detta försäljningsår den åtgärd att under sön- och helgdagar låta inställa utskänkningsen af bränvin utom vid servering af mat. Följden häraf dröjde icke länge att visa sig, i det krogkundernas antal på dessa dagar minskades rätt betydligt.

Under försäljningsåret 1 Oktober 1867 till 1 Oktober 1868 hade bolaget 49 utskänkningsrättigheter till sitt förfogande, således 3 rättigheter mera än under föregående året, hvilka 3 rättigheter då innehades af enskilde utskänkningsidkare. Af dessa 49 rättigheter blefvo 23 använda för värdshus- och utskänkningsställen och 5 för restaurationer och kaffé-lokaler, samt 2 för klubb-lokaler, hvadan af berörda 49 rättigheter 30 voro under utskänkningsåret begagnade och 19 obegagnade. Under detta försäljningsår afyttrades 150,159 kannor bränvin och 29,605 kannor bättre spirituosa jemte viner eller tillsammans 179,765 kannor, som lemnade en nettobehållning af 114,088 r:dr 70 öre, hvaraf inbetalades till stadskassan för behörig fördelning mellan staden och Hushållningssällskapet 99,054 r:dr, utgörande det belopp, som berörde 49 utskänkningsrättigheter före dessas öfvertagande af bolaget hade inbringat, hvadan för detta försäljningsår uppstod ett öfverskott af 15,034 r:dr 70 öre, som i likhet med det på föregående årets rörelse uppkomna öfverskott 14,469 r:dr 38 öre afsattes för användande af bolaget i enlighet med ofvanberörde 15 § i bolagsordningen.

Af dessa öfverskottsmedel, som gjorts räntebärande och hvilka den 30 September 1870 genom tillagda räntor stigit till 31,537 r:dr 82 öre, har bolaget auslagit 30,000 r:dr att till en del utgöra grundfond för en folkbank, afsedd att genom sin verksamhet lemna penningeförsträckningar åt den arbetande klassen och sålunda underlätta den mindre industrien.

Då genom förstaden Majornas år 1868 inträffade förening med staden åtskilliga förändrade förhållanden voro att förutse, beslutade bolaget, att förutnämnde 15 § i dess bolagsordning borde ändras i det syfte, att all den på rörelsen uppkommande vinsten skulle för kommande utskänkningsår till stadskassan för behörig fördelning inbetalas, hvadan och då den beslutade ändringen vann Eders Kongl. Maj:ts nådiga fastställelse, inga vidare öfverskottsmedel blifvit för bolagets disposition tillgängliga.

Bolaget, som den 1 Oktober 1868 öfvertog utskänkningsrörelsen äfven i Majorna, har under försäljningsåret från sagde dag till den 1 Oktober 1869 haft till sitt förfogande 61 utskänkningsrättigheter, hvaraf 43 varit använda för staden, förstäderna och Majorna, men 18 deremot icke begagnats. Under detta försäljningsår afyttrades 199,977 kannor bränvin och 37,366 kannor bättre spirituosa eller tillsammans 237,343 kannor spirituosa samt 2,987 kannor diverse viner, som lemnat en till stadskassan för behörig fördelning levererad nettobehållning af 196,483 r:dr 58 öre, hvilken summa med 66,843 r:dr 58 öre

öfversteg den inkomst, som berörda 61 utskänkningsrättigheter före bolagets öfvertagande af desamma hade inbringat, ehuru, som sagdt är, 19 rättigheter varit obegagnade.

Afsättningen af spirituosa har alltså under sagda försäljningsår varit betydligt större än under det föregående, hvilket förhållande förorsakats dels och hufvudsakligen af den omständigheten, att den ende krog, som ännu kvarstod vid sidan af bolagets utskänkningsställen, i anseende till innehafvarens död upphörde vid utskänkningsårets början, hvadan den å samma krog drifna högst betydliga rörelse öfvergick till bolagets värds-hus, dels och antagligen deraf, att under året arbetarens för-tjenst varit större och dennes ekonomiska ställning förbättrad.

Uti det år 1867 utfärdade förbud för utskänkning af bränvin under sön- och helgdagar utom vid servering af mat har efter Majornas förening med staden den jemkning äfven egt rum, att från Maj 1870 det varit medgifvet föreståndare å bolagsvärdshuset inom staden och förstäderna med undantag af Majorna att å sön- och helgdagar servera punsch och andra slag af finare spirituosa utan att mat tillika förtäres, hvaremot utlemnande af *bränvin* fortfarande å dylika dagar endast får ske vid måltid. I Majorna åter har den ordning bibehållits, som före föreningen med staden der egde rum, att nemligen å sön- och helgdagar all utskänkning är inställd, så att värds-huset endast äro tillgängliga för spisande gäster.

Uti de berättelser, styrelsen årligen till utskänknings-aktiebolaget afgifvit om dess förvaltning och bolagets ställning, har styrelsen uttalat den öfvertygelse, att de nya och förbättrade anordningar för utskänkningsens bedrivande haft till följd en icke obetydlig minskning af superiet. Styrelsen anser sig hafva goda skäl vidhålla samma omdöme, och hvar och en, som med uppmärksamhet följt utskänkningsbolagets verksamhet, skall säkert instämma häruti".

I fråga om *breffväxlingen* till och ifrån in- samt utrikes platser, antalet af *afgångna* samt *ankomna* bref, beloppen såväl af de penningremisser, hvilka med posten hit till staden ankommit och härifrån blifvit afsända, som äfven af porto-, assu-rans- och rekommendationsavgifter, återopas från härvarande postkontors serskilda afdelningar lemnade uppgifter, upptagna i

Tab. Litt. M. 2 tabeller, tab. Litt. M och efterföljande:

Uppgift å afgångna bref.

År.	Antalet afgångna bref samt korsband		Beloppen å afsände pen- ninge-remisser under öppen rekommenda- tion.	Porto- avgifter.	Assu- rans- avgifter.	Rekom- menda- tions- avgifter.	Inflyttna medel för postanvis- ningar och post- förskott.
	till inrikes orter.	till utrikes orter.					
	R.dr R.mt.						
1866	649,052	95,970	29,759,423,29	115,232,46	5,839,48	13,149,20	1,860,72
1867	665,545	101,398	31,240,930,05	122,258,49	6,010,70	12,341,80	6,800,89
1868	688,757	110,569	29,095,848,49	127,165,90	5,732,96	13,278,79	18,521,63
1869	705,761	120,539	22,377,172,57	131,238,43	4,345,38	14,287,25	71,612,67
1870	731,661	132,230	18,797,431,67	134,717,25	3,558,20	14,756,43	104,950,58

Angående verksamheten vid Göteborgs telegrafstation Tab. Litt. N. återopas å följande sida stående tab. Litt. N.

Försäkringsanstalten under namn Göteborgs sjöassurans-förening har emottagit försäkringar och utbetalt skadeersättningar sålunda:

År	Antal fartyg.	Försäkrings- summor.	Skadeersätt- ningsbelopp.
År 1866	73	3,376,500,00	270,067,91
» 1867	69	3,152,350,00	8,642,13
» 1868	74	3,279,051,00	85,666,54
» 1869	73	3,304,300,00	102,359,33
» 1870	89	3,791,050,00	1,042,07

Brand- och lifsförsäkrings-aktiebolaget Svea, som med år 1867 trädte i verksamhet, har angående sin rörelse under nämnda år samt åren 1868, 1869 och 1870 meddelat de upplysningar, som innefattas å följande sida stående tab. Litt. O. Tab. Litt. O.

Sjöförsäkrings-aktiebolaget Norden, som varit i verksamhet från den 1 April 1869, har likaledes om sin rörelse under tiden från nämnde dag till slutet af år 1870 aflemnadt handlingar, ur hvilka meddelas följande:

År	Försäk- ringsbelopp.	Erlagda premier.	Beloppet af reassu- ranser.	Utbetalda reassurans- premier.	Utbetalda ersättnings- belopp.
År 1869 R.dr	24,376,425,25	238,352,67	6,835,774,00	85,538,74	13,322,88
» 1870 »	43,586,917,35	458,511,88	12,284,161,11	157,541,72	49,528,08

Tab. Litt. M.

Uppgift å ankomna in- och utrikes bref m. m. till Göteborgs postkontor.

	U n d e r å r									
	1866.		1867.		1868.		1869.		1870.	
	Antal.	R.dr.	Antal.	R.dr.	Antal.	R.dr.	Antal.	R.dr.	Antal.	R.dr.
Från in- och utrikes orter ankomna bref kan ej bestämdt upp-gifvas, men antagas uppgått till	800,000	—	820,000	—	850,000	—	880,000	—	920,000	—
Lokalbref	25,577	—	35,470	—	33,604	—	38,155	—	40,193	—
Innehåll uti ankomna öppet rekommenderade bref från utrikes orter	—	911,827	—	586,909	—	663,044	—	564,871	—	597,396
Innehåll uti ankomna öppet rekommenderade bref från inrikes orter kan ej nu bestämdt angifvas, men kan antagas hafva icke obetydligt öfverstigit det i afsända.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Porto för från utrikes orter ankomna obetalda bref samt för med jernväg, ångbåtar och diligenser befordrade s. k. lädbref m. m.	—	37,197	—	34,074	—	27,463	—	22,198	—	20,335
Här uppburen rekommendationsavgift	—	172	—	236	—	200	—	57	—	89
D:o d:o assuransavgift	—	155	—	87	—	110	—	89	—	96
Utbetalda postanvisningar	231	5,583	1,958	91,778	5,934	214,061	7,854	333,155	8,480	352,202
Inbetalda postförskott	10	105	31	504	48	899	58	887	23	342

Af Sjöförsäkrings-aktiebolaget Gauthiods revisionsberättelser för åren 1866—1870 inhemtas följande:

	Försäkringsbelopp.	Erlagda premier.	Beloppet af reassuransers.	Utbetalda reassurans-premier.	Utbetalda ersättningsbelopp.
År 1866..... R.dr	40,859,350	381,138,05	7,970,870	106,198,75	91,064,00
» 1867..... »	50,922,450	550,796,35	11,713,950	176,475,45	177,244,50
» 1868..... »	44,182,455	433,387,05	8,208,070	113,438,85	35,050,30
» 1869..... »	44,452,045	530,165,45	10,773,490	157,431,75	166,376,45
» 1870..... »	48,458,115	515,526,75	12,609,946	165,706,10	135,448,55

Beträffande Göteborgs och Bohus läns sjöassuransförening, hvars verksamhet börjat den 15 Juni 1866, meddelas följande:

Under försäkringsåret 1866, räknadt från den 15 Juni 1866 till den 15 Mars 1867, voro i föreningen försäkrade 62 fartyg och fartygsandelar till ett taxeringsvärde af 981,126 r:dr 66 öre eller, då försäkringstagaren enligt reglementet sjelf står risken

för $\frac{1}{2}$ af taxeringsvärdet, till ett försäkringsvärde af 785,126 r:dr 66 öre.

Under nämnda försäkringsår har föreningen ersatt 13 haverin med ..... r:dr 15,605,90 samt utbetalt i ristorno för 37 upplagda fartyg... » 8,164,53

summa utbetalnings- och ersättningsbelopp r:dr 23,770,43.

Under försäkringsåret 1867, räknadt från den 15 Mars 1867 till den 15 Mars 1868, hafva 125 fartyg och fartygsandelar varit försäkrade till ett taxeringsvärde af 1,986,533 r:dr 33 öre eller enligt reglementet, som ofvan, till ett försäkringsvärde af 1,589,226 r:dr 66 öre.

Föreningen har under detta år ersatt:

4 totalförluster med r:dr 71,663,62
och 15 haverin » » 20,300,82

r:dr 91,964,44

samt utbetalt i ristorno för 80 fartyg » 16,558,27

r:mt r:dr 108,522,71.

Tab. Litt. N.

Angående verksamheten vid Göteborgs telegrafstation.

År.	Afsända telegram.			Ankomna telegram.			Transito- och väderlekstelegram.	Hela antalet expeditioner.	Influtna portomedel.		
	Till inländska orter.	Till utländska orter.	Summa.	Från inländska orter.	Från utländska orter.	Summa.			Inländskt porto.	Utländskt porto.	Summa.
	Antal.			Antal.					R.dr R.mt.		
1866.....	29,655	10,918	40,573	30,983	11,799	42,782	6,184	89,539	60,981,07	37,611,23	98,592,30
1867.....	32,411	13,374	45,785	35,704	13,915	49,619	3,614	99,018	66,747,81	41,833,60	108,581,41
1868.....	32,332	14,432	46,764	36,520	15,407	51,927	2,501	101,192	67,595,05	42,260,24	109,855,29
1869.....	35,014	16,240	51,254	39,555	18,079	57,634	2,871	111,759	74,697,95	50,025,41	124,723,36
1870.....	37,625	18,816	56,441	41,675	20,806	62,481	4,732	123,654	81,586,48	59,729,14	141,315,62
Summa	167,037	73,780	240,817	184,437	80,006	264,443	19,902	525,162	351,603,36	231,459,62	583,067,98

Tab. Litt. O.

Uppgift öfver Brand- och liförsäkrings-aktiebolaget Sveas verksamhet sedan dess grundande år 1867.

År	Brandförsäkrings-rörelsen.					
	Försäkringsbelopp. R.dr.	Premie-inkomst. R.dr.	Brandskade-ersättningar.		Ansvarighet för egen räkning vid årets slut.	
			Antal.	Belopp. R.dr.	Belopp. R.dr.	Reserverade premier. R.dr.
År 1867.....	83,317,000	276,725	12	26,744	44,720,379	61,680
» 1868.....	143,993,728	464,235	68	348,104	61,914,395	120,160
» 1869.....	171,213,777	598,847	142	455,729	84,951,282	175,943
» 1870.....	276,663,259	848,268	155	405,186	110,494,548	253,673
År	Liförsäkrings-rörelsen.					
	Försäkringsbelopp. R.dr.	Antal personer.	Premie-inkomst. R.dr.	Till följd af dödsfall utbetalda belopp.		Försäkringsfond och reserverade premier.
				Antal personer.	R.dr.	
År 1867.....	2,733,300	400	85,202	3	26,000	53,325
» 1868.....	5,377,800	719	156,935	1	1,000	110,485
» 1869.....	7,149,810	993	212,849	7	54,000	243,246
» 1870.....	9,059,600	1,320	261,939	10	77,000	364,703
					Kapitalbetalning för lifräntor utgjord e ultimo 1870	105,833

Under försäkringsåret 1868, räknadt från den 15 Mars 1868 till den 15 Mars 1869, hafva 138 fartyg och fartygsandelar varit i föreningen försäkrade till ett taxeringsvärde af 2,235,625 r:dr eller enligt reglementet som ofvan till ett försäkringsvärde af 1,788,500 r:dr.

Föreningen har under detta år ersatt:

4 totalförluster med ... r:dr 50,152,95
och 7 haverin » » 6,104,36
r:dr 56,257,31

samt utbetalt i ristorno för 110 fartyg » 25,938,19
r:mt r:dr 82,195,50.

Under försäkringsåret 1869, räknadt från den 15 Mars 1869 till den 15 Mars 1870, hafva 160 fartyg och fartygsandelar varit i föreningen försäkrade till ett taxeringsvärde af 2,585,037 r:dr eller enligt reglementet som ofvan till ett försäkringsvärde af 2,052,230 r:dr.

Föreningen har under detta år ersatt:

6 totalförluster med r:dr 63,770,82
och 23 haverin » » 52,007,10
r:dr 115,777,92

samt utbetalt i ristorno för 101 fartyg » 20,001,74
r:mt r:dr 135,779,66.

Under hela oktrojen, som omfattar alla de förut nämnda åren eller räknad från den 15 Juni 1866 till den 15 Mars 1870, har föreningen sålunda utbetalt:

för 14 totalförluster ett ersättningsbelopp af r:dr 185,587,39
» 58 haverin » 94,018,18
r:dr 279,605,57

samt utbetalt i ristorno för 328 fartyg » 70,662,73
r:mt r:dr 350,268,30.

Under andra oktrojens första försäkringsår, räknadt från den 1 Mars 1870 till den 1 Mars 1871, hafva 142 fartyg och fartygsandelar varit försäkrade till ett taxeringsvärde af 2,231,284 r:dr 76 öre eller enligt reglementet som ofvan till ett försäkringsvärde af 1,785,043 r:dr 81 öre.

Detta försäkringsår kan icke närmare bestämmas till dess verksamhet, emedan flere risker ännu finnas utelöpande.

Göteborgs enskilda bank, som öppnat filialkontor: i Tab. Litt P. Kungsbacka den 1 September, i Kungälf den 1 November och i Marstrand den 1 December 1869 samt afdelningskontor i Borås den 1 Januari och i Venersborg den 1 Juni 1870, har rörande vissa delar af bankens verksamhet aflemnat efterföljande uppgift tab. Litt. P.

Tab. Litt. P. Uppgift rörande vissa delar af Göteborgs enskilda banks verksamhet under åren 1866—1870.

	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.
<i>Låne-rörelsen:</i> ... Saldo från föregående år	2,447,100,00	2,087,800,00	2,361,000,00	1,652,041,49	2,053,921,90
Utlemnade lån	6,321,300,00	5,549,700,00	4,946,379,83	5,390,180,60	5,540,400,53
Inbetalda lån	8,768,400,00	7,637,500,00	7,307,379,83	7,042,222,09	7,594,322,43
Saldo den 31 December	6,680,600,00	5,276,500,00	5,655,338,34	4,988,900,19	5,354,198,33
Saldo den 31 December	2,087,800,00	2,361,000,00	1,652,041,49	2,053,921,90	2,240,124,10
<i>Vexel-rörelsen:</i> ... Saldo från föregående år	2,456,645,33	2,445,133,26	3,081,021,30	1,624,610,56	2,409,406,28
Diskonterade vaxlar	8,228,487,56	7,947,667,91	5,807,747,02	6,875,588,27	5,949,314,06
Infriade vaxlar	10,685,132,89	10,392,801,17	8,888,768,32	8,500,198,83	8,358,720,34
Saldo den 31 December	8,239,999,63	7,311,779,87	7,264,157,76	6,090,792,55	6,479,432,16
Saldo den 31 December	2,445,133,26	3,081,021,30	1,624,610,56	2,409,406,28	1,879,288,18
<i>Kreditiv-rörelsen:</i> ... Saldo från föregående år	1,798,100,00	1,890,300,00	1,323,700,00	1,323,478,38	1,220,150,04
Uttagningar	40,598,900,00	34,245,600,00	29,095,513,82	24,994,020,30	24,601,706,23
Inbetalningar	42,397,000,00	36,135,900,00	30,419,213,82	26,317,498,68	25,821,856,27
Saldo den 31 December	40,506,700,00	34,812,200,00	29,095,735,44	25,097,348,64	24,669,901,26
Saldo den 31 December	1,890,300,00	1,323,700,00	1,323,478,38	1,220,150,04	1,151,955,61
<i>Upp- och afskrifnings-rörelsen:</i> Saldo från föregående år	371,337,82	386,767,18	625,922,36	624,380,37	1,038,364,42
Insättningar	25,927,827,95	23,758,933,41	20,751,752,82	22,327,845,08	22,501,738,84
Uttagningar	26,299,165,77	24,145,700,59	21,377,675,18	22,952,225,45	23,540,103,26
Saldo den 31 December	25,912,398,59	23,519,778,23	20,753,294,81	21,913,861,03	22,483,067,97
Saldo den 31 December	386,767,18	625,922,36	624,380,37	1,038,364,42	1,057,035,29
<i>Depositions-rörelsen:</i> ... Saldo från föregående år	1,806,400,00	2,669,300,00	2,960,800,00	1,869,309,71	3,290,768,93
Insättningar	3,347,000,00	2,262,000,00	3,559,413,61	4,807,433,87	3,249,275,76
Uttagningar	5,153,400,00	4,931,300,00	6,520,213,61	6,676,743,58	6,540,044,69
Saldo den 31 December	2,484,100,00	1,970,500,00	4,650,903,90	3,385,974,65	4,194,743,54
Saldo den 31 December	2,669,300,00	2,960,800,00	1,869,309,71	3,290,768,93	2,345,301,15
Utelöpande sedlar den 31 December	3,286,530,00	3,282,575,00	2,180,250,00	2,189,485,00	2,696,950,00
Utdelning till lottgare	225,000,00	285,000,00	165,000,00	240,000,00	240,000,00

Tab. Litt. Q. I afseende på *Skandinaviska kredit-aktiebolagets* verksamhet under ifrågavarande fem år återopas en hit aflemnad tablå, som meddelas i nedanstående tab. Litt. Q.

Litt. R) samt ränte- och kapitalförsäkrings-anstaltens rörelse och ställning under åren 1866—1870.

Tab. Litt. R. Härfter, å följande sida intagna tabeller från *Göteborgs sparbanks* direktions innefatta upplysningar om sparbankens (tab.

För upplysning om *Göteborgs och Bohus läns sparbanks* rörelse under femårsperioden återopas en å följande sida stående uppgift.

Tab. Litt. Q. Uppgift rörande vissa delar af *Skandinaviska kredit-aktiebolagets* verksamhet under åren 1866—1870.

	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.
<i>Kassa-omsättningen:</i>					
Saldo från föregående år.....	700,775,63	1,635,507,30	1,542,358,10	1,788,569,82	1,202,156,13
Influtit.....	215,691,261,24	353,191,932,75	371,766,912,84	470,335,727,62	544,255,851,29
Utgått.....	216,392,036,87	354,827,440,05	373,309,270,94	472,124,297,44	545,458,007,42
Saldo den 31 December.....	1,635,507,30	1,542,358,10	1,788,569,82	1,202,156,13	4,191,004,02
<i>Kreditiv-rörelsen:</i>					
Saldo från föregående år.....	1,095,244,48	2,220,274,59	1,716,551,83	2,316,758,00	3,771,182,86
Uttagningar.....	10,766,629,77	47,716,565,67	57,988,544,15	74,678,262,10	83,497,183,53
Inbetalningar.....	11,861,874,25	49,936,840,26	59,705,095,98	76,995,020,10	87,268,366,39
Saldo den 31 December.....	9,641,599,66	48,220,288,43	57,388,337,98	73,223,837,24	83,561,873,86
<i>Låne-rörelsen:</i>					
Saldo från föregående år.....	5,781,790,41	4,272,335,68	8,103,644,02	5,424,323,32	6,960,492,32
Utlemnade lån.....	17,349,619,05	20,766,361,94	15,787,957,64	20,673,606,44	15,295,241,96
Inbetalda lån.....	23,131,409,46	25,038,697,62	23,891,601,66	26,097,929,76	22,255,734,28
Saldo den 31 December.....	18,859,073,78	16,935,053,60	18,467,278,34	19,137,437,44	16,433,194,90
<i>Inrikes vaxelrörelsen:</i>					
Saldo från föregående år.....	1,994,293,81	3,120,810,47	5,455,411,95	6,641,951,94	7,420,723,40
Diskonterade vexlar.....	11,723,448,32	18,130,373,75	22,784,768,25	26,333,589,26	28,874,440,81
Infriade vexlar.....	13,717,742,13	21,251,184,22	28,240,180,20	32,975,541,20	36,295,164,21
Saldo den 31 December.....	10,596,931,66	15,795,772,27	21,598,228,26	25,554,817,80	27,702,169,88
<i>Depositions-rörelsen:</i>					
Saldo från föregående år.....	2,470,192,95	2,962,030,60	3,235,579,61	2,364,705,20	3,178,164,55
Insättningar.....	6,870,523,66	7,021,400,66	7,447,577,11	9,026,630,98	7,255,327,44
Uttagningar.....	9,340,716,61	9,983,431,26	10,683,156,72	11,391,336,18	10,433,491,99
Saldo den 31 December.....	6,378,686,01	6,747,851,65	8,318,451,52	8,213,171,63	6,772,165,58
<i>Upp- och afskrifningsrörelsen:</i>					
Saldo från föregående år.....	1,772,188,10	2,733,203,65	4,083,418,42	4,354,737,22	5,657,226,10
Insättningar.....	74,533,915,38	143,644,753,22	163,213,716,75	205,100,553,07	258,429,471,98
Uttagningar.....	76,306,103,48	146,377,956,87	167,297,135,17	209,455,290,29	264,086,698,08
Saldo den 31 December.....	73,572,899,83	142,294,538,45	162,942,397,95	203,798,064,19	254,341,110,18
<i>Postremiss-vaxelrörelsen:</i>					
Saldo från föregående år.....	240,068,88	631,060,70	845,979,02	917,854,67	886,948,19
Sålde postremiss-vexlar.....	22,634,904,65	42,293,722,37	44,616,062,72	59,130,011,27	60,656,715,96
Inlöste postremiss-vexlar.....	22,874,973,53	42,924,783,07	45,462,041,74	60,047,865,94	61,543,664,15
Saldo den 31 December.....	22,243,912,83	42,078,804,05	44,544,187,07	59,160,917,75	60,541,281,37
Bruttovinst.....	585,609,69	718,936,06	769,012,25	883,176,83	939,773,98
Nettovinst.....	397,682,46	487,530,54	447,602,15	592,220,74	676,711,37
Utdelning till lottegarer.....	344,775,29	462,283,15	422,544,00	528,180,00	563,392,00
Inbetaladt kapital den 31 December.....	2,998,046,00	5,000,104,00	5,000,104,00	5,000,104,00	5,000,104,00
Reservfond den 31 December.....	225,000,00	979,950,00	1,000,000,00	1,020,000,00	1,075,000,00

Uppgift öfver ställningen af ränte- och kapitalförsäkringsanstalten i Göteborg från och med år 1866 till och med år 1870.

	Delegare.	Delegares fond.	Reservfond.
	Antal.	R:dr	R:mt.
1866 Januari 1.....	813	201,764,55	7,231,21
Under året tillkomna nya efter afdrag af döda	70	—	—
Under året gjorda insatser och vid dess slut tillgodoförda räntor å 6 proc. samt arfvinster	—	23,587,26	—
Vid årets slut tillgodoförda förvaltningskostnader och andel i räntor och arfvinster	—	—	1,368,76
1866 Ultimo December.....	883	225,351,81	8,599,97
1867 " "	968	276,100,53	9,694,46
1868 " "	1,018	308,853,33	11,866,79
1869 " "	1,099	385,964,52	13,394,25
1870 " "	1,156	426,371,27	16,854,35

Göteborgs och Bohus läns sparbanks uppgift om rörelsen under åren 1866—1870.

År.	Utgifna motböcker.	Insatta medel.	Uttagna medel.	Vid årets slut innesående medel med tillagd ränta.	Sparbankens balanserade räntevinst.
	Antal.	R:dr R:mt.			
1866	1,447	425,442,88	368,953,23	403,643,00	—
1867	1,467	580,170,05	421,547,29	585,349,87	—
1868	1,563	701,546,94	554,592,52	763,030,26	1,034,51
1869	1,676	836,520,90	641,477,26	999,927,30	3,457,16
1870	2,186	980,168,75	604,012,60	1,433,595,72	6,851,30

Bland byggnader, som under nu ifrågasvarande qvinqvennum blifvit härstädes uppförda, förtjena omnämnas: *St Johanneskyrkan*, bekostad genom sammanskott af enskilda personer, *exercishuset*, *Rosendals fabrikers aktiebolags magasinbyggnad*, samt de hus, som blifvit uppförda för *Chalmerska slöjdskolan*, *Kjellbergsska flickskolan* och *Amalia Hertz' stiftelse*, om hvilken sistnämnda vidare meddelande här nedan förekommer.

Exercishuset, hvilket med Eders Kongl. Maj:ts nådiga tillstånd blifvit uppfördt å nordvestra sidan af den till öfningar för Göta artilleri-regemente anvisade, invid staden belägna s. k. exercisheden, har tillkommit derigenom att en bland stadsfullmäktige, grosshandlanden Julius Lindström till Göteborgs stad donerat en summa af 30,000 r:dr till uppförande af en byggnad, afsedd ej allenast till exercis- och gymnastiklokal för stadens folkskoleungdom och frivilliga skarpskyttekår utan äfven till samlingslokal vid större folkmöten, expositioner m. m.

Omförmälda Rosendals *magasinbyggnad*, belägen i magasinshuset vid Göta elf emellan Stora Bommen och Cellfängelset, har en tomtareal af 23,162 qv.-fot, inköpt från staden år 1865 för en köpeskilling af 1 r:dr 50 öre kvadratfoten eller 34,743 r:dr. Omkring byggnaden, som uteslutande är afsedd för magasin och kontorslokaler, löpa jernvägsspår från hamnbanan på byggnadens sidor mot yttre och inre packhusgatorna samt öppna platsen nordost om packhuset. Från vändskifva å hamnbanan är draget ett jernvägsspår genom byggnadens portingångar öfver gårdsplanen, hvilket spår sålunda sammanbinder spåren å hamn-

Uppgift om Göteborgs sparbanks rörelse och ställning nedannämnda år.

Tab. Litt. R.

År.	Under året		Vid årets slut		Klassifikation af delegarne efter deras vid nedanstående års slut innesående behållning.
	Antal.	R:dr R:mt.	Antal.	R:dr R:mt.	
1865..	—	—	11,137	171,016	1570. Summa del-egare. 1,927 Summa R:dr R:mt. 944
1866 ..	1,129	628,542	11,285	181,115	1569. Summa del-egare. 1,877 Summa R:dr R:mt. 921
1867...	1,126	669,802	11,492	190,866	1568. Summa del-egare. 1,715 Summa R:dr R:mt. 871
1868...	1,101	712,316	11,665	201,865	1567. Summa del-egare. 1,477 Summa R:dr R:mt. 766
1869 ..	1,274	731,262	12,076	211,365	1866. Antal del-egare. 1,231 Summa R:dr R:mt. 677
1870 ..	1,430	859,593	12,820	221,731	Behållning i sparbanken: under 1 R:dr 1,231 fr. 1 t. o. m. 10 2,745 " 10—25 1,207 " 25—50 847 " 50—100 1,135 " 100—200 1,266 " 200—300 746 " 300—400 454 " 400—500 314 " 500—1,000 768 " utöfver 1,000 572
					Summa 11,285 2,305,066 11,492 2,305,502 11,665 2,432,031 12,076 2,596,928 12,820 2,938,979

banan å yttre och inre packhusgatorna. Å byggnadens yttre fasader mot packhusgatorna äfvensom å gårdsidorna äro anbragta hisskurar vid takkanten för upphissning och nedfiring af gods; och drifvas dessa hissinrättningar med en i byggnaden varande ångmaskin.

Bland *allmänna arbeten* af större betydhet, som blifvit utförda, upptagas *vattenledningen från Delsjön, hamnbanan, nya kaj- och brobyggnader* samt förändringar vid *jernvägen*.

Vattenledningen från Delsjön är utsträckt till de flesta delar af stadsområdet. Rörledningen upptager en längd af 4,18 mil, och kostnaden, deri inbegripna utgifterna för expropriation af jord och vattenverk samt skadeersättningar till belopp af 348,085 r:dr 85 öre, har uppgått till 1,177,242 r:dr 78 öre, för gäldande hvaraf upptagits ett lån, ställt på amortering under 40 år. Förbrukningen af vatten för enskildt behof är fri från afgift; och betäckes lånets amortering, i den mån inkomsterna dertill icke förslå, medelst beskattning på bevillnings-riksdaler, hvilken beskattning redan visat sig icke blifva betungande.

Anläggningen af *hamnbanan*, som sträcker sig från statens bangård till stadens jernväg, började år 1866. Enligt mellan Kongl. Jernvägstrafik-styrelsen och Göteborgs stad träffad öfverenskommelse har kostnaden för banans framdragande och grundläggning bestridits af staden, hvaremot banans öfverbyggnad, såsom räls, slipers, vaxlar, vändskifvor m. m., bekostats af staten, som äfven bestrider framtida underhållet af öfverbyggnaden, hvaremot staden vidkännes kostnaden för iståndsättning af gata, som upprifves för reparation af banan. Afgiften för banans begagnande uppbäres af staten, som ombesörjer godstransporten å densamma, hvilken är indelad i tre distrikt, omfattande, *det första*: spårledningarna å området mellan statens bangård och den punkt, der banan skäres af den utdragna Torggatan; *det andra*: mellan sistnämnde punkt och Pustervikskanalen, samt *det tredje*: bron öfver Pustervikskanalen och området på andra sidan af nämnde kanal; utgörande afgifterna för banans begagnande, beräknade per vagn, för transport:

från eller till bangården:

till eller från plats inom första distriktet.	till 50 öre
» » » » » andra »	75 » och
» » » » » tredje »	1 r:dr; samt

utan utsträckning till bangården:

inom ett eller två distrikt till 50 öre och inom alla tre distrikten till 75 öre.

Stadens utgifter för banan, för hvars framdragande en betydligare genomspångning af Qvarnberget söder om cellfängelset måst ske, har uppgått till:

år 1866	r:dr 9,958,19
» 1867	» 1,483,75
» 1868	» 3,949,56
» 1869	» 587,25
» 1870	» 531,59

R:dr 16,510,34.

Nya kaj- och brobyggnader hafva utförts, oberäknadt mindre arbeten:

År 1866.

a) af Kongl. Elfstyrelsen:

vestra kajbyggnaden vid Pustervikskanalen för en kostnad af . . . . . 26,933,85.

K. M:s Befallningshafvandes femårsberättelser 1866—1870. Göteborgs och Bohus län.

b) af *Drätselkammaren*:

1) ombyggnad af Rosenlundsbron, fortsättning af kanalens omgräfnings förbi förra navigationsskolhuset samt uppförande af kajmur å ömse sidor deraf	17,030,87.
2) reglering af stranden och fortsättning af kajbyggnaden på södra sidan af Rosenlundskanalen	63,002,08.
3) kajbyggnad från bastionsplatsen till vestra hamnkanalen	6,726,65.
4) kajbyggnad vid ravelinen "prinsessan Hedvig"	1,994,63.
5) beklädnadsmur vid Sahlgrenska sjukhuset	8,877,11.
	<u>124,565,19.</u>

År 1867.

a) af Kongl. Elfstyrelsen:

fullbordande af vestra kajbyggnaden vid Pustervikskanalen . . . . . 3,569,39.

b) af *Drätselkammaren*:

1) komplettering af kajen vid Sahlgrenska sjukhuset m. m.	2,354,15.
2) reglering af stranden och fortsättning af kajbyggnaden på södra sidan af Rosenlundskanalen	3,141,78.
3) brobyggnad öfver vestra hamnkanalen vid Grönsakstorget	4,034,99.
4) ombyggnad af Pusterviksbron och kajbyggnad å ömse sidor af densamma	96,356,62.
5) ombyggnad af bron emellan fattighusgatan och nya allén	3,597,57.
	<u>113,054,50.</u>

År 1868.

af *Drätselkammaren*:

1) komplettering af Pusterviksbron och kajbyggnaden derinvid	2,024,68.
2) kajbyggnaden vid Rosenlundskanalen	31,714,19.
	<u>33,738,87.</u>

År 1869.

a) af Kongl. Elfstyrelsen:

1) kajbyggnad med uppfart utefter Gullbergsvass, 1,400 fot lång	29,625,72.
2) kajbyggnad vid nordöstra sidan af Vallgrafven	4,970,95.

b) af *Drätselkammaren*:

1) ombyggnad af kajen vid östra jernvägs- hamnen	15,743,64.
2) ombyggnad af kajen och trappan vid Fisktorget	5,114,93.
3) ombyggnad af kajen vid Nygatan	4,807,20.
	<u>60,262,44.</u>

År 1870.

af Kongl. Elfstyrelsen:

kajbyggnad vid jernvägen . . . . . 23,614,53.

Summa r:dr 355,235,53.

Häruti äro ej inberäknade de af Kongl. Elfstyrelsen verkställda muddringar uti elfven och å revieret, anbringande och underhåll af duc d'alber derstädes och ej heller de af *Drätselkammaren* verkställda upprensningar i hamnar och kanaler jemte reparationer af kajer och broar.

För trafikens underlättande å jernvägen verkställdes under åren 1869 och 1870 jernvägsplatsens dränering och planering, uppfördes nya resningsbockar och utlades jernvägsspår med tillhörande vagnar och centesimalvågar för en sammanräknad kostnad af 49,830 r:dr 43 öre.

Undervisningsanstalter. A) *Offentliga läroverk och andra stiftelser för undervisning i allmänhet.*

a) *Göteborgs högre elementar-läroverk.*

Antalet lärare hafva utgjort: år 1866 28, 1867 28, 1868 29, 1869 29 och höstterminen år 1870 31, nemligen rektor, 7 lektorer, 15 ordinarie och 4 extra adjunkter samt 3 ordinarie och 1 extra s. k. öfningslärare.

Lärjungarnes antal har uppgått: vårterminen 1866 till 536, höstterminen 1867 till 556, 1868 till 522, 1869 till 509 och år 1870 till 503.

Anledningen till denna minskning uti lärjungarnes antal torde hufvudsakligen vara att söka dels uti allmänna läroverkens under ifrågavarande tid påbudna förminskning med en läseklass, dels deruti att Halmstads f. d. lägre elementarläroverk under samma tid blifvit utvidgad till fullständigt högre läroverk och dels slutligen uti inrättandet härstädes år 1868 af ett nytt elementarläroverk, hvilket upptager ett icke ringa antal lärjungar i de lägre klasserna, i hvilket sistnämnda hänseende meddelas, att den omnämnda minskningen inträdt endast i de fem nedersta klasserna, hvarest antalet lärjungar utgjorde år 1866 437, men år 1870 blott 344, då deremot uti de båda öfversta klasserna, f. d. gymnasium, antalet utgjorde år 1865 99, men år 1870 159. Några andra förändringar än de, hvilka föranledts utaf utfärdade allmänna förordningar, hafva icke vid högre elementar-läroverket inträffat.

b) *Göteborgs treklassiga elementar-läroverk.*

Vid detta läroverk, som öppnats i Januari 1868 och under första terminen haft endast 13 lärjungar, har deras antal sedermera utgjort: vid slutet af nämnda år 50, vid slutet af år 1869 63 och vid slutet af år 1870 68. Lärare på ordinarie stat hafva under alla åren varit: rektor och två kolleger samt tre öfningslärare, nemligen i gymnastik, sång och teckning, hvilken senare lärarebefattning dock bestrides af vikarie, hvarförutan läroverket sistlidne hösttermin haft en extra lärare gemensam med högre elementar-läroverket; varande läroverket sedan September månad år 1868 på grund af Eders Kongl. Maj:ts nådiga bref den 2 September samma år befriadt från skyldigheten att meddela undervisning i latin, så länge läroverket begagnar sin nuvarande lokal i navigationsskolans förra hus.

c) *Göteborgs femklassiga elementar-läroverk i Majorna.*

Läroverket, som öppnades i Augusti 1862 såsom tvåklassigt läroverk, utvidgades på grund af Eders Kongl. Maj:ts nådiga beslut den 11 December 1863 till femklassigt, hvilken utvidgning dock egt rum endast i mån af lärjungarnes uppflyttning i högre klass, så att först med höstterminen år 1866 läroverket såsom femklassigt varit i full verksamhet.

Antalet lärjungar har utgjort:

år 1866.....	121
» 1867.....	122
» 1868.....	125
» 1869.....	126
» 1870.....	102.

Lärarnes antal har utgjort:

	Termin.	Ordinarie rektor och kolleger.	Ordinarie öfningslärare.	Ordinarie öfningslärare.	Vikarierande kolleger.	Extra lärare.	Vikarierande öfningslärare.	Extra öfningslärare.	Summa.
År 1866	Vår-	2	2	—	4	—	1	—	9
	Höst-	2	2	4	—	1	—	—	9
» 1867	Vår-	2	2	4	—	1	—	—	9
	Höst-	2	2	4	1	1	—	—	10
» 1868	Vår-	5	2	1	1	1	—	—	10
	Höst-	5	2	1	1	1	—	—	10
» 1869	Vår-	5	3	1	—	—	—	—	9
	Höst-	5	3	1	—	—	—	—	9
» 1870	Vår-	5	2	1	—	1	—	—	9
	Höst-	5	2	1	—	1	—	—	9

d) *Folkskolelärare-seminarium*, med rektor och 3 ordinarie adjunkter samt extra lärare, hvilkas antal vid slutet af år 1870 utgjort 7.

Förhållandet med lärjungarnes antal vid hvarje års slut samt beloppen af statsanslag och stipendiemedel inhemtas af följande tabell:

	Elevernes antal.		Statsanslag.	Stipendii-medel.
	Vårterminen.	Höstterminen.		
År 1866.....	118	114	10,546,61	4,600,00
» 1867.....	111	135	10,320,97	7,010,00
» 1868.....	124	121	11,097,62	7,050,00
» 1869.....	115	102	10,700,00	6,400,00
» 1870.....	100	109	11,183,33	5,980,00

e) *Folkskolorna.* Beträffande antalet af dessa skolor, af lärare och lärarinnor samt af lärjungar äfvensom beloppet af kostnaderne och med hvilka medel desamma blifvit bestridda meddelas efterföljande uppgifter:

	Folkskolornas antal.	Antal lärare och lärarinnor.	Antal skolbarn.	Kommunal-taxering.	Folkskole-afgift.	Statsbidrag.	Summa.
År 1866 ...	71	64	2,897	53,378,46	6,700,00	1,200,00	61,278,46
» 1867 ...	72	71	2,973	55,500,10	6,160,00	1,200,00	62,860,10
» 1868 ...	106	105	4,399	83,748,42	7,316,00	1,000,00	92,064,42
» 1869 ...	120	118	5,271	148,106,64	7,116,00	—	155,222,64
» 1870 ...	134	134	5,904	156,610,18	7,416,00	—	164,026,18

Derjemte anmärkes, att bland kostnaderne äro upptagna äfven utgifter för nybyggnad och reparation af skolhus, likasom att till folkskolorna år 1862 af okänd person donerats ett kapital af 20,000 r:dr, med vilkor bland andra, att utaf årliga räntefkastningen halfva beloppet finge användas såsom bidrag till inköp för skolorna af sådan dyrbarare och fullständigare undervisningsmateriel, hvars anskaffande icke bestämdt ålåg kommunen, samt andra hälften skulle läggas till kapitalet, intill detsamma uppginge till 100,000 r:dr, hvarefter hela räntan borde till anskaffande af undervisningsmateriel användas; och utgjorde berörda fond vid 1870 års slut 26,111 r:dr 60 öre.

f) *Real-Gymnasium*. I denna undervisnings-anstalt hafva varit anställda:

	Lärare.	Lärjungar.
år 1866...	18, af hvilka 7 med full undervisningsskyldighet,	216
» 1867...	18, » » 9 » » » »	277
» 1868...	20, » » 10 » » » »	275
» 1869...	19, » » 10 » » » »	254
» 1870 ..	19, » » 10 » » » »	252.

Den af Eders Kongl. Maj:t år 1863 åt real-gymnasium för fem år meddelade rättighet att sjelf anställa maturitetsexamen med läroverkets lärjungar har genom Kongl. brefvet den 20 Maj 1868 blifvit förnyad för ytterligare fem år; och hafva till universitetet dimmitterats: år 1866 4 lärjungar, 1867 1 lärjunge, 1868 10 lärjungar, 1869 3 lärjungar och år 1870 6 lärjungar.

g) *Lyceum*. Denna enskilda läroanstalt, som emottager elever från 6 till 15 år och hvars ändamål är att meddela eleverne det kunskapsmått, som erfordras för deras afgång till universitetet, för inträde i någon af elementarläroverkets högre klasser eller motsvarande klass i någon teknisk läroanstalt, öppnades den 1 September 1867 under benämning "privata elementar-läroverket för gossar". Lärarnes, lärarinnornas och elevernes antal har utgjort:

Höstterminen 1867	4 lärare, 1 lärarinna, 16 elever
Vårterminen 1868	4 » 1 » 18 »
Höstterminen 1868	6 » 1 » 36 »
Vårterminen 1869	6 » 2 » 42 »
Höstterminen 1869	7 » 2 » 53 »
Vårterminen 1870	8 » 2 » 58 »
Höstterminen 1870	13 » 3 » 108 ».

h) *Realskolan för flickor*. Uti denna skola, som öppnades den 5 Oktober 1869, hafva antalet lärare, lärarinnor och elever utgjort:

Höstterminen 1869	5 lärare, 7 lärarinnor, 27 lärjungar
Vårterminen 1870	5 » 7 » 31 »
Höstterminen 1870	5 » 8 » 40 ».

i) *Primärskolan* öppnades hösten år 1867, då undervisningen bestriddes af två lärare och en lärarinna samt antalet lärjungar uppgick till 47, hvarefter antalet lärare, lärarinnor och lärjungar utgjort:

år 1868	3 lärare, 1 lärarinna och 77 lärjungar
» 1869	4 » 2 » » 98 »
» 1870	4 » 2 » » 100 ».

k) *Nya elementar-läroverket för flickor*, som står under en direktion af 8 personer, öppnades den 15 Januari 1867, och har antalet af lärare och lärarinnor samt elever utgjort:

Vårterminen 1867 ...	14 lärare och lärarinnor samt 57 elever
Höstterminen 1867 ...	16 » » » » 84 »
Vårterminen 1868 ...	16 » » » » 84 »
Höstterminen 1868 ...	16 » » » » 107 »
Vårterminen 1869 ...	17 » » » » 110 »
Höstterminen 1869 ...	18 » » » » 130 »
Vårterminen 1870 ...	18 » » » » 131 »
Höstterminen 1870 ...	20 » » » » 124 ».

Och hafva eleverna under höstterminen sistnämnda år varit fördelade på åtta afdelningar.

l) *Privata elementar-läroverket för flickor* har varit i verksamhet sedan den 15 Januari 1866.

Uppgifterna om antalet lärare, lärarinnor och elever upptaga följande förhållande:

år 1866	43 elever, 4 lärare och 1 lärarinna
» 1867	87 » 7 » » 2 »
» 1868	109 » 9 » » 3 »
» 1869	143 » 11 » » 6 »
» 1870	175 » 12 » » 8 ».

m) *Småbarnsskolorna*. Af sådana funnos härstädes åren 1866, 1867 och 1868 tvenne, den ena i Rosenlund med en öfverlärarinna och 4 underlärarinnor och den andra vid Redbergslid med en öfverlärarinna och en underlärarinna, och tillkom år 1869 en tredje skola i Majorna för Karl Johans församling, likaledes med en öfverlärarinna och en underlärarinna. Elevernas antal har utgjort öfverhufvud: vid skolan i Rosenlund 250, vid skolan i Redbergslid 90 och vid skolan i Majorna 100.

Skolornas fond, tillkommen genom gåfvor af enskilda personer, har utgjort: år 1866 46,414,91, 1867 52,548,92, 1868 51,264,74, 1869 77,330,36 och år 1870 79,298,71, och har bidrag till skolornas underhåll från stads-kassan utgått med 3,000 r:dr årligen.

n) *Kjellbergsska flickskolan*. Skolans fond, som vid 1865 års slut utgjorde 82,309 r:dr 34 öre, har vid 1870 års utgång minskats till 74,022 r:dr 48 öre, hufvudsakligen genom utgifterna för uppförande af ett nytt skolhus, hvori skolan nästlidna år blifvit inrymd. Elevernas antal, som för 5 år tillbaka utgjorde 30, uppgick vid 1870 års slut till 60, fördelade på 3 två-åriga afdelningar, der undervisningen bestrides af 3 ordinarie lärarinnor och 6 e. o. lärare eller lärarinnor.

o) *Fruntimmers-föreningens flickskola* underhålles dels genom räntan af dess fond, hvilken vid sistlidet års slut utgjorde 37,625 r:dr, och dels genom frivilliga gåfvor samt årliga bidrag af föreningens ledamöter. Lärarepersonalen har utgjorts af 2 lärarinnor samt 5 lärare, och elevernas antal har uppgått till 40, fördelade på två afdelningar.

p) *Willinska fattigfriskolan* med 4 lärare och 3 lärarinnor, hvilka meddelat undervisning uti de i folkskolorna förekommande läroämnena, har under ifrågavarande tidrymd emottagit 249 elever, af hvilka 181 efter fyllda 12 år utgått; och utgjorde antalet vid 1870 års slut 197.

Till denna skola hör en slöjdafdelning, der 30 gossar åtnjuta full föräldravård, bostad, föda, kläder och undervisning, hvilken här bestrides af förste läraren i fattigfriskolan och två lärare i handslöjder, hufvudsakligen smeds-yrket jemte snickeri och vagnmakeri.

Skolans fonder utgjorde: *läsafdelningens* år 1866 108,679,01, 1867 108,646,66, 1868 115,049,15, 1869 115,945,88 och år 1870 116,414,25, samt *slöjdafdelningens* vid 1870 års slut 67,560 r:dr; hvarjemte denna afdelning af skolan under de ifrågavarande fem åren utaf staden erhållit ett årligt anslag af omkring 5,000 r:dr.

q) *Fabriksföreningens skola*, afsedd för att bibringa de å fabriker inom Göteborgs område arbetande barn sådana kunskaper, som erfordras för deras konfirmation, har haft 3 lärare och varit begagnad af elever, hvilkas antal under ifrågavarande fem år utgjort: år 1866 156, 1867 159, 1868 177, 1869 179 och år 1870 169.

Skolan åtnjuter af f. d. hallkassan ett årligt anslag af 1,500 r:dr, som likväl icke är tillräckligt till bestridande af de årliga kostnaderne, uppgående till omkring 1,800 r:dr; och fylles birsten genom tillskott af de fabriksidkare, som lemna skolbarnen arbetsförtjenst.

r) *Skolan i stadens barnhus* med en lärare och en lärarinna jemte 3 extra lärare, hvilka biträda vid undervisningen i vissa ämnen, samt 30 lärjungar, af hvilka 20 gossar och 10 flickor, som på stället njutit underhåll och vård.

s) *Sällskapet "de fattiges vänners" skola* med 24 lärjungar, åt hvilka undervisning meddelats af en lärarinna och 4 lärare, hvilka sistnämnde undervisa i serskilda ämnen.

t) *Göthilda-föreningens skola för gossar*, tillhörande mosaiska församlingen härstädes, med 6 lärare, oberäknadt en lärare i gymnastik, samt med lärjungar till antal från 11 till 16 årligen.

Skolans fond utgjorde vid 1870 års slut 29,595 r:dr, oberäknadt ett skolhus, värderadt till 11,800 r:dr.

u) *Handverks-föreningens skola*, som varit förenad med slöjdföreningens skola från och med 1865 till och med 1869 och då från sistnämnda skola blifvit skild, har under år 1870 haft 3 lärare och 62 elever. Skolans utgifter bestridas med afkomsten af dess fond, som efter uppgift tillkommit dels genom donationer och dels genom årligen uttaxerade afgifter af härvarande handverksmästare samt vid sistlidet års början utgjort 22,000 r:dr.

v) *Familj-föreningens flickskola i Majorna*, som för något mer än fem år sedan stiftades af enskilda personer och eger en skolbyggnad, har 70 å 80 lärjungar, hvilka undervisas på två afdelningar af 5 ordinarie lärarinnor jemte åtskilliga extra lärare och lärarinnor. Skolans utgifter bestridas genom de årsafgifter, som för barnen erläggas.

B) Läroanstalter med afseende å serskilda yrken.

x) *Chalmerska slöjdskolan*. Undervisningen vid detta läroverk, numera anordnad med hänsigt till dess ändamål att vara en teknologisk läroanstalt äfven af högre ordning, upprätthålles af 1 professor, 3 lektorer och 6 biträdande lärare. Lärjungarnes antal har utgjort: läsåret 1865—1866 104, 1866—1867 116, 1867—1868 112, 1868—1869 111 och läsåret 1869—1870 133.

Undervisningsämnen hafva varit: lägre och högre matematik, landtmäteri, beskrifvande geometri och linearritning, teoretisk och praktisk mekanik, maskinlära med dertill hörande konstruktionsritning, mekanisk teknologi, allmän och tillämpad fysik, oorganisk och organisk elementarkemi med dertill hörande praktiska arbeten, analytisk kemi, kemisk teknologi med dertill hörande öfningar i tekniska undersökningar, mineralogi och geognosi, allmän byggnadskonst med dertill hörande konstruktionsritning, väg- och vattenbyggnadskonst med dertill hörande konstruktionsritning, frihandsteckning, modellering och verkstadsarbete.

I öfverensstämmelse med Eders Kongl. Maj:ts nådiga beslut har frimurare-barnhus-styrelsen under åren 1868 och 1869 till direktionen för Chalmerska slöjdskolan öfverlemnadt den kontanta behållning, hvilken uppkommit å Chalmerska donationsfonden, som dittills varit under berörda styrelses förvaltning och hvilken behållning, då utgörande 148,467 r:dr 75 öre, blifvit använd till uppförande för skolan af nya byggnader, i hvilka skolan den 4 Oktober 1869 inflyttat.

Skolan uppbär för närvarande årligen:

i statsanslag ..... r:dr 32,000
från Kongl. Kommers-Kollegium ..... » 450
samt ränta å kontanta fonder, uppgående till 20,000 » 1,200

eller tillsammans r:dr 33,650.

För utförande af skolans nya byggnader, desammas fullständiga inredning, samlingarnas förökande m. m. har skolans direktion måst skuldsätta institutionen till ett belopp, som vid senaste till frimurare-barnhus-styrelsen afgifven redogörelse utgjort 42,140 r:dr 5 öre, hvilken summa dock anses betydligt understiga värdet af skolans ännu osälda äldre fastighet.

y) *Navigationsskolan*. Antalet lärare har utgjort år 1866 två i navigationsundervisning och två i ångmaskinlära samt under hvartera af åren 1867, 1868, 1869 och 1870 tre i navigationsundervisningen och två i ångmaskinlära samt under sistnämnda år en i skeppsbyggeri.

Elevernes antal har varit:

	I afdelningen för navigationsundervisningen.	I ångmaskin-afdelningen.
år 1866	68	31
» 1867	64	22
» 1868	63	21
» 1869	60	22
» 1870	63	29.

Jemväl har af enskild person bekostad undervisning meddelats uti språk, bokhålleri och sjörätt åt lägst 16 och högst 45 elever årligen.

Skolan har åtnjutit statsanslag, som uppgått för 1866 till 7,275 r:dr, för hvartera af åren 1867, 1868 och 1869 till 7,650 r:dr samt för år 1870 till 11,700 r:dr.

z) *Handelsinstitutet*. Denna anstalt, ställd under handelsföreningens inseende och förvaltd af en utaf dess fullmäktige vald styrelse, är fördelad i två klasser, der 8 lärare meddelat undervisning.

Elevernes normala antal är beräknadt att utgöra 30 betalande samt 2 frielever; och hafva under ifrågavarande tidrymd 86 elever inskrifvits och 80 afgått.

Institutet eger en kapitalfond, som vid 1870 års slut utgjorde 44,607 r:dr 60 öre, och har åtnjutit bidrag af stadens tlagsmedel med 3,000 r:dr årligen.

å) *Slöjdföreningens skola*. Undervisningen vid denna för ortens näringar inrättade läroanstalt upprätthålles af en föreståndare och 11 ordinarie lärare, och har undervisning i allmänhet hvarje afton kl. 7—9 samt två timmar söndags förmiddag och 4 å 6 timmar söndags eftermiddag meddelats uti frihandsteckning, konstruktions-, byggnads- och maskinritning, modellering, ornamentsmålning, aritmetik, algebra, planimetri och stereometri, välskrifning, svenska språket, bokhålleri och läran om konststilarna. Läsåret räknas från medio September till den 1 Maj, och har elevernes antal under läsåret 1866—1867 utgjort 386, 1867—1868 438, 1868—1869 366, 1869—1870 352 och 1870—1871 406; varande förhållandet med skolans inkomster och utgifter samt kapitalfond sådant, som här nedan öfvermåles:

	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.
Inkomster ... R:dr	11,047,87	11,558,10	10,728,38	10,631,00	9,143,75
Utgifter	10,865,84	10,338,85	10,323,65	9,910,33	8,758,58
Kapitalfond...	21,414,69	22,633,94	23,038,67	23,759,34	24,144,51

Hvarjemte skolan eger en serskild fond, år 1870 belöpande sig till 5,520 r:dr, hvaraf räntan årligen användes till premier åt elever vid skolan.

ä) *Privatseminarium för bildande af småskolelärarinnor.* Uti denna läroanstalt, som öppnats i Januari 1869, har undervisningen ombesörjts af 6 lärare, och har elevernes antal i medeltal årligen varit 18. Hvarje elev erlägger till läroanstalten en årlig afgift af 100 r:dr, hvarmed alla utgifterna bestridas.

ö) *Praktiska hushållsskolan för flickor.* Denna skola, hvars ändamål är att åt fattiga flickor, sedan de genomgått folkskolan, bereda tillfälle att inlära de vanliga hushållssysslorna samt vänjas vid ordentlighet och arbetsamhet, började sin verksamhet i slutet af år 1865, sedan af aktieegarne i ångköksbolaget blifvit till inrättningen dels skänkta och dels för lägre pris försålda 518 st. aktier, hvilka inbringat 26,884 r:dr, för hvilket belopp jemte medel, som mot in-teckningar erhållits, det upplösta ångköksbolagets fastighet inköpts för en summa, som jemte ränta intill betalningsdagen uppgått till 52,958 r:dr.

Vid skolans öppnande 1865 antogos 12 flickor, hvilket antal sedermera under loppet af 1866 ökats till 25. De flickor, som genomgått lärokursen, utskrifvas från skolan vid två särskilda tider om året, nemligen vid flyttningstiderna den 24 April och den 24 Oktober, då hvarje gång sex afgå; och har antalet elever sedan inrättningens början utgjort 75 och antalet från inrättningen utskrifne vid 1870 års slut 50. En föreståndarinna jemte tre pigor undervisa eleverna uti dels tvätt med mangling och strykning, hvartill tillfälle erbjödes derigenom att skolan emottager tvätt från familjer här i staden, dels matlagning, hvilken dock är inskränkt till skolans eget behof, med tillägg under skolterminerna af middagsmat för omkring 40 medellösa lärjungar vid högre elementarläroverket, för hvilka betalning erlägges af personer, som i stället att gifva dessa ynglingar s. k. matdagar öfverlemnade för deras räkning ett visst belopp åt elementarläroverkets rektor, hvilken åter träffat aftal med praktiska hushållsskolan om deras bespisande, dels brödbakning, för hvilket ändamål i anstalten finnes ett väl ordnad bageri, hvarest bröd bakas äfven till försäljning, som verkställes uti en med anstalten förenad salubod, och dels från och med 1870 uti barnavård, sedan genom donationer af handlanden Gabriel Heyman och fru Hilda Lamm, född Heyman, till ett sammanlagdt belopp af 13,000 r:dr, en s. k. barnkrubba inrättats, der i medeltal 12 små barn om dagen emottagas till vård under dagens lopp.

Inrättningens inkomster, utom hvad der företagen bakning, tvätt och mathållning inbringa, hafva utgjort:

	Hyror.	Anslag af Sparbanken.	Gåfvor.	Räntor.	Subskriberade medel.	Summa.
År 1866... R:dr	479,15	5,000,00	9,906,23	259,94	—	15,645,32
» 1867... »	417,00	5,000,00	146,25	361,35	—	5,924,60
» 1868... »	627,75	5,000,00	—	177,27	—	5,805,02
» 1869... »	761,25	2,500,00	—	138,52	7,359,00	10,758,77
» 1870 .. »	1,000,00	2,500,00	30,383,00	91,55	5,009,00	38,983,55

aa) *Sjömannasällskapets skola.* Vid denna skola har varit anställd endast en lärare under åren 1866, 1867, 1868 och 1869 intill den 1 Oktober, då ytterligare en lärare antagits, hvilka meddelat undervisning åt äldre och yngre sjömän; men som slutligen högst få begagnat skolan, har densamma den 1 April 1870 upphört.

Kostnaderne för skolans verksamhet hafva bestridts ur sjömannasällskapets allmänna kassa och utgjort årligen ett belopp af minst 600 r:dr och högst 1,500 r:dr.

ab) *Seminarium för lärarinnor* är inrättadt af allmänna folkskolestyrelsen, som äfven bestrider dess utgifter med till folkskolan anslagna medel. Seminariets ändamål är att bilda lärarinnor i småskolan samt har under ifrågavarande fem år fortgått med omkring 30 elever hvarje år, hvilka af 4, högst 6 lärare undervisats i kristendom, svenska språket, räkning, skrifning, historia, geografi, naturlära samt småskolans pedagogik och metodik.

Göteborgs museum har under femårsperioden 1866—1870 uti ej oväsentlig grad utvidgat sina samlingar för vetenskap och konst, och kan såsom det hufvudsakligaste för de serskilda samlingarna anföras, att

Naturhistoriska afdelningen under denna tid förutom betydliga förökningar af dess olika grenar fått med sig införlifvadt ett hvalpreparat af ovanlig beskaffenhet, hvars uppställande i sin helhet dragit en kostnad af 16,721 r:dr 71 öre. Likaledes hafva betydliga samlingar från de senaste Spetsbergs-expeditionerna införlifvats med denna afdelning.

Skolmuseum har förökats med åtskilliga modeller af skolbord, kartor, böcker i pedagogik och andra med den offentliga undervisningen sammanhängande föremål; hvarjemte en stor del af denna afdelnings samlingar utlånats för undervisning.

Myntkabinettet har ganska betydligt förökats dels genom subskriptioner för detta ändamål af 4,280 r:dr, dels genom betydliga enskilda gåfvor. De antika och utländska afdelningarna äfvensom svenska polettsamlingar hafva blifvit fullständigt ordnade uti af styrelsen bekostade, dertill lämpliga skåp.

Historiska afdelningen har vunnit tillökning af dels skänkta, dels deponerade välkommor och arkiv från de numera upphörda handverksskråen, hvarjemte åtskilliga gamla kyrkoprydnader och andra föremål af historiskt intresse införlifvats med denna afdelning, hvaröfver 2 upplagor kataloger utgifvits.

De industriella afdelningarna hafva förökats med en fullständig samling fiskredskap från Bohuslänska skärgården, hvarjemte modeller på utländskt knifsmide och utländska möbler anskaffats, hvilka senare utlånats till handverksidkare såsom förebilder.

Biblioteket och läsrummet hafva genom öfverlemnandet af den kvarvarande f. d. riksdagsmannafonden, 9,713 r:dr 56 öre, erhållit ett kapital, hvars räntaafkastning årligen användes till inköp af litterära alster. Läsrummet, försedt med en stor mängd in- och utländska tidningar och tidskrifter, är mot en ringa afgift öppet för allmänheten.

Konstafdelningen har vunnit en rik tillökning dels genom inköp, dels genom gåfvor.

Ett numera upphördt *industri- och konstlotteri* lemnade en behållning af 9,183 r:dr, som styrelsen blef satt i tillfälle utdela till pris, anslag och resestipendier, allt till förkofran och uppmantran af konst och industri.

Föredrag hafva i museum hållits af intendenterne i naturhistoriska, kemisk-tekniska och historiska afdelningarna, för skolmuseum samt myntkabinettet, hvilka föredrag afhörts af en talrik publik.

Genom Sven Renströms testamente har museum erhållit ett kapital af 10,000 r:dr med fri dispositionsrätt.

Stadsfullmäktige i Göteborg hafva under hvarterdera af åren 1866—1869 anslagit ett belopp af 7,000 r:dr samt för år 1870 10,000 r:dr till vården och underhållet af musei samlingar.

Enligt musei räkenskaper hafva dess inkomster och utgifter utgjort:

år 1866, de förra 25,176,48, de senare 25,176,48, hvari inberäknas ett förskott af kassaförvaltaren 52,96.

» 1867, de förra 45,070,34, de senare 34,756,18, jemte en kassabehållning vid årets slut af 10,314 r:dr 16 öre.

» 1868, de förra 35,344,54, inklusive ett förskott af kassaförvaltaren stort 1,843 r:dr 87 öre, de senare 37,188,41.

» 1869, de förra 31,061,45, de senare 30,959,32, hvadan vid årets slut förefanns en behållning af r:dr 102,13.

» 1870, de förra 26,920,95, de senare 26,701,65, då vid årets slut en behållning af r:dr 219,30 förefanns.

De serskilda samlingarna beräknades till ett värde af:

	Vid 1865 års slut.	Vid 1870 års slut.
Naturhistoriska afdelningen..... R:dr	65,000,00	73,219,52
Biblioteket	15,700,00	19,920,42
Konstafdelningen	9,000,00	23,783,85
Myntkabinettet.....	6,700,00	16,409,89
Kemisk-tekniska afdelningen.....	4,700,00	6,037,15
Skolmuseum.....	2,600,00	3,173,33
Industri-afdelningen.....	2,600,00	2,527,15
Mekanisk-tekniska afdelningen.....	2,500,00	3,379,33
Historiska afdelningen.....	—	2,400,00
Botaniska afdelningen.....	—	75,00
Summa	108,800,00	150,925,64

Vid museum äro anställda med fasta löner, utom vaktmästarne, 1 ombudsman, 1 intendent för de naturhistoriska samlingarna, 1 intendent för de industriella afdelningarna, 1 intendent för de historiska afdelningarna, hvaremot intendenterna för skolmuseum, konstafdelningen, botaniska afdelningen och myntkabinettet jemte t. f. bibliotekarie omhänderhafva sina befattningar utan härför utgående serskilda arvoden.

Museum har varit besökt af följande antal personer: år 1866 20,220, 1867 19,738, 1868 21,378, 1869 20,765 och 1870 24,164.

Från musei instiftelse 1861 har denna institution besökts af 181,646 personer på tillfälliga inträdeskort.

Göteborgs musei ritskola, som öppnades under hösten 1865, har alltjemt fått glädja sig åt ett talrikt antal elever, hvilka visat goda framsteg under de nu tilländalupna åren. Utgifterna, som för år 1870 belöpte sig till 3,020 r:dr 41 öre, hafva blifvit betäckta dels med terminsafgifter 3,000 r:dr och dels med tillskott från museum. Ritskolan har varit besökt af följande antal elever: år 1866 324, 1867 498, 1868 563, 1869 567 och 1870 534.

Ritskolan har haft en serskild föreståndare, som tillika varit lärare, och utom denne hafva tvenne lärare varit fäste vid skolan äfvensom trenne lärarinnor.

Den i Eders Kongl Maj:ts Befallningshafvandes sista femårsberättelse omnämnda *militärskola* för bildande af infanteri- och kavalleri-officerare har redan i början af ifrågasvarande qvinquennium upphört.

Kongl. Vetenskaps- och Vitterhetssamhället och *Läkarsällskapet* hafva under de sistförflutna fem åren fortsatt sin verksamhet.

Göteborgs stads *folkbibliotek*, afsedt för läsning såväl på stället som hemlåning af böcker, blef stiftadt af brukspatronen James Dickson och har jemväl af honom derefter underhållits. Biblioteket uppläts till allmänhetens begagnande den 2 Januari 1862 och räknade då 1,000 band, hvilket antal sedermera förökats till 2,100.

I hvad mån biblioteket blifvit anlitadt synes af efterföljande tabell.

År.	Utlånta böcker.	Lånagare.	Besökande.	Utlånta böcker, öfver- eller understigande föregående året med antal af	Utlånta böcker, öfver- eller understigande föregående året till antal af	Tånagare, öfver- eller understigande föregående året till antal af	Besökande, öfver- eller understigande föregående året till antal af	Böcker i medeltal på hvarje låntagare under året.
1866.....	15,468	5,848	20,005	+ 187	+ 147	+ 585	2,645	
1867.....	16,146	6,137	20,082	+ 678	+ 289	+ 77	2,631	
1868.....	16,334	6,232	21,120	+ 188	+ 95	+ 1,038	2,621	
1869.....	16,844	5,722	22,954	+ 510	— 510	+ 1,834	2,944	
1870.....	16,576	6,903	23,198	— 268	+ 1,181	+ 244	2,401	
Summa	81,368	30,842	107,359	1,295	1,202	3,778	2,639	

Anm. + och — utmärka öfver- eller understigande föregående året och summan utmärker tillökningen under de 5 åren.

Sjukvårdsanstalter. a) Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset.

Beträffande sjukvården vid denna anstalt under de fem sista åren hänvisas till efterföljande af öfverläkaren å sjukhusets medicinska afdelning afgifna summariska

"Redogörelse, rörande sjukvården vid allmänna och Sahlgrenska sjukhuset för femårsperioden, åren 1866—1870.

Sammanlagda antalet sjuke och barnaföderskor, som under denna period blifvit vårdade å allmänna och Sahlgrenska sjukhuset, har utgjort 8,017, nemligen:

På medicinska afdelningen:

Qvarliggande från år 1865.....	78
Intagne under » 1866.....	826
» » » 1867.....	617
» » » 1868.....	722
» » » 1869.....	880
» » » 1870.....	898
	4,021.

På kirurgiska afdelningen:

Qvarliggande från år 1865.....	65
Intagne under » 1866.....	429
» » » 1867.....	523
» » » 1868.....	507
» » » 1869.....	495
» » » 1870.....	541
	2,560.

På barnbörds-afdelningen:

Qvarliggande från år 1865.....	9
Intagne under » 1866.....	364
» » » 1867.....	285
» » » 1868.....	265
» » » 1869.....	260
» » » 1870.....	253
	1,436.

Summa 8,017.

Af detta antal hafva blifvit utskrifne:

Från medicinska afdelningen under år 1866	745		
» » » » » 1867	545		
» » » » » 1868	664		
» » » » » 1869	795		
» » » » » 1870	809	3,558	
Från kirurgiska afdelningen under år 1866	405		
» » » » » 1867	494		
» » » » » 1868	489		
» » » » » 1869	479		
» » » » » 1870	512	2,379	
Från barnbörds-afdelningen under år 1866	357		
» » » » » 1867	269		
» » » » » 1868	237		
» » » » » 1869	229		
» » » » » 1870	242	1,334	7,271.

Under denna period afidne:

På medicinska afdelningen under år 1866	88		
» » » » » 1867	64		
» » » » » 1868	68		
» » » » » 1869	75		
» » » » » 1870	92	387	
På kirurgiska afdelningen under år 1866	26		
» » » » » 1867	21		
» » » » » 1868	23		
» » » » » 1869	21		
» » » » » 1870	15	106	
På barnbörds-afdelningen under år 1866	5		
» » » » » 1867	19		
» » » » » 1868	30		
» » » » » 1869	27		
» » » » » 1870	12	93	586.

Till år 1871 kvarliggande:

På medicinska afdelningen	76		
» kirurgiska »	75		
» barnbörds- »	9	160	160.
			Summa 8,017.

Medeldödlighets-procenten har under denna period varit:

på medicinska afdelningen	9,62	proc.
» kirurgiska »	4,14	»
» barnbörds- »	6,47	».

Underhållsdagarnes antal har utgjort:

på medicinska afdelningen	122,742	
» kirurgiska »	115,296	
» barnbörds- »	15,809	253,847.

Om antalet underhållsdagar fördelas på hvarje dag af året under dessa 5 åren, så får man veta medeltalet af dagligen upptagna sjuksängar, hvilket medeltal utgjort:

på medicinska afdelningen	67,25	proc.
» kirurgiska »	63,17	»
» barnbörds- »	8,66	».

Fördelas åter antalet underhållsdagar på antalet sjuke, så erhålles medeltalet dagar, som hvarje sjuk tillbragt i sjukhuset,

eller med andra ord: vistelsedagarnes antal på hvarje vårdad. Detta medeltal har utgjort:

på medicinska afdelningen	30,52	proc.
» kirurgiska »	45,03	»
» barnbörds- »	11,01	».

Från sjukhusets öppnande i Mars månad år 1782 intill den 1 Januari 1871 uppgår antalet af derstädes vårdade sjuke och barnaföderskor till 57,740".

Sjukhusets inkomster och utgifter hafva utgjort:

	I n k o m s t e r .			U t g i f t e r .
	Uttaxerade medel.	Öfriga medel.	Summa.	Summa.
År 1866	32,840,00	34,947,64	67,787,64	70,459,72
» 1867	37,700,00	35,754,34	73,454,34	70,398,24
» 1868	40,100,00	33,764,66	73,864,66	76,200,71
» 1869	45,100,00	30,308,86	75,408,86	72,669,01
» 1870	44,700,00	29,349,43	74,049,43	67,924,20
Summa	—	—	364,564,93	357,651,88

b) *Stadens kurhus.* Å kurhuset, som förut lydt under stadens drätselkammare, men på grund af Eders Kongl. Maj:ts nådiga bref den 9 Oktober 1868 från 1869 års början förvaltas af en direktion, bestående af landshöfdingen såsom ordförande samt af stadsfullmäktige utsedda ledamöter jemte provinsialläkaren i Göteborgs distrikt, mottagas till vård endast veneriskt sjuke; och upptager nedanstående tabell förhållandet med antal vårdade, summan af underhållsdagarna i inkomster och utgifter årligen för person.

År.	I n k o m s t e r .						U t g i f t e r .	Antal vårdade	Summa af underhållsdagarna.
	Kurhus-medel.	Ersättning af lasarettis- och kurhusfönden.	Ersättning af lasarettis- och kurhusfönden.	Stadskasans tillkott.	Diverse.	Summa.			
1866	3,671,30	456,75	670,00	13,157,79	—	17,955,84	17,955,84	456	18,647
1867	3,680,62	158,00	582,00	9,531,47	—	13,952,09	13,952,09	351	16,071
1868	4,046,33	—	581,50	17,093,64	—	21,721,47	21,721,47	514	22,945
1869	4,720,53	9,00	—	20,634,51	0,75	25,364,79	25,364,79	696	30,824
1870	4,843,46	81,50	—	16,925,52	—	21,850,48	21,850,48	544	26,035

Derjemte meddelas, att år 1869 väckt fråga om uppförandet af ett nytt kurhus i stället för det nuvarande, hvilket befunnits i flere afseenden bristfälligt och icke motsvarande nutidens fordringar, blifvit af stadsfullmäktige på det sätt afgjord, att något nytt kurhus tillsvidare icke kommer att uppföras, men att medel af staden anslagits, på det att direktionen måtte kunna för en tid af fem år, räknad från den 1 instundande April, uti ett Chalmerska slöjdskolan tillhörigt, till kurhusets tomt angränsande hus förhyra nödiga lokaler för att till kurhusets utvidgning användas.

c) *Garnisons-sjukhuset.* Antalet af sjuksängar har varit 75 och vårdade sjuke utgjort: år 1866 625 man, 1867 644 man, 1868 509 man, 1869 512 man och 1870 443 man.

Omkostnaderne för sjukvårdspersedlar, förvaltning, medikament m. m. bestridas genom passevolansmedel.

d) Fattigförsörjningens sjukhus. Å sjukhuset hafva vårdats:

	Å sjukhus-afdelning-Gen.	Å afdelning-Gen. för sinnessjuka.	Å barnbörds-afdelning-Gen.	Summa.
År 1866.....	69	24	—	93
» 1867.....	245	27	47	319
» 1868.....	267	26	121	414
» 1869.....	266	45	73	384
» 1870.....	331	34	67	432

Och hafva utgifterna blifvit bestridda af till fattigförsörjnings-inrättningen anslagna medel.

e) Barnsjukhuset. Förhållandet med dess verksamhet samt dess inkomster, utgifter och kapitalfond inhemtas af följande tablå:

År	Intagne.	Från förra året kvarliggande.	Förbättrade och friske.	Öfverbättrade.	Döde.	Till annat sjukhus remitterade.	Till nästa år gvarliggande.	Ramt R.dr.	Inkomster.	Utgifter.	Kapital-opp-kommet genom donerade medel. Ramt R.dr.
År 1866....	132	—	86	4	18	—	24	6,544,10	9,552,75	117,500	
» 1867....	208	24	176	5	16	1	34	7,196,50	10,067,83	139,300	
» 1868....	187	34	161	11	22	2	25	7,828,40	10,008,91	144,300	
» 1869....	186	25	153	4	22	4	28	7,720,98	10,266,45	149,300	
» 1870....	207	28	191	6	11	—	26	7,984,00	8,288,53	149,300	

f) Sjukvårdsanstalten för ögonsjuka. En öfversigt af anstaltens verksamhet samt dess inkomster och utgifter innefattas uti följande, af sjukhusets läkare doktor A. Ekström afgifna tablå:

År	Vårdade.	Utskrifne.		Ovisst resultat.	Qvar till följande år.	Underhållskostnad. R.dr.	Kassa-behållning. R.dr.
		Botade eller förbättrade.	Utan förbättring.				
År 1866.....	60	46	9	2	3	1,961,20	1,510,11
» 1867.....	60	44	13	2	1	1,792,86	2,230,63
» 1868.....	47	41	4	—	2	2,055,15	2,143,07
» 1869.....	49	35	9	1	4	2,052,33	1,650,51
» 1870.....	52	43	6	—	3	2,038,30	1,543,27

De nödiga medlen för bestridande af samtliga utgifterna hafva erhållits genom årlig subskription af enskilde. Läkarevården har bestridits af doktor Ekström och behöflig medicin lemnats af apotekaren O. L. Björkbom kostnadsfritt.

g) Göteborgs sjukhem. Sedan genom testamentarisk disposition af förra handlanden A. d'Angotte sjukhemmet år 1866 erhållit 25,000 r:dr, har direktionen till beredande af utrymme för flere patienter nämnda år inköpt hus och tomt under N:o 7 vid Götgatan här i staden, i hvilken fastighets öfra våning de sjuka blifva inrymde, hvarefter sjukhemmets förra fastighet N:o 55 i Östra Haga blifvit försäld.

Patienternas antal samt förhållandet med inkomster, utgifter och donationer hafva varit följande:

	Patienternas antal.	Inkomster.	Utgifter.	Donationer.	Kapitalfond.
År 1866.....	13	3,371,53	4,803,04	26,100,00	—
» 1867.....	15	3,781,25	4,097,49	15,215,18	—
» 1868.....	16	5,100,86	5,318,57	10,200,00	—
» 1869.....	16	6,150,27	6,325,98	16,675,57	—
» 1870.....	17	6,648,41	5,352,00	312,00	139,390,60

Under de fem ifrågavarande åren hafva 21 patienter, 10 män och 11 kvinnor, blifvit å sjukhemmet intagne, 4 derifrån utskrifvits, af hvilka en till följd af förbättrade helsotillstånd, 2 på egen begäran och den fjerde, som varit sinnessjuk, remitterats till stadens fattigförsörjning. Från och med 1866 till och med 1870 hafva å sjukhemmet 17 personer afidit.

h) Sjukhuset i Majorna. Från och med år 1868, då Majorna förenades med Göteborgs stad, har antalet vårdade sjuka samt förhållandet med inkomster och utgifter varit sådant, som inhemtas af följande tabell:

År	Qvarliggande från föregående år.	Intagne.	Utskrifne såsom friske, förbättrade eller obotlige.	Döde.	Qvarliggande till följande år.	Inkomster.		Utgifter.
						Af betalande sjuka.	Uttaxering.	
År 1868....	29	338	289	59	19	661,00	5,472,42	6,133,42
» 1869....	19	386	336	44	25	981,50	6,138,49	7,119,99
» 1870....	25	320	299	25	18	252,75	6,502,93	6,755,68

Fattigvårds- och andra välgörenhetsanstalter. a) Allmänna fattigförsörjnings-inrättningen. I afseende å denna inrättning återopas de uppgifter, som innehållas i den å efterföljande sida stående tab. Litt. S, hvarvid anmärkes, att den betydliga Tab. Litt. S. tillökningen i understödstagarnes antal och utgifterna för fattigvården från och med 1868 härleder sig från den då skedda införlifningen af Karl Johans församling med stadens öfriga område.

b) Stadens fattighus. Der åtnjuta gamle och orkeslöse borgare och deras enkör samt ålderstigna tjenstehjon till ett antal af 82 bostad och underhåll. I fråga om fattighusets inkomster och utgifter jemte dess kapitalfond har förhållandet varit följande:

	Inkomster.	Utgifter.	Kapitalfond.
År 1866..... R.dr	31,682,39	17,078,23	252,217,75
» 1867..... »	20,364,65	17,614,73	254,967,67
» 1868..... »	31,665,44	20,508,90	266,124,21
» 1869..... »	35,504,86	23,582,77	278,046,30
» 1870..... »	21,768,86	23,920,78	275,894,38

Inkomsterna hafva utgjorts af arrende för stiftelsen tillhörig jord, tolagsmedel, räntor, kollektmedel, aflidna fattighjones qvarlåtenskap och gåfvomedel, och är värdet af inrättningens fastigheter inberäknadt i kapitalfonden.

c) Stadens barnhus, här förut öfverlämnadt bland undervisningsanstalter, eger fastigheter till ett bokfördt värde af 80,000 r:dr, och hafva beloppen af inrättningens inkomster och utgifter samt kapitalfond utgjort:

		Inkomster.	Utgifter.	Kapitalfond.
År 1866.....	R:dr	11,241,56	11,329,07	147,618,14
» 1867.....	»	11,332,62	16,521,85	142,341,40
» 1868.....	»	16,447,94	12,334,15	146,455,19
» 1869.....	»	19,133,45	11,805,68	153,782,96
» 1870.....	»	11,872,91	12,310,79	153,345,08

d) Under pastorsembetet vid Gustavi domkyrkoförsamling ställda fonder, nemligen:

1:o. Enkefru Margareta Ingmans donation, utgörande 3,833 r:dr 33 öre, hvaraf räntan utdelas till enkor och faderlösa barn samt äldre ogifta fruntimmer af s. k. pauvres honteux inom nämnda församling;

2:o. Aflidne bruksegaren F. V. von Akens donation å 516 r:dr 67 öre, hvaraf afvenledes räntan användes till understöd åt pauvres honteux inom församlingen;

3:o. Enkefru Sofia Christina Retzii donation å 150 r:dr, hvaraf afkomsten utdelas till nödlidande enkor och faderlösa barn;

4:o. Aflidne segelsömmaren Johan Christian Wulffs donation å 3,603 r:dr 33 öre, med räntan hvaraf sängliggande sjuke bispingsas;

5:o. En fond, benämnd "Amici Lazarorum," utgörande 600 r:dr, hvaraf räntan för sistnämnda ändamål användes;

6:o. Anna B. Bergmans fond å 800 r:dr, hvars räntebe-
lopp för enahanda ändamål utdelas; och

7:o. Aflidne handlanden Axel Borgenströms donation, 6,000 r:dr, hvaraf räntan tilldelas behöfvande inom församlingen.

e) De under kyrkorådet vid Kristine församling stående fonder.

1:o. Anderssonska stipendiemedlen, 3,221 r:dr;

2:o. Fond till understöd åt sängliggande fattige sjuke, 750 r:dr;

3:o. Renbergska donationen, 750 r:dr;

4:o. Koopmanska grafven, 1,500 r:dr;

5:o. Donation till skolan, 3,750 r:dr;

6:o. Handlanden Petter Mjöbergs donation till fattiga köp-
mansdöttrar vid församlingens svenska afdelning har utgjort: år
1866 16,569,39, 1867 16,643,55, 1868 16,722,16, 1869 16,805,49
och 1870 16,893,82;

7:o. Fattigkassan, uppgående år 1866 till 29,910,08, 1867
till 29,964,68, 1868 till 30,000,06, 1869 till 30,071,06 och 1870
till 30,031,82;

eller samtliga beloppen vid 1870 års slut 56,896 r:dr 64 öre.
Utdelningar hafva årligen skett till nedannämnda belopp:
af Anderssonska stipendiemedlen till studerande vid högre
elementarläroverket 193,26;

af de under N:is 2, 3 och 4 anmärkta fonder till säng-
liggande fattige sjuke 180,00;

af donationen till skolan för församlingens barn i folksko-
lorna 225,00;

af Petter Mjöbergs donation till 8 köpmansdöttrar till-
sammans 800,00;

samt till en i testamentet serskildt uppgifven person 120,00;
och af fattigkassan: år 1866 1,825 r:dr, 1867 1,840, 1868
1,773, 1869 1,805 och år 1870 1,880 r:dr.

f) Engelska församlingens kassa, med en kapitalfond, som
1866 utgjorde 25,642 r:dr 98 öre och 1870 uppgick till 29,586
r:dr 32 öre, hvaraf, sedan kostnaden för underhåll af försam-
lingens kyrka och bidrag till prestens aföning utgått, understöd
utdelats:

år 1866.....	till 10 personer med tillsammans	835 r:dr
» 1867.....	» 10 » » »	835 »
» 1868.....	» 9 » » »	910 »
» 1869.....	» 8 » » »	710 »
» 1870.....	» 7 » » »	660 »

g) Mosaiska församlingens fonder, nemligen:

1:o. Brudgåfvofonden af Paulina Jacobsen, stiftad af fram-
lidne grosshandlanden M. Jacobsen. Räntan användes till brud-
gåfva åt en välfredad dotter af obemedlade föräldrar, tillhörande
mosaiska församlingen i Göteborg, vid hennes giftermål med
mosaisk trosbekännare. Om under ett år icke någon sökande
till brudgåfva sig anmält, lägges räntan till kapitalet. Fonden,
ursprungligen utgörande 5,000 r:dr, uppgick vid 1870 års slut
till 14,527 r:dr 63 öre.

2:o. M. E. Delbancos understödsfond, stiftad af framlidne
grosshandlanden M. E. Delbanco, utgör 5,000 r:dr, hvaraf räntan
årligen å stiftarens dödsdag tilldelas en välfredad, obemedlad
person, tillhörande härvarande mosaiska församling.

Tab. Litt. S.

Uppgift rörande fattigvården i Göteborgs stad.

År.	Fattigvårds- samhällen			Antal fattighjon, som erhållit full försörjning.								Antal af fattigvår- den understödde, som ej fått full försörjning.			Fattigvårdens								
	med gemensam fattigvård.	med fattigvården delad.	antal rotar.	Äldre personer, vårdade				Barn, vårdade i och utom fattighus.		Summa.		Summa af båda könen.	m.	q.	Summa.	Inkomster R:dr R:mt.				Summa utgifter i och för fattigför- sörjning. R:dr R:mt.			
				i fattig- hus.		på annat sätt.		m.	q.	m.	q.					m.	q.	Tillskott	Ersättning				
				m.	q.	m.	q.												af stats- med- del.		af annat fattig- vårds- sam- hälle.		
1866.....	1	—	—	465	505	10	15	535	503	1,010	1,023	2,033	95	1,906	2,001	8,949	5,034	146,000	21,828	950	1,628	184,389	182,213
1867.....	1	—	—	499	539	15	20	489	547	1,003	1,106	2,109	98	2,050	2,148	7,256	4,825	167,769	21,828	1,080	2,838	205,596	183,652
1868.....	1	—	—	586	528	40	47	540	744	1,166	1,319	2,485	85	2,823	2,908	6,613	5,775	191,700	21,828	2,000	4,143	232,059	257,596
1869.....	1	—	—	623	626	38	54	533	776	1,194	1,456	2,650	90	3,319	3,409	7,641	6,505	207,800	21,828	2,700	5,215	251,689	248,795
1870.....	1	—	—	683	624	40	57	574	789	1,297	1,470	2,767	92	3,577	3,669	9,346	6,700	217,280	21,828	2,200	6,016	263,370	259,005

K. Mits Befallningshafvandes femårsberättelser 1866—1870. Göteborgs och Bohus län.

3:o. *M. E. Delbancos teknologiska stipendiefond* af samme stiftare egde vid 1870 års slut ett kapital af 24,674 r:dr 95 öre. Årliga räntan tilldelas såsom stipendium en i Göteborg född yngling af mosaiska trosbekännelsen, hvilken, efter att hafva med beröm genomgått teknologisk undervisningsanstalt här i landet, besöker dylik i utlandet eller medelst resor derstädes söker förvärfva ökad skicklighet. Denna inskränkning i afseende på trosbekännelsen gäller endast tills vidare.

4:o. *Fruentimmarsföreningens fond*, 9,000 r:dr. Räntan användes till understöd åt behöfvande samt till sjukvård och begrafningshjälp äfvensom delvis till brudgåfvor åt obemedlade flickor inom församlingen vid deras giftermål med mosaiske trosbekännare.

5:o. *Göthilda-stiftelsen* egde vid 1870 års slut en kapitalfond af 41,395 r:dr 42 öre. Fondens ränteafkastning ingår till Göthilda-skolan, i hvilken religions- och elementarskola för gossar, tillhörande härvarande mosaiska församling, undervisning kostnadsfritt meddelas åt obemedlade söner. Skolan, som för närvarande räknar 15 elever, har 4 ordinarie lärare samt dessutom extra lärare i skrifning, ritning och gymnastik.

6:o. *H. J. Heymans disposition*. Ett af framlidne f. d. grosshandlanden H. J. Heyman under israelitiska sjukvårds- och begrafningssällskapets förvaltning ställt kapital å 6,000 r:dr, hvaraf räntan skall tillfalla tvenne systrar till den aflidne under deras lifstid. Efter enderas död utgår hälften af räntan å 3,000 r:dr till behöfvande inom mosaiska församlingen härstädes och andra hälften till understöd åt tvenne vid Göteborgs högre elementar-läroverk studerande behöfvande ynglingar, hvilka af läroverkets rektor utses. Efter den andra systemens död skola de återstående 3,000 r:dr tillfalla fru Hilda Heymans, född Magnus, donation till fattige bröstsjuke.

7:o. *Hyreshjelpsfonden för behöfvande inom mosaiska församlingen i Göteborg*, af hvars kapital, utgörande 9,000 r:dr, räntan kvartaliter utdelas i enlighet med fondens benämning.

8:o. *Israelitiska sjukvårds- och begrafningssällskapet*, hvars syfte är att besöka sjuke trosförvandter och, der så erfordras, sörja för deras vård, att ombesörja aflidne trosförvandrars begrafning samt att i öfrigt utöfva välgörenhet, egde vid 1870 års utgång ett kapital af 7,678 r:dr 88 öre.

9:o. *Israelitiska församlingens flickskolas fond* uppgick den 31 December 1870 till 22,837 r:dr 35 öre. Afsigten att med fondens afkomst bilda en flickskola har hittills icke kommit till utförande i vidare mån än att en del af räntorna utaf fonden blifvit använd till bestridande af religionsundervisning åt yngre flickor, tillhörande mosaiska församlingen.

10:o. *Fru Rebecka Jacobsons donationsfond*, uppgående vid 1870 års slut till 1,250 r:dr. Ränteafkastningen tilldelas en behöfvande enka, tillhörande mosaiska församlingen.

11:o. *Lichtenbergska välgörenhets-privatföreningen* egde den 31 December 1870 en fond af 18,764 r:dr 92 öre. Ränteafkastningen användes till understöd åt blygsamme fattige inom församlingen och för att bispringa sådana, som vilja lära ett handverk eller som söka sin utkomst genom idkande af ett sådant. Understöden utgå dels såsom gåfvor, dels såsom räntefria lån.

12:o. *Edvard Magnus donationsfond*, 2,000 r:dr. Med räntan understödjas blygsamme fattige mosaiske trosbekännare.

13:o. *Pensionsfonden för lärare vid Göthilda-skolan*, hvars ändamål framgår af benämningen, uppgick vid 1870 års slut till 1,426 r:dr 91 öre.

14:o. *Stipendiefonden för studerande inom mosaiska församlingen i Göteborg*. Årliga ränteafkastningen af denna fond, hvilken uppgår till 13,000 r:dr, användes till understöd åt en vid universitetet studerande yngling, tillhörande ofvannämnda församling.

15:o. *Studiifonden för qvinliga medlemmar af mosaiska församlingen i Göteborg*. Räntan af denna fond, hvars kapital den 31 December 1870 utgjorde 4,318 r:dr 67 öre, användes delvis eller i sin helhet i öfverensstämmelse med fondens benämning.

16:o. *Elias Simon Warburgs donationsfond*, utgörande 3,000 r:dr. Räntan utdelas årligen till en behöfvande mosaisk trosbekännare.

h) *Handelsföreningens egna och under dess förvaltning stående fonder*.

1:o. *Föreningens enskilda fond* utgjorde

den 31 December 1866	.....	R:dr 35,211,98
» » » 1867	.....	» 36,132,61
» » » 1868	.....	» 33,708,76
» » » 1869	.....	» 35,483,90
» » » 1870	.....	» 35,084,42.

Ränte-afkastningen har användts att betala handelsföreningens löpande utgifter.

Fondens benämning.	Året, då första utdelningen skedde.	Pensionärernas antal.	Fondens		Fondernas vid hvarje af de fem årens slut	
			belopp. R:dr.	afkastning. R:dr.	belopp. R:dr.	afkastning. R:dr.
2:o. Jonas Sernströms donation	1821	10	25,000	1,500	—	—
3:o. Niklas Holtermans d.o....	1825	3	6,000	360	—	—
4:o. Enkefru M.C. Levgrens d:o	1845	3	9,000	540	—	—
5:o. f. d. Hökeri-societets kassa	1847	21	16,000	960	—	—
6:o. Gust. Lindströms donation	1854	3	30,000	1,800	—	—
7:o. Sven Zachrissons d.o.....	1856	2	3,000	180	—	—
8:o. Vexelbolagets fond	1859	30	19,500	1,170	—	—
9:o. C. J. Bruswitz donation	1864	1	5,000	300	—	—
10:o. Lars Bergmans fond	1865	2	7,000	420	—	—
11:o. Erik Gust. Lindströms donation	1866	3	5,000	300	—	—
12:o. Anders Carlssons d.o ...	1866	55	148,000	8,880	—	—
Vid slutet af år 1866..	—	—	—	—	273,500	16,410
13:o. Fru E. G. Anderssons donation	1867	3	8,000	480	—	—
Vid slutet af år 1867...	—	—	—	—	281,500	16,890
Vid slutet af år 1868...	—	—	—	—	281,500	16,890
14:o. Joh. L. Broddelius donation	1869	27	46,000	2,760	—	—
15:o. Sv. Renströms julgåfvofond	1869	31	20,000	1,200	—	—
Vid slutet af år 1869 ...	—	—	—	—	347,500	20,850
16:o. Sv. Renströms donation för ogifta fruntimmer.....	1870	10	25,000	1,500	—	—
Vid slutet af år 1870...	—	—	—	—	372,500	22,350

Fondernas bestämmelse. Årliga räntan utdelas af: *Sernströms*, i pensioner af 150 r:dr hvardera till behöfvande och fattiga köpmansenor.

Holtermans, till behöfvande handlandes enkor, i trenne pensioner, $\frac{1}{3}$ hvardera.

Levgrens, till tre köpmansenkor eller döttrar.

Hökerisocietetens, vid jultiden i form af gåfvor af olika belopp från 30 r:dr till 100 r:dr, åt behöfvande ledamöter af f. d. hökerisocietetens samt till deras hustrur och barn.

Gust. Lindströms, för närvarande enligt testators föreskrift till 3 af honom utsedde pensionärer. I den mån dessa 3 personer affida, kommer räntan att användas till pensioner å 150 r:dr hvardera för ogifta behöfvande döttrar till affidne handlande, hvarvid minuthandlares döttrar ega företräde.

Zachrissons, till två fattiga enkor efter affidne handlande.

Vexelbolagets, vid jultiden i gåfvor till belopp från 30 r:dr till 75 r:dr till i fattigdom råkade handlande och fabrikanter eller deras i lika omständigheter stadda enkor och barn.

Brusewitz, för närvarande till en af gifvaren utsedd person, efter hvilkens död två verkligt behöfvande enkor efter grosshandlande komma i åtnjutande af räntan.

Bergmans, vid jultiden, hälften till hvardera af två behöfvande enkor eller döttrar efter handlande eller mäklare.

E. G. Lindströms, i lika lotter till tre behöfvande enkor efter affidne handlande.

Carlssons, följande pensioner, tillhörande detta samhälle, hälften vid hvarje af flyttningstiderna: till 6 ålderstigna, i verkligt behof stadda köpmansenkor 200 r:dr till hvardera, till 6 ålderstigne, redbare, åt armodet hemfallne f. d. köpmän 200 r:dr till hvardera. till 10 välkända fruntimmer af "pauvres honteux" 200 r:dr till hvardera; till 20 150 r:dr till hvarje och till 13 100 r:dr till hvardera.

Anderssons, lika emellan tre behöfvande enkor eller döttrar efter redliga köpmän eller andre näringsidkare.

Broddelius, i pensioner af 100 r:dr, till ogifta behöfvande, för sedlighet kända döttrar efter affidne handlande, i främsta rummet minuthandlande.

Renströms julgåfvofond, vid jultiden i gåfvor af från 25 r:dr till 70 r:dr till gamle handlande, handverkare eller industriidkare eller till medellösa enkor efter sådane.

Renströms donation för ogifta fruntimmer, i pensioner, hvardera å 150 r:dr, företrädesvis till döttrar efter större affärsmän samt embetsmän, äfven om pensionären icke skulle sakna egna tillgångar, men dessa icke kunna anses fullt tillräckliga för ett anständigt underhåll.

i) *De under sjömanshusdirektionens förvaltning stående donerade medel.*

1:o. *Affidne kommersrådet Olof Wijks donationsfond*, som vid 1870 års slut utgjorde 33,482 r:dr 80 öre, hvaraf ränteafkastningen årligen tilldelas 10 behöfvande sjökaptensenkor med lika belopp till hvarje.

2:o. *Affidne grosshandlanden William Gibsons och hans frus donationsfond*, vid 1870 års slut uppgående till 21,706 r:dr 26 öre, af hvars ränteafkastning 10 sjökaptensenkor erhålla en årlig pension af 120 r:dr hvardera, och

3:o. *Corellska donationsfonden*, utgörande vid 1870 års slut 4,149 r:dr 43 öre, hvaraf räntan utdelas till tre styrmansenkor i årlig pension af 75 r:dr till hvardera.

k) *Pensionsinrättningen för ålderstigna och sjukliga tjenstehjon*. Inrättningens fond, beloppen af de årligen reserverade medlen och utdelade pensioner samt pensionärens antal hafva utgjort:

	Antal pensionärer.	Pensionsbelopp. R.dr.	Kapitalfond. R.dr.	Reserverade medel. R.dr.
År 1866	143	11,700,00	203,748,20	7,312,30
" 1867	147	11,875,00	209,681,32	7,551,04
" 1868	153	12,381,25	214,431,01	8,216,10
" 1869	167	13,037,50	242,167,58	8,709,07
" 1870	179	14,308,75	251,910,34	9,231,01

Den betydliga tillökningen i inrättningens kapitalfond har tillkommit dels hufvudsakligen genom donationer af 10 serskilda personer till ett sammanlagdt belopp af 48,600 r:dr dels genom pensionärens inträdesavgifter och dels genom öfverskott af räntemedel. Under den tid inrättningen egt tillvaro, hafva 276 personer kommit i åtnjutande af pensioner till belopp af 153,665 r:dr 1 öre, oberäknadt årlig premieutdelning till 30 personer med 10 r:dr till hvardera.

l) *Sällskapet "De fattiges vänner"*. Förhållandet med sällskapets kapitalfond, beloppet af årsavgifter och lemnadt understöd i varor och deras värde inhämtas af denna tablå:

År.	Sällskapets kapitalfond. R.dr.	Influtna årsavgifter. R.dr.	U n d e r s t ö d		Kostnad af understödet. R.dr.	Kostnad af sällskapets flickskola. R.dr.
			lemnadt åt:	bestående af:		
1866	52,849,09	2,421	35 familjer 149 enkor 93 ogifta fruntimmer	119 fr ved 1,085 & ljus 96 tr rågmjöl 2,110 & gryn	4,232,62	1,426,48
1867	60,575,91	1,758	45 familjer 153 enkor 98 ogifta fruntimmer	124 $\frac{1}{2}$ fr ved 1,250 & ljus 104 $\frac{1}{2}$ tr rågmjöl 2,400 & gryn	4,671,65	1,440,58
1868	70,814,66	1,242	40 familjer 166 enkor 105 ogifta fruntimmer	125 $\frac{1}{2}$ fr ved 1,290 & ljus 87 $\frac{1}{2}$ tr rågmjöl 2,260 & gryn	5,498,28	1,414,88
1869	71,045,91	1,803	42 familjer 173 enkor 115 ogifta fruntimmer	126 $\frac{1}{2}$ fr ved 1,210 & ljus 84 $\frac{1}{2}$ tr rågmjöl 2,100 & gryn	4,550,27	1,351,63
1870	82,785,91	1,665	44 familjer 180 enkor 119 ogifta fruntimmer	131 $\frac{1}{2}$ fr ved 1,04 $\frac{1}{2}$ tr rågmjöl 1,315 & ljus 2,540 & gryn	4,325,30	1,410,63

Antalet lärjungar i sällskapets skola har årligen varit 24, åt hvilka undervisning lemnats hvarje skoldag af en lärarinna och vissa timmar i veckan af en lärare i religion, en i historia och geografi, en i sång och en i gymnastik.

m) *Lindgrenska donationen*. Inrättningen har till ändamål att lemna understöd åt behöfvande enkor och barn efter handtverkare. Dess inkomster af fastighet och kapital hafva utgjort: år 1866 4,185 r:dr, år 1867 4,800 r:dr, år 1868 5,216 r:dr 50 öre, år 1869 5,146 r:dr 73 öre och år 1870 4,992 r:dr 25 öre, hvilka belopp användts till underhåll af fastigheten m. m. samt till premier, som utgått:

år 1866 till 81 personer med 3,020 r:dr 84 öre, år 1867 till 85 personer med 3,066 r:dr 34 öre, år 1868 till 90 personer med 3,725 r:dr, år 1869 till 93 personer med 3,891 r:dr 68 öre och år 1870 till 94 personer med 3,933 r:dr 34 öre.

n) *Räddningsinstitutet för vilseförda och vanvårdade barn* på hemmanet Lundby Länsmansgården på Hisingen, hvilket hemman är upptaget i värde till 35,000 r:dr. Om inrättningens inkomster och utgifter samt kapitalfond meddelas följande uppgifter:

	Inkomster.	Utgifter.	Kapitalfond.
År 1866	8,584,79	8,366,59	126,722,58
» 1867	6,461,98	9,838,96	120,345,60
» 1868	7,885,61	9,608,44	121,622,77
» 1869	7,645,26	9,265,32	130,002,71
» 1870.....	7,541,64	9,033,36	130,010,99

hvarjemte anmärkes, att inrättningen under ifrågavarande tidskifte bekommit donationer till sammanlagt belopp af 61,500 r:dr. Antalet af under dessa år å inrättningen intagne gossar har varit lägst 14 och högst 24 samt utgjorde vid 1870 års slut 15.

o) *Sällskapet för uppmuntrande af öm och sedlig modersvård.* Dess kapitalfond, som tillkommit genom donation, uppgick vid 1870 års slut till 7,000 r:dr. Inkomsterna, bestående uti årsafgifter, gåfvor och räntor, hafva utgjort: år 1866 1,862 r:dr, 1867 1,910 r:dr, 1868 1,950 r:dr, 1869 1,965 r:dr och år 1870 1,985 r:dr, som användts till utdelning årligen åt 24 familjer af penningar och kläder till belopp af 720 r:dr samt såsom bidrag till underhållande af den med inrättningen förenade arbetsanstalt, som under loppet af nio månader årligen lemnat till 80 å 100 fattiga qvinnor en arbetsförtjenst af omkring 1 r:dr i veckan.

p) *Tillsyningsföreningen.* Beträffande denna förenings verksamhet och öfriga förhållanden under ifrågavarande qvinqvennum hafva nedannämnda upplysningar blifvit meddelade:

	Influtna gåfvor.	Utgifter.		Antal arbetande ledamöter.	Antalet understödstagare.		
		Direkta gåfvor.	Arbetslöner.		Familjer och hushåll.	Häri inbegripne individer.	Deraf arbetstagare.
	R:dr.	R:dr.	R:dr.				
År 1866.....	22,028	13,596	7,502	52	963	3,262	540
» 1867	21,254	14,704	6,453	57	1,041	3,469	387
» 1868.....	19,652	15,120	5,550	63	1,031	3,548	497
» 1869.....	19,834	19,614	3,470	121	1,200	4,285	445
» 1870.....	7,525	19,112	3,733	112	1,341	4,742	375

Föreningen, som i början af år 1871 beslutade att tillvidare upphöra med sin verksamhet, har under åren från och med 1863, då den kommit till stånd, utgifvit till fattige, boende inom Göteborgs område samt i Landalabergen, i direkta gåfvor 106,727 r:dr 29 öre samt i arbetslöner 34,575 r:dr 98 öre.

q) *Fängvårds-sällskapet.* De, som blifvit föremål för sällskapet omvårdnad, hafva utgjort: år 1866 1 man och 1 kvinna, år 1867 3 män och 2 qvinnor, år 1868 9 män och 8 qvinnor, år 1869 3 män och 5 qvinnor och år 1870 1 man och 2 qvinnor.

Utgifterna hafva uppgått: år 1866 till 248 r:dr 44 öre, år 1867 till 426 r:dr 23 öre, år 1868 till 862 r:dr 50 öre, år 1869 till 596 r:dr 86 öre och år 1870 till 302 r:dr 74 öre. Kassa-behållningen den 31 December 1870 utgjorde 2,821 r:dr 94 öre.

r) *Pantlåne-inrättningen.* Inrättningen, hvars rörelsekapital är 120,000 r:dr, fördeladt på 160 aktier, har, med anmärkning att dess redogörelse-år börjar den 1 Juli, angående sin verksamhet under ifrågavarande qvinqvennum meddelat följande uppgifter:

	Belånta pantar.		Inlösta pantar.		Rest vid bokslut.	
	Antal.	R:dr.	Antal.	R:dr.	Antal.	R:dr.
Från d. 1 Juli 1865—1866	33,005	219,303	29,607	198,507	18,042	128,684
» » » 1866—1867	37,704	236,053	33,491	217,214	23,696	158,230
» » » 1867—1868	40,394	237,258	39,009	234,081	22,942	153,407
» » » 1868—1869	40,239	227,852	40,776	234,017	22,405	149,242
» » » 1869—1870	47,244	269,769	43,929	248,662	25,720	170,349

s) *Arbetarebostäder.*

1:o. *Stadens.* Dessa bostäder innehålla 85 serskilda bostadslägenheter, för hvilka hyresafgiften per månad i förhållande till rummens storlek varit beräknad:

för 2 rum med kök jemte uthus till 11, 11½ och 12 r:dr,
 » 1 » » » » » 7½, 8, 8½, 8¾ och 9 r:dr,
 » 1 spelrum » » » 4½, 5½ och 6 r:dr.

Utur räkenskaperna meddelas följande:

	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.
Inkomster	7,472,40	7,472,40	7,391,40	7,419,90	7,472,40
Utgifter	7,644,63	7,255,34	5,288,76	6,120,70	6,727,21
Brist	172,23	—	—	—	—
Behållning	—	217,06	2,102,64	1,299,20	745,19
<i>Tillgångar:</i>					
Fastigheter till värde af »	88,000,00	88,000,00	88,000,00	88,000,00	88,000,00
Kassabehållning	87,27	44,33	176,97	56,17	101,36
	88,087,27	88,044,33	88,176,97	88,056,17	88,101,36

2:o. *Robert Dicksons stiftelses.* Stiftelsens till begagnande upplåtta bostäder, belägne dels å det äldre stadsområdet och dels i Majorna, innehålla 143 serskilda lägenheter, för hvilka månadshyrorna med afseende å lokala förhållanden och rummens storlek utgjort:

för 2 rum med tambur, kök och uthus 13 och 13½ r:dr,
 » 1 » » » » » » 7 » 10 »,
 » 1 vindsrum med garderob och vedplats..... 3 ».

Dessutom äro under sistlidet år å tomterna N:is 7, 8, 9 och 10 i stadens 13:e rote uppförda fyra tvåvåningshus af steu, hvilka ännu icke blifvit inredda.

Till upplysning om stiftelsens ekonomiska ställning meddelas å följande sida stående tabell.

3:o. *Göteborgs sparbanks.* Sedan vid allmän årsammankomst med sparbankens principaler och delegare den 31 Maj 1869 det beslutats, att till bildande af en under sparbankens förvaltning stående fond, benämnd "Göteborgs sparbanks byggnadsfond för uppförande af arbetarebostäder", af sparbankens vinstmedel, för så vidt desamma till välgörande ändamål vore disponibla, skulle utbetalas en summa icke understigande 5,400 r:dr, och

	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.
	Oberäknadt den del af stiftelsen, som dessa år varit serskildt förvaltd i Majorna.		Omfattande hela stiftelsen.		
Inkomster ..... R:dr	15,072,00	15,798,00	22,593,86	23,194,12	23,255,92
Utgifter ..... »	4,394,74	3,701,83	15,792,12	5,952,86	10,799,53
Behållning ..... »	10,677,26	12,096,17	6,794,84	17,241,26	12,456,39
<i>Tillgångar:</i>					
Fastigheterna till värde af ..... »	267,500,00	267,500,00	339,500,00	339,500,00	376,746,95
Fordringar ..... »	7,600,00	19,600,00	110,200,00	127,500,00	102,700,00
Kassabehållning ... »	90,91	187,08	191,88	132,64	142,08
Summa	275,190,91	287,287,08	449,891,38	467,132,64	479,589,03
Dessa tillgångar hafva godtskrifvits följande konti:					
Robert Diksons donationsfond ..... R:dr	220,000,00	220,000,00	330,000,00	330,000,00	330,000,00
Kapital i byggnader utöfver donationsbeloppet..... »	47,500,00	47,500,00	9,500,00	9,500,00	46,746,95
Byggnadsfond ..... »	770,71	11,345,85	97,131,34	112,051,78	85,764,44
Tio-procentsfond ... »	6,920,20	8,441,23	13,260,04	15,580,86	17,077,64
Summa	275,190,91	287,287,08	449,891,38	467,132,64	479,589,03

den 19 April 1870 af staden inköpts fyra stycken tomter å landeriet Vestra Brandtdala för en köpeskilling af 1,167 r:dr 90 öre eller 5 öre per qv.-fot, hafva å dessa tomter blifvit uppförda fyra byggnader af sten med en vånings höjd, hvarje hus medelst brandmur afdeladt i två fastigheter, hvardera innehållande två rum och kök med vatten från nya vattenledningen inledt i hvarje boningslägenhet.

Enligt antaget kontrakt uthyras bostäderna på de vilkor, bland andra, att hyresgästen vid tillträdet af hvarje hushållt erlägger en städja af 300 r:dr och i månadlig hyra 23 r:dr, beräknad för nedre våningen till 14 r:dr och för lägenheten å vinden till 9 r:dr. Brandförsäkringen för fastigheten bekostas af sparbanken; och är enligt den uppgjorda planen beräknadt, att hyresgästen skall efter omkring 18 års förlopp blifva egare af fastigheten. De närmare vilkoren inhemtas af hyreskontraktet, som här i dess helhet införes:

"Hyreskontrakt.

Mellan "Styrelsen för Göteborgs sparbanks byggnadsfond för uppförande af arbetarebostäder" och ..... är denna dag följande hyreskontrakt upprättadt.

Till ..... uthyr styrelsen en hälft eller ... delen, betecknad med Litt. .... i dess egande fastighet, stenhus och tomt under N:o ... i stadens 13:e rote, äfvensom en hälft eller Litt. ... i det å tomten befintliga afträdeshus, allt på följande vilkor:

1:o. Vid kontraktets underskrifvande inbetalas af ..... såsom städja ett belopp af trehundra (300) r:dr samt derefter förskottsvis å första helgfria dag i hvarje månad ett belopp af tjugotre (23) r:dr.

2:o. Hyresmannen åligger underhållsskyldighet såväl af den förhyrda andelen af hus, tomt och afträde som ock af de han tomtandel tillhörande brunnar, dränerings- och vattenledningsrör,

stängsel och planteringar. Härförutom skall af honom besörjas renhållning af tomt och afträde i enlighet med gällande allmänna föreskrifter.

3:o. Den förhyrda tomplatsen må icke af hyresmannen bebyggas, ej heller får utan styrelsens medgifvande någon förändring af den förhyrda fastighetsandelen och afträdeshuset vidtagas.

4:o. Af den förhyrda fastighetsandelen eger ..... under kontraktstiden icke att uthyra mera än tvenne lägenheter, den ena bestående af ett rum och kök samt den andra af ett rum, och detta icke till högre hyra än tio (10) r:dr i månaden för den förra lägenheten och fem (5) r:dr för den senare, förbehållande styrelsen sig rätt att godkänna de hyresgäster, som af ..... antagas.

5:o. .... förbjudes att i den förhyrda lägenheten inhysa löst eller vanfrenjdadt folk liksom att derstädes sjelf eller genom andra idka krog- eller värdshusrörelse, hvarjemte ..... står i ansvar för att berörda förbud ej öfverträdas af hans hyresgäster, och eger styrelsen, som förbinder ..... och hans hyresgäster att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, styrelsen för främjande af god ordning, snygghet och sundhet framdeles kan finna skäligt meddela, rätt att, när den så för godt finner, genom undersökning å stället öfvertyga sig om detta kontrakts uppfyllande af ..... och hans hyresgäster.

6:o. Brister ..... (eller hans hyresgäster) i fullgörandet af någotdera utaf här föreskrifna vilkor, anses kontraktet å hans sida brutet och han skyldig att utan åtnjutande af uppsägning och laga fardag från lägenheten afflytta. .... eger för öfrigt rätt att efter uppsägning å hans sida minst två månader före laga fardag från den förhyrda fastigheten afflytta. Om återbetalning af erlagd städja m. m. gäller i dessa fall hvad i § 10 stadgas.

7:o. Under förutsättning att ..... i allo och noggrannt uppfyller detta kontrakts föreskrifter, vill styrelsen bereda ..... tillfälle att förvärfva eganderätten till den af honom förhyrda fastighetsandelen, och detta på följande sätt:

Uti motbok, som vid detta kontrakts undertecknande tillställes ....., upptages i hans *Debet* dels kostnaden för den af honom förhyrda fastighetsandelen med 3,600 r:dr och dels de samma andel drabbande skulder och assurans-afgifter, hvarför allt beräknas ränta efter 4 proc. för året. I ..... *Kredit* upptages den af honom inbetalda städja, 300 r:dr, jemte från honom inflytande hyresafgifter af 23 r:dr per månad, hvarå honom godtgöres ränta jemväl efter 4 proc. Den 31 December hvarje år afslutas denna räkning och saldott öfverföres i ny sådan. Då på detta sätt inom loppet af 18 år fastighetsandelen hunnit liquideras, utfärdar styrelsen till ..... köpebref å samma sålunda betalda fastighetsdel, hvarvid endast förbehålles, dels att lagfartskostnaderna af ..... betalas samt dels att styrelsen må ega rätt att i köpebrevet uppställa de vilkor om köparens afsägelse af viderboenderätt m. m. och de ordningsföreskrifter, som äro nödiga för att betrygga öfrige blifvande egares rätt till dem tillkommande andel af samma fastighet.

Om ..... hastigare, än här ofvan uppgifvits, önskar att vinna den afsedda eganderätten, så stände det honom fritt att utöfver den föreskrifna hyran verkställa inbetalningar,

	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.
Inkomster . . . . . R:dr	26,512,68	30,254,26	32,008,19	26,780,20	25,833,27
Utdelade stipendier "	14,385,00	15,605,00	16,045,00	16,730,00	16,660,00
Serskilda anslag för undervisning i vissa ämnen . . "	675,00	675,00	675,00	675,00	675,00
Till läroverkets bibliotek, bokuppköp o. tryckningskostnader . . . . . "	1,103,12	576,12	532,12	543,00	537,00
Förvaltnskostnader "	4,516,59	4,747,70	4,862,96	4,627,10	5 957,34
Pension till f.d. Gymnasii-fogden G. Schiller . . . . . "	1,000,00	2,000,00	2,000,00	2,000,00	2,000,00
Besparade medel, som gjorts räntebärande, hafva vid hvarje års slut utgjort . . . . . "	135,250,00	138,250,00	141,250,00	142,050,00	151,750,00

3:o. *Faltzburgska stipendii-fonden*, utgörande ett kapital af 1,000 r:dr, hvaraf konsistorium årligen utdelar räntan till sådana vid Göteborgs högre elementar-läroverk studerande ynglingar, som utmärka sig för flit och goda seder.

4:o. *Svahliska stipendii-fonden*, hvars belopp utgör 3,200 r:dr, hvaraf afgälden är anslagen till understöd åt fyra de skickligaste och fattigaste ynglingar vid Göteborgs högre elementar-läroverk, som inkommit i 4:de klassen och äro födde i Marks eller Kinds härad. Medlen förvaltas af biskopen samt läroverkets rektor.

5:o. *Lemmichska stipendii-fonden*, utgörande ett kapital af 400 r:dr, hvars ränta årligen utdelas till de mest behöfvande samt för dygd och flit utmärkte ynglingar vid högre elementar-läroverket.

6:o. *Lundgrenska stipendii-fonden*, utgörande ett belopp af 50 r:dr, hvars ränta är anvisad till högre elementar-läroverket.

7:o. *Collanderska stipendii-fonden*, 100 r:dr, hvaraf räntan användes till understöd åt lärjungar vid högre elementar-läroverket.

8:o. *Anderssonska stipendii-fonden*, hvaraf räntan till belopp af 163 r:dr utdelas såsom understöd åt åtta studerande.

9:o. *Borgenströmska stipendii-fonden*, till belopp af 5,000 r:dr, hvaraf årliga räntan utdelas till studerande ynglingar; och

10:o. *Wadströmska stipendii-fonden*, 750 r:dr, hvars ränta användes till premier åt de fem skickligaste och mest behöfvande lärjungar i 4:de och 5:te klasserna af högre elementar-läroverket.

Dessutom bör nämnas: *Wadströmska stipendii-fonden* å 3,000 r:dr, hvars årliga ränta användes till stipendier åt två de mest världige, skicklige och behöfvande sacri-ministerii-kandidater från Göteborgs stift, helst en vid hvardera universitetet, när de äro beredde att ingå i stiftets tjänst.

I afseende på *enkefru Volrathine Kalls donations-fond* och beloppen af understöd, som af densamma blifvit beviljade, meddelas efterföljande tabell.

Numera aflidne grosshandlanden och riddaren *Sven Renström* har i lifstiden genom testamente den 27 Maj 1867 med tillägg dertill af den 29 Maj 1868 till staden donerat ett kapital af 1,500,000 r:dr med föreskrift att $\frac{1}{3}$ deraf skall användas till vissa i testamentet angifna inrättningar och anstalter samt att återstående $\frac{2}{3}$ af kapitalet skola förräntas, intill dess fonden ånyo uppgått till 1,500,000 r:dr, då $\frac{1}{3}$ deraf åter bör på föreskrifvet

	Kapitalbehållning.	Understöd.
År 1866 . . . . . R:dr	33,358,01	1,800,00
" 1867 . . . . . "	33,644,04	1,620,00
" 1868 . . . . . "	34,882,57	631,00
" 1869 . . . . . "	36,458,50	355,00
" 1870 . . . . . "	37,952,13	545,00

sätt användas, samt att med donationen skall allt framgent på enahanda sätt förfaras; dock har beslut om användande af den del af fonden, öfver hvilken staden nu eger att förfoga, ännu icke blifvit fattadt.

Med afseende derå att berörda donation är bland de betydligaste, som af enskild man inom fäderneslandet någonsin blifvit till det allmännas fördel gjorda, har Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande ansett sig böra härstädes intaga ett transsumt af grosshandlanden Renströms testamente med det deri gjorda tillägget, i hvad staden Göteborg rör.

"Då jag genom omtänka, flit och arbetsamhet lyckats förvärfva en nog betydlig förmögenhet, som, derest en längre lifstid mig förunnas och vidriga förhållanden icke inträffa, än ytterligare kan ökas, har jag i saknad af bröstarfvingar ansett mig böra om min qvarlätenskap så förordna, att min broder må undfå en för honom och hans familj tillräcklig förmögenhet och andra personer, med hvilka jag stått i förbindelse, jemväl ihågkommas, samt att det öfriga användes på ett sådant sätt, att derigenom åstadkommes allmän nytta och fördel.

Efter moget betänkande och med återkallande af äldre förordnanden förklarar jag således härmed min yttersta vilja om användandet af min qvarlätenskap vara följande:

13:o. De här i staden befintliga, här nedan nämnda stiftelser, inrättningar och välgörenhetsanstalter bekomma de för hvardera utsatta belopp, att som fonder förräntas och förvaltas, samt med föreskrift att räntan eller afkastningen användes för det ändamål, som med stiftelsen, inrättningen eller anstalten är afsedt, utom i de fall, då jag för räntans användande lemnat serskildt stadgande. Sålunda erhålla:

a) Den härvarande af herr D. Carnegie föranledda stiftelsen för belöning af åldrigt tjenstefolk 20,000 r:dr, med föreskrift att *Lisa Molander*, som hos mig tjenat; skall från stiftelsen under hennes återstående lifstid undfå en årlig pension af 250 r:dr.

b) Den af aflidne handlanden *Gustaf Lindström* stiftade och under handelsföreningens fullmäktiges styrelse ställda fond, afseende pensioner för ogifta fruntimmer, 25,000 r:dr, med föreskrift att denna donation förvaltas serskildt och under benämning af Renströmska donationen för ogifta fruntimmer, men alldeles i likhet med de af herr Lindström fastställda bestämmelser. I afseende på användandet af räntan och antagande af pensionärer stadgar jag dock, att till pensionärer böra antagas företrädesvis döttrar af dem, som tillhört de större affärsmännen, äfvensom af embetsmän, samt att pensionerna må beviljas att utgå äfven om pensionären icke skulle alldeles sakna egna tillgångar eller andra bidrag till sitt underhåll, likväl under vilkor att afkomsten af den egna förmögenheten eller och bidraget icke kan anses fullt tillräckligt för ett anständigt underhåll.

Och uppdrager jag åt handelsföreningens herrar fullmäktige att bevaka och till verkställighet bringa förordnandet i denna del.

c) Till understöd för afsigkomne gamle handlande, handverkare eller industri-idkare eller medellösa enkor efter sådane 20,000 r:dr, hvilket belopp bevakas, förvaltas och förräntas af handelsföreningens fullmäktige, som dock endast utdela den årliga räntan.

d) Inrättningen på Hisingen för vanvårdade barns uppfostran 10,000 r:dr.

e) Sällskapet "De fattiges vänner" 5,000 r:dr.

f) Stadens barnhus 5,000 r:dr.

g) Frimurarebarnhuset 7,500 r:dr.

h) Småbarnsskolorna 5,000 r:dr. Räntan användes endast till kläder och mat åt barnen.

i) Stadens fattighus 10,000 r:dr.

k) Den härstädes bildade sjukvårdsinrättning, som benämnes sjukhemmet och afser vården af obotliga ansedda sjuka, 10,000 r:dr.

l) Det s. k. barnsjukhuset 5,000 r:dr.

m) Chalmerska slöjdskolan 10,000 r:dr, som af skolstyrelsen förvaltas och serskildt bokföres under benämning *Renströmska donationen*. Räntan deraf bör af styrelsen användas på det sätt, styrelsen för befrämjande af slöjdskolans ändamål finner lämpligast.

n) Göteborgs museum 10,000 r:dr, att jemväl i fråga om kapitalet för inrättningens behof och utveckling användas på sätt styrelsen anser fördelaktigt.

14:o. De kapitalbelopp, hvilka af min qvarlätenskap böra afhållas för erhållande af medel till de af mig här ofvan anslagna pensioner och de testamentsbelopp, hvilka icke komma att utgå, antingen derföre att de personer, som skulle desamma erhålla, före mig afidit, eller ock af annan orsak, som föranleder att beloppen icke kunna dessa gåfvotagare tillgodokomma, skola jemte hela min öfriga qvarlätenskap, som icke härigenom blifvit eller framdeles blifver serskildt disponerad, utgöra och bilda en fond, under benämningen af *Renströmska fonden*, hvarifrån i första rummet utbetalas de pensioner jag anslagit eller kommer att anslå, och hvilken fond i öfrigt användes till sådana inrättningar, stiftelser, anstalter och anläggningar inom staden Göteborg och dess nuvarande eller blifvande område, som här nedan omförmälas.

Den omedelbara förvaltningen af denna fond besörjes af en styrelse, som af stadsfullmäktige i Göteborg tillsättes och förses med reglemente, hvilket bland annat bör innehålla föreskrifter om huru fonden skall göras räntebärande, förvarandet af dertill hörande säkerhetshandlingar och årlig revision af styrelsens förvaltning.

Utom förvaltningskostnader och de af mig anslagna pensioner verkställas genom styrelsen ej andra utbetalningar från fonden och dess räntebehållningar än som blifvit anordnade af stadsfullmäktige, åt hvilka beslutanderätten i nämnda hänseende med nu uppgifna inskränknningar och anvisningar härmed uppdrages.

I hvad rör denna punkt bör testamentet af stadsfullmäktiges tjänstförrättande ordförande å stadsfullmäktiges vägnar bevakas.

Skulle i en framtid stadsfullmäktiges beslutanderätt i stadens hushållnings-angelägenheter upphöra, bör genom stadens magistrat underdånig framställning hos Kongl. Maj:t göras om

huru med fondens förvaltning till afsedd allmän nytta skall förfaras.

Såsom närmare bestämmelser i afseende å fondens användande stadgar jag:

a) De föremål, hvarföre anslag af fondens medel må anvisas, äro följande: allmänna inrättningar för handels befördran och rörelsens underlättande, då de icke äro af beskaffenhet att de ovilkorligen böra bekostas af allmänna medel, vare sig kronans eller stadens; välgörenhetsinrättningar af alla slag, så ordnade att de medellösa och behöfvandes bästa och behof afses, men icke befrielse för stadens innevånare från deras förbindelser i afseende på bidrag till fattigunderhållet; kostsammare anstalter för befördran af snyggheten, sundheten och helsovården; undervisningsanstalter af alla slag, anläggande af allmänna platser, uppförande af byggnader för speciela, men allmänna behof, såsom kyrkor, muséer och föreläsningssalar m. m.; ordnande af allmänna inrättningar för trafiken samt försköning af sådana platser, som för allmänt begagnande äro eller blifva upplätne; samt i sista rummet anslag för inrättande af kassor under serskilda styrelser för län, ämnade till underlättande antingen af handel eller af industri eller ock af handverk, äfvensom för allmänna pantlåneinrättningar. Med afseende å de inrättningar, som i sista rummet blifvit nämnda, förfares med den urskilning att medlen verkligen blifva fruktbringande på ett allmänt nyttigt sätt och att serskilda föreskrifter för detta hänseende lemnas. Den ordningsföljd, hvari de serskilda inrättningarna här ofvan förekomma, innefattar i öfrigt icke något band på stadsfullmäktiges beslutanderätt i afseende på medlens användande.

b) Sedan det kapital, som kommer att tillhöra fonden, obekrädnadt hvad som för beviljade pensioner erfordras, blifvit till beloppet bestämdt genom slutlig redovisning af utredningsmännen i mitt bo, sedan testamentet vunnit laga kraft, eller genom sådan föregående redovisning, som utvisar hvad med full säkerhet kan såsom fondens kapitaltillgång påräknas, afsättes deraf $\frac{1}{4}$ till en serskild fond, och öfver användandet af denna $\frac{1}{4}$, med den afkastning densamma kau lemna, till ett eller flere af de här ofvan antydda föremål för utbetalningar från fonden, ega stadsfullmäktige derefter besluta; hvaremot återstående $\frac{3}{4}$ af fonden göras räntebärande och med tillagda räntor ökas, intilldess fonden åter uppgår till det ursprungliga fulla kapitalbeloppet, då ånyo $\frac{1}{4}$ deraf öfverflyttas till den serskilda fonden, om hvars användande stadsfullmäktige ega besluta, och så allt framgent, så att fonden kommer att utgöras *dels* af sjelfva hufvudfonden, motsvarande minst $\frac{2}{3}$ af det ursprungliga kapitalbeloppet och hvilken genom tillagda räntor skall ökas och hvaraf ej något får användas, förrän den uppnått det ursprungliga beloppet, och *dels* af den derifrån utbrutna utdelningsfonden, som med dess afkastning af stadsfullmäktige får användas till de af mig nu bestämda ändamål.

Härvid iakttages, att då genom tillagda kapital, som för beviljade pensioner varit afhållna, fonden ökas eller om sådan ökning tillkommer genom fördelaktigare realisation än utredningsmännen beräknat, sådan tillökning behandlas lika med det öfriga kapitalet.

c) Det möter icke hinder att för en anstalt, stiftelse eller inrättning, som kräfver årligt underhåll, anslag från fonden på en gång må ega rum, för att med anstalten eller stiftelsen förenas och sedermera förvaltas af dess serskilda styrelse, likasom

ock, der omständigheterna sådant fordra, dylika anslag kunna lemnas här förut befintliga inrättningar för att försäkra deras framtida bestånd; dock böra anslag i sistnämnda hänseende endast undantagsvis meddelas, emedan man med skäl kan vänta, att stadens innevånare skola erkänna sin förbindelse att upprätthålla dylika anstalter, som en gång kommit till stånd och hvars tillfälliga behof således böra på annat sätt afhjelpas.

d) Då anslag ur fonden skett, åligger det den styrelse, som fått medlen om händer för användande, att i tidningarna införa en redovisning för medlen, sedan de blifvit använda, hvilken förbindelse fortfarande årligen tillkommer styrelsen öfver sådan inrättning, som för ränteinkomst eller utlåning fått anslag från fonden.

Då jag numera tror mig kunna med visshet förutse, att, sedan alla de belopp, jag i förestående testamente disponerat, af min efterlemnade egendom utgått, det öfverskott, som återstår och som skulle tillfalla Göteborgs stad att förvaltas enligt 14 punkten, väsentligen kommer att öfverstiga 1,500,000 r:dr, och jag finner, att hvad jag gifvit till min broder August Renström och afidne bruksherrn Ugglas afkomlingar då bör till beloppet ökas, så får jag härmed i mitt förestående testamente göra följande ändringar och tillägg:

1:o. Det belopp, hvilket enligt 14 punkten blifvit gifvet till allmännyttiga företag inom Göteborgs stad och hvilket jag betraktar såsom en gåfva till kommunen, under benämning *Renströmska fonden*, begränsas härmed till en million femhundra tusen r:dr, hvilket belopp således, löpande med sex procent årlig ränta, sedan sex månader förflutit efter min död, tillfaller staden såsom donation, allt förutsatt att den behållning hvaraf denna donation utgår till fullo uppgår till samma belopp.

Göteborgs arbetare-förening stiftades den 19 Augusti 1866 i enlighet med sedan af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande gillade stadgar och består "af män och qvinnor, förenade till ändamål att på allehanda sätt, som kunna anses goda och lämpliga, verka för ömsesidigt gagn i fråga om såväl ekonomisk förkofran som andlig utveckling och sällskaplig trefnad på de områden, der dessa goda ändamål kunna genom en förening befrämjas". Till vinnande af inträde erlægges som inskrifningsafgift af hvarje medlem 1 r:dr och sedan i månads- eller kvartalsafgifter 3 r:dr per år, med hvilka penningar föreningens administration och allmänna inrättningar underhållas. Dess *kapital-konto* har under femårsperioden 1866—1870 enligt revisorernes berättelser företett följande stigande summor:

vid slutet af år 1866	r:dr	2,817,75
» » » » 1867	»	14,153,57
» » » » 1868	»	23,099,29
» » » » 1869	»	27,054,14 och
» » » » 1870	»	29,030,00.

Vid sin stiftelse bildade föreningen, till hvilken inträde står öppet för hvarje välfrejdad man eller qvinna i Göteborg och dess närmaste omgivning, för sina medlemmar en serskild *sjuk- och begravningskassa*. Afgiften för medlem i denna är serskildt 6 r:dr per år förutom 3 r:dr i inskrifningsafgift, och erhåller den, som i 6 dagar varit sjuk, sjukhjelp med 1 r:dr per dag, dock får ej sjukhjelp af kassan åtnjutas i mer än 90 dagar per

år. I begravningshjelp betalas för afliden medlem 50 r:dr. Denna kassa, som började sina utbetalningar från November månad 1866, betalte det året i sjukhjelp etc. 143 r:dr, år 1867 betaltes till 65 sjuke 1,667 r:dr 44 öre, år 1868 till 55 sjuke 1,643 r:dr 16 öre, år 1869 till 46 sjuke 1,463 r:dr 34 öre och 1870, då en stark tyfusedemi rasade, 2,035 r:dr 95 öre för 51 medlemmar, och har således under 4 år 2 månader i sjuk- och begravningshjelp utbetalts 6,952 r:dr 89 öre. På grund deraf att alla större verkstäder och de fleste handtverksarbetarne hafva sina serskilda kassar för samma ändamål har föreningens allmänna sjuk- och begravningskassa, i hvilken ingen är bunden att ingå, ej ännu vunnit någon synnerlig utsträckning.

År 1867 upprättades en *byggnadsfond*, afsedd till uppförande af ett föreningshus för sammankomster, föreläsningar, undervisningskurser (tillämpningsskolor), expositioner (såväl månadliga för uppvisande af nya uppfinningar, förbättringar, prisbillighet som ock en permanent med försäljning af artiklar, hvilka äfven skola kunna belånas i det genom föreningens initiativ bildade aktiebolaget *Göteborgs folkbank*). Sagde byggnadsfond utgjorde vid 1870 års slut 9,343 r:dr 46 öre, och har föreningen beslutat att af sina tillgångar anslå för byggnaden inalles 20,000 r:dr och att upptaga lån för resterande behöfliga byggnadssumman, approximativt beräknad till 100,000 r:dr.

Föreningen eger ett flitigt anlitadt *bibliotek*, hvilket vid 1870 års slut omfattade omkring 3,500 band. Ur detsamma utlånades år 1867 och 1868 10,083 volymer, 1869 12,496 och 1870 9,963 eller inalles 32,542 volymer. Derjemte hålles serskild lässal med tidningar och tidskrifter.

På våren 1867 öppnade föreningen en *handelsrörelse* med sådana varor, som arbetaren behöfver för sitt hushåll. I början arbetande med den framgång att trenne bodar måste i skilda delar af staden öppnas, aftog dock snart freqvensen, så att föreningen år 1870 beslöt och äfven började rörelsens realisering (hvilken nu är fullbordad med ordentliga liqvider och utan nämnevärld förlust).

För höjande af arbetarnes sociala lif har föreningen sträfvat genom sammankomster med *musik och sång, deklamation, föreläsningar och diskussioner* m. m., och har föreningen för sin organisation och verksamhet vunnit första priset vid den anordnade allmänna täflan i Amsterdam år 1869.

De inom staden uttaxerade *kommunalutskylder* hafva utgått, såväl för fast egendom som för inkomst af kapital och arbete: år 1866 med 3 r:dr 52 öre, år 1867 med 3 r:dr 24 öre, år 1868 med 3 r:dr 43 öre, år 1869 med 3 r:dr 59 öre och år 1870 med 3 r:dr 71 öre, allt för hvarje bevillningsriksdaler.

Å följande sida stående tab. Litt. T utvisar stadens Tab. Litt. T. *inkomster och utgifter* för år 1870.

2. Uddevalla.

Sjö- och stapelstaden Uddevalla, hörande till rikets städer af tredje klassen, är belägen i Bohus län vid den s. k. Risåns eller Bäfveåns utlopp i Byfjorden, en vik af Kattogat. När staden blifvit anlagd är ej tillförlitligt känt, dock anses detta hafva skett i äldsta tider, hvarpå äfven stadens forna namn

Tab. Litt. T.

Inkomster och utgifter för Göteborgs stad år 1870.

Inkomster.		R:dr R:mt.	Utgifter.		R:dr R:mt.
Tolagsersättning	381,566,30		Aflöningsstaten (här inbegripes aflöningar till poliskåren, brandkåren och stadsvakten)	362,842,47	
Hvarifrån afgå nedannämnda allmänna inrättningsandelar efter afdrag af uppördskostnaderna, nemligen:			Polisväsendet	13,781,25	
Inkvarteringskassan	15,028,03		Eldsläckningsväsendet	11,580,47	
Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset	6,000,00		Stadsvakten	1,856,32	
Fattigvården	21,828,34		Begravningshjälp	712,50	
Fattighuset	7,871,73		Skriftmaterialier	2,363,59	
Stadens barnhus	4,141,62		Löner och arvoden på extra stat	11,377,67	
Kongl. direktionen öfver Göteborgs hamn- och elfarbeten	10,670,12		Arvoden till vikarier	19,339,80	
Handelsskolan	3,000,00	68,539,84	Ersättning för tillfälliga uppdrag	24,764,35	
Roder-, båk- och pålpenningar		18,554,58	Pensioner	9,612,46	
Bro- och kajafgifter (efter afdrag af uppördsprovision)		124,292,61	Magistratens fria dispositionsmedel	750,00	
Vågfgifter från jernvägen		34,312,52	Hushyre-ersättningar till lärarne vid läroverken m. fl.	16,116,67	
Vedfamnmåtten		225,00	Bidrag till kostnaden för ved och ljus i läroverkshuset	275,00	
Lyftkranarne efter afdrag af uppördsprovision		1,864,01	Allmänna byggnader och arbeten, reparationer m. m. å stadens hus och andra lägenheter	49,357,84	
Kommunalutskylder		549,977,59	Säteriet Sannegården	2,461,92	
Tomtöremedel		816,57	Jernvägsanläggningen å jernvägen	45,280,79	
Landerimedel		14,736,47	Rådhusets tillbyggnad	16,026,88	
Brandvaksafgift		32,80	Diverse byggnadsutgifter	4,978,93	
Afgift till gatornas underhåll och belysning		1,307,85	Byggnadsinventarier och instrumentier	7,463,80	
Grundlegor och arrenden i Majorna		8,969,79	Bryggors och kajers underhåll	11,224,48	
Laxfisket i Sälve-å		1,234,08	Upprensning af hamnar och kanaler	5,850,07	
Ålfisket i Mölndals ström		15,00	Göteborgs hamnbana	531,59	
Friskilling för tomter i 11:te roten		471,70	Packhusvägarne	4,086,90	
Gatu-anläggningsafgift i 11:te roten		1,537,75	Mätare-inrättningen	747,87	
Friskilling för tomter i vestra, östra och nya Haga		1,535,11	Vedfamnmåtten	275,48	
Boupptecknings- och delningsprovisioner		37,948,39	Lyftkranarne	329,86	
Auktionsverket		12,101,28	Möbler och inventarier	4,151,86	
Gårdaköpsafgift		9,371,29	Förråd af byggnadsmaterialier	74,50	
Bränvinsmedel		206,149,79	Belysning af gator och allmänna platser	24,538,13	
Skatt för hundar		2,387,63	Anslag till allmänna fattigförsörjnings-inrättningen	202,280,00	
Ersättning för vissa, staden genom nya strafflagens tillämpning frångångna andelar i böter		7,544,00	Dito till gatu- och vägförvaltningen	142,950,00	
Enskild folkskoleafgift		2,433,15	Dito till allmänna folkskolorna	121,000,00	
Allmän d:o		5,062,65	Dito till Göteborgs stads gymnastik- och exercishus	637,50	
Barlastafgifter		2,340,12	Dito till stadens kurhus	18,650,00	
Saköremedel		3,073,98	Dito till Göteborgs museum	10,000,00	
Inkvarteringsmedel		5,932,78	Dito till navigationsskolan	1,200,00	
Styrelsen för Gullbergsvass		2,971,07	Dito till sjukhuset i Majorna	7,000,00	
Säfvedals härads räntor		3,941,01	Dito till sundhetsnämnden	21,960,00	
Byggnadsplatser å Hasselbladiska ängen		8,410,00	Dito till slöjdföreningens skola	6,000,00	
Dito å Gotebergs-ängen		2,265,00	Dito till allmänna och Sahlgrenska sjukhuset	44,700,00	
Dito å vestra Brandtdala		3,140,10	Dito till småbarnsskolorna	3,000,00	
Stadsvakten		726,84	Dito till Willinska skolans slöjdfafdelning	4,000,00	
Dana-arf.		1,375,62	Dito till vattenledningen	2,200,00	
Stadens amorteringslån af nordtyska banken i Hamburg m. fl.		25,90	Dito till folkräknings-komitén	1,500,00	
Extra inkomster		78,33	Dito för 1870 till 13:e allmänna svenska landbruksmötet	7,500,00	
Obligationer, inköpta för amortering af 1869 års lån		3,307,71	Dito för tillbyggnad och förändringar af folkskolans hus N:o 26 i Majornas 6:e rote	7,000,00	
Hyror och arrenden för stadens hus och lägenheter		44,392,57	Extra anslag till allmänna folkskolorna	800,00	
Säteriet Sannegården		2,341,00	Dito dito till sundhetsnämnden	17,500,00	
Summa	1,440,230,08		Vattenledningen från Delsjön	510,385,65	
Utgifterna öfverstiga inkomsterna med		660,477,78			
Summa	2,100,707,86				
			<i>Öfriga utgifter:</i>		
			Köpeskilling för en folkskolebyggnad å vestra Brandtdala	18,000,00	
			Ersättning till kronan för Elfsborgs kungsladugård	16,000,00	
			Båtsmans-vakansafgift	7,342,60	
			Annons- och tryckningskostnader	2,618,95	
			Fångarnes underhåll	1,519,42	
			Anmärkningsmedel (revisorers provision)	23,05	
			Lokal för tullhamnbevakningen	500,00	
			Ved- och lysningsämnen till sessions- och tjensterummen	2,896,13	
			Landerimedel (för jord, afsöndrad från lägenheten Mariefred samt kronoskatt för Löndala och stora och lilla Olskroks-ängarna)	1,008,88	
			Grundlegor och arrenden i Majorna	41,79	
			Vattenledningens från Delsjön jordområde	25,73	
			Festivitetskostnader	254,51	
			Restituerade bro- och kajafgifter	4,056,51	
			Omkostnader för stadens år 1869 af Göteborgs enskilda bank m. fl. upptagna amorteringslån	745,01	
			Dito för stadens af nordtyska banken i Hamburg m. fl. upptagna lån	576,28	
			Intressekonto	138,994,74	
			Dito för 1869 års fonderade 5-procents lån	87,130,02	
			Diverse utgifter	5,958,14	
			Summa	2,100,707,86	
			Stadens skuld vid 1870 års slut	6,264,974,14	

"Odinsvalde" synes häntyda. Den veterligt äldsta handling, som rör Uddevalla, är Konung Johan II:s stadfästelsebref å dess privilegier af år 1491.

Staden är försedd med egen jurisdiktion samt utgör i förening med Bäfve och norra Ryrs socknar inom Lane härad ett pastorat. Staden har ett vackert och sundt läge uti en fruktbar dal, till större delen omgifven af berg och höjder. Af dessa senare äro de s. k. "kapellbackarne" i geologiskt hänseende synnerligen märklige såsom bestående af fossila snäckmassor.

Något annat vattendrag än Risån genomflyter icke stadens område, och någon insjö eller ö finnes icke inom dess gränser.

Antalet af stadens innevånare var enligt mantalslängderna: år 1850 3,607, år 1855 3,820, år 1860 4,392, år 1865 5,064 och år 1870 5,623, hvadan folkmängden således sedan förra femårsperiodens slut ökats med 559 personer, motsvarande ungefär 11 proc. Orsaken till denna tillökning torde hufvudsakligen vara att söka uti inflyttning från främmande orter och till någon del deri, att antalet födde öfverstiger antalet döde.

Stadens sunda läge har i allmänhet förskonat den från svårare epidemier och farsoter, som icke hemsökt samhället i någon betydligare mån sedan år 1834, då kolerafarsoten härjade härstädes. Åren 1859 och 1864 samt 1866 yppades äfven denna farsot, som dock under dessa år var af lindrigare beskaffenhet.

Någon egendomlighet i afseende på giftermålens antal samt nativitets- och mortalitets-förhållanden förefinnes icke och icke heller i afseende på innevånarnes lynne, vanor, klädedrägt eller födoämnen.

Några skismatiska rörelser hafva ej heller förekommit.

Efter den staden 1806 öfvergångna brand, hvarigenom den totalt ödelades, har staden blifvit reguliert planerad och har för närvarande 287 bebyggda och 21 obebyggda tomter.

Förtäring af rusgifvande drycker, som genom senaste lagstiftning angående bränvins-försäljning betydligt aftagit inom detta samhälle, synes fortfarande äfven under den period, som denna berättelse omfattar, vara i aftagande. Till detta glädjande förhållande synes jemväl hafva bidragit den omständigheten att utskänkning och minutförsäljning af bränvin öfvertagits af ett bolag, hvarigenom dels bättre varor utlemnas, dels ock mera tillsyn och ordning utföras vid försäljningen.

Genom den under de sista åren tilltagande sjöfarten har stadens och till en del jemväl kringliggande ortens arbetsfolk haft mera arbetsförtjenst, äfven under höst- och vartiden, hvarigenom dess ställning förbättrats.

En skarpskyttekår är här bildad med filialafdelningar inom Forshälla och Bokenäs socknar, och hafva kårens jemte filialafdelningarnas aktive medlemmar år 1870 utgjort 114 man.

Stadsjorden, som antagits hafva bestått af 7 hemman, utgör i areal 5,197 t:ld, hvaraf 250 åker, 408 äng samt 4,359 skog och betesmark. Den öppna jorden, som är serdeles bördig, användes fortfarande till odling af säd, potatis och foderväxter. Medelpriset å säd har under perioden varit för hvete 3,80, råg 2,70, korn 2,05, hafre 1,40, ärter 2,85 och bönor 2,55, allt per kub.-fot.

Arbetslönerna hafva på senare tider något stegrats, och har dagsverkspriset under ifrågavarande period i medeltal utgjort för karl 1 r:dr och för qvinna 55 öre.

Hvad *boskapskötseln* angår är, med afseende å den ringa areal stadens odlingsbara jord innehåller, föga eller intet att

säga. Priset å *ladugårdsprodukter* har varit för fläsk 28 r:dr, kött 20 r:dr, smör 60 r:dr och ost 50 r:dr, allt per ctr, samt mjölk 25 öre kannan.

Som *skog* å stadens område är obetydlig eller rättare alldeles saknas samt någon uppgift öfver dödade rofdjur eller af rofdjur dödade husdjur under ifrågavarande tiderymd icke ingått, så kan angående dessa punkter ingen upplysning meddelas. Ek- och mullbärsplantering idkas icke. Flygsandsfält finnes ej inom stadens område. Å *skogsprodukter* hafva prisen inom staden i allmänhet varit för 1 tolt plankor (6 alnar) 6 r:dr, 1 tolt bräder 3 r:dr 50 öre, 1 famn björkved 15 r:dr, 1 famn alved 13 r:dr, 1 famn furuved 10 å 12 r:dr och 1 famn granved 10 r:dr.

Bergs- och brukshandtering idkas icke å stadens grund.

Stadens *fabriksrörelse* har, sedan sista berättelsen afgafs, befunnit sig på ungefär samma punkt som under förra perioden.

De förut befintliga fabriker, nemligen ett större mekaniskt bomullsspinneri och väfveri i förening med blekeri och färgeri, ett sockerbruk, en lakéfabrik, tre färgerin, två repslagerin, en tändsticksfabrik hafva under den period, denna berättelse afser, varit i verksamhet, dock hafva två färgerin samt tändsticksfabriken under denna tid nedlagts, och sockerbruket har likasom under förra perioden äfven nu inskränkt sin rörelse sålunda att den endast någon tid af året drivits. En snickerifabrik för förädling af träeffekter började sin verksamhet under sommaren 1869, men nedbrann den 14 November 1870.

Santlige fabrikerens *tillverkningsvärde* har under år 1870 uppgått till 1,308,883 r:dr mot 788,373 r:dr år 1865.

Bränvinsbränning har å stadens område idkats i ett bränneri under höstmånaderne 1869 samt under år 1870, hvarjemte ett *distillerverk* under vissa tider drivits. Öl brygd har äfven idkats uti 4 bryggerin, deraf uti tre efter bayersk metod.

Med *handtverkerien* inom staden under femårsperioden synes tillståndet vara ungefär oförändradt i afseende på antalet af såväl yrken som idkare, och har antalet *handverkare* under år 1870 varit: 59 män och 7 qvinnor med *arbetare* af 127 män och 8 qvinnor, af hvilka bevilling erlagts med tillhoppa 577 r:dr 35 öre.

Någon binäring af husslöjd idkas icke.

Stadens *allmänne landsvägar* utgöra sammanlagdt ungefär $\frac{1}{2}$ mil i längd och underhållas på stadens bekostnad. Dessa vägar, som i anseende till den starka trafiken med tunga lass varit, i synnerhet vid källossningen, svåra att underhålla, hafva under sista åren blifvit bättre, sedan den åtgärd börjat vidtagas att med slagen sten eller så kalladt "makadamiseringsgrus" belägga desamma.

Stadens *byavägar* eller *utmarksvägar* utgöra $\frac{1}{2}$ mil och underhållas af dem, som betjena sig af desamma. Några nya landsvägar eller broar hafva icke under den tid, som berättelsen afser, blifvit anlagda, icke heller har omläggning af gamla landsvägar skett.

Deremot har en smalspårig *jernväg* blifvit under Maj månad 1867 för allmän trafik öppnad emellan Uddevalla stad öfver Venersborg till Herrljunga station på vestra stambanan. Kostnaden för denna jernväg, hvilken af ett enskildt bolag anlagts, uppgår till 4,865,580 r:dr, deraf $\frac{2}{3}$ äro såsom lån lemnade af staten och $\frac{1}{3}$ tillskjutits af aktieegarne. Till detta jernvägsföretag har Uddevalla stad bidragit med 500,000 r:dr, hvarjemte

enskilde personer inom samhället deri deltagit med omkring 100,000 r:dr.

Ingen färjplats finnes å stadens grund och icke heller någon grind å stadens allmänna landsvägar.

Enligt Eders Kongl. Maj:ts nådiga bref den 20 Oktober 1756 är staden befriad från gästgifveri-, håll- och reservskjuts, och hafva de närmast staden belägna gästgifvaregårdarne å landet skyldighet att skjutsa de resande genom staden till näst-belägna gästgifvaregård, dock tillkommer det staden att fortskaffa resande, som sig uti staden uppehållit. För sistnämnda skjutsningsskyldighet är entreprenad upprättad, och uppgår stadskassans utgift härför till 400 r:dr årligen.

Efter jernvägens öppnande och i anseende till ångbåtsfartens allt mer och mer begagnande har skjutsningen från stadens gästgifvaregård ganska mycket aftagit, och såvidt af dagböckerna vid gästgifverit kan inhemtas, har från staden utgått följande antal hästar, nemligen: år 1866 292, 1867 259, 1868 194, 1869 157 och 1870 172.

Post- och kronoskjuts äfvensom kronobrefbäring ombesörjes icke af staden.

Vid den i staden befintliga telegrafstation äro anställda en kommissarie och en assistent, och utgjorde under år 1870 antalet afgående telegram 4,889 mot 2,031 st. år 1865 och af ankommande 5,283 st. mot 2,168 år 1865.

Portosumman uppgick år 1870 tillsammans till 9,697 r:dr 17½ öre, hvaraf på Sverige belupit sig 6,404 r:dr 43 öre och på utlandet 3,292 r:dr 74 öre mot 4,144 r:dr 83 öre år 1865, deraf på Sverige 2,863 r:dr 45 öre och på utlandet 1,281 r:dr 38 öre.

Kommunikationen sjöledes har på senare tiden förbättrats, hufvudsakligen genom utvidgad ångbåtsfart, hvarigenom under den tid, då is icke hindrar, direkt förbindelse underhålles med Göteborg och Marstrand samt köpingen Lysekil jemte åtskilliga landthamnar å såväl den södra som den norra farleden uti Bohuslänska skärgården.

Trafiken emellan Uddevalla och Göteborg samt mellanliggande orter Marstrand, Stenungssund och Svanesund upprätthålles af ett bolag, benämndt "Göteborgs och Uddevalla ångbåtsbolag", som eger 2 ångfartyg, nemligen ångskonerten "Uddevalla" om 7½ nyläster och 60 hästars kraft samt ångskonerten "Marstrand" om 20 nyläster och 70 hästkrafter. Trafiken mellan Uddevalla och Lysekil ombesörjes genom ångfartyget "Valborg" om 5 läster och 20 hästkrafter, hvilket eges af en handelsfirma i Uddevalla. Sjökommunikationen under sommarmånaderne emellan Uddevalla och badorten Gustafsberg underhålles med en ångslup om 3 hästkrafter. Segelfarten mellan staden och angränsande orter har jemväl och i synnerhet efter jernvägens öppnande ökat.

För upphjelpande och iståndsättande af stadens hamn har år 1865 ett statsanslag beviljats af 79,000 r:dr, utgörande ⅔ af det för hamnarbetet uppgjorda kostnadsförslag, och har med detta statens bidrag arbetet blifvit fullbordadt och år 1869 afsynadt. Kostnaden härför har dock, inberäknadt statsanslaget, uppgått till 182,399 r:dr 93 öre.

Genom detta arbete samt den ännu fortgående muddringen har hamnen erhållit den bekvämlighet och det djup, att större fartyg, hvilka förut måste lossa och lasta ute på redden, nu kunna anlöpa äfven den inre hamnen.

Några kanaler finnas icke inom stadens område.

Antalet af stadens segelfartyg utgjorde år 1870 7 st. om 282 nyläster, hvarjemte staden sistnämnda år hade 4 st. ångfartyg om 32½ nyläster med 153 hästkrafter.

Antalet af de vid Uddevalla tullkammare inklarerade fartyg, som år 1865 uppgick till 152 st., utgjorde 1866 138, 1867 198, 1868 197, 1869 219 och 1870 188, deraf 80 svenska och 108 utländska.

Häraf synes väl som skulle stadens sjöfart icke hafva i någon nämnvärd grad ökat, men härvid må anmärkas, att köpingen Lysekil, som är belägen inom Uddevalla tullkammaredistrikt, den 17 Juni 1870 erhöi in- och utklaringsrätt för barlastade fartyg, hvarigenom de fartyg, som sedermera i Lysekil klarerats, icke upptagas bland de å stadens tullkammare klarerade. Inlutna fyr- och båkafgifter hafva utgjort: år 1865 8,405 r:dr 49 öre, 1866 7,305 r:dr 69 öre, 1867 9,268 r:dr 86 öre, 1868 7,656 r:dr 5 öre, 1869 10,128 r:dr 3 öre och 1870 17,530 r:dr 43 öre.

Någon sjöskada har under den tid, denna berättelse omfattar, icke timat inom stadens område.

Stadens utrikes handel har under ifrågavarande period något ökat.

De hufvudsakligaste exportartiklarne bestå af spanmål och trävaror samt något jern. Under år 1870 hafva utskleppats 2,250,658 kub.-fot spanmål, 716,376 kub.-fot bräder och plank, 896,638 kub.-fot pitprops, 14,819 kub.-fot telegrafstolpar, 25,530 c:tr stål och jern, 900 c:tr hö m. m.

Importartiklarne hafva förnämligast utgjorts af stenkol, sill, salt och stycke gods. Häraf har under år 1870 införts 570,325 kub.-fot stenkol, 26,070 kub.-fot sill, 26,145 kub.-fot salt, 2,704 c:tr mjöl, 123,250 skålp. kaffe, 40,642 skålp. socker och sirup, 29,593 skålp. risgryn m. m.

Tulluppbörden utgjorde: år 1866 18,942 r:dr 48 öre, 1867 24,861 r:dr 6 öre, 1868 45,276 r:dr 62 öre, 1869 32,080 r:dr 73 öre och 1870 32,835 r:dr 36 öre.

Beträffande minuthandeln synes den under ifrågavarande tid stå på enahanda punkt som under förra tidsperioden. Genom den allt mer tilltagande landthandeln har stadens minuthandelsområde minskats, hvilket dock kan anses vara ersatt genom den lifliga handeln inom sjelfva staden och dess närmaste omgivning.

Antalet handlande under år 1870 har varit 53, deraf 9 qvinnor, med betjening af 86 män och 15 qvinnor, och utgjorde den af dem erlagda bevilling 2,130 r:dr 62 öre.

Uti staden hålles årligen en marknad i början af Oktober månad.

Under år 1865 har ett bolag bildats för öfvertagande af all den å auktion förut upplåtta minutförsäljningen med och utskänkning af bränvin inom staden. Den 1 Oktober 1866 trädde detta bolag i verksamhet, och då den härför beviljade oktroj den 1 Oktober 1869 tilländagick, bildades ett nytt bolag, för hvilket oktroj beviljats på ytterligare tre år eller intill den 1 Oktober 1872. Antalet af bolagets utskänkningsrättigheter utgör fyra och minutförsäljningsrättigheter 16 stycken, deraf tre utskänknings- och tio minutförsäljningsställen hållas öppna. Dessutom idkas utskänkning å ett schweitzeri och å stadskällaren. Derigenom att ett bolag öfvertagit den förut bortauktionerade bränvinsförsäljningen kan mera kontroll utövas derå, och er-

farenheten har äfven visat, att såväl i afseende på ordningen och snyggheten uti försäljningslokalerna som i afseende på halten och beskaffenheten af de afyttrade varorna bättre förhållande numera är rådande.

Minutförsäljnings- och utskänkningsafgifterna under försäljningsåret från den 1 Oktober 1869 till samma dag 1870 uppgingo till 19,815 r:dr, hvaraf efter afdrag af uppbörds- och redovisningsarvodet, 39 r:dr 63 öre, stadens andel utgjorde 11,865 r:dr 23 öre samt hushållningssällskapets och landstingets andelar 3,955 r:dr 7 öre för hvardera.

Taxeringsvärdet af stadens fasta egendom utgjorde år 1870 4,256,300 r:dr.

För frihet från rotering erlägger staden vakans-afgift, beräknad för 6 båtsmän, och utgjorde denna afgift år 1870 543 r:dr 12 öre.

Enligt stadens kronoräkenskaper utgjorde det stadens inneväranare år 1870 debiterade belopp 15,074 r:dr 98 öre, deraf 846 r:dr 60 öre enligt 1:a Art. och 8,868 r:dr 79 öre efter 2:a Art. bevillningsstadgan.

Till följd af stadens inneväranares fattade och af Eders Kongl. Maj:t i nåder fastställda beslut angående likställighet i kommunala rättigheter och skyldigheter har den förut varande skillnaden uti dispositionen öfver stadens medel upphört, och ingå således stadens alla intrader till gemensam kassa.

De på grund af bevillning till kronan uttaxerade kommunalutskylder hafva utgjort:

år 1866	r:dr 59,901,19	som utgått med 750 proc. af bevillningen
» 1867	» 57,069,92	» » » 700 » » »
» 1868	» 57,961,07	» » » 700 » » »
» 1869	» 57,865,32	» » » 650 » » »
» 1870	» 58,799,29	» » » 600 » » »

Häraf synes, att Uddevalla samhälle är serdeles betungadt med kommunala skatter och säkerligen högre än mången annan stadskommun inom riket. Anledningen till detta ogynsamma förhållande är att söka uti de utgifter, kommunen på senare tider haft för flere större företag, såsom uppförande af nytt elementar-läroverkshus och ny folkskolebyggnad 85,000 r:dr, deraf dock statsanslag 20,000 r:dr erhållits; omläggning af stadens torg och gator 50,000 r:dr; anläggning af gaslysning 60,000 r:dr samt i synnerhet för stadens tillskott 500,000 r:dr till jernvägen Uddevalla—Venersborg—Herrljunga, hvarförutan hamnbyggnaden till stor del bekostats af stadskassan.

Som stadens ordinarie inkomster och taxerade utskylder icke varit tillräckliga för dessa utgifter, har staden måst upptaga lån, ett å 125,000 r:dr och ett å 600,000 r:dr samt dessutom ett för hamnbyggnaden å 60,000 r:dr.

Genom Eders Kongl. Maj:ts nådiga bref den 15 April 1862 lemnades tillstånd till förstnämnda låns upptagande mot obligationer i svenskt mynt med löpande 5½ proc. ränta, att inom loppet af 25 år återbetalas genom viss bestämd årlig amortering. För detta lån, som öfvertogs af grosshandlanden C. G. Cervin i Stockholm, utfärdades 125 st. obligationer å 1,000 r:dr, och amorteras årligen 5,000 r:dr å kapitalet jemte all upplupen ränta, hvarefter de infriade obligationerna inför magistraten dödas. År 1870 återstodo å detta lån 85,000 r:dr.

Genom nådigt bref den 1 April 1864 har Eders Kongl. Maj:t tillåtit Uddevalla stad att upptaga lånet å 600,000 r:dr emot räntebärande obligationer, att inom en tid af högst 30 år

från lånets upptagande återgäldas. Detta lån, för hvilket 1,200 st. obligationer å 500 r:dr med 5½ proc. årlig ränta utfärdats, amorteras enligt uppgjord amorteringsplan sålunda att första afbetalningen egt rum den 30 Juni 1866, då 16 st. obligationer inlöstes och på förut nämndt sätt dödades, samt slutliqvid sker den 30 Juni 1895, då återstående 78 obligationer skola inlösas.

Å detta lån voro enligt amorteringsplanen efter den 30 Juni 1870 oinlösta 1,108 obligationer till nominelt belopp r:dr 554,000.

För hamnarbetet erhöles år 1870 från handels- och sjöfartsfonden ett lån å 60,000 r:dr, derå årligen skall afbetalas 5,000 r:dr och ränta erläggas med 4 proc., varande skuldsedel för detta lån af stadsfullmäktige utfärdad.

Förhållandet med stadens skulder vid slutet af åren 1865 och 1870 inhemtas närmare af efterföljande

”Uppgift å Uddevalla stads skuld åren 1865 och 1870.

Enligt bokslut den 31 December 1865.

Till C. G. Cervin	r:dr 110,000,00
» English and Swedish bank i Göteborg	» 225,000,00
Å utlemnade obligationer för jernvägslånet	» 161,500,00
Till diverse enskilda personer	» 7,413,54
	R:dr 503,913,54.

Enligt bokslut den 31 December 1870.

Till C. G. Cervin	r:dr 85,000,00
Å obligationer	» 547,000,00
Till handels- och sjöfartsfonden	» 60,000,00
» enskilda personer	» 9,081,03
	R:dr 701,081,03.

Lånet, som upptogs hos C. G. Cervin, blef användt till skolhusbyggnad, anläggning af gasverk och stensättning af stadens torg och gator; lånet mot obligationer till jernvägsaktier och lånet från handels- och sjöfartsfonden till hamnbyggnaden”.

Förhållandet med stadens inkomster och utgifter Tab. Litt. U o. V. under åren 1866 och 1870 inhemtas af efterföljande tab. Litt. U och V.

Stadens skolor och uppfostringsanstalter äro:

1:o. Ett femklassigt elementar-läroverk, der för närvarande lärarnes antal utgör 7 jemte serskilde exercismästare uti sång, ritning samt gymnastik och vapenöfning. Lärjungarnes antal utgjorde år 1870 112 st.

2:o. 4 folkskolor, deraf en på s. k. stadsfjellet. Dessa skolor skötas af 5 lärare, och utgjorde skolbarnens antal år 1870 395 st.

3:o. 6 småbarnsskolor, hvardera med en lärarinna. I dessa skolor njöto 244 barn undervisning under år 1870.

Stadens utgifter för folkskolorna och småbarnsskolorna uppgingo år 1870 till 5,314 r:dr 9 öre.

4:o. Barnhusskolan och uppfostringsanstalten å Gustafsberg inom stadens område. Denna inrättning, som stiftades af grosshandlanden i Uddevalla Anders Knape Hansson och hans hustru Katarina Hegardt medelst donationsbref af den 10 April 1772, erhöles nådig stadfästelse genom Kongl. Resolutionen den 11 Mars 1774 och den 18 Februari 1782. Enligt nämnda handling testamenterade makarna Knape till en barnhusinrättning å Gustafsberg dels nämnda landeri jemte åtskilliga ängar å stadens grund samt säteriet Gullmarsberg med 7½ underlydande

hemman inom Skredsviks socken och Lane härad dels ock åtskillig löseegendom samt kapital. Vid 1870 års slut uppgingo dessa senare till ett belopp af 124,958 r:dr 34 öre.

Vid denna inrättning, som förvaltas af en direktör i samråd med Uddevalla stadsfullmäktige, vårdas och uppfostras 30 gossar intill 16 års ålder samt åtnjuta undervisning af 3 vid skolan anställde och å stället boende lärare, af hvilka den ene måste enligt testamentets föreskrift vara prest. Dessutom undervisas gossarne i musik, sång, gymnastik och vapenöfning utaf dertill antagne lärare.

Härförutan utdelas årligen gratial till 120 fattiga barn inom länet, till dess de uppnått 12 års ålder, med 25 r:dr till hvardera barnet, hvarjemte 30 barn inom förutnämnde ålder utpensioneras till välkända och pålitliga fosterföräldrar å landet. År 1870 utgjorde inrättningens inkomster 21,804 r:dr 33 öre och utgifterna 22,028 r:dr 87 öre.

5:o. En *flickskola*, stiftad år 1852 och underhållen medelst årligt bidrag af Uddevalla sparbank samt enskilda personer inom samhället. Uti denna skola åtnjuta omkring 50 flickor undervisning af 2 lärarinnor uti kristendom, skrifning, räkning och handarbeten.

6:o. *Söndagsskolan* vid Kampenhofs fabrik, inrättad och bekostad af nämnda fabriksbolag, hvars arbetare undervisas af dertill antagen lärare uti kristendom, skrifning, räkning m. m.

Uti staden finnes jemväl ett *museum*, som blifvit inrättadt och vårdas af enskilda personer. Inrättningen åtnjuter af länets Hushållningssällskap årliga anslag, hvarmed jemte enskilda personers bidrag densamma underhålles. Och har staden till lokal härför kostnadsfritt upplåtit elementar-läroverkets gamla byggnader.

Staden är, såsom förut blifvit omnämndt, försedd med egen *jurisdiktion*. Rådstufvurättens ordinarie ledamöter utgöras af en borgmästare, som tillika är notarius publicus, en litterat rådmann, som förer protokollet vid rådhusrätten och magistraten, samt 2 rådmän af illiterata klassen. Tjenstemännen utgöras af en stadsfiskal, en stadskassör och en stadsfogde.

Enligt Eders Kongl. Maj:ts nådiga resolution den 14 Mars 1774 utgör Uddevalla stads rådhusrätt Gustafsbergs barnhusinrättnings "privilegerade forum, hvarest tvistiga mål, som kunna uppkomma rörande barnhusets tillhörigheter, underliggande grunder och inrättningar måge upptagas".

Kronohäktet, som öppnades 1863, utgör tillika fängelse för staden. Antalet å detta häkte förvarade fångar uppgick år 1870 till 408 st., deraf 46 straffångar.

Då den i Uddevalla år 1859 inrättade *försparbank* upphörde, stiftades år 1869 en enskild bank under benämning "*Bohus läns enskilda bank*" med ett grundkapital af en million r:dr, fördelade på 2,000 aktier. Denna bank, som icke har något afdelnings- eller kommissionskontor å annan plats, förvaltas af en direktion, bestående af fem personer, biträde af en kamearerare, en kassör och en bokförare.

Rörelsen har varit temligen betydlig, och utvisas af räkenskaperna, att under år 1870 utbetalningarna å alla konti utgjort 9,545,630 r:dr 14 öre samt inbetalningar och insättningar uppgått till 9,572,117 r:dr 38 öre.

År 1866 öppnade Venersborgs enskilda bank ett afdelningskontor här i staden, hvilket sedermera fortgått. Under år 1870 hafva å alla konti utbetalningarna uppgått till 6,736,448 r:dr 85 öre samt insättningar och inbetalningar utgjort 6,763,976 r:dr 21 öre.

Tab. Litt. U.

Uddevalla stads inkomst- och utgiftsstat för år 1866.

Inkomster.	R:dr R:mt.		Utgifter.	R:dr R:mt.	
Arrenden för stadens jordar	2,012,28		Kapitalafbetalning med $\frac{1}{2}$ af det hos C. G. Cervin under år 1862 upptagna lån å 125,000 r:dr, hvarå återstå 110,000 r:dr	5,000,00	
Dito för skogsutmarkslotter	192,25		Sex procent ränta å länets återstod	6,600,00	
Dito för rådhuskällaren	775,00		Kapitalafbetalning af 1865 års jernvägsån	8,000,00	
Afgift för gästgiverirörelsen	105,00		Ränta å samma lån	20,000,00	
Ersättning från lotsverket för 3:ne kälhagar till lotsar	19,53		Löner till stadens embets- och tjenstemän samt betjente	15,630,00	
Källarfrihetsmedel	97,75		Entreprenadsumman för underhåll af stadens landsvägar	942,64	
Väg- och bropenningar	100,00		För nattbevakningen	700,00	
Tolagsersättning	1,800,00		Riksdagsmannas-arvodet	1,200,00	
Marknadsståndspenningar	200,00		Båtsmansvakansafgift	550,00	
Afgift för minuthandel med och utskänkning af brännvin	11,565,00		För 2:ne folkskolor och 3:ne småskolor	2,717,00	
Dito för stora rådhusens begagnande	20,00		Till fattigvården	7,650,00	
Försäljning af obligationer	8,000,00		För gatuupplysningen	4,000,00	
Kommunalutskylder	55,304,12		Reparation å prestgårdens boningshus	1,716,27	
			Till vedhållningen för uppborärrummen och stadshäktet	240,00	
			Sprutors och brandredskaps underhåll	300,00	
			Renhållning af torg och stadens gatudelar	270,00	
			Publika byggnaders underhåll	500,00	
			Broars och posters dito	150,00	
			Vattenledningens dito	100,00	
			Gatornas dito	400,00	
			Stadens planteringsars dito	25,00	
			Räntor å medel, som måste upplånas till utgifternas bestridande under året, till dess stadutskylderna influtit	500,00	
			Arvode till materialförvaltare och tillsyningsman vid stadens arbete	200,00	
			För justering af stadens mått och vigrer	50,00	
			Magistratens anslag enligt drätsel-reglementet	375,00	
			Packhushyra	125,00	
			Uppborärr- och redovisningsarvode för fattigvårdsanslaget	75,00	
			Ersättning för debetsedelslösen	100,00	
			Underhåll af stadens fångar i cellfängelset	75,00	
			Brandstodsafgifter, postporto, annonskostnader m. m.	1,500,00	
			Oförutsedda utgifter	500,00	
Summa	80,190,91		Summa	80,190,91	

Uddevalla sparbank, stiftad år 1836 genom enskilda bidrag, har ganska mycket anlitats såväl af stadens som kringliggande orters innevånare, och uppgick vid 1870 års slut beloppet af delegarnes insättningar till 470,025 r:dr och sparbankens enskilda fond till 70,137 r:dr.

Tab. Litt. X. A följande sida stående tab. Litt. X utvisar sparbankens verksamhet under åren 1866—1870.

Såsom välgörenhetsanstalter nämnas:

1:o. *Elementarskolans donerade stipendii-fond*, deraf årliga inkomsten 99 r:dr utdelas åt lärjungar vid skolan;

2:o. *Ingmanska donationen*, stiftad år 1842, deraf årliga räntan 60 r:dr tilldelas ynglingar, som begagna samma läroverk;

3:o. *Brattska donationen*, stiftad år 1793 af grosshandlanden H. B. Bratt. Årliga afkastningen af denna stiftelse, 514 r:dr 12 öre, utdelas till tio mindre bemedlade äldre fruntimmer;

4:o. *Brukspatron J. Trahns donation*, stiftad 1851, hvaraf årliga räntan 90 r:dr tilldelas ett äldre gift par, företrädesvis bland de s. k. "pauvres honteux";

5:o. *Handlanden J. Olssons donation*, stiftad 1848, hvars årliga ränta 60 r:dr fördelas bland 6 medellösa enkör;

6:o. *Mamsell M. D. Evers donation*, stiftad 1846, deraf årliga räntan 60 r:dr tilldelas fem fattiga fruntimmer;

7:o. *Fru Tranchells donation*, hvaraf årliga räntan 12 r:dr utdelas till 2 fattiga enkör;

8:o. *Kammarherrn M. af Cristiernins donation*, hvars årliga ränta 18 r:dr utlemnas till behöfvande inom samhället enligt fattigvårdsstyrelsens bestämmelse;

9:o. *Bleckslagaren M. B. Rybergs donation*, stiftad 1867, hvaraf årliga räntan 78 r:dr tilldelas en fattig enka.

Några försäkrings-inrättningar, föreningar och kassor till skydd mot olyckshändelser å fast och lös egendom finnas icke inom staden, utan hafva dess innevånare tagit försäkringar uti dylika inrättningar å andra orter.

Helsovården besörjes af 2 stadsläkare, af hvilka den ene jemväl är provinsialläkare, samt den i staden stationerade lasarättsläkaren, hvarförutan serskild fältskärs- och barberare-stuga finnes, hvilken skötes af en examinerad badaremästare.

Uti staden finnes ett *apotek*, som innehar 2 serskilda apoteksprivilegier. Något enskildt sjukhus eger staden icke. Vid Gustafsbergs badinrättning och helsobrunn åtnjuta under de terminer inrättningen är öppen 48 fattiga sjuke kostnadsfritt bad och bostad, och så många fattige, som sådant åstunda, få begagna helsokällan.

Tab. Litt. V.

Uddevalla stads inkomst- och utgiftsstat för år 1870.

Inkomster.	R:dr R:mt.	Utgifter.	R:dr R:mt.
Behållning från år 1868.....	2,031,27	Kapitalafbetalning å det hos C. G. Cervin upptagna lån, hvarå återstå 90,000 r:dr.....	5,000,00
Personel afgift enligt kyrkostämmobeslut.....	5,819,80	Amortering genom inlösning af 20 obligationer å jernvägslånet... ..	10,000,00
Källarefrihetsmedel.....	97,73	Afbetalning å stadens öfriga skulder.....	8,500,00
Ersättning för mistade sakören.....	275,00	Ränta å lånet hos Cervin.....	5,400,00
Tolagsersättning.....	1,800,00	Dito å jernvägslånet.....	30,580,00
Arrenden för ängar, tomter och intäcter.....	3,135,19	Dito å skuld till enskilde personer (7,226,65).....	433,60
Dito för rådhuskällaren och rådhusalen.....	1,050,00	Dito å lånet från handels- och sjöfartsfonden (60,000).....	2,400,00
Afgifter för jernvägen.....	300,00	Dito å stadens öfriga skuld för hamnen (35,000).....	2,100,00
Dito för gästgifverirörelsen.....	105,00	Dito å lån under året för löpande utgifter, till dess stadsutskyl-	
Dito för hundkreatur.....	125,00	derna infutit.....	900,00
Marknadsståndspenningar.....	300,00	Omkostnader för låns anskaffande samt för amortering.....	600,00
Stadens bränvinsmedel, inberäknadt vinsten å rörelsen.....	33,809,93	Aföning till magistraten och polispersonalen enligt lönelängd....	6,050,00
Köpeskilling för försålda tomter.....	8,500,00	Anslag enligt 9 § drätsel-reglementet.....	375,00
Räntor å dessa medel.....	200,00	Dito till cellfängelsets underhåll.....	135,00
Ränta af hamnkassan för dess skuld (cirka 95,000 r:dr).....	5,700,00	Underhåll af stadens fångar.....	50,00
Kommunalutskylder.....	52,920,18	Båtsmansvakansafgift.....	795,00
		Landsvägars samt broars och posters underhåll.....	3,203,00
		Löner åt läkare och barnmorskor.....	1,800,00
		Anslag till sundhetsnämndens förfogande.....	100,00
		Dito till fattigvården 9,000 r:dr, uppbördsprovision 75 r:dr....	9,075,00
		Löner åt stadskassören, stadsfullmäktiges och drätselkommissio-	
		nens sekreterare och vaktmästare.....	2,350,00
		Dito till brandstodscommiténs sekreterare.....	75,00
		Dito till vägmästaren.....	62,50
		Dito till materialförvaltaren.....	200,00
		Dito till brandvakt och tornvakt jemte beklädnad.....	1,720,00
		Dito till skorstensfejaren.....	750,00
		Underhåll af publika byggnader.....	300,00
		Dito af brandredskapen.....	150,00
		Omkostnad, eldning och upplysning.....	300,00
		Ersättning för debetsedelslösen.....	100,00
		Brandstodsafgifter.....	1,200,00
		Gators och trummors underhåll och renhållning.....	1,200,00
		Gatubelysning.....	3,500,00
		Vattenledningens underhåll.....	200,00
		Anslag till fruntimmersföreningens flickskola.....	125,00
		Trycknings- och annonskostnader m. m.....	1,000,00
		Löner åt presterskapet samt kyrkans betjening.....	4,065,00
		Anslag till folk- och småbarnsskolorna.....	4,790,00
		Folkskolesalens förändring och reparation.....	700,00
		Oförutsedda utgifter.....	2,000,00
		Afkortningar och lindringar.....	3,880,00
Summa	116,169,10	Summa	116,169,10

Sedan landstinget å en på stadens mark belägen, af enskild person inköpt tomt låtit uppföra ett nytt *lasarett* och *kurhus* för 100 sängar, öppnades detsamma för sjukes emotagande under Juli månad 1870.

Uddevalla stad utgöres af *ett* gemensamt *fattigvårdssamhälle*. *Fattigvården* bestrides på förut öfligt sätt, dels medelst utpensionering af sådana fattighjon, som hafva full försörjning, dels ock genom understöd i penningar och förnödenheter åt dem, som kunna till någon del sjelfva bidra till sin bergning. Staden eger ett fattighus, men deruti intagas inga fattighjon för ständigt underhåll, utan endast tillfälligt, för hastigt påkommande behof eller olycksfall.

Antalet af utpensionerade fattighjon utgjorde år 1870 41 st. äldre och 70 yngre, samt antalet af dem, som samma år erhållit bidrag till sin försörjning, 266 st.

Fattigvårdens inkomster uppgingo nyssnämnda år till 13,112 r:dr 81 öre, deraf afgälden af fonder och lägenheter 2,870 r:dr samt kontant bidrag af stadskassan 9,100 r:dr.

Utgifterna under samma år uppgingo till 13,112 r:dr 1 öre, allt riksmünt.

3. Kongelf.

Stadens af Konung Kristian IV genom å Bohus slott den 27 Januari 1616 gifna bref donerade jord, hvars egoområde genom Vikarnes lagmansrätts rågångsdom den 5 September 1617 blifvit utstakadt, anses utgöra 6 mantal, deraf det ena, omkring 368 qv.-ref, upptager byggnadstomter, de öfriga med omkring 2,693 qv.-ref åker och äng samt 4,300 qv.-ref betesmark, skog och impedimenta.

Sedan ny aflöningsstat för stadens civile embets- och tjänstemän blifvit utaf Eders Kongl. Maj:t den 8 November 1867 i nåder fastställd, hvarigenom den i jord förut egentligen utgående aflöningen blifvit bestämd i penningar, innehafva numera ecklesiastike embets- och tjänstemännen endast smärre jordlotter, hvaremot det äldre borgerskapet fortfarande innehar och bebrukar en större del af den donerade jorden, men den öfriga har blifvit indragen och för stadskassans räkning utarrenderad, hvilket förhållande till följd af allmänna rådstugans i fråga om likställigheten stadens innevånare emellan fattade beslut likaledes kommer att ega rum med all den så kallade borgare-jorden i mån af innehafvarnes död. Jorden, som för det mesta är af serdeles god beskaffenhet, har i öfrigt i likhet med annan landtegendom i trakten omsorgsfullt brukats och lemnat under de tre första åren medelmåttiga, men under de tvenne senare ymniga skördar, af hvilka innevånarne också hemtat sin hufvudsakliga utkomst.

Folkmängden, som under förra qvinqvennet minskats med 37 personer och vid 1865 års slut endast utgjorde 960, deraf 437 man- och 523 qvinkön, har under den nu förflutna femårsperioden ytterligare nedgått och utgjorde enligt mantalsskrifningen vid 1870 års slut endast 912, deraf 396 man- och 516 qvinkön. Anledningen till denna minskning i folkmängden har magistraten ansett otvifvelaktigt härleda sig af den allt mer och mer tilltagande landthandeln, hvilken menligt inverkar på handeln och handtverkerien i de smärre städerna. Emellertid har kronobevillningen å handeln, efter hvad här nedan närmare inhämtas, bibehållit sig ungefärligen lika med under nästföregående femårsperiod.

Uddevalla sparbanks verksamhet under åren 1866—1870.

Tab. Litt. X.

År.	Under året		Vid årets slut		Behållning i sparbanken:	1866.		1867.		1868.		1869.		1870.		
	tillkom- ne nye del- egare.	af- gång- ne del- egare.	Antal.	Rdr Rmt.		Antal del- egare.	Summa Rdr Rmt.	Antal del- egare.	Summa Rdr Rmt.	Antal del- egare.	Summa Rdr Rmt.	Antal del- egare.	Summa Rdr Rmt.	Antal del- egare.	Summa Rdr Rmt.	Antal del- egare.
1866...	236	121	236	114,485	2,607	410,440	397	195	452	295	526	253	488	445	209	
1867..	297	165	2,739	129,164	65,408	440,726	568	2,503	693	2,067	759	2,988	735	661	2,650	
1868...	232	148	2,823	159,497	68,746	404,233	309	5,184	287	4,663	323	4,021	334	363	5,861	
1869...	222	361	2,684	152,152	68,254	365,342	255	11,328	259	9,380	236	8,512	213	243	8,764	
1870...	430	302	2,812	119,138	70,137	470,025	279	19,425	262	18,114	289	20,023	265	295	20,261	
			2,607	410,440	2,739	440,726	2,823	39,657	263	36,046	238	32,897	229	32,252	270	38,126
			2,684	365,342	69,727	435,069	157	37,683	146	35,480	120	29,250	113	27,356	145	34,701
			2,812	470,025	70,137	540,162	77	25,400	88	30,188	78	26,736	78	24,660	88	30,028
			2,812	470,025	70,137	540,162	62	28,136	67	39,885	59	26,205	49	21,470	62	27,362
			2,812	470,025	70,137	540,162	132	86,253	128	90,015	119	81,097	99	68,120	118	78,464
			2,812	470,025	70,137	540,162	85	154,676	94	174,593	86	175,251	81	156,740	122	223,599
			2,607	410,440	2,739	440,726	2,607	410,440	2,739	440,726	2,823	404,233	2,684	365,342	2,812	470,025
			2,607	410,440	2,739	440,726	2,607	410,440	2,739	440,726	2,823	404,233	2,684	365,342	2,812	470,025

Taxeringsvärdet å hus och tomter har årligen ökats och utgjorde det år 1870 635,035 r:dr, hvaremot det bibehållits å jordarna vid förutvarande belopp 125,000 r:dr.

Spanmål har utgjort hufvudsakliga *utförelartikeln* och dessutom stång- och tackjern, pitprops, takskeer, buteljer och ekvirke.

Enligt tullkammarens uppgift har *exporten* utgjort:

År.	Stångjern.	Tackjern.	Hafre.	Pitprops.	Takskeer.	Buteljer.	Ekvirke.
	Centner.	Centner.	Kub.-fot.	Stycken.	Centner.	Stycken.	Kub.-fot.
1866.....	—	—	421,091	20,043	—	—	—
1867.....	—	—	652,440	—	14,000	—	—
1868 ...	42,330	7,300	242,486	—	11,000	40,000	—
1869....	6,241	900	13,293	—	—	96,251	2,713
1870.....	4,030	—	31,466	—	—	—	1,700

Importen har bestått af *sill* och *stenkol*, deraf af *förva* slaget år 1866 770 kub.-fot, år 1867 2,200 kub.-fot och år 1868 1,038 kub.-fot, samt af *senare* slaget år 1866 41,996 kub.-fot, år 1867 14,360 kub.-fot, år 1869 16,100 kub.-fot och år 1870 33,000 kub.-fot.

Under perioden hafva följande antal fartyg *inklarerat*:

	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.	Medeltal för 5 år.
<i>Svenska</i>	8	5	3	4	7	5½
Med en dräktighet af nyläster	289,9	150	79,5	109,5	170	159,78
<i>Utländska</i>	4	12	2	—	1	3½
Med en dräktighet af nyläster	189	459,5	53	—	25	145,3

samt *utklarerat*:

	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.	Medeltal för 5 år.
<i>Svenska</i>	15	14	43	11	8	18½
Med en dräktighet af nyläster	631	612,5	747	109	149,5	449½
<i>Utländska</i>	23	35	9	1	2	14
Med en dräktighet af nyläster	735,7	1,353	369,5	19	37,5	502,94

Staden har under perioden egt en ångslup om 10 hästars kraft, hvilken underhållit trafiken emellan staden och Göteborg.

Tulluppbörden, som utgjorde: åren 1856—1859 i medeltal 1,493 r:dr 20 öre, år 1860 2,710 r:dr 4 öre, åren 1861—1864 i medeltal 1,918 r:dr 89 öre och år 1865 4,888 r:dr 83 öre; har under denna period uppgått: 1866 till 1,987 r:dr 46 öre, 1867 till 4,387 r:dr 67 öre, 1868 till 1,364 r:dr 22 öre, 1869 till 263 r:dr 76 öre och 1870 till 694 r:dr 43 öre.

Antalet af stadens *håndlande* med deras betjening samt *handverkare* med deras biträden har utgjort:

	Håndlande.		Handelsbetjening.		Handverksmästare.	Gesällar.	Lärlingar o. andre arbetare.
	Mån.	Qv.	Mån.	Qv.			
Åren 1841—1850 i medeltal	22	—	13	—	26	8	9
År 1855.....	21	—	17	—	29	12	14
» 1860.....	17	—	18	—	30	13	12
» 1865.....	19	—	21	—	36	9	33
» 1870.....	15	2	17	1	41	—	—
» 1870 handverksbiträden	—	—	—	—	—	16	—

K. M:s Befallningshafvandes femårsberättelser 1866—1870. Göteborgs och Bohus län.

Bevillingen till staten utgjorde: för *handeln*, för *handverk*,
 år 1855 ..... r:dr 254,50 112,50
 » 1860 ..... » 420,50 116,50
 » 1865 ..... » 490,00 137,00
 » 1870 ..... » 492,67 ..... 114,00.

Undervisningsanstalterna hafva bestått af en *pedagogi*, med en rektor och en kollega samt i medeltal 30 lärjungar; en *folkskola*, med en lärare och i medeltal 26 gossar och 20 flickor; samt en *småbarnsskola* med en lärarinna jemte 27 gossar och 26 flickor; desslikes en *enskild flickskola* med en lärarinna och omkring 12 lärjungar, samt en *syskola*.

Vid 1870 års slut egde pedagogien en af terminsafgifter bildad fond af 1,302 r:dr 28 öre, hvaraf 1,250 r:dr voro mot ränta utlånta. Desslikes utgjorde den af *mamsell B. C. Sivertsson* i lifstiden stiftade och af Kongl. Maj:t den 4 September 1829 stadfästa stipendii-inrättning för lärjungar, födde inom Elfsyssels södra kontrakt, en stående fond i frälsreräntor och intecknad kapital af 9,235 r:dr, deraf i medeltal årligen utdelats stipendier till belopp 538 r:dr 82 öre; och har desslikes af denna fond, på stiftarinnans födelsedag den 4 Augusti, årliga räntan å ett kapital af 300 r:dr utdelats till fattiga enkor inom staden.

Tillämnad byggnad af skolhus för stadens pedagogi har, enär det amorteringslån, hvartill Eders Kongl. Maj:t den 11 Oktober 1864 lemnat staden tillåtelse att för nämnda ändamål upptaga, icke kunnat erhållas, i brist af medel ännu ej företagits, utan är förlägenheten härutinnan tillsvidare afhjelpat, sedan rektor erhållit i hushyra af staden 400 r:dr årligen och en ytterligare behöfelig skolsal förhyrts.

Sedan en medlem inom samhället dertill lemnat bidrag af 5,000 r:dr, hafva stadens och Rödbo församlingars inneväranare kommit i tillfälle att för stadens kyrka förskaffa sig ett nytt prydnligt orgelverk för en kostnad af något öfver 9,000 r:dr.

För besparade och disponibla s. k. hundskattsmedel af närmare 300 r:dr inrättades år 1868 ett *folkbibliotek* samt anslags till dess underhållande och utvidgande framdeles utgående enahanda medel. För det närvarande innehåller det 224 band, omfattande skilda ämnen, passande till allmän folkläsning.

Försäljningen af *spirituösa drycker* har under denna period varit anförtrödd ett dertill serskildt bildadt bolag, hvilken anordning bidragit till befrämjande af ordning och sedlighet.

Helsovården har bestridts af en antagen stadsläkare och en serskildt praktiserande läkare, hvilken senare desslikes blifvit anställd vid den invid staden varande afdelning af länslasarettet, hvars verksamhet tagit sin början vid medlet af år 1870. Byggnaden härtill, uppförd utaf länets landsting å s. k. Bohus fästningstomter, innehåller 30 sängplatser, hvilka nästan allt jemt varit upptagna.

Privilegeradt *apotek* finnes i staden.

Fattigvården, för hvilken utgifterna i synnerhet under sista året betydligt ökats, handhafves efter för längre tid tillbaka å allmän sockenstämma beslutade grunder. De egentliga fattighjonens antal har utgjort i medeltal 35, hvilka erhållit full försörjning, hvaremot deras antal, som endast åtnjutit understöd, uppgått till 16. *Utgifterna* för fattigvården belöpte sig under år 1870 till 4,073 r:dr. *Kommunalskatten* har också från och med år 1867 ökats från 1 r:dr 25 öre, af hvarje bevillnings-

riksdaler efter 2:a Art. till 4 r:dr 50 öre med enahanda beräkningsgrund. Sistnämnda år trädde stadens *drätselkammare* i verksamhet.

Stadens innevånare hafva ännu icke utsett *stadsfullmäktige* att utöfva kommunens beslutanderätt.

Utom den under sista femårsperiod vid stadens vestra tull inrättade *nya kyrkogård* och *parkanläggning*, hvilken senare betydligt utvecklats sig och tillväxt, har länets Hushållningssällskap dels föranstaltat och bekostat väganläggning till nya sjukhuset, äfvensom en större plantering omkring detsamma och dels anslagit bidrag till en *folkskole-trädgårdsanläggning*, sedan staden beslutat använda under föregående år småningom sammanskjutna medel af omkring 2,400 r:dr för att, i förening med den omkring sjukhuset redan verkställda plantering, vidtaga en större parkanläggning samt inrätta en serskild folkskoleträdgård å Bohus fästnings tomter.

Under de tvenne senare åren har staden låtit ombygga den inom dess område belägna s. k. Högebro samt dels omlägga och dels förbättra stadens kajer, som medfört kostnader af 11,242 r:dr 62 öre.

En i staden varande underafdelning af *Göteborgs och Bohus läns sparbank*, som redan började sin verksamhet under slutet af år 1864, har under tiden så utvecklats sig, att vid 1870 års slut insättningsbeloppet uppgick i rundt tal till 33,000 r:dr, deraf 6,200 r:dr belöpte sig på stadens egne innevånare och 26,800 r:dr på innevånarne uti de staden närmast angränsande 12 kyrkosocknarna.

En underafdelning af *Göteborgs enskilda bank* blef vid slutet af år 1869 äfvenledes i Kungälf inrättad.

Den emellan staden och Kyrkeby gästgifvaregård med bidrag af statsmedel under 1870 års lopp fulländade nye landsvägsbyggnad, har berört stadens egoområde till en sträcka af 812 fot; och då den gamle vägen öfver samma område innehöll 1,018 fot, har genom omläggningen vägen öfver stadens egoområde minskats med 206 fot.

Inom staden bildades år 1869 ett bolag för idkande af *lax-fiske* i Nordre grenen af Göta elf inom det stadens område tillhöriga fiskevatten. Fisket, som till en början var ganska inbringande, har dock sedermera förminskats derigenom att strandegare utefter hela elfgrenen ända ner till dess utlopp i hafvet, en mil från staden, efter förutnämnda bolags efterdöme, sjelfve äfven använda ryssjor i stor mängd.

År 1868 erhöll enskild person stadens tillåtelse att i Fontinsberget bryta *fältspat* till export, hvilket emellertid icke synes löna sig.

4. Marstrand.

Folkmängden, som år 1860 var 941 och år 1865 utgjorde 980, uppgick år 1870 enligt mantalslängderna till 1,269, deraf 618 man och 651 qvinnor. I denna folkmängdssumma är numera inberäknadt de 2 depotkompanin af Kongl. Göta-artilleri regemente, tillsammans 136 män, som äro förlagda å Karlstens fästning. Då vid 1865 års slut folkmängden i Marstrands stad med Karlstens slotts församling uppgick till 1,269 personer, har folkmängden under qvinqvennet ej undergått någon förändring.

Inkomsterna af stadens donationsjord *Koön*, 1 mantal krono oförmödladt, hafva till följd af en ny, under den 10 Augusti

1867 utaf Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande fastställd hushållningsplan, varit i ständig tillväxt samt belöpte sig för år 1870 till 3,705 r:dr emot 2,555 r:dr år 1865.

Taxeringsvärdet å hus och tomter utgjorde år 1870 838,700 r:dr, deraf dock 18,000 r:dr för kronan tillhörig, och 94,825 för stadens egendom. Taxeringsvärdet af jordar utgjorde 30,000 r:dr, eller tillsammans 868,700 r:dr.

Med *utförseln* under femårsperioden förhåller sig sålunda:

	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.
Potatis..... kub.-fot	550	—	—	—	—
Hafre..... »	—	—	—	4,045	8,862
Korn..... »	—	—	—	6,135	—
Trävaror..... »	4,239	—	4,119	—	R.dr 20

Införseln framgår af följande tabell.

Import från utrikes orter till Marstrand under åren

	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.
Bränvin och sprit:					
af säd, potatis eller andra jordfrukter..... k:r	—	14	5,95	20,5	15,4
af ris; arrak..... »	—	—	—	—	131,73
af socker: rum..... »	—	—	0,496	—	—
af vindrufvor..... »	58	—	—	—	169,77
Fernissa..... ℔	15	—	—	—	—
Fisk: halfberedd..... c:tr	—	—	372	—	—
saltad eller inlagd: sill k.-fot	1,315,6	6,6	—	16,5	—
torr eller rökt: gräsidor c:tr	—	—	52,5	—	—
klipp- och plattfisk..... »	—	0,59	9	—	—
andra slag..... »	—	—	—	0,15	—
Plottholtz..... ℔	—	—	—	—	931
Färger: blyhvitt..... »	20	—	—	788	—
Inventarier: skepps-, brukade å förölyckade utliska fartygr:dr	—	2,715	887,23	5,130	—
Jern: smid: el. valsadt, stång- c:tr	—	4,139	—	—	—
Kaffe..... ℔	5,163	52	24	25	3,841
Dito, brändt..... »	14,5	—	—	1,5	—
Konserver..... »	—	—	—	1,5	—
Korinter..... »	—	6	—	—	—
Krukmakarearbeten, ej specificerade..... »	1,469	—	—	—	—
Ljus: talg..... »	9	—	—	—	—
Lök, ej specificerad..... »	—	—	—	2	—
Mynt: guld..... r:dr	—	—	—	350	—
Olja: paraffin..... ℔	—	—	—	10	—
Salt: kok..... k.-fot	—	1,445	—	—	2,635
Sirup..... ℔	15	—	—	2	—
Smör..... c:tr	—	—	—	82,80	—
Socker: raffineradt..... ℔	547,090	203,847	62,272	40,406	—
Dito, oraffineradt, mörkare än N:o 18..... »	40	—	—	—	8,426
Spanmål: malen, råg... k.-fot	18	—	57	—	239,4
Speglar..... ℔	147	—	—	—	—
Stenkol..... k.-fot	13,608	1,543	6,603	3,003	3,010
Tran..... ℔	—	—	2,939	—	—
Trävaror: bräder, sågade k.-fot	—	—	1,410	—	—
Tvål, andra slag..... ℔	—	—	—	2	—
Väfnader: bomulls, andra slag, tryckta..... »	—	—	15	—	—
ylle, andra slag..... »	—	—	4	—	—
linne o. hamp-, segelduk..... »	—	44	—	—	—
vaxade, andra slag..... »	—	—	—	—	3
Ättika..... »	—	—	—	4	—

Tulluppbörden, som under perioden 1860—1865 i medeltal utgjorde 77,803 r:dr årligen, har på sätt efterföljande från tullkammaren afgifna uppgift utvisat, under ifrågavarande qvinqvennet, serdeles dess 4 sista år, i betydligare grad minskats, hvilket förhållande hufvudsakligen härrört deraf att ett handelshus i Göteborg, som förstnämnda tidsperiod lät till Marstrand importera och på nederlag upplägga stora kvantiteter socker och sirup, der-

efter icke annat än i ringare grad fortsatt denna dess affärsverksamhet, som numera alldeles upphört.

Tulluppbörden.

	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.
Tull	65,163,63	26,142,05	8,902,28	5,710,72	1,625,13
Laastpenningar	243,36	140,00	130,90	47,60	100,80
Nederlagslagsavgift	656,77	258,67	—	—	—
Fyr- och båkmedel	1,931,82	741,96	771,69	697,70	508,39
Konfiskationer och böter	27,00	—	—	—	—
Strandvraksmedel	100,80	801,60	502,62	251,33	16,00
Extra inkomst	—	17,10	16,65	9,59	30,90
Summa	68,123,38	28,101,38	10,324,14	6,716,94	2,281,22

Stadens handelsflotta utgjordes år 1870 af 3 galeaser för utrikes sjöfart samt en galeas och en slup jemte ett ångfartyg för inrikes sjöfart, om tillsammans 108,42 nyläster.

Antalet af dem, som i Marstrand idkat handel och rörelse, utgjorde:

År	Handlande.	Handelsbetjening.	Handtverksmästare.	Biträden.
	År 1860	10	11	15
» 1865	11	13	13	29
» 1870	9	10	18	13

och har bevilningen till staten år 1870 utgjort 151 r:dr för handel och 52 r:dr för rörelsen.

Förra femårsberättelsen innehåller dels att det i staden befintliga lägre elementar-läroverket har besökts i medeltal af 25 ynglingar, för hvilka undervisningen blifvit i 2 klasser bestridd af en rektor och en kollega; dels att stadens folkskola, som fortfarande är förenad med den af Göta artilleri-regemente underhållna skola för artilleristbarn, i medeltal varit besökt af 65 barn, hvilka undervisats af 2 lärare; och dels att barnhemmet, som hålles öppet endast under sommarmånaderne, varit besökt af i medeltal 44 barn, för hvilkas handledning en lärarinna är anställd; och är icke något att omförmåla härutöver, helst antalet af de barn, som besökt undervisningsanstalterna, beräknadt i medeltal, är oförändradt.

Det genom enskild donation år 1865 stiftade folkbiblioteket, som alltsedan åtnjutit ett årligt understöd från stadskassan af 50 r:dr, samt för närvarande eger 266 band, har under perioden med städse tilltagande intresse begagnats.

För helsovården har staden gemensam läkare med Karlstens fästning. Privilegeradt apotek finnes.

Rättigheten till utskänkning och utminuterung af bränvin har under hela qvinqvenniet varit upplåten åt ett bolag emot en årlig afgift af 2,500 r:dr och på vilkor att den af rörelsen härflytande nettovinst skall redovisas och ingå till stadskassan, som också deraf uppburit 26,721 r:dr eller i medeltal 5,344 r:dr årligen. Dessutom hafva under badtiden utom bolaget funnits 2 utskänkningsställen, deraf det ena å Koön.

Fattigvården, som är gemensam för staden och fästningen och till hvilken kronan derföre bidragit: år 1866 med 650 r:dr; år 1867 med 980 r:dr, år 1868 med 1,400 r:dr samt åren 1869

och 1870 med 1,500 r:dr årligen, handhafves af en serskild styrelse.

Utgifterna för fattigvården uppgingo: år 1866 till 3,471 r:dr 91 öre, 1867 till 4,704 r:dr 25 öre, 1868 till 6,530 r:dr 41 öre, 1869 till 6,156 r:dr 22 öre och 1870 till 5,875 r:dr 75 öre.

Dessutom har under de tre siste vintrarne varit i verksamhet en af fattigvårdsstyrelsen ordnad soppkokningsinrättning, genom hvilken såväl utfattige erhållit fri middagsmåltid, som ock mindre bemedlade kunnat, emot en ringa afgift, förskaffa sig färdiglagad mat; och har denna inrättning varit ganska mycket anlitad och utlemnat i medeltal för hvarje vinter 8,000 portioner till pris, som vanligen utgjort 9 öre.

Angående Marstrands sparbanks verksamhet under åren 1866—1870 hänvisas till efterföljande tabell.

Marstrands stads och kringliggande socknars sparbanks rörelse.

År.	Under året					Vid årets slut			
	Antal.	R:dr	R:mt.	i räkningskaperna godförd ränta & deegarans kapital.	uttaget belopp.	Antal.	R:dr	R:mt.	Summa af utstående två kolumner.
1866	73	15	25,496	2,684	32,244	516	55,177	3,465	58,642
1867	78	46	29,177	2,645	30,928	548	56,071	3,823	59,894
1868	103	63	38,672	2,669	42,980	588	54,432	4,048	58,480
1869	87	81	26,134	2,464	28,728	594	54,305	4,402	58,707
1870	127	54	36,885	2,881	23,175	667	70,896	4,834	75,730

Den 1 December 1869 öppnades i Marstrand ett kommissionskontor för Göteborgs enskilda bank, i fråga om hvars rörelse under första året återopas denna tabell:

Bokslutet under den 31 December 1870 upptager kontorets ställning sålunda:		R:dr	R:mt.
<i>Skulder.</i>			
Innestående på upp- och afskrifningsräkning		13,750,26	
Innestående på depositionsräkning		36,950,00	
Obetalda räntors konto		641,13	
	Summa	51,341,39	
<i>Tillgångar.</i>			
Kassabehållning		4,533,24	
Kreditivfordringar		8,055,00	
Lånefordringar		17,250,00	
Hufvudkontorets räkning		19,142,66	
Konto för postremissvexlar		1,858,65	
Inventarier		454,58	
Förlust under året		47,26	
	Summa	51,341,39	
Kontorets rörelse under året har enligt räkningskaperna lemnat det resultat, som här upptages:			
<i>Utgifter.</i>			
Aflöningar	300,00		
Omkostnader	407,99		
Porto	155,77		
		863,76	
<i>Inkomster.</i>			
Räntebehållning	341,50		
Provisioner	167,50		
Kreditivavgifter	307,50		
		816,50	
	Summa förlust		47,26

För upplysning om kontorets verksamhet meddelas följande sammandrag:	R:dr R:mt.
<i>Låne-rörelsen.</i>	
Balans från år 1869.....	5,000,00
Utlåningar.....	34,250,00
Summa	39,250,00
Inbetalningar.....	22,000,00
Balans till år 1871.....	17,250,00
Summa	39,250,00
<i>Kreditiv-rörelsen.</i>	
Balans från år 1869.....	4,555,00
Uttagningar.....	76,287,00
Summa	80,842,00
Inbetalningar.....	72,787,00
Balans till år 1871.....	8,055,00
Summa	80,842,00
<i>Upp- och Afskrifnings-rörelsen.</i>	
Balans från år 1869.....	9,116,79
Insättningar.....	177,841,68
Summa	186,958,47
Uttagningar.....	173,208,21
Balans till år 1871.....	13,750,26
Summa	186,958,47
<i>Depositions-rörelsen.</i>	
Balans från år 1869.....	12,500,00
Insättningar.....	73,980,00
Summa	86,480,00
Uttagningar.....	47,530,00
Balans till år 1871.....	38,950,00
Summa	86,480,00
<i>Postremiss-rörelsen.</i>	
Afgifne vaxlar på hufvudkontoret, 783 stycken	R:dr 217,380,74

Marstrands badinrättning, som numera, då staden såsom handelsplats är af ringa betydelse, utgör ett nästan oundgängligt vilkor för innevanarnes utkomst, röner fortfarande stor uppmuntran från allmänhetens sida, oaktadt inrättningen, till följd af dess dåliga finansiella ställning, icke varit i tillfälle att vidtaga alla önskliga förbättringar. Badgästernes antal, barn och tjenstefolk inberäknadt, har under qvinqvenniet vexlat emellan 1,500 och 2,000 samt i medeltal belöpt sig till 1,760 årligen, eller öfver 300 mera än som utgjorde medeltalet under perioden 1861—1865. Vid *Arvidsviks badanstalt* å Koön har äfven badgästernes antal ej obetydligt ökat samt i medeltal utgjort 375.

Under femårsperioden har staden hemsökts af 4 *eldsvådor*, deraf trenne genast släcktes utan att förorsaka någon nämnvärd skada, hvaremot den fjärde, som utbröt den 30 Oktober 1867 och härrörde af mordbrand, ödelade 20 större och mindre hus, med ett brandförsäkringsvärde af 64,975 r:dr samt förstörde en betydlig del lösegendom, deraf assurerad till belopp af 28,000 r:dr. Af de nedbrunna husen äro 10 sedermera återuppbyggda.

I Augusti 1866 utbröt i Marstrand kolera och fortfor under 6 veckor, skördande 28 offer af 66 insjuknade.

Till belysning af stadens *ekonomiska ställning* samt dess årliga *inkomster* och *utgifter* återopas efterföljande utdrag af drätselkammarens räkenskaper för åren 1866 och 1870.

Inkomster år 1866.	R:dr R:mt.	Utgifter år 1866.	R:dr R:mt.
Kassabehållning vid 1865 års slut.....	2,987,07	Diverse utgifter.....	486,61
Tunnepenningar.....	69,89	Renhållningen.....	286,68
Influtna räntor å utlånta medel.....	1,581,91	Gatubelysningen.....	544,52
Tolagsersättning.....	1,239,39	Gatornas reparation.....	592,54
Inkomst af donationsjorden Koön.....	2,474,23	Hus och byggnaders reparationer.....	563,47
Bränvinskattemedel.....	1,630,73	Arbeten i Marstrands-ön.....	356,23
Hamppenningar.....	408,60	Afbetalningar å stadens lån.....	2,100,00
Vattenpenningar.....	64,92	Utbetalda räntor.....	1,510,46
Hammästare-arvode.....	39,40	Skatt för Koön.....	14,52
Uttaxerade medel.....	2,591,80	Gåfva till skarpskyttekåren.....	200,00
Barlastpenningar.....	4,29	Dito till polisändamål.....	60,00
Hyrer af stadens hus.....	460,00	Riksdagsmannas-arvode.....	275,00
Extra inkomster.....	100,99	Utbetal till småbarnsskolan.....	80,00
Stadens andel af böter.....	11,66	Utgifter för sundhetsvården till följd af kolera-epidemi.....	2,800,00
Inkomst af utskänkning och utminuterering af bränvin.....	6,000,00	Löner och arvoden till stadens tjenstemän.....	5,107,98
Summa	19,664,88	Folkbiblioteket.....	50,00
		Hyra för spruthuset.....	50,00
		Omkostnader för hamnen.....	144,54
		Vaganläggningar å Koön.....	800,00
		Utgifter för fattigvården.....	3,471,91
		Dito för folkskolan.....	720,74
		Summa	20,215,20
		Hvartill kommer, såsom utgift för en gång beloppet af kostnaden för stadens nya hotellbyggnad.....	21,838,99

Inkomster år 1870.	R:dr R:mt.	Utgifter år 1870.	R:dr R:mt.
Kassabehållning från år 1869.....	1,382,18	Diverse utgifter.....	679,53
Tunnepenningar.....	54,30	Renhållningen.....	143,40
Räntor å utlånta medel.....	1,135,16	Gatornas reparation.....	72,19
Tolagsersättning.....	300,00	Hus och byggnader.....	703,06
Inkomst af donationsjorden Koön.....	3,705,40	Planteringen vid torget.....	7,55
Bränvinskatt.....	1,773,12	Stadshotellet.....	240,95
Hamppenningar.....	694,40	Skatter.....	77,58
Vattenpenningar.....	46,54	Utbetalda räntor.....	1,482,62
Hammästare-arvode.....	26,44	Sprutorna.....	78,08
Hyrer af stadens hus.....	1,591,00	Holländaregatans utvidgning.....	5,00
Diverse inkomster.....	47,25	Arbete i Marstrands-ön.....	149,50
Stadens andel af böter.....	2,92	Gatornas belysning.....	659,59
Inkomst af utminuterering och utskänkning af bränvin.....	4,326,36	Rörledningen.....	709,13
Stadens andel af bouppteckningar.....	345,83	Hyra för spruthuset.....	50,00
Dito dito af auktioner.....	92,74	Folkbiblioteket.....	50,00
Uttaxerade medel.....	4,321,10	Småbarnsskolan.....	45,00
Summa	19,344,73	Afbetal å stadens obligations-skuld.....	2,000,00
		Löner och arvoden.....	6,787,85
		Utbetal för fattigvården.....	3,328,00
		Dito för folkskolorna.....	2,208,07
		Summa	19,477,10

hvarförutan meddelas, att staden, som förut varit skuldfri, år 1865 med Eders Kongl. Maj:ts nådiga tillstånd upptog ett obligationslån å 30,000 r:dr i och för uppbyggande af såväl *hotell* som nytt *elementarläroverkshus*; att hotellet redan 1866 blef färdigt och kostade 21,839 r:dr, men att ännu icke grunden till läroverksbyggnaden är lagd; att emellertid stadens nämnda skuldsomma den 31 December 1870 minskats till 20,217 r:dr; samt att vidare staden vid sistnämnda tid egde en utlånad kapitaltillgång af 20,509 r:dr, förutom 4,997 r:dr donationsmedel, som stå under fattigvårdsstyrelsens förvaltning.

Kommunalutskylderna, som hufvudsakligast användts för fattigvårdens och folkskolans behof, hafva utgjort: för år 1866 1 r:dr 67 öre, för år 1867 1 r:dr 74 öre, för år 1868 2 r:dr 43 öre, för år 1869 2 r:dr 91 öre och för år 1870 2 r:dr 43 öre allt på hvarje bevillningsriksdaler.

Den år 1865 bildade frivilliga skarpskyttekår upplöstes år 1870.

5. Strömstad.

Stadens *folkmängd*, som år 1855 utgjorde 1,420, år 1860 1,683 och år 1865 1,788, har under perioden ökat med 212 personer och uppgick enligt mantalslängderna vid 1870 års slut till 2,000, deraf 884 mankön och 1,116 qvinkön. Magistraten anmärker härvid, att tillökningen i stadens folkmängd till någon del uppkommit deraf, att en mängd afsigkommet folk från angränsande socknar i senare tider inflyttat till staden, der de mången gång efter några års förlopp komma fattigvården till last.

Å den till staden *donerade jord*, hemmanen *Bojar* och *Österöd*, idkas af stadens innevånare jordbruk, och utgöres jordområdet af 379 qv.-ref åker och 377 qv.-ref äng samt 828 qv.-ref betesmark. Jorden är af god beskaffenhet och har genom omsorgsfull skötsel och rik tillgång på gödningsämnen lemnat en afkastning vida öfverstigande den inom länet vanliga.

Taxeringsvärdet å hus och tomter samt af jordar uppgick år 1870 till 1,022,700 r:dr.

Till staden hörer icke någon *skog*, men väl en *torfmosse*, ifrån hvilken bränsle till en del hemtas, men uppköpes till störste delen från angränsande skogshemman. Förbrukningen af stenkol har under perioden betydligt tilltagit.

Fabriksrörelse idkas icke inom stadens område.

Vid *Vettelandaån* är anlagd en *tullmjölqvarn*, som har jemn tillgång på mäld från staden och kringliggande ort.

Ett *bägerskt ölbryggeri* finnes med god afsättning af sin tillverkning.

På ett enskild person tillhörande *skeppsvarf* har under qvinqvanniet endast ett fartyg blifvit nybyggt, men deremot flere derstädes undergått större och mindre reparationer.

Stadens *allmänne vägar*, utgörande i längd $\frac{1}{10}$ mil, underhållas af staden för till densamma donerade hemmanet 1 mantal *Österöd* samt för den grund, hvarpå staden är belägen. Underhållskostnaden utgår af stadens allmänna medel. För hemmanet *Bojar*, som i små lotter innehafves af i staden boende enskilda personer, utgöres vägunderhållskostnaden genom repartition. Vägarne äro i allmänhet gode samt utan grindar.

Staden eger en med flere rum och god restauration väl-försedd *gästgifvaregård*, hvarifrån skjutsas med 6 hästar af in-tressenterne i det staden donerade hemmanet *Bojar*. Skjutsningen verkställes till de närmast belägne gästgifvaregårdarne *Kollekind*, *Eigst*, *Hogdal* och *Östeby*.

Någon postskjuts eller kronobrefbäring utgöres icke af staden.

Postkontor finnes äfvensom en *telegrafstation* af andra klas-sen med tjenstgöring från kl. 7 om morgonen till kl. 9 om aftonen.

Kommunikationer sjövägen emellan Göteborg och Fredriks-hall underhållas af ångfartygen "Strömstad" och "Eugenia".

Stadens *handel*, som hufvudsakligen omfattar spannmål samt andra lifsförnödenheter, ved och timmer, synes äfven under denna period hafva något ökat.

Importen bestod åren 1866—1870 i medeltal hufvudsakligast af: saltad sill 16,463 kub.-fot, stenkol 27,060 kub.-fot, läder 364,653 skålp., tobaksstjelm 140,396 skålp., salt 25,800 kub.-fot, maskiner och redskap till ett värde af 17,701 r:dr.

Hufvudsakliga *exporten* utgjordes åren 1866—1870 i medel-tal af: hummer 101,400 st., spannmål, omalen 214,175 kub.-fot, dito, malen 5,392 c:tr, linfrö 17,018 kub.-fot, potatis 5,854 kub.-fot, ägg 1,093,910 st., smör 1,195 c:tr, kreatur 1,772 st., jern och spik 49,681 c:tr, porslin 55,777 skålp., glas 5,378 c:tr, stearinljus 71,345 skålp., trävaror 208,673 kub.-fot, tändstickor 19,975 c:tr, kreatursben 1,917 c:tr och väfnader 33,546 skålp., hvilket allt hufvudsakligast exporterats till England, Holland, Belgien, Danmark och Norge.

Stadens *handelsflotta* utgjordes vid 1870 års slut af 24 st. fartyg öfver tre nyläster, deraf 1 ångfartyg; sammanlagda lästetalet utgjorde 820 nyläster med en besättningsstyrka af 102 man.

Vid Strömstads tullkammare hafva under femårsperioden *inklarerat* följande fartyg, nemligen:

År 1866: från *utrikes* orter 337 fartyg om 3,449 nyläster, deraf 98 med last och 239 barlastade. Af dessa voro 307 svenska, 14 norska, 13 engelska, 2 franska och 1 finskt.

År 1867: dito dito 357 fartyg om 3,288 nyläster, deraf 165 med last och 192 barlastade. Häraf voro 329 svenska, 11 norska, 14 engelska, 2 holländska och 1 danskt.

År 1868: dito dito 391 st. om 3,413 nyläster, deraf 203 med last och 188 barlastade. Af dessa voro 359 svenska, 18 norska, 12 engelska och 2 danska.

År 1869: dito dito 411 st. om 3,366 nyläster, deraf med last 233 st. och barlastade 178 st. Af dessa voro 359 svenska, 34 norska, 14 engelska, 2 danska, 1 holländskt och 1 nordtyskt.

År 1870: dito dito 461 st. om 4,050 nyläster, deraf 211 barlastade. Af dessa voro 164 svenska, 30 norska, 15 engelska, 1 holländskt och 1 danskt.

Utklarerade fartyg till *utrikes* orter hafva under samma tid-rymd varit:

År 1866: 237 stycken om 3,083 nyläster, deraf 83 med last och 154 barlastade. Af dessa voro 207 svenska, 15 norska, 11 engelska, 2 franska, 1 finskt och 1 hannoveranskt.

År 1867: 257 st. om 3,452 nyläster, deraf 119 med last och 138 barlastade. Af dessa voro 224 svenska, 14 norska, 16 engelska, 2 holländska och 1 danskt.

År 1868: 263 st. om 3,098 nyläster, deraf 108 med last och 155 barlastade. Af dessa voro 226 svenska, 23 norska, 12 engelska och 2 danska.

År 1869: 304 st. om 2,913 nyläster, deraf med last 120 och barlastade 184. Af dessa voro 250 svenska, 36 norska, 14 engelska, 2 danska, 1 holländskt och 1 nordtyskt.

År 1870: 375 st. om 3,625 nyläster, deraf 211 med last och 164 barlastade. Af dessa voro 228 svenska, 30 norska, 15 engelska, 1 danskt och 1 holländskt.

Tulluppbörden inom tullkammaredistriktet utvisar följande:

År.	Tull.	Neder-lags-avgift.	Neder-lags-avgift.	Laspen-ningar.	Konfska-tions-medel.	Strand-vraks-medel.	Fyr- och bäk-medel.	Obserta-tioner.	Summa.
1865 R:dr	40,313,97	12,07	2,801,61	23,50	108,41	3,846,76	—	47,106,32	
1866 "	32,800,25	26,88	2,514,75	8,313,10	366,13	3,854,81	—	47,875,92	
1867 "	30,958,97	0,66	3,229,53	—	373,09	3,670,98	4,20	38,237,43	
1868 "	44,588,61	46,33	2,155,11	50,00	324,16	3,240,11	—	50,404,32	
1869 "	41,785,04	2,90	2,042,37	239,33	1,397,70	2,859,55	—	48,326,94	
1870 "	21,437,35	22,84	2,712,85	30,49	344,50	3,174,19	—	27,722,22	

Antalet af dem, som i staden idkat *handel* och *rörelse* utgjorde:

	Handlande.	Betjening.	Handverkare.	Arbetare.
År 1860.....	16	13	27	39
» 1865.....	17	16	35	51
» 1870.....	21	24	51	39

Bevillningen till staten utgjorde för *handel*, för *handverk*:
 år 1860 ..... r:dr 250,50 168,25
 » 1865 ..... » 338,00 216,50
 » 1870 ..... » 301,00 ..... 185,00.

Undervisningen upprätthålles vid ett tvåklassigt *elementarläroverk*, en *folkskola* och tre *småbarnsskolor* äfvensom vid en *privatskola* för flickor.

Läkarevården bestrides af en stadsläkare, som jemväl är läkare vid stadens *bad- och brunnsinrättning* äfvensom vid det i staden år 1870 öppnade *länslasaretet*.

Stadens *utgifter* för *fattigvården*, som år 1865 utgjorde 5,477 r:dr 99 öre hafva år 1870 nedgått till 4,924 r:dr 15 öre.

Kommunalutskylderna hafva uppgått:

År 1866... till R:dr 2,994,30, motsvarande omkring 1½ gång bevillningen till staten
 » 1867... » » 3,000,00, » » 1½ » » »
 » 1868... » » 7,520,74, » » 2½ » » »
 » 1869... » » 6,894,82, » » 2½ » » »
 » 1870... » » 6,448,00, » » 2½ » » ».

Förhållandet med stadens *inkomster* och *utgifter* år 1866 och 1870 äfvensom beloppet af stadens *skuld* vid 1870 års slut synes af efterföljande uppgift:

	1866.	1870.
<i>Inkomster</i> af tolagsmedel ..... R:dr	2,020,01	1,451,87
» » hamnafgifter ..... »	1,811,19	2,058,83
» » bränvinsmedel..... »	5,512,16	5,260,17
» » kapital och räntemedel ..... »	569,48	52,50
» » restantimedel ..... »	538,68	111,76
» » anmärkningsmedel. .... »	7,46	11,70
» » diverse inkomster ..... »	230,72	976,19
» » uppbörd enligt uttaxering..... »	5,188,45	8,586,37
» » mulbetesafgifter ..... »	305,00	205,00
Summa R:dr	16,183,14	18,714,39
<i>Utgifter</i> till folkskoleväsendet ..... R:dr	560,00	1,246,00
» » fattigvården ..... »	3,653,22	4,614,00
» » räntor och amortering å skuld .... »	1,298,51	4,422,55
» » andra kommunens angelägenheter.. »	14,108,68	13,635,93
Summa R:dr	19,620,41	23,918,48
Stadens <i>skuld</i> vid början och slutet af perioden var »	15,195,00	44,257,20

Tab. Litt. Y.

Strömstads sparbank.

Antal delegare.	Hela kapitaltillgången.	Öferskott eller besparing utöfver delegarnes andel.	Af delegarne insatta belopp.					Af delegarne uttagna belopp.				
			R:dr R:mt.					R:dr R:mt.				
Allt vid årets slut.			1866.	1867.	1868.	1869.	1870.	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.
1,286	138,422,65	9,278,62	49,754,54	71,502,35	59,389,40	47,104,36	78,053,88	45,180,29	50,929,21	57,582,83	62,487,74	76,483,17

Af *välgörenhetsinrättningar* finnas 2, eller den så kallade *Crusellska donationsfonden*, stiftad af direktören Crusell, och hvars afkastning användes till understöd åt fattige badbesökande, och *Carlssons fond*, stiftad år 1856 af medicinalrådet A. G. Carlsson, deraf räntan användes till pensionering af baderskor. Fonderna hafva tillkommit genom tillskott af badgäster och förvaltas den förstnämnda af kyrkorådet och den senare af en utaf stiftaren utsedd direktion. Rörande begge dessa fonders ställning bifogas efterföljande 2 tabeller.

Crusellska fonden.

År.	Utdelade fria bad.	Utdelade kontanta understöd.	Bad och medicin.	Förvaltningskostnad.	Små utgifter.	Inkomster af räntor o. gåfvor.	Summa. Kapital.
	Antal.	R:dr R:mt.					
1866.....	1,296	81,00	489,45	80,00	650,41	928,30	12,887,87
1867.....	1,350	88,00	510,31	80,00	678,31	903,04	13,233,12
1868.....	1,316	88,00	502,51	80,00	670,51	1,118,40	13,485,42
1869.....	1,421	70,00	533,46	80,00	683,46	870,30	13,925,82
1870.....	1,436	64,00	543,16	80,00	687,16	989,07	14,125,61

Carlssonska pensionsfondens tillgångar voro vid slutet af räkenskapsåret 1865—1866 ..... r:dr 4,435,38
 » 1866—1867 ..... » 4,790,07
 » 1867—1868 ..... » 5,342,23
 » 1868—1869 ..... » 5,682,67
 » 1869—1870 ..... » 5,938,16.

Bränvinsutskänkning har utöfvats å gästgivaregården, stadskällaren och tre krogar samt dessutom under sommaren å ett utvårdshus och å badinrättningens societetshus.

Utminuteringsen, som den 1 Oktober 1869 öfvertogs af ett bolag, utöfvas å 4 serskilda ställen inom staden.

Rörande stadens *sparbanks* verksamhet hänvisas till efterföljande tab. Litt. Y. Tab. Litt. Y.

Lysekils köping.

Genom nådigt bref den 27 Februari 1836 förklarades fiskläget Lysekil för en af stad oberoende köping, under namn af Lysekil, med rättighet för hvarje välfredad svensk undersåte samt utländing med kristen bekännelse att derstädes sig nedsetta och idka handel.

Köpingen, som är belägen på en liten halfö, bildande yttersta spetsen af Stängenäs, har ursprungligen utgjort en kronolägenhet, anslagen omkring år 1660 till lön åt kronofogden i Sunnervikens fögderi. År 1720 skatteköptes lägenheten af ami-

ralen Strömstjerna, hvarefter, och sedan den under tiden öfvergått på flere händer, Lysekilsboarne sjelfve 1778 inköpte den tillika med frälselägenheten Åkerbräcka. Inegorna utgjorde då 12½ t:ld, hvilka fördelades i 60 lotter, en fördelning som ännu gäller. Köpingens hela *jordområde* utgöres, enligt år 1860 afslutad landtmäteriförrättning, af 1,700 qv.-ref, deraf inegor 73,07 qv.-ref, till byggnadstomter afsatt utmark 832,50 qv.-ref, och öfriga utmarker 795,25 qv.-ref. För de å utmarken upplåtna tomter erlättes tomtlega till egarne af de 60 inegolotterne. Läget är serdeles sundt.

Ordningsstadgan för rikets städer är, enligt Eders Kongl. Maj:ts nådiga bref den 27 Augusti 1869, i tillämplige delar inom köpingen gällande; och utgöres köpingens styrelse af en ordförande, förordnad af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, med biträde af de ordförande i kommunalstämman och kommunalnämnden såsom ledamöter.

Enligt mantalslängderna utgjorde *folkmängden*: år 1860 704 personer, år 1865 829 personer och år 1870 953 personer, hvadan antalet under femårsperioden ökats med 124 personer.

Antalet *boningshus* inom köpingen utgör 204 st. med ett *taxeringsvärde* af 309,800 r:dr.

Taxeringsvärdet å köpingens *jordbruksfastighet* utgör 24,000 r:dr; dock är försäljningsvärdet minst 4 gånger högre för erhållande af tjenliga byggnadstomter.

Af *handverkare* äro i köpingen bosatte: 2 bagare, 2 bryggare, 1 bleckslagare, 1 kopparslagare, 1 färgare, 2 garfvare, 2 smeder, 2 målare, 5 snickare, 5 skomakare, 5 skräddare och 1 urmakare.

Handlande finnas till ett antal af 15 st. Likaledes finnas i köpingen 2 *konsularagenter*.

Fiskhandel och *anjovisinläggning* hafva de senare åren börjat drifvas inom köpingen i större skala och med framgång.

Sedan år 1866 finnes en *distriktsläkare* inom köpingen, der äfven numera är upprättad en *medikamentsförsäljning*.

Vid den inom köpingen belägna *postexpeditionen* har verksamheten under perioden varit sådan efterföljande tabell utvisar:

År	Uppbörd.	Antal orekommenderade bref.	Antal värdeförsändelser.	Penningbelopp, afsändt uti öppet rekommenderade bref och genom postanvisningar.
År 1866	3,249,14	14,430	1,512	202,033,29
» 1867	3,298,78	14,771	1,719	295,503,44
» 1868	3,608,20	15,039	2,084	312,935,95
» 1869	3,437,35	15,641	2,235	419,048,26
» 1870	3,674,01	14,134	2,365	605,673,29

År 1866 upprättades *telegrafstation* af 3:e klassen, hvilken, under den tid, den varit i gång, visar följande rörelse:

År	Afsända telegram.			Ankomna telegram.			Infutna portomedel.
	In-ländska.	Ut-ländska.	Summa.	In-ländska.	Ut-ländska.	Summa.	
År 1867.....	910	177	1,087	766	176	942	1,609,48
» 1868.....	1,589	295	1,884	1,388	335	1,723	2,736,07
» 1869.....	1,568	261	1,829	1,457	363	1,820	2,887,88
» 1870.....	1,620	190	1,810	1,553	356	1,909	2,690,24

Lysekils sparbank.

Tab. Litt. Z.

År.	Under året		Via årets slut		Behållning i sparbanken:		1866.		1867.		1868.		1869.		1870.		
	Antal.	R:dr R:mt.	Antal.	R:dr R:mt.	Antal del-egare.	Summa R:dr R:mt.	Antal del-egare.	Summa R:dr R:mt.	Antal del-egare.	Summa R:dr R:mt.	Antal del-egare.	Summa R:dr R:mt.	Antal del-egare.	Summa R:dr R:mt.	Antal del-egare.	Summa R:dr R:mt.	
1865...	—	—	129	309,75	10,814,56	10,624,31	4	1,77	9	3,75	7	2,76	3	1,56	1	0,73	
1866...	40	5,727,00	145	305,71	12,460,82	12,766,53	29	145,14	23	121,12	14	71,98	15	66,22	30	146,35	
1867...	12	3,080,00	135	394,19	11,425,12	11,819,31	25	393,61	21	335,15	26	416,20	18	244,23	18	308,07	
1868...	12	5,415,57	126	480,22	12,206,65	12,687,07	26	873,45	24	853,22	17	577,00	28	691,99	20	710,04	
1869...	7	1,414,25	104	571,27	6,053,25	6,624,52	27	1,936,40	24	1,772,16	29	2,081,78	24	1,739,77	26	1,836,63	
1870...	21	2,260,26	110	654,31	5,791,75	6,446,06	15	2,158,60	16	2,322,37	13	1,853,58	11	1,548,78	8	1,030,38	
							10	2,302,62	11	2,606,09	8	1,925,29	4	1,050,93	6	1,425,62	
							4	1,376,36	2	630,26	9	3,111,47	1	409,77	1	334,03	
							3	1,320,58	3	1,356,98	—	—	—	—	—	—	
							1	711,29	2	1,424,01	3	2,166,59	—	—	—	—	
							1	1,241,00	—	—	—	—	—	—	—	—	
							Summa	145	12,460,82	135	11,425,12	126	12,206,65	104	6,053,25	110	5,791,75

Tvenne *hamnar* finnas vid köpingen, den ena på norra sidan vid gamla fiskläget, och den andra på sydöstra sidan af Gullmarsfjorden. Båda äro välbelägna och säkra, och som de högst sällan tillfrysa, äro de eftersökta såsom vinterhamnar.

Af Eders Kongl. Maj:t fastställd *hamntaxa* äfvensom af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande fastställd *hamnordning* finnas.

Vid Lysekils *tullkammare* hafva under sista qvinqvennet *utklarerat* 478 st. fartyg eller i medeltal per år 95 st. Med dessa fartyg hafva hufvudsakligen *utskeppats* 327,625 kub.-fot hafre och huggen granitsten till ett värde af 181,530 r:dr. Uti *lastpenningar* hafva af dessa fartyg betalats 4,217 r:dr 44 öre eller i medeltal 964 r:dr. *Fyr- och båkafigifter* hafva uppgått till 4,096 r:dr 42 öre eller i medeltal 819 r:dr.

Genom nådigt bref af den 19 November 1868 har Eders Kongl. Maj:t medgifvit *inklareringsrätt* i köpingen för barlastade fartyg, kommande från utrikes orter, äfvensom att i Lysekil finge lossas sill, torr fisk, kaffe, raffineradt socker och alla tullfria varor, mot vilkor, att tullbehandling sker vid Uddevalla tullkammare och att köpingen håller packhus. Tillämpningen af denna rättighet tog sin början den 1 Juli 1870, under hvilket år 61 st. barlastade fartyg *inklarerade*, hvilka i *lastpenningar* erlade 95 r:dr 55 öre samt i *fyr- och båkafigifter* 661 r:dr 46 öre.

Under femårsperioden hafva till köpingen inkommit 964 *vinddrifvare*, som dels sökt skydd mot storm och oväder, dels sökt frakt och dels för att hemta ordres. Dessa fartyg hafva i vinddrifvare-, fyr- och båkafigifter erlagt 1,922 r:dr 96 öre eller i medeltal 384 r:dr. Under perioden har således *uppbörden* vid Lysekils tullkammare varit 10,993 r:dr 89 öre, eller i medeltal 2,198 r:dr 60 öre. Vid samma tullkammare uppbäres för Uddevalla sjömanshus' räkning hyresafgiften af sjömän, som afmönstra i Lysekil, uppgående i medeltal årligen till 1,000 r:dr.

Erlagde *lotspenningar*, som delas emellan Lysekils lotsar, hafva i medeltal uppgått till 2,500 r:dr årligen.

Fabriker finnas ej. *Sjöfart* idkas, och vid 1870 års slut egde köpingen 34 fartyg om 1,214 nyläster. Dessa fartyg begagnas till fraktfart på utrikes orter, och i allmänhet lära rederien dermed gjort goda förtjenster, alldenstund de årligen inköpa flere fartyg.

Undervisningen bestrides af examinerad lärare i *fast folkskola* samt i en *småskola*. Antalet barn har i medeltal varit, i folkskolan 115 st. och i småskolan 25 st. årligen.

Fattighjon, som erhållit understöd, hafva i medeltal varit 12 st. årligen, samt fattigvårdsutgifterna uppgått: år 1866 till 1,370 r:dr, 1867 till 1,520 r:dr, 1868 till 1,580 r:dr, 1869 till 1,650 r:dr och 1870 till 1,600 r:dr.

Rörande den i köpingen befintlige *sparbanks* verksamhet under åren 1866—1870 hänvisas till å föregående sida stående uppgift, tab. Litt. Z.

Tab. Litt. Z.

Genom nådigt bref den 5 December 1862 förklarades köpingen för serskild kommun, och att alla gemensamma utskylder för köpingens allmänna behof skola utgå i enlighet med Kongl. förordningen om kommunalstyrelse i stad. Dessa utskylder hafva i medeltal utgått med 1 $\frac{3}{4}$ gång bevillningen.

Den i köpingen befintliga *badinrättningen*, hvilken eges af ett bolag, för hvilket bolagsregler år 1863 i nåder blifvit fastställda, utvidgas årligen, så att under senare åren en restaurations- och en societetsbyggnad blifvit uppförde och flere badrum inrättats i badhuset. Badgästernes antal tilltager äfven årligen, och har inrättningen under sista åren i medeltal varit besökt af 800 personer, hvilket för köpingens innevånare är af stor fördel.

Göteborg å Landskansliet den 25 April 1872.

C. ALB. EHRENSVÄRD.

C. U. Tillii.

Henr. Westin.

Tab. N:o 1.
FOLKMÄNGD.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
	Den 31 December, enligt husförhörlängderna.			Enligt de mantalslängder, som upprättats vid slutet af motstående år.							Enligt årets mönsterrollor approberade beväringsskyldige.
				Hela folkmängden af			Deraf frie från mantalspenningar			Utskrifningsmanskap.	
	mankön.	qvinkön.	Summa.	mankön.	qvinkön.	Summa.	mankön.	qvinkön.	Summa.		
Å landsbygden.											
År 1866	87,789	89,930	177,719	87,812	90,705	178,517	41,330	44,190	85,520	6,848	—
» 1867	88,080	90,222	178,302	82,085	84,470	166,555	39,166	42,189	81,355	6,668	—
» 1868	82,568	84,524	167,092	82,134	84,637	166,771	38,992	42,131	81,123	6,610	—
» 1869	82,531	84,556	167,087	81,966	84,596	166,562	39,024	42,487	81,511	6,749	—
» 1870	82,035	84,309	166,344	81,927	84,556	166,483	39,221	42,744	81,965	6,946	—
I städerna.											
Göteborg år 1866	21,917	24,640	46,557	15,920	20,167	36,087	6,687	6,441	13,128	1,296	—
» 1867	22,720	25,497	48,217	22,819	27,619	50,438	9,829	9,493	19,322	1,694	—
» 1868	24,277	29,171	53,448	23,729	28,797	52,526	10,253	10,144	20,397	1,740	—
» 1869	25,035	30,011	55,046	24,279	29,544	53,823	10,528	10,248	20,776	1,743	—
» 1870	25,669	30,619	56,288	24,803	30,126	54,929	10,795	10,526	21,321	1,815	—
Uddevalla år 1866	2,256	2,830	5,086	2,278	2,850	5,128	1,098	1,253	2,351	134	—
» 1867	2,280	2,858	5,138	2,279	2,895	5,174	1,090	1,268	2,358	140	—
» 1868	2,370	2,964	5,334	2,392	2,964	5,356	1,149	1,284	2,433	154	—
» 1869	2,445	3,021	5,466	2,440	3,042	5,482	1,175	1,139	2,314	153	—
» 1870	2,465	3,075	5,540	2,499	3,124	5,623	1,245	1,404	2,649	173	—
Kungälf år 1866	429	521	950	423	523	946	195	219	414	44	—
» 1867	433	516	949	426	530	956	188	228	416	46	—
» 1868	412	501	913	407	519	926	175	216	391	34	—
» 1869	400	493	893	387	514	901	163	199	362	31	—
» 1870	387	503	890	396	516	912	164	208	372	27	—
Marstrand år 1866	628	686	1,314	644	657	1,301	394	287	681	8	—
» 1867	632	674	1,306	632	666	1,298	387	286	673	8	—
» 1868	632	680	1,312	649	648	1,297	395	277	672	10	—
» 1869	625	702	1,327	639	644	1,283	335	271	656	5	—
» 1870	661	680	1,341	618	651	1,269	367	285	652	6	—
Strömstad år 1866	828	1,054	1,882	856	1,072	1,928	445	556	1,001	70	—
» 1867	857	1,074	1,931	874	1,081	1,955	448	577	1,025	73	—
» 1868	865	1,090	1,955	890	1,096	1,986	448	581	1,029	90	—
» 1869	862	1,121	1,983	900	1,127	2,027	446	576	1,022	92	—
» 1870	881	1,105	1,986	884	1,116	2,000	446	538	984	96	—
Summa för länets samtliga städer år 1870	30,063	35,982	66,045	29,200	35,533	64,733	13,017	12,961	25,978	2,117	—
I hela länet.											
År 1866	113,847	119,661	233,508	107,933	115,974	223,907	50,149	52,946	103,095	8,400	1,265
» 1867	115,002	120,841	235,843	109,115	117,261	226,376	51,108	54,041	105,149	8,629	1,062
» 1868	111,124	118,930	230,054	110,201	118,661	228,862	51,412	54,633	106,045	8,638	1,157
» 1869	111,898	119,904	231,802	110,611	119,467	230,078	51,721	54,920	106,641	8,773	1,174
» 1870	112,098	120,291	232,389	111,127	120,089	231,216	52,238	55,705	107,943	9,063	1,566

För Tab. N:ris 2 och 3 om JORDBRUK och BOSKAPSSKÖTSEL åberopas hvad texten innehåller.
För Tab. N:o 4 SKOGSHUSHÅLLNING hafva inga uppgifter kunnat meddelas.

Tab. N:o 5.

DÖDADE ROFDJUR.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
År.	Björnar.	Vargar.	Lodjur.	Jerfvar.	Räfvar.	Sjalar.	Örnar och Ufvar.	Hökar.	Belopp af utbetald belöning. R:dr R:mt.
1866	—	—	—	—	384	—	111	266	2,864
1867	—	—	—	—	296	—	84	211	2,299
1868	—	—	1	—	259	—	88	131	2,250
1869	—	—	1	—	206	—	65	101	1,406
1870	—	—	2	—	144	—	33	58	50
Summa	—	—	4	—	1,289	—	381	767	8,869

Anm. Endast från 2:ne fögderin hafva uppgifter till denna tabell kunnat meddelas.
Till följd af Kungl. Kungörelsen den 29 Januari 1869 upphörde utbetalningen, af belöning för dödande af räfvar och roffoglar med Juni månads ingång samma år.

Tab. N:o 6.

AF ROFDJUR DÖDADE HUSDJUR.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
År.	Hästar.	Nötkreatur.	Får.	Getter.	Svin.	Fjäderfä.	Skadan beräknad i penningvärde. R:dr R:mt.
1866	—	—	36	—	—	525	456
1867	—	—	33	—	—	460	379
1868	—	—	29	—	—	461	385
1869	—	—	23	—	—	420	352
1870	—	—	33	—	—	407	376
Summa	—	—	154	—	—	2,273	1,948

Anm. Endast från 2:ne fögderin hafva uppgifter kunnat meddelas.

Tab. N:o 7 a.

BRUK, FABRIKER OCH MANUFAKTURINRÄTTNINGAR Å LANDSBYGDEN ÅR 1870.

1.	2.		3.		4.		5.		6.		7.	8.		9.		10.		11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.
	Antal fabriker		Drifkraft, bestående af		Antal begagnade maskiner och redskap.		Egare eller innehafvare.		Arbetare			Mästare.	vid fabriken		Summa.	Tillverkningsvärde.	Egarens eller innehafvarens bevillning i och för rörelsen.										
	i gång.	ej begagnade.	Ånga eller vatten.	Bersknade hestkræfter.	Eksam egare eller innehafvare	Bolag.	öfver 18 år		under 18 år				vid fabriken ej mantals-skrifne	under 18 år													
							m.	q.	m.	q.																	
Under året.	Antal.										Antal.				R.dr.												
Blekeri	1	—	—	1	8	16	—	—	1	1	1	2	3	6	—	—	13	15,643	—								
Bresiljefabrik	1	—	1	—	50	6	1	—	—	—	5	—	20	—	—	—	25	128,150	—								
Färgerin	6	—	2	2	18	86	5	—	1	4	8	—	45	6	2	12	77	148,620	—								
Garfverin	5	—	1	3	20	404	2	—	2	4	2	—	48	—	—	—	54	331,130	—								
Glasbruk	1	—	3	—	47	24	—	—	1	37	23	—	28	—	34	—	122	127,646	—								
Gjuterin och mekaniska verkstäder	3	—	1	3	57	73	1	—	2	9	241	—	382	—	16	—	648	773,745	—								
Handskfabrik	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	29	—	—	—	—	—	29	75,018	—								
Jernbruk	1	—	4	—	52	—	1	—	—	6	27	—	60	—	8	—	101	34,500	—								
Mekaniska bomullsspinnerin	5	—	6	3	351	16,513	8	1	1	3	98	73	162	183	85	158	762	1,802,499	—								
D:o linnespinnerin	1	—	—	1	80	2,512	—	—	1	1	21	45	20	51	8	7	153	409,370	—								
D:o väfverin	5	1	6	6	391	780	1	—	5	10	81	198	14	125	42	23	493	1,925,501	—								
Oljeslagerin	2	—	3	—	70	14	1	—	—	2	24	—	86	—	—	—	62	755,000	—								
Pappersbruk	6	—	6	5	320	43	2	—	1	2	65	82	175	188	39	59	610	1,963,825	—								
Skeppsvarf	1	—	—	1	10	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	53,980	—								
Sockerbruk	1	—	—	1	25	23,026	—	1	—	1	37	—	172	—	—	—	210	4,045,640	—								
Syrefabrik	1	—	—	1	2	—	—	1	—	—	—	—	16	1	—	—	17	81,962	—								
Sågbruk	1	—	—	1	25	—	—	1	—	1	—	—	29	3	—	—	33	107,200	—								
Såp- och tvålfabrik	1	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	4	1	—	—	6	96,548	—								
Tegelbruk	4	—	—	—	—	—	4	—	—	1	—	—	9	—	—	—	10	9,500	—								

Anm. Bevillningen för hvarje fabrik har icke kunnat uppgifvas.

Tab. N:o 7 b.

HANDTVRERKERIN ÅR 1870.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	1.	2.	3.	4.	5.	6.												
												Handverkare.		Arbetare.		Bevilling i och för rörelsen.		Handverkare.		Arbetare.		Bevilling i och för rörelsen.	
												Man.	Qvinnor.	Man.	Qvinnor.	R.dr.	öre.	Man.	Qvinnor.	Man.	Qvinnor.	R.dr.	öre.
Å landet.																							
Bagare	5	2	5	1	16	Juvelerare och guldsmeder	9	1	29	—	388												
Bryggare	4	—	17	—	80	Kakelugnsmakare	9	—	47	—	136												
Färgare	4	—	4	—	7	Kammakare	4	—	—	—	—												
Garfvare	11	—	11	—	12	Kopparslagare	11	1	29	—	108												
Guldsmed	1	—	—	—	1	Konditorer	13	1	28	8	295												
Murare	1	—	2	—	7	Korvskärare	3	—	3	—	17												
Målare	1	—	1	—	3	Karduansmakare och garfvare	11	—	38	—	247												
Repslagare	1	—	5	—	9	Korsettmakare	1	—	—	—	4												
Skomakare	8	—	9	—	7	Körsnärer	3	—	2	1	45												
Skräddare	5	—	6	—	5	Mur- och byggmästare	19	—	9	—	458												
Smeder	8	—	10	—	20	Målare	49	—	61	—	347												
Snickare	3	—	2	—	4	Mössmakare	2	1	—	2	16												
Summa	52	2	72	1	171	Perukmakare	9	—	5	—	98												
I städerna.																							
Bagare	45	23	135	70	612	Plåtslagare	3	—	1	—	17												
Bildhuggare	3	—	14	—	44	Sadelmakare	13	—	14	—	57												
Bleckslagare	18	2	43	1	149	Segelsömmare	9	—	18	—	153												
Blockmakare	4	—	6	—	26	Skiffertäckare	2	—	4	—	21												
Bokbindare	13	—	22	—	157	Sejlare	6	1	38	—	155												
Bryggare	13	—	120	6	779	Skomakare	105	—	90	—	412												
Borstbindare	6	—	2	—	9	Skräddare	63	—	62	—	511												
Dentister	5	—	—	—	131	Slagtare	37	3	30	—	354												
Färgare	9	1	34	6	268	Smeder	27	—	82	—	226												
Galvanoplastiker	1	—	3	3	9	Snickare	34	—	101	—	262												
Glasmästare	17	1	16	—	64	Snörmakare	3	1	3	—	13												
Gördelmakare	5	—	9	—	28	Svarfvare	5	—	7	—	26												
Handskmakare	7	—	2	2	59	Tapetsérare	13	1	3	1	35												
Hattmakare	8	2	14	6	143	Tunnbindare	7	—	19	—	60												
Instrumentmakare	10	—	42	—	147	Urmakare	15	—	12	—	148												
Summa	654	39	1,207	106	7,258	Vagnmakare	5	—	10	—	24												
						Summa	654	39	1,207	106	7,258												

Tab. N:o 8.

ALLMÄNNE VÄGAR, GÄSTGIFVERIN OCH SKJUTSNING.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.											
													Längd i mil				Kostnad i R.dr R.mt för de under perioden				Gästgifveriens antal vid periodens slut.	Antal hästar, utgångne	
													af hvarje slag af motstående vägar	af inderade med skjutsstationer försedde vägar	af fulländade och afsynade nya vägar	af omlagda eller betydligt förbättrade vägar	fulländade nye vägar	omlagda eller betydligt förbättrade vägsträckor.	af statsmedel.	af kommunernas medel.		af statsmedel.	af kommunernas medel.
Allmänne landsvägar	40,96	38,25	0,75	0,68	26,860	29,500	10,300	5,998,22	31	1866	293	12,524											
Häradsvägar	80,40	70,50	3,33	0,98	—	14,000	8,500	9,523,54	57	1867	679	11,522											
Socknevägar	15,25	2,25	—	—	—	—	—	—	—	1868	510	9,681											
I städer	—	—	—	—	—	—	—	—	4	1869	453	8,398											
Summa	136,61	110,00	4,08	1,66	26,860	43,500	18,800	15,521,76	92	—	2,720	49,695											
Deraf med skjutsentreprenad	—	—	—	—	—	—	—	—	37	—	—	52,415											

Tab. N:o 9 a.
SJÖFART, ÅR 1870.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.
	Fartyg och båtar öfver 3 nylåster, begagnade till utrikes sjöfart.							Fartyg och båtar öfver 3 nylåster, begagnade till inrikes sjöfart.							Summa under året begagnade fartyg och båtar öfver 3 nylåster.						
	Seglande.		Med ångmaskin försedda.			Besättning.		Seglande.		Med ångmaskin försedda.			Besättning.		Seglande.		Med ångmaskin försedda.			Besättning.	
	Antal.	Låstetal.	Antal.	Låstetal.	Hästkraft.	Skeppare.	Sjöfolk.	Antal.	Låstetal.	Antal.	Låstetal.	Hästkraft.	Skeppare.	Sjöfolk.	Antal.	Låstetal.	Antal.	Låstetal.	Hästkraft.	Skeppare.	Sjöfolk.
Landsbygden (utom köping)...	211	7,786,88	—	—	—	211	1,089	305	4,158,23	—	—	—	305	1,184	516	11,945,11	—	—	—	516	2,273
Köpingen Lysekil	48	1,560,00	—	—	—	48	110	9	31,00	—	—	—	9	15	57	1,591,00	—	—	—	57	125
Summa för landsbygden	259	9,346,88	—	—	—	259	1,199	314	4,189,23	—	—	—	314	1,199	573	13,536,11	—	—	—	573	2,398
Städerna.																					
Göteborg.....	142	13,666,00	32	1,640	1,307	174	1,566	—	—	—	—	—	—	—	142	13,666,00	32	1,640,00	1,307	174	1,566
Kungälf.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Marstrand.....	3	76,42	—	—	—	3	15	2	17,00	1	15,00	40	3	15	5	93,42	1	15,00	40	6	30
Uddevalla.....	7	282,00	—	—	—	7	45	—	—	4	32,50	153	4	26	7	282,00	4	32,50	153	11	71
Strömstad.....	23	804,00	1	16	70	24	78	—	—	—	—	—	—	—	23	804,00	1	16,00	70	24	78
Summa för städerna	175	14,828,42	33	1,656	1,377	208	1,704	2	17,00	5	47,50	193	7	41	177	14,845,42	38	1,703,50	1,570	215	1,745
Summa för hela länet	434	24,175,30	33	1,656	1,377	467	2,903	316	4,206,23	5	47,50	193	321	1,240	750	28,381,53	38	1,703,50	1,570	788	4,143

Tab. N:o 9 b.

HANDLANDE OCH DERAS BETJENING, ÅR 1870.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
	Handlande.		Betjening.		Bevilling i och för rörelsen. R:dr R:mt.
	Män.	Qvinnor.	Män.	Qvinnor.	
Å landsbygden.					
1.o. De, som idka grosshandel eller försälja varor i bod eller från annat upplagsställe	243	16	119	6	1,088,50
Summa för landsbygden	243	16	119	6	1,088,50
I städerna.					
1.o. De, som idka grosshandel eller försälja varor i bod eller från annat upplagsställe	823	398	990	103	45,112,36
2.o. De, som utom den ort, der de äro bosatte, sjelfve eller genom andre kringföra eller annorledes än å marknad till salu utbjuda varor	13	—	49	5	770,69
3.o. Utländing, som undfått tillstånd att här i riket idka handel	24	—	4	—	266,00
Summa för städerna	860	398	1,043	108	46,149,05
Summa för hela länet	1,103	414	1,162	114	47,237,55
<i>Ann.</i> Härförutan anmärkas de utländingar, som, enligt 16 § i gällande Bevillningsförordning, erlagt bevilling för rättighet att bjuda ut eller sluta handel om utländska varor	47	—	—	—	4,520,00

Tab. No 10 a.

HEMMAN OCH JORDLÄGENHETER M. M. Å LANDSBYGDEN, ÅR 1870.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Hemman och jordlägenheter af alla slag, efter olika natur, vid periodens slut och enligt nya jordeboksordningen.	Hemman.			Antal			Taxeringsvärde. R:dr R:mt.
	Mantal		Brukningsdelar.	jordtorp.	backstugor.	andra lägenheter.	
	oförmedlade.	nuvarande.					
A) Krono-egendomar.							
1) Under allmän disposition.							
Göteborgs fögderi.....	18½	15½	28	14	—	39	531,500
Inlands ".....	75½	72½	89	154	86	11	1,574,800
Orousts och Tjörns ".....	15½	15½	—	—	—	52	216,400
Sunnervikens ".....	75½	66½	82	226	65	26	1,418,700
Norrvikens ".....	57½	49½	66	133	52	14	1,017,600
Säger	242½	219½	265	527	203	142	4,759,000
2) Under enskild disposition.							
Göteborgs fögderi.....	1½	1½	7	—	—	48	68,800
Inlands ".....	2½	2½	7	—	—	22	18,700
Sunnervikens ".....	28½	28½	15	5	2	44	34,200
Norrvikens ".....	11½	8½	38	18	6	10	138,000
Säger	16½	14½	67	23	8	124	259,700
Summa	258½	233½	332	550	211	266	5,018,700
B) Skatte-egendomar.							
Göteborgs fögderi.....	472½	397½	3,032	403	38	909½	14,751,020
Inlands ".....	551½	493½	2,419	1,022	773	158	11,161,250
Orousts och Tjörns ".....	313½	286½	—	—	—	78	6,271,200
Sunnervikens ".....	519½	464½	2,777	1,698	605	155	10,889,200
Norrvikens ".....	612½	521½	2,330	964	941	581	10,746,400
Summa	2,469½	2,163½	10,558	4,087	2,357	1,881½	53,819,070
C) Frälse-egendomar.							
Göteborgs fögderi.....	93½	80½	397	68	2	232½	5,758,594
Inlands ".....	88½	82	281	164	103	11	1,895,000
Orousts och Tjörns ".....	123½	114½	—	—	—	26	2,127,300
Sunnervikens ".....	161½	143½	532	407	172	23	3,256,200
Norrvikens ".....	71½	55½	231	97	137	77	1,356,800
Summa	537½	477½	1,441	736	414	369½	14,393,894
Summa Summarum	3,265½	2,873½	12,331	5,373	2,952	2,517	73,231,664

Tab. N:o 10 b.

JORDOMRÅDE OCH EGENDOMAR I STÄDERNA.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
Städernas namn.	Tomter.		Antal nybyggda boningshus.	Jordar och lägenheter.						Taxeringsvärde i R:dr R:mt.		
	Antal			Åker.	Äng.	Skog.	Betesmark m. m.	Summa jordareal.	Nuvärde mantal.	Af hus och tomter.	Af jordar.	Summa.
	bebyggda.	obebyggda.	Qvadratref.									
Göteborg	3,235	335	16	8,947	1,393,00	—	5,643,00	15,983,00	18	50,975,100	1,906,600	52,881,700
Kongelf	126	46	1	2,240	520,80	11,20	4,491,20	7,263,20	6	635,035	125,000	760,035
Marstrand	162	51	6	—	—	—	—	—	—	838,700	30,000	868,700
Uddevalla	287	21	9	1,400	2,284,80	—	25,418,40	29,103,20	—	3,648,800	607,500	4,256,300
Strömstad	273	7	4	379	377,00	—	828,00	1,584,00	2	952,900	61,200	1,014,100
Summa	4,083	460	36	12,966	4,575,60	11,20	36,380,60	53,933,40	26	57,050,535	2,730,300	59,780,835

Anmärkingar:

För Göteborg: 1.o. Å flere af landerilägenheterna inom äldre stadsområdet hafva desammes innehafvare upplåtit åtskilliga byggnadsplatser, hvilka icke äro i uppgifna tomtantalet inberäknade.
 2.o. Uti ofvanuppgifna summa jordareal ingår ej sådan mark, som användts till begravningsplatser, alléer, parker, planteringar samt andra allmänna platser.
 3.o. Uti taxeringsvärdet ingår icke det värde, som af Taxeringskomitéerna åsatts byggnader, tillhöriga dels staten och dels menigheter, allmänna underväsaningsverk och barmhertighetsinrättningar, för hvilka — stadens kyrkor oberäknade — taxeringsvärdet år 1870 utgjorde 357,600 R:dr R:mt.
 För Kongelf: Uti förut upptagne 520,80 ref äng äro inberäknade 67,80 ref utaf Bohus fästnings tomter, och uti här ofvan upptagne 4,491,20 ref betesmark äro inberäknade 112 ref äfven tillhörige Bohus fästnings tomter och Säfstufvan. Härförutan innehåller sjelfva stadsplanens areal 368,5 ref, samt befintliga impedimenta 106,57 ref och anses sjelfva stadsplanens areal motsvara 1 mantal.
 För Marstrand: 1.o. Till staden hör donationsjorden »Koön», 1 mtl krono oförmedladt, med en areal af 1,446 tunnland 10 kappland samt innehållande åtskilliga bebyggda arrendelägenheter.
 2.o. Af den uppgifne faste egendomen tillhör en del, med taxeringsvärde af 18,000 R:dr, Kongl. Maj:t och Kronan, samt en del, med taxeringsvärde af 94,825 R:dr, sådana allmänna inrättningar, som äro fria från bevilling.

Tab. N:o 11.

LAGA SKIFTEN UNDER ÅREN 1866—1870.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.
År.	Sökta skiftens antal.	A. f s l u t a d e l a g a s k i f t e n.																			
		Antal.	Skiftade mantal.		Qvarboende delegares			Utflyttande delegares			Summa skiften.	Skiftade qvadratref.					Utgifter till landtmätare och gode män. R:dr.	Öfriga beräknade utgifter. R:dr.			
			Oförmedlade.	Nävarande.	skiftesantal.			Summa.	skiftesantal.			Summa.	Åker.	Äng.	Odlingsmark.	Afrösningsjord.			Impedimenta.	Summa.	
					1.	2.	3.		1.	2.											3.
1866.....	18	20	—	19,437	78	42	—	120	16	4	—	20	186	4,893	1,164	—	19,341	322	25,720	9,284	4,252
1867.....	12	14	—	9,500	26	14	3	43	10	2	—	12	77	3,046	1,007	11	10,481	218	14,763	8,242	3,251
1868.....	12	11	—	10,961	25	9	5	39	6	1	—	7	66	3,328	921	140	9,944	110	14,443	7,286	2,161
1869.....	7	8	—	6,437	21	12	1	34	1	—	2	3	55	1,391	259	—	15,251	34	17,035	7,300	573
1870.....	7	11	—	6,995	19	17	3	39	4	2	2	8	76	2,545	786	179	14,907	156	18,573	9,529	2,625
Summa	56	64	—	53,330	169	94	12	275	37	9	4	50	460	15,203	4,237	330	69,924	840	90,534	41,641	12,862

1.		2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.							
									Afkortad.					Anordnad eller	
									1866.	1867.	1868.	1869.	1870.	1866.	1867.
Statsmedel.															
Ordinarie ränta.....	R:dr R:mt	7,246,91	7,249,91	66,52	53,00	53,00	67,363,41	67,060,22							
Stam- och augmentsräntor.....	» »	—	—	—	—	—	7,221,95	7,221,95							
Kronotondespanmål.....	» »	34,93	34,75	—	—	—	29,805,17	29,563,44							
Kronotindelösen efter bestämda pris.....	» »	—	—	—	—	—	2,455,19	2,455,19							
Kronotonde af utarrenderade hemman.....	» »	—	—	—	—	—	41,79	41,58							
Arrendemedel.....	» »	—	—	—	—	—	6,898,86	8,025,58							
Mantalspenningar.....	» »	5,467,45	9,367,36	7,885,89	6,259,12	7,285,88	29,281,34	28,542,97							
Bötesmedel.....	» »	24,558,12	27,165,41	30,405,23	28,203,00	35,265,16	24,126,89	25,736,53							
Tillfälliga rotevakans- och mötesavgifter.....	» »	—	—	—	—	105,97	73,49	73,49							
Rotefrihetsavgift af oroterad, men ordinarie rotering underkastad jord.....	» »	—	—	—	—	—	4,199,08	4,820,88							
Båtsmansvakans-avgift.....	» »	—	—	—	—	—	8,645,29	10,148,02							
Soldatvakansavgift.....	» »	—	—	—	—	—	—	—							
Kavalleriregementenas hästvakansspanmål.....	» »	—	—	—	—	—	96,86	139,59							
Saluaccis af städerna.....	» »	—	—	—	—	—	—	—							
Spinnhusmedel.....	» »	0,25	—	—	—	—	23,75	22,50							
Sjette Hufvudtitelns besparingsmedel.....	» »	—	—	—	—	—	2,775,00	—							
	Summa	37,307,66	43,817,43	38,357,64	34,515,12	42,710,01	183,008,07	183,851,54							
Riksgäldsmedel.															
Allmän beviljning.....	R:dr R:mt	8,236,27	30,596,09	12,357,81	9,745,06	12,280,63	271,671,16	260,696,04							
Vapens katt.....	» »	—	9,342,54	779,09	14,50	48,63	—	107,795,88							
Afgift för stämpling af tidningar.....	» »	69,20	79,16	76,69	70,60	69,35	9,003,33	9,660,62							
Skatterättsmedel.....	» »	—	—	—	—	—	1,137,13	25,267,19							
Observationsmedel.....	» »	—	—	—	—	—	1,012,08	225,78							
	Summa	8,305,47	40,017,79	13,213,59	9,830,16	12,398,61	282,823,70	403,645,51							
Diverse verks medel.															
Afgift för minuthandel med och utskänkning af bränvin.....	R:dr R:mt	260,00	917,90	—	—	7,741,18	176,114,34	228,600,20							
Riddarhusavgift.....	» »	47,00	60,00	67,00	48,50	68,50	523,00	495,00							
Kurhusmedel för länet utom Göteborgs stad.....	» »	3,157,31	5,091,29	3,770,57	3,081,76	2,998,43	20,971,85	19,364,46							
D:o för Göteborgs stad.....	» »	1,449,42	2,848,90	2,821,97	2,217,95	3,118,85	3,792,72	4,811,48							
Vägbyggnadsmedel.....	» »	—	—	—	—	—	78,12	78,12							
Fyllnad i regementsbefällets löner.....	» »	—	—	—	—	—	55,76	55,76							
Folkskoleavgift.....	» »	5,475,96	9,383,99	7,899,40	6,269,20	7,291,07	29,284,84	28,569,81							
Säterifrihetsmedel.....	» »	—	—	—	—	—	130,95	157,44							
Allmänna bevaringsfonden.....	» »	—	—	—	—	—	10,000,00	9,900,00							
Skogsplanteringsfonden.....	» »	—	—	—	—	—	—	—							
Bevaringsmanskaps invalid- och pensionsfond.....	» »	1,682,50	1,232,50	1,442,50	1,252,50	1,520,00	540,00	1,355,00							
Landstingsmedel.....	» »	109,50	1,788,72	85,29	1,227,39	1,215,51	11,470,62	9,303,35							
	Summa	12,181,69	21,323,30	16,086,73	14,097,30	23,953,54	252,962,20	302,690,62							
Annorstädes debiterade medel.															
Förverkade båtsmanslöner.....	R:dr R:mt	—	—	—	—	—	7,35	109,09							
Regementskrivares uppbördsrester.....	» »	—	—	—	—	—	6,208,01	7,026,73							
	Summa	—	—	—	—	—	6,215,36	7,135,82							
	Summa Summarum	57,794,82	105,158,52	67,657,96	59,442,58	79,063,16	725,009,33	897,323,49							

N:o 12.

U P P B Ö R D E N.

inom räkenskapsåret influten.			Resterade vid räkenskapsårets slut.					Summa uppbörd, deri inberäknade restantierna från föregående år.				
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
1868.	1869.	1870.	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.
76,377,92	75,950,58	75,885,90	1,577,70	1,023,48	1,120,13	2,140,83	1,437,08	76,188,02	75,333,61	77,564,57	78,144,41	77,375,98
—	—	—	—	—	—	—	—	7,221,95	7,221,95	—	—	—
30,973,96	32,541,62	32,444,87	67,81	72,51	181,95	411,29	354,88	29,907,91	29,670,70	31,155,91	32,952,91	32,799,75
2,455,19	2,455,19	2,455,19	—	—	—	—	—	2,455,19	2,455,19	2,455,19	2,455,19	2,455,19
29,34	—	—	—	—	—	—	—	41,79	41,58	29,34	—	—
5,866,63	5,085,39	5,899,70	—	—	—	539,68	522,69	6,898,86	8,025,38	5,866,63	5,625,07	6,422,39
27,985,51	28,016,09	28,419,18	1,847,02	1,756,09	1,742,39	3,650,53	3,600,27	36,595,81	39,666,42	37,613,69	37,925,74	39,305,83
21,002,57	18,372,38	21,977,61	13,835,83	15,455,93	17,053,55	33,082,93	32,404,49	62,520,84	68,357,87	68,461,35	79,658,31	89,647,26
73,49	1,072,86	449,90	—	—	—	647,42	1,129,60	73,49	73,49	73,49	1,720,28	1,685,47
5,774,66	4,218,49	4,156,36	8,44	4,72	15,64	13,15	7,83	4,207,52	4,825,60	5,790,30	4,231,64	4,164,19
12,124,65	8,213,20	8,171,29	—	—	—	—	—	8,645,29	10,148,02	12,124,65	8,213,20	8,171,29
801,80	—	—	—	—	—	89,73	—	—	—	891,53	—	—
141,04	98,28	94,26	—	—	—	—	—	96,86	139,39	141,04	98,28	94,26
—	—	—	170,47	170,47	170,47	170,47	170,47	170,47	170,47	170,47	170,47	170,47
30,50	26,00	25,00	—	—	0,50	—	—	24,00	22,50	31,00	26,00	25,00
—	—	15,40	—	—	—	—	—	2,775,00	—	—	—	15,40
183,637,26	176,050,08	179,994,66	17,507,27	18,483,20	20,374,26	40,656,30	39,627,31	237,823,00	246,152,17	242,369,16	251,221,50	262,331,98
256,783,74	244,902,51	250,039,30	7,261,12	6,092,73	6,898,05	13,844,35	12,265,49	287,168,55	297,384,86	276,039,60	268,491,92	274,585,42
788,38	24,44	0,75	—	1,658,17	90,70	50,88	0,75	—	118,796,59	1,658,17	89,82	50,13
9,661,24	9,029,50	10,992,52	—	—	—	—	—	9,072,53	9,739,78	9,737,93	9,100,10	11,061,87
892,65	—	312,73	—	—	—	—	—	1,137,13	25,267,19	892,65	—	312,73
32,22	484,50	3,00	—	—	—	—	—	1,012,08	225,78	32,22	484,50	3,00
268,158,23	254,440,95	261,318,30	7,261,12	7,750,90	6,988,75	13,895,23	12,266,24	298,390,29	451,414,20	288,360,57	278,166,34	286,013,15
230,009,89	232,963,76	317,684,00	750,00	—	8,000,00	10,837,75	2,905,92	177,124,34	229,518,10	238,009,89	243,801,51	328,331,10
438,00	531,50	441,50	40,00	35,00	50,00	70,00	40,00	610,00	590,00	555,00	650,00	550,00
18,823,66	18,842,93	19,047,32	626,10	557,35	481,62	1,108,61	1,054,12	24,755,26	25,013,10	23,075,85	23,033,30	23,099,87
4,878,78	4,894,80	5,046,65	829,13	827,23	905,75	1,826,00	1,833,75	6,071,27	8,487,63	8,606,50	8,938,75	9,999,25
78,03	78,03	78,03	—	—	—	—	—	78,12	78,12	78,03	78,03	78,03
55,76	55,76	55,76	—	—	—	—	—	55,76	55,76	55,76	55,76	55,76
27,980,40	28,013,87	28,420,58	1,835,46	1,755,26	1,740,66	3,648,09	3,596,84	36,596,26	39,709,08	37,620,43	37,930,66	39,308,49
—	—	—	—	—	—	—	—	130,95	157,44	—	—	—
8,200,00	8,900,00	6,200,00	—	—	—	—	—	10,000,00	9,900,00	8,200,00	8,900,00	6,200,00
—	—	—	—	—	—	44,00	44,00	—	—	—	44,00	44,00
1,920,00	2,192,50	797,50	1,872,50	2,232,50	2,925,00	6,680,00	5,450,00	4,095,00	4,820,00	6,287,50	10,125,00	7,767,50
7,841,18	15,070,28	21,512,30	178,96	216,59	162,24	704,83	707,48	11,759,08	11,308,66	8,088,71	17,002,50	23,436,29
300,225,70	311,542,93	399,263,64	6,132,15	5,623,95	14,265,27	24,919,28	15,632,11	271,276,04	329,637,87	330,577,70	350,559,51	438,870,29
2,37	—	—	44,07	—	—	—	—	51,42	109,09	2,37	—	—
4,134,87	—	—	—	—	—	—	—	6,208,01	7,026,73	4,134,87	—	—
4,137,24	—	—	44,07	—	—	—	—	6,259,43	7,135,82	4,137,24	—	—
756,158,43	742,033,96	840,626,60	30,944,61	31,858,05	41,628,28	79,470,81	67,525,66	813,748,76	1,034,340,06	865,444,67	879,947,35	987,215,42

Tab. No 13.

SPARBANKER.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	
År.	Under året					Vid årets slut				Klassifikation af delegarne efter deras vid hvarje års slut inestående behållning.											
	Antal Sparbanker.	tillkomne del-egare.	afgånge del-egare.	insatt be-lopp.	i räkenskaperne godtgjord ränta å delegarnes kapital.	uttaget belopp.	qvarstående del-egare.	inestående behållning, tillhörande delegarne.	befintligt öfverskott (grund- och reservfond, räntevinster m. m.).	Summa af kolumnerne N:is 8 och 9.	Behållning i Sparbank.	1866.		1867.		1868.		1869.		1870.	
		Antal.	Antal.	R:dr R:mt.	R:dr R:mt.	R:dr R:t.	Antal.	R:dr R:mt.	R:dr R:mt.	R:dr R:mt.		Antal del-egare.	Summa R:dr R:mt.	Antal del-egare.	Summa R:dr R:mt.	Antal del-egare.	Summa R:dr R:mt.	Antal del-egare.	Summa R:dr R:mt.	Antal del-egare.	Summa R:dr R:mt.
1865	8	—	—	—	—	19,073	3,350,704	242,282	3,592,986	under 1 R:dr ... fr. It. o. m. 10 R:dr	5,839	16,915	5,030	13,246	5,754	15,693	6,893	17,535	2,729	1,401	
1866	8	3,242	1,354	1,281,163	158,024	1,457,504	20,961	3,332,405	257,014	» 10—25 »	1,819	29,961	1,310	21,161	1,406	23,118	1,726	27,071	1,846	29,640	
1867	7	3,251	1,514	1,511,681	161,955	1,441,884	22,638	3,562,942	273,131	» 25—50 »	1,383	51,424	986	34,794	1,190	41,199	1,384	49,330	1,459	52,082	
1868	7	3,271	1,631	1,644,482	174,792	1,542,856	24,277	3,839,375	285,003	» 50—100 »	1,668	116,091	1,174	83,288	1,270	89,026	1,547	108,273	1,560	109,929	
1869	7	3,493	1,769	1,787,752	189,886	1,614,371	26,001	4,202,632	300,302	» 100—200 »	1,788	249,935	1,337	186,586	1,481	206,531	1,637	228,464	1,808	253,732	
1870	7	4,803	1,453	2,209,265	223,108	1,521,306	29,351	5,113,704	315,738	» 200—300 »	1,019	244,433	697	167,178	761	183,105	848	206,363	955	231,829	
										» 300—400 »	587	201,199	484	165,675	505	174,215	573	195,083	622	216,448	
										» 400—500 »	420	188,348	344	153,029	336	149,881	424	188,330	439	192,752	
										» 500—1,000 »	948	654,538	798	559,070	870	616,190	988	689,710	1,135	788,278	
										utöfver 1,000 »	680	1,175,817	581	1,018,012	683	1,173,155	810	1,438,241	972	1,707,437	
										Summa	16,151	2,928,761	12,741	2,402,039	14,256	2,672,113	16,830	3,148,400	17,880	3,599,943	

Anm. Från Marstrands samt Göteborgs och Bohus läns sparbanker äro inga uppgifter lemnade till kolumnerna 12—21.

Tab. No 14.

F A T T I G V Å R D E N.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.																																																																																																																																																																																																																																																																																																												
År.	Fattigvårds-samhällen		Antal fattighjon, som erhållit full försörjning.												Antal af fattigvården understödde, som ej fått full försörjning.			Fattigvårdens																																																																																																																																																																																																																																																																																																																		
	med gemensam fattigvård.	med fattigvården rotaris delad.	Äldre personer, vårdade		Barn, vårdade i och utom fattighus.		Summa.		Summa af båda köner.				Inkomster. R:dr R:mt.																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
			i fattighus.	på annat sätt.	m.	q.	m.	q.					m.	q.	Afkastning af egen-dom, kollek-ter m. m.		Personel afgift.	Tillskott		Ersättning		Summa inkomster.	Summa utgifter i och för fattigförsörjning. R:dr R:mt.																																																																																																																																																																																																																																																																																																													
			m.	q.	m.	q.	m.	q.		m.	q.	Summa	efter fyrk eller bevilling.	efter annan grund.	af stats-medel.	af annat fattigvårds-sam-hälle.																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
Landsbygden.																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
1866.....	67	5	104	91	43	77	618	923	717	646	1,378	1,646	3,024	1,569	2,548	4,117	12,849	22,493	130,993	16,977	1,771	775	185,858	191,332																																																																																																																																																																																																																																																																																																												
1867.....	63	6	86	88	49	84	656	1,010	832	734	1,537	1,828	3,365	1,818	2,795	4,613	11,854	23,147	148,544	19,601	1,665	810	205,621	219,547																																																																																																																																																																																																																																																																																																												
1868.....	66	7	114	106	53	88	774	1,082	1,024	938	1,851	2,108	3,959	2,323	3,325	5,648	10,100	23,705	194,312	23,204	1,576	1,102	253,999	274,722																																																																																																																																																																																																																																																																																																												
1869.....	68	5	72	150	59	93	821	1,138	1,174	1,101	2,054	2,332	4,386	2,751	3,763	6,514	11,699	24,072	223,238	28,148	1,481	1,865	290,503	300,591																																																																																																																																																																																																																																																																																																												
1870.....	67	3	83	175	58	92	855	1,181	1,239	1,208	2,152	2,481	4,633	2,579	3,691	6,270	14,665	24,778	221,274	26,619	1,528	2,729	291,593	290,434	Städerna.																									1866.....	6	—	12	3	470	506	53	88	587	539	1,110	1,133	2,243	181	2,153	2,334	13,904	5,321	146,726	36,687	2,394	1,841	206,873	204,626	1867.....	5	—	12	2	504	540	61	94	546	587	1,111	1,221	2,332	214	2,334	2,548	11,569	5,123	169,626	38,947	2,854	3,349	231,468	209,588	1868.....	5	—	12	2	594	529	83	132	608	733	1,285	1,444	2,729	209	3,129	3,338	13,765	6,082	194,709	40,162	4,194	4,517	263,429	288,920	1869.....	5	—	12	2	630	627	81	129	597	816	1,308	1,572	2,880	203	3,615	3,818	13,158	6,813	210,107	39,477	5,057	5,784	280,396	277,261	1870.....	5	—	12	2	691	624	85	130	645	839	1,421	1,593	3,014	216	3,861	4,077	14,423	7,008	219,028	39,626	4,531	6,738	291,354	286,989	Hela länet.																									1866.....	73	5	116	94	513	583	671	1,011	1,304	1,185	2,488	2,779	5,267	1,750	4,701	6,451	26,753	27,814	277,719	53,664	4,165	2,616	392,731	395,958	1867.....	68	6	98	90	553	624	717	1,104	1,378	1,321	2,648	3,049	5,697	2,032	5,129	7,161	23,423	28,270	318,170	58,548	4,519	4,159	437,089	429,135	1868.....	71	7	126	108	647	617	857	1,214	1,632	1,721	3,136	3,552	6,688	2,532	6,454	8,986	23,865	29,787	389,021	63,366	5,770	5,619	517,428	563,642	1869.....	73	5	84	152	689	720	902	1,267	1,771	1,917	3,362	3,904	7,266	2,954	7,378	10,332	24,857	30,885	433,345	67,625	6,538	7,649	570,899	577,852	1870.....	72	3	95	177	759	716	940	1,311	1,884	2,047	3,583	4,074	7,657	2,795	7,552	10,347	29,088	31,786	440,302	66,245	6,059	9,467	582,947	577,323
Städerna.																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
1866.....	6	—	12	3	470	506	53	88	587	539	1,110	1,133	2,243	181	2,153	2,334	13,904	5,321	146,726	36,687	2,394	1,841	206,873	204,626																																																																																																																																																																																																																																																																																																												
1867.....	5	—	12	2	504	540	61	94	546	587	1,111	1,221	2,332	214	2,334	2,548	11,569	5,123	169,626	38,947	2,854	3,349	231,468	209,588																																																																																																																																																																																																																																																																																																												
1868.....	5	—	12	2	594	529	83	132	608	733	1,285	1,444	2,729	209	3,129	3,338	13,765	6,082	194,709	40,162	4,194	4,517	263,429	288,920																																																																																																																																																																																																																																																																																																												
1869.....	5	—	12	2	630	627	81	129	597	816	1,308	1,572	2,880	203	3,615	3,818	13,158	6,813	210,107	39,477	5,057	5,784	280,396	277,261																																																																																																																																																																																																																																																																																																												
1870.....	5	—	12	2	691	624	85	130	645	839	1,421	1,593	3,014	216	3,861	4,077	14,423	7,008	219,028	39,626	4,531	6,738	291,354	286,989	Hela länet.																									1866.....	73	5	116	94	513	583	671	1,011	1,304	1,185	2,488	2,779	5,267	1,750	4,701	6,451	26,753	27,814	277,719	53,664	4,165	2,616	392,731	395,958	1867.....	68	6	98	90	553	624	717	1,104	1,378	1,321	2,648	3,049	5,697	2,032	5,129	7,161	23,423	28,270	318,170	58,548	4,519	4,159	437,089	429,135	1868.....	71	7	126	108	647	617	857	1,214	1,632	1,721	3,136	3,552	6,688	2,532	6,454	8,986	23,865	29,787	389,021	63,366	5,770	5,619	517,428	563,642	1869.....	73	5	84	152	689	720	902	1,267	1,771	1,917	3,362	3,904	7,266	2,954	7,378	10,332	24,857	30,885	433,345	67,625	6,538	7,649	570,899	577,852	1870.....	72	3	95	177	759	716	940	1,311	1,884	2,047	3,583	4,074	7,657	2,795	7,552	10,347	29,088	31,786	440,302	66,245	6,059	9,467	582,947	577,323																																																																																																																																																						
Hela länet.																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
1866.....	73	5	116	94	513	583	671	1,011	1,304	1,185	2,488	2,779	5,267	1,750	4,701	6,451	26,753	27,814	277,719	53,664	4,165	2,616	392,731	395,958																																																																																																																																																																																																																																																																																																												
1867.....	68	6	98	90	553	624	717	1,104	1,378	1,321	2,648	3,049	5,697	2,032	5,129	7,161	23,423	28,270	318,170	58,548	4,519	4,159	437,089	429,135																																																																																																																																																																																																																																																																																																												
1868.....	71	7	126	108	647	617	857	1,214	1,632	1,721	3,136	3,552	6,688	2,532	6,454	8,986	23,865	29,787	389,021	63,366	5,770	5,619	517,428	563,642																																																																																																																																																																																																																																																																																																												
1869.....	73	5	84	152	689	720	902	1,267	1,771	1,917	3,362	3,904	7,266	2,954	7,378	10,332	24,857	30,885	433,345	67,625	6,538	7,649	570,899	577,852																																																																																																																																																																																																																																																																																																												
1870.....	72	3	95	177	759	716	940	1,311	1,884	2,047	3,583	4,074	7,657	2,795	7,552	10,347	29,088	31,786	440,302	66,245	6,059	9,467	582,947	577,323																																																																																																																																																																																																																																																																																																												

